การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

โดย
นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

โดย
นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2557
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

INSTRUCTIONAL MODEL DEVELOPMENT OF PEACE STUDIES IN THAI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

By

Mr. Smithirak Jantarak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements for the Degree

Doctor of Philosophy Program in Development Education

Department of Education Foundations

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2014

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย” เสนอโดย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

……..……..……

รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ……เดือน……..…พ.ศ……..….

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. อาจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

…….ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย)

……..…/……..…/……

…….…….กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส)

……..……/……..…/……..…..…

…..……..…….กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน)

……/……..…/……

…….…….กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ)

……/……..…/……..……

…….…….กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา)

……/……..…/……

53260921 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : รูปแบบการสอนสันติศึกษา /การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

สมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ : การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ดร.ลุยง วีระนาวิน, ผศ.ดร. ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ และรศ.ดร.นรินทร์ สังข์รักษา. 456 หน้า.

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ 2) ศึกษาแนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย 3) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา และขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น3 กลุ่ม ซึ่งใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คือ1) ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา จำนวน 20 คน 2) อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 9 คน และ3) กลุ่มทดลอง ได้แก่นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 113 คน เป็นเวลา 10 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินผลผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติบรรยายเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และค่าสถิติทดสอบที

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์ในการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยพบว่าสถาบันอุดมศึกษาไทยมีการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี มีจำนวน 16 รายวิชา จำนวน 14 แห่ง จากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาไทยทั้งหมด จำนวน 173 แห่ง คิดเป็นร้อยละ8.09

2. ผลการศึกษาแนวทางการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า การสอนสันติศึกษาควรมีรูปแบบการสอนแบบบูรณาการที่มุ่งเน้นการสอนคุณสมบัติ “สันติภายใน”แก่นักศึกษา เพื่อนำไปสู่การเกิด “สันติภายนอก” และพบปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน ได้แก่การสอนสันติศึกษาที่เน้นคุณสมบัติ “สันติภายใน” แก่นักศึกษา 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการสอนหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน 3) ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ บรรยากาศสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางการศึกษา

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่วิจัยและพัฒนาขึ้น เรียกว่า “PEACE Model” มี 11 องค์ประกอบสำคัญคือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการสอน 4) วิธีการสอน 5) ขั้นตอนการสอน 6) สื่อการสอน 7) การประเมินผล 8) บริบทที่เกี่ยวข้อง 9) ระบบการสนับสนุนและการพัฒนา 10) บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรพิเศษ และ 11) เงื่อนไขการนำไปใช้ ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้นในชั้นเรียนกับนักศึกษา จากการทำแบบประเมินผลผู้เรียน พบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้ด้านสันติศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา และนักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการถอดบทเรียนการสนทนากลุ่มเพื่อการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาได้รับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา..... ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์1..... 2.....3.....

53260921 : MAJOR : DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORDS: INSTRUCTIONAL MODEL, PEACE STUDIES IN THAI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.

SMITHIRAK JANTARAK: INSTRUCTIONAL MODEL DEVELOPMENT OF PEACE STUDIES IN THAI HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS. THESIS ADVISORS: LUYONG VERANAVIN, Ph.D., ASST. PROF. THIRASAK UNAROMLERT, Ph.D., AND ASSOC. PROF. NARIN SUNGRUGSA, Ed.D. 456 pp.

The objectives of this research were: 1) to survey the basic information and situation about peace studies in Thai higher education institutions. 2) to study instructional peace studies in Thai higher education institutions. 3) to develop an instructional model for peace studies in Thai higher education institutions.

The research methods comprised research and development in 4 phases: Phase 1 (R_1); documentary research; in-depth interview and participant observation. Phase 2 (D_1); research and development of an instructional model for peace studies. Phase 3 (R_2); test the instructional model for peace studies in the classrooms and Phase 4 (D_2); adjust, improve and develop the instructional model for peace studies. The informants consisted of three groups by purposive selection which were 1) the group who were in-depth interviewed and participant observation by 20 experts 2) the group who were in-depth interviewed, participant observation and focus groups by 9 teachers and 3) the group of 113 students who were tested the instructional model of peace studies for 3 hours per week, total 10 weeks in the "Conflict Transformation" course at Mahidol University and "Conflict Management in Daily Life" course at Panyapiwat Institute of Management. The research instruments were in-depth interview record, participant observation record, experiential learning journal record, focus groups record, and evaluation form of student characteristic. The data were analyzed by content analysis, mean, standard deviation, percentage and t - test dependent.

The results of the research were as follows:

1. From studying the basic information and situation about peace studies in Thai higher education institutions found that the 16 peace studies courses in 14 of 173 Universities of Thailand (8.09%) were the general education courses and free elective courses.

2. From studying the ways of instructional peace studies in Thai higher education institutions found that the instructional peace studies is the integration instructional model which focused on teaching from internal peace in the student mind to external peace and factors affecting to the courses were: 1) internal factors (focused on teaching from internal peace in the student mind); 2) external factors (peace studies instructors, activities, models, and teaching procedures); and 3) supporting factors (atmosphere, and structure of education)

3. From the results of researched and developed an instructional model for peace studies found that the instructional model for peace studies which called "PEACE Model", consist of 11 major components as follows: 1) principle; 2) objective; 3) teaching content; 4) teaching means; 5) teaching stages; 6) instructional media; 7) evaluation; 8) related context; 9) supported – development system; 10) role of instructors, students and experts; and 11) related conditions. The results of instructional model for peace studies, revealed that the experimental group obtained a level of knowledge of peace in post – test evaluation more than pre – test at a significant level of 0.01. Moreover, the attitude for peace studies subject and the students were satisfied with the instructional model for peace studies at a "High" level, and with the abilities of conflict management at an "Average" level. Furthermore, the lesson – learned ; focus groups and the instructors of peace studies both accepted the instructional model for peace studies in Thai higher education, and were satisfied with the model at a "High" level.

Department of Education Foundations Graduate School, Silpakorn University

Student's signature…….…… Academic Year 2014

Thesis Advisors' signature 1…….……..……..……2……...……..…….3…….……

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเอื้อเฟื้อจากหลายท่าน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน รวมทั้งแรงบันดาลใจในการทำงานในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ และรองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รวมทั้งรองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำปรึกษาและเอื้อเฟื้อข้อมูลและคำแนะนำดี ๆ ให้ รวมถึงการช่วยขัดเกลางานวิจัยให้มีความเหมาะสม

ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากรทุก ๆ ท่าน ที่อบรมสั่งสอนและให้ความรู้ทางด้านพัฒนศึกษา

ขอกราบนมัสการขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีเมตตาให้กำลังใจในการตั้งใจทำงานด้านสันติภาพ และร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช อาจารย์ประจำสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่อนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยและทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาทุก ๆ ท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณคุณพ่อ โสภา จันทรักษ์ คุณแม่จงกลณี จันทรักษ์ คุณแม่สุคนธ์ จันทรักษ์ และญาติพี่น้องครอบครัวจันทรักษ์ อาจารย์กุณฑิญา จิรทิวาธวัช และครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและคอยให้กำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณอาจารย์กุณฑิญา จิรทิวาธวัช ที่คอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือออกแบบโมเดลรูปแบบการสอนสันติศึกษา จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณท่านอธิการบดีและคณะผู้บริหาร วิทยาลัยดุสิตธานี ที่สนับสนุนทุนวิจัยให้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ระดับปริญญาเอก ประจำปี 2557 จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณอาจารย์วันทิกา หิรัญเทศ และอาจารย์กุณฑิญา จิรทิวาธวัช มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ที่คอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณนางสาวนิภาวรรณ เจริญลักษณ์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่คอยให้การสนับสนุนช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการจัดทำบทคัดย่อ จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา รุ่น 2 ภาคพิเศษ ทุกท่านที่ร่วมเรียน ร่วมสนุกมาด้วยกัน เป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือ

ด้วยคุณูปการ คุณความดีของวิทยานิพนธ์นี้ ผลแห่งความดีทั้งหมดที่เกิดขึ้น ขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่มีต่อผู้วิจัย และครูอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ ประสาทความรู้ประสบการณ์ แก่ผู้วิจัยมาจนถึงวันนี้ได้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ฉ

สารบัญตาราง ..... ฎ

สารบัญแผนภูมิ ..... ณ

บทที่

1 บทนำ..... **1**

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 16

คำถามในการวิจัย..... 16

ขอบเขตของการวิจัย..... 17

นิยามศัพท์เฉพาะ……..…..... 19

ประโยชน์ที่ได้รับ……..... 21

กรอบแนวคิดการวิจัย..... 21

2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง..... **23**

รูปแบบการเรียนการสอน..... 25

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย..... 25

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย..... 26

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะพิสัย..... 28

รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ..... 29

รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ..... 30

แนวคิดและทฤษฎีสันติศึกษา สันติภาพและสันติวิธี..... 35

แนวคิดสันติศึกษา สันติภาพ สันติวิธี และความขัดแย้ง..... 35

บทที่ หน้า

ทฤษฎีความขัดแย้ง..... 50

ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มาร์กซ์..... 50

ทฤษฎีความขัดแย้งของลิวอิส เอ.โคเซอร์..... 51

ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ..... 52

ทฤษฎีความขัดแย้งของเกอร์ฮาร์ด เลนสกี้..... 52

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี..... 54

ทฤษฎีสันติวิธีของโยฮัน กัลตุง..... 56

ทฤษฎีสันติวิธีของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ 56

ทฤษฎีสันติวิธีของยีน ชาร์ป..... 57

ทฤษฎีสันติวิธีของเกล็น ดี เพจ..... 58

ทฤษฎีสันติวิธีของวิลเลียม ยูรี..... 59

แนวคิดสันติวิธีของพอล รูทเลจ..... 60

แนวคิดสันติวิธีของโรแลนด์ ไปลเกอร์..... 60

แนวคิดสันติวิธีของสเตลแลน วินทาแกน..... 61

แนวคิดสันติวิธีของมหาตมะ คานธี..... 61

แนวคิดสันติวิธีของพระพุทธเจ้า..... 62

แนวคิดสันติวิธีของติช นัท ฮันท์..... 66

แนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ..... 67

แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก..... 67

แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์..... 68

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง..... 72

การจัดการความขัดแย้ง..... 72

แนวคิดเรื่องความขัดแย้งกับการทำงานองค์กร..... 74

การจำแนกความขัดแย้ง..... 75

บทที่ หน้า

ประโยชน์ของความขัดแย้ง..... 75
แนวทางการลดความขัดแย้งในองค์กร..... 76
การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี..... 77
รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี..... 77
วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยหลักศาสนธรรม…… 85
วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยแบบพุทธ....…… 87
การจัดการความความขัดแย้งด้วยสันติเชิงนโยบายในประเทศไทย.. 88
แนวคิดเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย…..…..... 96
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน…….. 108
แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน……..…… 111
แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ…….. 117
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 120
งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการสอน..... 120
งานวิจัยที่เกี่ยวกับสันติศึกษาและและการจัดการความขัดแย้ง..... 123
3 วิธีดำเนินการวิจัย..... **149**
แบบแผนการวิจัย..... 149
วิธีการและขั้นตอนการวิจัย..... 150
ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต แบบมีส่วนร่วม..... 154
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา..... 161
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา…… 176
ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา..... 185

บทที่ หน้า

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... **189**

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 189

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา 259

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา 283

ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา 304

5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... **319**

สรุปผลการวิจัย..... 320

อภิปรายผล 330

ข้อเสนอแนะ..... 342

รายการอ้างอิง..... **346**

ภาคผนวก..... **364**

ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย..... 365

ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก..... 367

ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม 370

ภาคผนวก ง รายนามกลุ่มตัวอย่างอาจารย์และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา..... 372

ภาคผนวก จ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 379

แบบบันทึกสัมภาษณ์..... 380

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม..... 387

แบบบันทึกสังเกตแบบมีส่วนร่วม..... 392

แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้..... 393

แบบวัดความรู้สันติศึกษา..... 394

แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง..... 404

บทที่ หน้า

แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา..... 408
แบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา..... 411
แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษา..... 413
ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย..... 416
ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 436
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย..... 450
ประวัติผู้วิจัย..... 456

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สรุปรูปแบบการสอน วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้.....	32
2	สรุปมโนทัศน์ทฤษฎีความขัดแย้ง.....	54
3	สรุปมโนทัศน์ทฤษฎีสันติวิธี.....	70
4	ประโยชน์และข้อควรระวังของความขัดแย้ง.....	74
5	องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน.....	110
6	ขั้นตอนการถอดบทเรียน…….....	113
7	สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์สันติศึกษา สันติภาพ และสันติวิธี.....	138
8	วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย…….....	151
9	รายวิชาที่ศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม	158
10	สรุปขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม……..	160
11	สรุปขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา…..…..…….	175
12	สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา……..……	178
13	สรุปขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา……	183
14	สรุปขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา……..….	188
15	ข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี……...…..	190
16	สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ……...……	208
17	การนำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรีของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สอนสันติศึกษา....	250
18	ผลการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนเพื่อยกร่างรูปแบบการสอน……...….. สันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย……..……..……..	260

ตารางที่ หน้า

19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา..... 278

20 แสดงผลความรู้สันติศึกษาก่อนและหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 284

21 แสดงผลเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของนักศึกษาหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 285

22 แสดงผลแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 289

23 แสดงผลการจัดช่วงคะแนนแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 291

24 แสดงผลความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย..... 306

25 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา..... 313

26 แสดงรายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย..... 366

27 แสดงรายนามผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก..... 368

28 แสดงรายนามนักศึกษาผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก..... 369

29 แสดงรายนามผู้ให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์จัดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาในชั้นเรียน..... 371

30 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างอาจารย์รายวิชาสันติศึกษา..... 373

31 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล..... 374

32 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์..... 377

33 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา..... 416

ตารางที่ หน้า

34 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา…….…….....……... 417

35 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เรียน สันติศึกษา……. 418

36 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา……...……... 419

37 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สันติศึกษา……...…….. 420

38 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกการสังเกตแบบ มีส่วนร่วม……...……...…….. 421

39 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกประสบการณ์ การเรียนรู้….……...……. 422

40 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (P) และค่า ความเชื่อมั่นของแบบวัดความรู้สันติศึกษา……...……...…… 423

41 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดเจตคติ ต่อวิชาสันติศึกษา…...…….……...…….. 427

42 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดความ พึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา…...…….……. 431

43 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดความสามารถ ในการจัดการความขัดแย้ง……...…….…..……. 432

44 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบประเมิน ผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา……..…. 434

ตารางที่ หน้า

45 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา…… 435

46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย…….……..…….. 436

47 ผลการประเมินแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา……..…… 441

48 ผลการประเมินแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง……..… 444

49 ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา……. 446

50 ผลการประเมินแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา……...…..... 447

51 ผลการประเมินแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา…….……...…..... 449

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงกรอบความคิดในการวิจัย.....	22
2	แสดงโครงสร้างการศึกษา “สันติศึกษา”……..…….....	38
3	แสดงสันติวิธีในฐานะเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง.....	96
4	แสดงการสอนสันติศึกษาเพื่อปรับสมดุลของสมองซีกซ้าย และสมองซีกขวา……..	102
5	แสดงความสัมพันธ์ของการศึกษา สันติศึกษา พัฒนศึกษา และสหวิทยาการในการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย.....	148
6	แสดงขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย.....	153
7	แสดงขั้นตอนที่ 1 (R1) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม.....	159
8	แสดงขั้นตอนที่ 2 (D1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย.....	174
9	แสดงขั้นตอนที่ 3 (R2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย.....	183
10	แสดงขั้นตอนที่ 4 (D2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยผู้เชี่ยวชาญ…….....	187
11	แสดงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย.....	265

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของชาติภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้คุณธรรมจริยธรรมและมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 5) การศึกษาจึงมีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อให้มีความสุขในการดำเนินชีวิตในสังคม และการที่สังคมปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้า และเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การดำรงชีวิตต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ตามสภาพความซับซ้อนของสังคมทำให้คนในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ต้องประสบกับปัญหานานัปการ ปัญหาสังคมเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งของคนในสังคม เกิดการทะเลาะวิวาทกันระหว่างกลุ่มคนในสังคม นักเรียนนักศึกษายกพวกตบตีกัน ยิงกัน ฆ่ากัน เกิดการเรียกร้องหาความยุติธรรมจากภาครัฐจากคนยากจนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม มีการร่วมกลุ่มคนที่มีอิทธิพลกดดันการทำงานของรัฐบาล ได้แก่ กลุ่มคนเสื้อเหลือง กลุ่มคนเสื้อแดง กลุ่มคนเสื้อหลากสี มีการเรียกร้องทางการเมืองจนนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมือง มีการใช้กองกำลังจากภาครัฐสลายการชุมนุมของกลุ่มทางการเมืองจนเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายในบ้านเมืองมีการก่อการจลาจลเกิดการเผาบ้านเรือนสถานที่ราชการและสถานที่เอกชนสร้างความเสียใจให้แก่คนไทยทั้งชาติกลายเป็นบาดแผลใหญ่ที่ทุกภาคส่วนพยายามที่จะช่วยกันลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แม้จะมีเกิดนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี พ.ศ. 2546 เกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในรอบ 9 – 10 ปีที่ผ่านมา

นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2546 : 2 – 3) ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี พ.ศ. 2546 มีใจความว่า เนื่องจากความขัดแย้งในสังคมไทยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ขณะที่พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนกติกาทางสังคม วิกฤติเศรษฐกิจปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ ความไม่ไว้วางใจระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ความขัดแย้ง

ภายในประเทศที่มีมากและหลากหลายรูปแบบ เป็นสัญญาณบอกเหตุว่า สังคมไทยต้องเร่งรีบเตรียมการทบทวนและพัฒนาวิธีจัดการกับความขัดแย้งที่เคยใช้ในอดีต ซึ่งดูจะไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำให้สังคมสงบ เป็นธรรมและอยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้าในปัจจุบัน การใช้ความรุนแรงในสังคมจะมีต้นทุนทางสังคมสูง เพราะทำให้เกิดความเกลียดชังและความแตกแยกที่ยากจะสมานนับเป็นปัญหาความมั่นคงที่ร้ายแรง เพื่อให้มีความพร้อมยิ่งขึ้นในการพัฒนาและแสวงหาวิธีจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม จึงเป็นหัวใจสำคัญที่มีผลต่อทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองที่ปรารถนา ดังนั้น ยุทธศาสตร์สันติวิธีเพื่อความมั่นคงของชาติจึงต้องได้รับความสนใจจากทุกฝ่ายและผลักดันให้มีผลในทางปฏิบัติอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เพื่อลดความระส่ำระสายในสังคม และป้องกันการขาดศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย จึงมีคำสั่งให้องค์กรรัฐให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ซึ่งเป็นการนำเสนอนวัตกรรมความมั่นคงของชาติที่ให้ความสำคัญในการปกป้องวิถีชีวิตด้วยสายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งทั้งระหว่างผู้คนทุกหมู่เหล่าและระหว่างรัฐกับประชาชนด้วยสันติวิธี ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในปัจจุบัน ลดความขัดแย้งที่ไม่จำเป็นในอนาคต และเป็นการฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อรัฐคำสั่งนี้จะเป็นการเชื่อมโยงแนวทางสำคัญของ “ยุทธศาสตร์สันติวิธีเพื่อความมั่นคงของชาติ” กับ “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ” ที่เน้นการเสริมสร้างพลังความสามัคคี บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในบรรยากาศของการมีทัศนคติที่ดีห่วงใย เอื้ออาทร ทำให้คนในชาติอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บนพื้นฐานของความหลากหลายในวิธีคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยอาศัยจินตนาการและพลังปัญญาพร้อมเผชิญและเรียนรู้การแก้ไขปัญหาร่วมกันและไม่ใช้ความรุนแรงต่อกันเมื่อเกิดความขัดแย้งหรือความเห็นต่างกัน โดยมีหลักการบรรทัดฐานการจัดการความขัดแย้ง ต้องยึดมั่น “สันติวิธี” เป็นวิธีเดียวที่เป็นธรรม และสร้างความสงบสุขที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่รัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน เจตคติที่จะรองรับสันติวิธี คือ การลดอคติ และไม่มีความเกลียดชังต่อคนที่มีความแตกต่างโดยไม่เห็นว่าเป็นศัตรูแต่เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เป้าหมายในการใช้สันติวิธีต้องเป็นธรรม

ฝ่ายรัฐต้องยอมรับภาระบางประการเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติและความอยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืนของประชาชนบรรยากาศและเวทีที่จะนำไปสู่การเกิดความคิดสร้างสรรค์เพื่อเกิดการเรียนรู้และพัฒนารูปแบบวิธีการจัดการที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะจากภูมิปัญญาที่หลากหลายและมีคุณค่าในสังคมไทย ต้องอยู่บนฐานคิดที่ว่า “ความหลากหลายทางความเห็นและความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นฐานพลังของสังคมไทย” ซึ่งจะทำให้มีทางเลือกหลายทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบรรทัดฐานใหม่ ให้กับสังคมในการจัดการความขัดแย้ง ด้วยการสร้างเกณฑ์ที่ทำให้องค์กรรัฐปรับเปลี่ยนวิธีคิด และวิธีการทำงาน รวมทั้งการปรับกลไกลการทำงาน และมีกระบวนการดำเนินการที่สามารถ

ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการได้ฟื้นคืนความไว้วางใจ ระหว่างรัฐและประชาชน ซึ่งจะทำให้บทบาทของภาครัฐและภาคประชาชนได้รับการยอมรับโดยไม่แบ่งแยกพวกเพื่อความมั่นคงที่ยั่งยืนในสังคมไทย สามารถขจัดความเกลียดชังหรืออคติที่เริ่มปรากฏขึ้นในสังคมไทยเมื่อความขัดแย้งขยายตัวไปกระทบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม หรือเมื่อมีการให้คุณค่ากับการดำเนินวิถีชีวิตที่แตกต่าง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ องค์กรรัฐที่มีโครงการขนาดใหญ่ หมายถึง โครงการที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง องค์กรรัฐที่มีส่วนสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะฝ่ายปกครอง ตำรวจ และทหาร โดยมีแนวทางการปฏิบัติและเกณฑ์การประเมินผลให้องค์กรตามกลุ่มเป้าหมายกำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้งเกณฑ์การประเมินผล และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ ยึดแนวทางปฏิบัติประกาศวิสัยทัศน์ ปรัชญา และยุทธศาสตร์ขององค์กรที่สะท้อนถึงความเข้าใจในคุณค่าของการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีให้มีบุคลากรที่มีความสามารถในการดำเนินการตามนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีทั้งในระดับบริหารและในระดับปฏิบัติ และให้มีการพัฒนาบุคลากรการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีโดยให้มีการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจเรื่องสันติวิธี ทั้งในเรื่องปรัชญาความคิดสันติวิธีการต่อสู้อย่างสันติวิธีของภาคประชาชน

การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยโดยอาศัยคนกลาง และกระบวนการอื่น ๆ เพื่อให้บุคลากรภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งโดยตรงและที่เกี่ยวข้องกับโครงการซึ่งมีผลต่อความขัดแย้งมีความเข้าใจและมีทักษะในการเผชิญกับความขัดแย้งด้วยสันติวิธี วางระบบการจัดการปัญหาความขัดแย้ง เพื่อป้องกันความขัดแย้งมิให้กลายเป็นความรุนแรงด้วยความ “โปร่งใส” ของโครงการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ อย่างแท้จริง การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยการเคารพสิทธิของประชาชนและให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างฝ่ายต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเสมอภาค ปราศจากอคติและความเกลียดชัง เพื่อให้การจัดการความขัดแย้งมีความคืบหน้าอย่างสร้างสรรค์ การจัดการความขัดแย้งที่กำลังจะกลายเป็นความรุนแรงโดยอาศัยบุคลากรที่มีทัศนคติต่อคู่ขัดแย้งอย่างฉันท์มิตร มีความเข้าใจเรื่องสันติวิธีอย่างชัดเจนและมีทักษะในการเผชิญกับความขัดแย้ง โดยมีเกณฑ์การประเมินผล มีระบบการประเมินผลภายในองค์กรเกี่ยวกับความก้าวหน้าของการดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติ ดำเนินการประเมินผลตนเองตามแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบปีละ 1 ครั้ง แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี (กยส.) เพื่อประมวลและจัดทำรายงานเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาและเปิดเผยการพิจารณาต่อสาธารณชน ในการดำเนินการกำหนดแนวทางการปฏิบัติและเกณฑ์การประเมินผลในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธีเป็นผู้ให้คำปรึกษาและ

แนะนำตามคำร้องขอ และให้ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติตาม “นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี” โดยให้สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการตามนโยบายนี้ (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2555)

จาก “นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี” ดังกล่าวได้มีการนำมาสานต่อในทุกรัฐบาลต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่น ปี พ.ศ. 2553 เรียกว่า “นโยบายการปรองดองแห่งชาติ” ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้สถาบันการศึกษาทุกระดับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมโครงการทางด้านการปรองดองสร้างความรักความสามัคคีและสร้างสันติสุขแก่สังคม มีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับการลดความขัดแย้งในสังคมไทยด้วยกระบวนการสันติวิธีมากมาย พบว่า ปัจจุบันการใช้ความรุนแรง อาวุธจัดการความขัดแย้งและปัญหาปรากฏมากขึ้นอย่างชัดเจน ในสังคมจนกลายเป็นปัญหาสังคมไทยอย่างหนึ่งแล้ว หากดูหนังสือพิมพ์รายวันหน้าหนึ่งเกือบทุกฉบับ สื่อโทรทัศน์จะมีข่าวความขัดแย้ง ตอบโต้ แก้แค้นด้วยอาวุธทำร้ายจนบาดเจ็บพิการและหลายครั้งถึงแก่ชีวิต ตลอดจนทำลายทรัพย์สินเสียหายอีกด้วย ยังมีความขัดแย้งจำนวนมากที่ไม่เป็นข่าวหรือสื่อไม่สนใจเสนอ อีกจำนวนมาก เช่นคดีฟ้องร้องในศาลทั่วประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองทุกระดับและโดยเฉพาะระดับ ท้องถิ่นมีการใช้อาวุธสงครามทำร้ายถึงแก่ชีวิตเกิดขึ้นเป็นข่าวเสมอ ๆ ที่น่าวิตกอย่างยิ่งคือผู้ใช้ความรุนแรงและ อาวุธมีอายุน้อยลง เป็นเยาวชนและเด็กมากขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนที่เรียนระดับอาชีวศึกษาเอกชนยกพวก ก่อเหตุวิวาท ใช้อาวุธทำร้ายบาดเจ็บพิการถึงแก่ชีวิต จากสถิติปี พ.ศ. 2555 กองบัญชาการตำรวจนครบาลรับแจ้งเหตุนักเรียนอาชีวศึกษาและวัยรุ่นยกพวกใช้อาวุธก่อเหตุทำร้ายจำนวน 5,247 ครั้ง สถานศึกษาถูกขึ้นบัญชีดำ 15 แห่ง จุดล่อแหลม 46 แห่ง (กองบัญชาการตำรวจนครบาล, 2555 : 1)

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550 : 2) ได้ศึกษาจำนวนเด็กและเยาวชนที่ใช้ความรุนแรง พ.ศ. 2547 – 2549 พบว่ามีแนวโน้มมากขึ้น มีข้อน่าสังเกตคือเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้น ในต่างจังหวัดทุกภูมิภาคแล้ว โดยเฉพาะ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เยาวชนบางกลุ่มร่วมกระบวนการก่อความไม่สงบและเป็นแนวร่วม ภายในสถานศึกษานักเรียนทั้งชายและหญิงทำร้ายใช้ความรุนแรงหลายรูปแบบ นักเรียนร้อยละ 41.2 บอกว่าครูหรือผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือน้อยหรือแทบไม่ได้ช่วยเลย ครูมักจะแก้ปัญหาด้วย การลงโทษอย่างรุนแรงกับคู่กรณี ฝ่ายที่รังแกถูกทำโทษฝ่ายถูกรังแกไปฟ้องครูก็ถูกทำโทษด้วย เป็นการตอกย้ำให้เด็กเลือกใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาที่จะเกิดกับตัวเองไปในตัว ครูร้อยละ 89 เคยเห็นเด็กถูกรังแก ด้วยตาตนเอง ครูร้อยละ 25 บอกว่าเคยเห็นเด็กรังแกกันมากกว่า 10 ครั้ง ผู้ปกครองร้อยละ 75.2 กล่าวว่าไม่เคยไปติดต่อโรงเรียนเมื่อลูกหลานถูกรังแก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูไม่ตระหนักที่จะยับยั้งความรุนแรงระดับพื้นฐานที่ฝังรากลึกที่อยู่ในจิตใจเด็กแต่อย่างใด การถูกรังแกอาจก่อให้เกิดผลที่ร้ายแรงตามมา ได้แก่ กลัว หดหู่

เหงา กังวลใจ น้อยเนื้อต่ำใจ รู้สึกตนเองไร้ค่า ขาดเรียน ผลการเรียนตกต่ำและมี ความคิดอยากฆ่าตัวตาย

ในปี พ.ศ. 2554 - 2557 รัฐบาลได้นำ “นโยบายการปรองดองแห่งชาติ” มาเป็นนโยบายในการทำงานของรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยมีวลีสำคัญในวันแถลงนโยบายว่า “จะแก้ไข ไม่แก้แค้น” แต่ปัญหาการทำงานของรัฐบาลชุดปัจจุบันนี้ก็ยังหนีไม่พ้นปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งจากการเมือง จากการพยายามเสนอแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ และการพยายามออกร่างพระราชบัญญัติปรองดองหลาย ๆ ฉบับ จนเกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้นในรัฐสภา มีการโห่ฮาตะโกนด่ากันด้วยคำไม่สุภาพ มีการแย่งดึงประธานสภาผู้แทนราษฎรลงจากบัลลังก์ ลากเก้าอี้ประธานสภาผู้แทนราษฎรไปเก็บ และการปาสิ่งของใส่ประธานสภาผู้แทนราษฎร ต่อมารัฐบาลมีการผลักดันรัฐสภาที่จะออกกฎหมาย ร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมแก่ผู้ซึ่งกระทำผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน พ.ศ. ... หรือที่สื่อสารมวลชนเรียกว่า พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ฉบับสุดซอย (มติชนออนไลน์, 2556) และเกิดเหตุการณ์การออกมาชุมนุมต่อต้าน ร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม แก่ผู้ซึ่งกระทำผิดเนื่องจากการชุมนุมทางการเมือง การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน พ.ศ. ... ทำให้ประชาชนทั่วไป องค์กรของหน่วยงานรัฐและเอกชนตลอดจนสถาบันอุดมศึกษาไทยทั่วประเทศ มีผู้บริหาร อาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา ออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาลกันทั่วประเทศ จนส่งผลให้รัฐบาลถอนร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม ออกจากรัฐสภาแต่ความขัดแย้งลุกลามไปสู่การชุมนุมทางการเมืองเพื่อขับไล่รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมีการรวมตัวกันในนามกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือ กลุ่ม กปปส.โดยการนำของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ เลขาธิการกลุ่ม กปปส. จนทำให้นายกรัฐมนตรีต้องประกาศยุบสภาเพื่อคืนอำนาจให้ประชาชนไปเลือกตั้งกันใหม่ แต่กลุ่ม กปปส. ก็ไม่ยอมทำการยกระดับการชุมนุมไปสู่การปฏิรูปประเทศไทย ประกาศปิดกรุงเทพมหานครไม่เอาการเลือกตั้ง ต้องการให้มีสภาประชาชนและนายกรัฐมนตรีพระราชทานมาปฏิบัติหน้าที่แทนนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และได้มีการขัดขวางการเลือกตั้งจนนำไปสู่การเลือกตั้งเป็นโมฆะ แต่รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ก็ยังปฏิบัติหน้าที่รักษาการณ์นายกรัฐมนตรีและพยายามจะจัดการเลือกตั้งให้สำเร็จ โดยมีมวลชนคนเสื้อแดง กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือกลุ่ม นปช.ให้การสนับสนุนรัฐบาลออกมาต่อต้านกลุ่ม กปปส. อย่างเข้มข้นเช่นกัน เหตุการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดขึ้นยาวนานตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 จนถึงเดือนเมษายน 2557 มีผู้เสียชีวิตจากการปะทะกันจำนวน 21 ราย บาดเจ็บจำนวน 670 ราย (กระทรวงสาธารณสุข, 2557)

แม้ในปัจจุบันปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวก็ยังดำเนินอยู่กลายเป็นวิกฤตการณ์ความขัดแย้งของประเทศไทยครั้งเลวร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย จนทำให้ทหารออกมาประกาศกฎอัยการศึกษา เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2557 และทำการยึดอำนาจการปกครองด้วยการรัฐประหารโดยการนำของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 นอกจากนั้นในส่วนความรุนแรงทางสังคมจากปัญหาชายแดนภาคใต้ ก็ยังคงเกิดความรุนแรงเป็นระยะแม้จะมีจำนวนการเกิดเหตุลดน้อยลง แต่กลับเกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่มีความรุนแรงมากขึ้นมีการใช้ระเบิดคาร์บอมส์มากขึ้นในเขตเมืองโรงแรมและสถานที่ราชการ ความรุนแรงจากการทำลายร่างกายของเยาวชนยกพวก ก่อเหตุวิวาทตีกันในเขตชุมชนกลางท้องถนนและบนรถเมล์จนทำให้เกิดความสูญเสียกับคู่อริและประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องถูกลูกหลงเสียชีวิต ปัญหาการแข่งรถมอเตอร์ไซด์บนถนนหลวงรบกวนประชาชน มีเหตุทะเลาะวิวาทกับคนขับรถอื่น ๆ ถึงขั้นขับรถไล่ยิงกัน ปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง กลายเป็นวัฏจักรความขัดแย้งรุนแรงที่ยังหาทางออกไม่ได้ แม้รัฐบาลจะมีการแก้ไขปัญหา เช่น การสั่งปิดสถานศึกษาที่มีปัญหานักเรียนนักศึกษายกพวกตีกัน การนำนักศึกษาอาชีวศึกษาไปเข้าค่ายทหาร แต่กลับเป็นนักศึกษาที่ไม่ได้เป็นหัวโจกในการก่อเหตุ การแก้ไขปัญหาจึงไม่ถูกจุด เป็นปัญหาที่กลายเป็นวัฏจักรความขัดแย้งรุนแรงที่ยังหาทางออกไม่ได้ ดำเนินต่อไปจนมองไม่เห็นหนทางในการแก้ไข (สมพงษ์ จิตระดับ, 2555 : 2)

การศึกษาวิจัยหลายเรื่องสรุปตรงกันว่าการอบรมเลี้ยงดูโดยใช้ความรุนแรงส่งผลเสียต่อจิตใจและความคิดของเด็กอย่างน้อย 3 ประการ คือ พัฒนาการด้านจิตใจ - จริยธรรมไม่เจริญเติบโตเข้มแข็ง เชื่อมั่นสมวัย ซ้ำก่อรูปพฤติกรรมก้าวร้าว ดื้อ ต่อต้าน หรือขลาดกลัว นบนอบ ถดถอย และสร้างบุคลิกภาพ ต่อต้านสังคม ควบคุมตนเองไม่ได้เมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ สมองปิดรับการเรียนรู้ทั้งมวล ใช้วิธีสอนใดก็ไม่ได้ผลและสมองจะสร้างร่องรอยบันทึกจดจำความเกลียดชังนั้นไว้เป็นพื้นฐานใช้ความรุนแรงจัดการความขัดแย้งและปัญหาเมื่อเติบโตเป็นเยาวชนและพลเมือง เป็นผลให้เยาวชนมีปัญหาทางพฤติกรรม เป็นที่ประจักษ์ในสังคมไทยขณะนี้ถึง 9 ด้าน คือ หนีเรียน เล่นการพนัน พกอาวุธและวัตถุระเบิด เสพสุรา บุหรี่ ยาเสพติด ลักทรัพย์ ข่มขู่รีดไถ ก่อเหตุทะเลาวิวาท พฤติกรรมชู้สาวไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี และการเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน สอดคล้องกับสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3) ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาพฤติกรรมใช้ความรุนแรงและพฤติกรรมทางปัญหาจึงประกาศมาตรการป้องกันเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 จากรายงานการติดตามผลพบว่าเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงที่ได้รับแจ้งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่าง พ.ศ. 2547 - 2549 มี 1,157 ราย

พ.ศ. 2548 มีเพียง 1,090 ราย และ พ.ศ. 2549 จำนวนสูงขึ้น 1,228 ราย ส่วนพฤติกรรมก้าวร้าว พ.ศ. 2547 มี 119 ราย พ.ศ. 2548 มีเพียง 132 ราย และ พ.ศ. 2549 เพิ่มขึ้นมากถึง 161 ราย

นอกจากนั้น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2553 : ฌ – ฏ) ได้นำเสนอรายงานตามมาตรา 17 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เรื่อง “รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553” ประกอบด้วยข้อมูลจำนวนคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัว จำนวนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ จำนวนการละเมิดคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ จำนวนการละเมิดคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล และจำนวนการยอมความเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานศาลยุติธรรม นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลจากระบบข้อมูลภายใต้เว็บไซต์ www.violence.in.th 3 ซึ่งรวบรวมข้อมูลจัดเก็บโดยศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัวทั่วประเทศ เป็นข้อมูลที่นำเสนอจำนวนเหตุการณ์การกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัว ประเภท สาเหตุ สถานที่ และเวลาที่เกิดเหตุ ความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี และข้อมูลตามมาตรา 17 ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีจำนวนการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในปี พ.ศ. 2553 ที่เข้าสู่กระบวนการของตำรวจ มีจำนวนทั้งสิ้น 315 คดี ส่วนใหญ่จะมีการร้องทุกข์จำนวน 299 คดี คิดเป็นร้อยละ 94.92 ไม่ร้องทุกข์จำนวน 16 คดี มีการใช้คำสั่งกำหนดมาตรการ/วิธีการเพื่อการบรรเทาทุกข์ จำนวน 24 คำสั่ง คิดเป็นร้อยละ 8.03 โดยในจำนวน 24 คำสั่ง มีการละเมิดคำสั่งจำนวน 13 คำสั่ง คิดเป็นร้อยละ 54.17 และมีการยอมความจำนวน 66 คดี คิดเป็นร้อยละ 22.07 ของจำนวนคดีที่มีการร้องทุกข์ทั้งหมด 299 คดี นอกจากนั้น จำนวนคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในปี พ.ศ. 2553 มีผู้ถูกกระทำส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 188 คดี เพศชายมีจำนวนน้อยกว่ามาก คือจำนวน 41 คดี สำหรับผู้ถูกกระทำที่เป็นเพศหญิงอายุ 18 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นคดีการกระทำทางกาย จำนวน 134 คดี ทางเพศจำนวน 50 คดี และทางจิตใจจำนวน 4 คดี ในส่วนของผู้ถูกกระทำอายุระหว่าง 0 – 18 ปี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 127 คดี เพศชายมีน้อยกว่าจำนวน 14 คดี โดยเพศหญิงอายุระหว่าง 0 – 18 ปี ส่วนใหญ่เป็นคดีทางเพศจำนวน 118 คดี รองลงมาเป็นคดีทางกายจำนวน 7 คดี คดีทางจิตใจและคดีทางสังคมประเภทละ 1 คดี

2. ข้อมูลจากสำนักงานอัยการสูงสุด มีคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ที่เข้าสู่กระบวนการของอัยการจำนวนทั้งสิ้น 390 คดี สั่งฟ้องจำนวน 333 คดี คิดเป็นร้อยละ 85.39 โดยในจำนวนที่สั่งฟ้องขอให้ศาลใช้มาตรการทางกฎหมายจำนวน 35 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.51 และศาลได้กำหนดมาตรการหรือวิธีการบรรเทาทุกข์จำนวน 5 เรื่อง จากจำนวน 35 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14.29 สั่งไม่ฟ้องจำนวน 12 คดี คิดเป็นร้อยละ 3.08 สั่งยุติคดี (ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์) จำนวน 39 คดี คิดเป็นร้อยละ 10 และจากคดีที่อัยการสั่งฟ้อง 333 คดี ได้เข้าสู่กระบวนการศาลชั้นต้น จำนวน 238 คดี ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าที่อัยการสั่งฟ้อง อาจเนื่องจากอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลในจำนวน 238 คดี ศาลสั่งยกฟ้อง จำนวน 9 คดี คิดเป็นร้อยละ 3.78 สั่งจำหน่ายคดี (ยอมความ) จำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.88 และคดีที่ศาลสั่งลงโทษแล้ว จำนวน 215 คดี คิดเป็นจำนวนร้อยละ 90.34

3. ข้อมูลจากสำนักงานศาลยุติธรรม จำนวนคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในปี พ.ศ. 2553 ที่เข้าสู่กระบวนการของศาล มีจำนวน 240 คดี ซึ่งเป็นคดีที่ขึ้นสู่ศาลชั้นต้นและคดีที่ผู้เสียหาย (ผู้ถูกกระทำรุนแรง) ดำเนินการฟ้องศาลโดยตรงไม่ผ่านการร้องทุกข์ต่อตำรวจ จากจำนวนคดี 240 คดี มีการออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ จำนวน 30 คำสั่ง คิดเป็นร้อยละ 12.50 แยกเป็นคำสั่งที่ออกโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ (ชั้นผู้ใหญ่) ซึ่งศาลเห็นชอบมีจำนวน 3 คำสั่ง และคำสั่งที่ออกโดยศาล จำนวน 27 คำสั่ง โดยไม่มีจำนวนการละเมิดคำสั่ง และมีการยอมความชั้นพิจารณาคดี จำนวน 11 คดี คิดเป็นร้อยละ 4.58 ของจำนวนคดีทั้งหมด

4. ข้อมูลจากระบบข้อมูลความรุนแรงในครอบครัวจากระบบงานสารสนเทศภายใต้เว็บไซต์ www.violence.in.th ประกอบด้วย เหตุการณ์การกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวทั่วไป ทั้งที่เป็นคดีและไม่เป็นคดีในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 916 เหตุการณ์ มีจำนวนผู้กระทำความรุนแรงเป็นเพศชาย จำนวน 645 ราย มากกว่าเพศหญิงจำนวน 86 ราย หรือร้อยละ 86.23 ไม่ระบุเพศผู้กระทำจำนวน 17 ราย หรือร้อยละ 2.27 ของจำนวนผู้กระทำทั้งหมด มีจำนวนผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นเพศหญิง จำนวน 653 ราย มากกว่าเพศชายจำนวน 77 ราย หรือร้อยละ 87.18 ไม่ระบุเพศผู้ถูกกระทำจำนวน 19 ราย หรือร้อยละ 2.54 ของจำนวนผู้ถูกกระทำความรุนแรงทั้งหมด ทั้งนี้การกระทำรุนแรงในจำนวน 1 ราย อาจมีการกระทำซ้ำมากกว่า 1 ครั้ง หรือ 1 เหตุการณ์ จังวัดที่มีการจัดเก็บเหตุการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวทั่วไป จำนวนมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ จังหวัดพัทลุง จำนวน 116 ราย จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 90 ราย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 ราย จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 29 ราย และจังหวัดยโสธร จำนวน 27 ราย เมื่อแบ่งเป็นรายภาค ภาคที่มีจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงมากที่สุด ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 285 ราย รองลงมาคือภาคใต้ จำนวน 246 ราย

ภาคกลาง จำนวน 212 ราย และภาคเหนือ จำนวน 173 ราย ตามลำดับประเภทความรุนแรง เป็นความรุนแรงทางร่างกายมากที่สุด คือ ร้อยละ 61.29 รองลงมาคือ ความรุนแรงทางจิตใจจำนวนร้อยละ 27.54 สาเหตุความรุนแรงมี 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) เมาสุรา ยาเสพติด คิดเป็นร้อยละ 36.53 2) สุขภาพกายและจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 18.50 3) นอกใจ หึงหวง คิดเป็นร้อยละ 17.93 4) เศรษฐกิจตกงาน คิดเป็นร้อยละ 9.20 5) สื่อลามก คิดเป็นร้อยละ 1.69 และไม่ระบุสาเหตุ คิดเป็นร้อยละ 16.15 สถานที่เกิดเหตุมีจำนวนทั้งหมด 16 แห่ง เช่น บ้านตนเอง บ้านคนอื่น หอพัก ถนนหรือทางหลวง สถานที่ทำงาน สวนสาธารณะ สถานศึกษา เป็นต้น ส่วนใหญ่เกิดในบ้านตนเองถึงร้อยละ 60.92 ช่วงเวลาที่เกิดเหตุ พบว่า ส่วนใหญ่เหตุการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บไม่ได้ระบุช่วงเวลาที่เกิดเหตุ โดยช่วงเวลาที่ระบุพบว่า ส่วนใหญ่เป็นช่วงกลางคืนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 12.66 ซึ่งมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับช่วงเย็น คิดเป็นร้อยละ 12.12 ช่วงดึกเป็นช่วงเวลาที่มีจำนวนเหตุการณ์น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.07 ความสัมพันธ์ของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ พบว่า ความรุนแรงในครอบครัว มีจำนวน 694 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.08 จากจำนวนเหตุการณ์ทั้งหมด 797 ราย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยามากที่สุด คือ จำนวน 479 ราย หรือร้อยละ 71.61 จำนวนคดีความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บในระบบข้อมูลมีจำนวน 108 คดี พบว่า ผู้หญิงถูกกระทำความรุนแรง จำนวน 97 ราย หรือ ร้อยละ 89.81 จำนวนคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ (ชั้นผู้ใหญ่) และศาล จำนวน 102 คำสั่ง พนักงานเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ จำนวน 61 คำสั่ง และศาล จำนวน 41 คำสั่ง ส่วนใหญ่ยังอยู่ระหว่างการติดตามให้เป็นไปตามคำสั่ง จำนวนการยอมความ มีการบันทึกข้อมูลจำนวน 127 คดี ส่วนใหญ่อยู่ระหว่างการไกล่เกลี่ย คิดเป็นจำนวนร้อยละ 76.38 มีการยอมความจำนวน 8 คดี อัยการสั่งไม่ฟ้องจำนวน 3 คดี ศาลลงโทษจำนวน 12 คดี ศาลยกฟ้องจำนวน 5 คดี อยู่ระหว่างอุทธรณ์โดยผู้กระทำความรุนแรงจำนวน 2 คดี

จากสถิติและข้อมูลความรุนแรงของหน่วยงานของรัฐ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทยส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว สถานศึกษา สถานที่ทำงาน ชุมชนทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง จำนวนผู้ที่ถูกกระทำรุนแรงก็มักจะเป็นเด็ก เยาวชนและผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับ นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2553 : 5 – 10) กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่ คือ ครูและพ่อแม่เป็นผู้ก่อความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชน โดยกระทำการรุนแรงทั้งทางด้านร่างกายกาย สภาพจิตใจ และการละเมิดทางเพศกับศิษย์และบุตรหลานเช่นกัน โดยใช้การวิจัยพฤติกรรมการบริหารชั้นเรียนระหว่างปี 2522 – 2545 สรุปว่า ครูสื่อสารทางลบและบริหารชั้นเรียนทางลบใช้อำนาจและความรุนแรงไม่เปลี่ยนแปลง การวิจัยด้านความรุนแรงในครอบครัวระหว่าง พ.ศ. 2539 กับ พ.ศ. 2542 พบว่าความ

รุนแรงที่พ่อแม่ใช้กับลูกได้แก่ การดุด่า ตะโกน ใส่เด็ก ขว้างปา กระชาก ตบ เตะต่อย ขู่ด้วยมีดและอาวุธปืน กระทืบ จับหัวกระแทกฝา และใช้บุหรี่จี้ร่างกาย ฯ ความรู้สึกของเด็ก คือ โกรธ อยากแก้แค้น อยากหนีออกจากบ้าน ไม่รู้สึกอะไร ถ้าเด็กยอมรับความรุนแรงได้สูงจะยิ่ง ก้าวร้าวมากขึ้น และหากครอบครัวทำร้ายแบบใดก็ตามมีแนวโน้มที่ใช้ความรุนแรงแบบอื่น ๆ ตามมา ความรุนแรงที่เด็กได้รับทั้งทางบ้าน ชุมชนและโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ อมรวิชช์ นาครทรรพ (2549 : 6) สรุปว่า วัยรุ่นไทยประมาณ 10% อยู่ ในวัฏจักรตบ-ตี-เตะ-ต่อย-ตื๊บ หรืออยู่ในสถานการณ์ความรุนแรงทางด้านการทำร้ายร่างกายมากขึ้น ทั้งเป็นฝ่ายถูกกระทำ และเป็นฝ่ายกระทำเอง เมื่อมีความขัดแย้งและปัญหาเกิดขึ้นเยาวชนและผู้ใหญ่จัดการอย่างไร ผลการสำรวจทัศนคติของประชาชนเรื่อง “ความขัดแย้งในประเทศไทย” พบว่า ปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมเกิดจากการขาดการสื่อสาร ขาดการทำกิจกรรมร่วมกันและพูดไม่รู้เรื่อง ในครอบครัวขาดการทำกิจกรรมร่วมกันและขาด การสื่อสารสองทาง สำหรับความเห็นต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมต้องใช้ศาลและใช้กฎหมาย ส่วนในครอบครัวควรใช้หลายวิธีได้แก่ ไม่พูดกันสักพัก ให้คนกลางเจรจาและควรพูดกันด้วยเหตุผล สำหรับในองค์กรควรใช้คนกลาง ไม่พูดกันสักระยะ พูดกันให้เห็นดำเห็นแดงแตกหักเลย ฟ้องเจ้านาย และพูดกันด้วยเหตุด้วยผลตามลำดับ อย่างไรก็ดีส่วนใหญ่เชื่อว่าสันติวิธีสามารถแก้ปัญหาและความขัดแย้งได้ หากทุกคนในองค์กรให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความขัดแย้ง

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้ทราบปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยมีจำนวนมากมายและกลายเป็นปัญหาระดับชาติ ที่เป็นตัวถ่วงในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านหลากหลายมิติ เช่น มิติทางความมั่นคง การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฯลฯ หรือเป็นความผิดพลาดทางโครงสร้าง ได้แก่ ความรุนแรงเชิงโคร้างสร้าง (Structural Violence) และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) ตลอดจนโครงสร้างเชิงพุทธที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่กลับมีความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมแอบแฝงอยู่ตามแนวคิดของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) นักสันติวิธีแห่งสถาบันวิจัยเพื่อสันติภาพแห่งกรุงออสโล ผู้ได้รับรางวัลสันติภาพระดับโลกของมูลนิธิโนแบลแห่งประเทศนอร์เวย์ (โยฮัน กัลตุง, 2538 : 153) และสอดคล้องกับ เอกชัย จุละจาริตต์ (2552 : 45 – 47) กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่ประเทศไทยมีความรุนแรงมากมาย เริ่มตั้งแต่การคิดไม่ดี ทำไม่ดีอย่างรุนแรง จนถึงขั้นทำร้ายกันและกันด้วยคำพูด และการกระทำต่าง ๆ เช่น การพูดจาหยาบคาย ก้าวร้าว รุนแรง โกหกหลอกลวง ฉ้อโกง ป้ายร้าย ป้ายสี ปลุกระดมมวลชน ปิดการจราจร ปิดล้อม ยึดสถานที่ราชการ ลงท้ายด้วยการเบียดเบียน ทำร้ายชีวิต ทรัพย์สินของตนเองหรือทรัพย์สินของผู้อื่น รวมทั้งของรัฐ ทำลายความมั่นคง ทำลายสถาบันหลักของชาติ ทำลายโครงสร้างต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศและ

ประชาธิปไตย จนทำให้ประเทศไทยบอบช้ำเป็นอันมาก แม้ประเทศไทยจะมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่คนไทยกลับมีความเสื่อมสลายทางด้านคุณธรรม จนถึงภาวะวิฤกติทางคุณธรรมที่ต้องรีบเร่งแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยการหัดกลับมาศึกษาหลักคุณธรรมที่ถูกต้องเพื่อนำสันติสุขกลับคืนสังคมไทย

นอกจากนั้น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538 : 1- 3) กล่าวว่า โครงสร้างวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยและโครงสร้างระบบการศึกษามีความอ่อนแอ อยู่ในขั้นวิกฤติในการจัดการความขัดแย้งและแก้ไขปัญหา มองความขัดแย้งเป็นเรื่องไม่ดี ไม่มีมารยาทไม่ควรให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะความขัดแย้งกับผู้ใหญ่ จึงเกิดความผิดหวัง ความเจ็บปวด เครื่องมือที่ใช้คือ อดทนอดกลั้น ประนีประนอม ยอมตามต่อหน้าจะไม่แสดงความคิดที่แตกต่างให้ปรากฏบ่อยครั้ง กลับแสดงความยินดี คำชม สนิทสนมแต่เปลือก คนไทยจึงเก็บกดความขัดแย้งไว้จะแสดงออกลับหลังด้วยการนินทา แดกดัน ไม่ร่วมมือ ทำให้องค์กรอ่อนแอและเกิดความเจ็บปวดทางใจทางอารมณ์ มีตั้งแต่ทนได้ถึงขั้นทนไม่ได้ จึงใช้อาวุธทำร้ายให้ตายดับกันไปข้างหนึ่ง สังคมไทยจึงดูเป็นสังคมที่สงบสันติ แต่พร้อมจะใช้ความรุนแรง ดังนั้นต้องสร้างค่านิยมสันติวิธีตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยมีการนิยามความหมายของ “สันติวิธี” ไว้ในความหมายต่าง ๆ เช่น ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ (2533 : 26 - 28) กล่าวว่า สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต และโคทม อารียา (2546 : 23 - 25) นิยามว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีการจัดการความขัดแย้งวิธีหนึ่งโดยการใช้สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ทั้งรูปธรรม นามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ฉะนั้นการศึกษาด้านสันติวิธีในสถาบันการศึกษาก็คือการสอนวิธีการที่จะนำไปสู่สันติภาพ สันติสุขโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งมักจะจัดไว้ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพ (Education about Peace) และการศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพ (Education for Peace) เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เน้นหนักเนื้อหาและกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างความสงบสุขในตัวมนุษย์ สันติสุขในสังคมและสันติภาพขึ้นในโลก ในระยะแรก ๆ ของความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของสันติศึกษานับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองมานั้น สันติภาพกับการศึกษามีความหมายกว้างครอบคลุมแนวคิดการศึกษาเรื่องของสันติภาพและการศึกษาเพื่อสันติภาพพร้อมกันไป และเรียกว่า “สันติศึกษา” ดังนั้นเมื่อพูดถึงสันติศึกษา (Peace Education) จึงต้องกำหนดให้ชัดว่ามีความหมายถึง Peace Studies หรือ Education for Peace เพื่อให้เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในการศึกษาสันติศึกษามากขึ้น (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2534 : 166 - 167)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา “สันติศึกษา” ในมิติทางการศึกษา เนื่องจากการศึกษาสันติศึกษาในประเทศไทยเริ่มศึกษากันจริงจังหลังจากที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโกได้ประกาศให้ปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ.2529) เป็นปีสากลแห่งสันติภาพขององค์การสหประชาชาติ ประเทศไทยได้ร่วมกับองค์การยูเนสโกจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองปีสากลแห่งสันติภาพโดยในส่วนของทบวงมหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาได้พยายามนำความรู้ทางด้านสันติศึกษาเข้ามาเผยแพร่ทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนนับตั้งแต่นั้นเป็นมา การศึกษาสันติศึกษาและสันติภาพของไทยมีทั้งในการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ผ่านสิ่งพิมพ์ การอบรมทักษะสันติภาพต่าง ๆ การเผยแพร่ความรู้ในเว็บไซด์ การจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ การรณรงค์ต่าง ๆ การสอดแทรกสันติภาพในการเผยแพร่ศาสนา การใช้สื่อมวลชน และผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ในขณะที่รูปแบบสันติศึกษามีความหลากหลาย แต่การวิจัยกลับยังไม่ครอบคลุมการศึกษาสันติศึกษาและสันติภาพดังกล่าว (ทัศนีย์ จันอินทร์, 2550 : 6) ซึ่งสอดคล้องกับ สุนีย์ สุขเจริญ (2533)ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ทางเลือกในการจัดการสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยตามทัศนะของนักวิชาการ” ผลการวิจัยพบว่า นักวิชาการมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “สันติศึกษา หมายถึง การใช้กระบวนการศึกษาในการเสริมสร้างคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์” และหลักสูตรของมหาวิทยาลัยควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีทักษะรู้จักแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงอย่างสันติวิธี ตระหนักถึงคุณค่า และมีจิตใจใฝ่สันติ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องสันติภาพด้านเนื้อหาสาระ ประกอบด้วย โครงสร้างสังคมที่ไม่เป็นธรรม วิธีการลดความรุนแรง สร้างสันติภาพ ประวัติศาสตร์ที่มาของภาวะอันไร้สันติภาพ ความสัมพันธ์ที่สันติและไม่สันติ สันติวิธี การแข่งขัน การสร้าง การสะสม และการลดอาวุธ โดยการจัดการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว ควรจัดแบบ “สหวิทยาการ” เน้นการแก้ปัญหา มีการสัมมนาอภิปราย ฝึกทักษะในสถานการณ์จำลอง มีโลกทัศน์กว้าง ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นเห็นคุณค่า มีศรัทธา มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการสอนสันติภาพ วิธีการสอน สันติภาพควรสอดแทรกแนวคิดสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ หรือจัดรายวิชาไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัย หรือเป็นวิชาเลือก

จากความสำคัญในการจัดการศึกษาสันติศึกษาข้างต้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติที่ประชุมเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2548 เห็นชอบตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอรัฐมนตรีคณะที่ 7 ฝ่ายกฎหมาย พลังงาน ระบบราชการ และประชาสัมพันธ์ อ้างจากหนังสือของสำนักเลขาธิการ

คณะรัฐมนตรีที่ นร0504/18022 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548) เห็นชอบให้จัดตั้งศูนย์สันติวิธีหรือศูนย์สันติศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัย เพื่อบรรจุเรื่องการขจัดความขัดแย้งเป็นหลักสูตรหนึ่งของมหาวิทยาลัย และจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรอิสระเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานประจำปีของคณะอนุกรรมการการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมศึกษาไทย (2554 : 5) ได้สรุปไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปตามหลักสูตรระดับปริญญาตรีสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ควรมีการสร้างหลักสูตรและเปิดรายวิชาที่มีความทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์หรือบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน และรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นและเกิดผลกระทบต่อสังคมไทยในอนาคต ในรายวิชาที่มหาวิทยาลัยควรนำไปพิจารณาเปิดการเรียนการสอน ได้แก่ รายวิชาเกี่ยวกับ การเป็นพลเมืองโลกและพลเมืองที่ดี ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สันติศึกษาหรือสันติภาพ การป้องกันภัยพิบัติธรรมชาติ อาเซียนศึกษา และการเรียนรู้สู่จิตสำนึกที่ดี เช่น จิตตปัญญาศึกษา การพัฒนาจิต เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้น ผู้สอนในแต่ละวิชาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา เนื้อหาสาระ ทฤษฎีทางการเรียนรู้ ทฤษฎีและองค์ความรู้ต่าง ๆ ของแต่ละรายวิชา การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย รูปแบบและวิธีการสอนต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตามหลักสูตร มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552 : 2 - 4)

ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนด้านสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาปรากฏมีมหาวิทยาลัยทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสันติศึกษา (Peace Studies)ในระดับปริญญาตรี เช่น รายวิชาสันติศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแยงโดยสันติวิธี และรายวิชาสังคมสงคราม และสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีรายวิชาที่สอดแทรกเนื้อหาทางด้านสันติศึกษา การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งและการลดความขัดแย้งในรายวิชาต่าง ๆ ทุกระดับการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก รวมทั้งมีการจัดตั้งหน่วยงานสันติวิธี เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความขัดแย้ง การลดความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติวิธีแก่สังคมและประเทศชาติ เช่น ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (เกิดจากการรวมกันของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีกับศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนา) ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สถาบันสันติศึกษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น นอกจากนั้น นักวิชาการและนักสันติวิธีจากหน่วยงานสันติวิธีข้างบนได้มีการร่วมกลุ่มเพื่อจัดตั้ง “เครือข่ายสันติศึกษาอุดมศึกษา” ขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางประมวลผลและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านสันติวิธี วิเคราะห์และแนะมาตรการสันติวิธี เพื่อป้องกันระงับ และบรรเทาความรุนแรง ตลอดจนการคลี่คลายความขัดแย้ง และพร้อมเป็นเครือข่ายติดต่อผู้สนับสนุนและเกี่ยวข้องกับสันติวิธี แต่ผลการดำเนินการยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก (ประชาไทออนไลน์, 2555)

จากมูลเหตุข้างบน แสดงให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ในการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาในแต่ละรายวิชานั้น ผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา เนื้อหาสาระ ทฤษฎีทางการเรียนรู้ ทฤษฎีและองค์ความรู้ต่าง ๆ ของแต่ละรายวิชา การจัดการเรียนการสอน รูปแบบและวิธีการสอนต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนกลวิธีการสอนของอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักสูตร และมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2548 : 274) ได้กล่าวไว้ว่า นักคิด นักการศึกษา และครูอาจารย์ได้พยายามจัดการเรียนการสอน โดยมีการประยุกต์ทฤษฎีและองค์ความรู้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทไทย ปัญหาและความต้องการ กระบวนการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและได้รับการทดลองใช้เพื่อพิสูจน์ทดสอบประสิทธิภาพแล้ว ถือว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนหรือแบบแผนของการจัดการเรียนการสอนที่ผู้อื่นสามารถนำไปใช้แล้วจะเกิดผลตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้นได้ นับได้ว่าเป็นการช่วยให้แนวทางแก่ผู้ปฏิบัติ ไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก หากได้รูปแบบที่ดีตรงกับวัตถุประสงค์ในการสอนก็จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมากมาย ในส่วน

ของรายวิชาสันติศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร เนื้อหาสาระ ทฤษฎีและองค์ความรู้ทางด้านสันติศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน ตลอดจนรูปแบบและวิธีการสอนด้านสันติศึกษา เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ทางด้านสันติศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป้าหมายของสันติศึกษา คือ "สันติภาพ" นั่นเอง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษางานวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ และเพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย โดยสนใจที่จะศึกษาทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรีในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มทดลอง จำนวน 150 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้นักศึกษาทำแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันของนักศึกษาและสิ่งที่นักศึกษาต้องการให้เกิดขึ้นในการจัดการการเรียนการสอน พบว่า ปัญหาความขัดแย้งที่นักศึกษากำลังประสบปัญหามากที่สุดสามลำดับแรกได้แก่ 1) ปัญหาความขัดแย้งภายในจิตใจจากการแสดงความคิดเห็นแตกต่างจากบุคคลอื่น จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 50.66 2) ปัญหาความขัดแย้งกับครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อน จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 24.66 และ 3) ปัญหาความขัดแย้งในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และสิ่งที่นักศึกษาอยากให้เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา มากที่สุดสามลำดับแรก ได้แก่ 1) อยากทราบวิธีการจัดการความขัดแย้งเวลาที่แสดงความคิดเห็นแตกต่างจากบุคคลอื่น จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 41.33 2) อยากให้มีการฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 38.66 และ 3) อยากให้มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและท้าทายมากกว่าการบรรยายทฤษฎี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 16.66 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่ของทั้งสองรายวิชาประสบปัญหาความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวเองเมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์การแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากบุคคลอื่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งกับครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อน และปัญหาความขัดแย้งในการ

ทำงานร่วมกับผู้อื่น และสิ่งที่นักศึกษาอยากให้เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา คือ ความรู้และทักษะการจัดการความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวเองเวลาอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งเมื่อต้องแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากบุคคลอื่น และความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ และการมีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาที่หลากหลายและท้าทาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในสองชั้นเรียนดังกล่าวในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการสอนและกระบวนการการเรียนการสอนตามแนวสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สถาบันต่าง ๆ สามารถนำไปปรับใช้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการศึกษาที่ในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี มุ่งเน้นการพัฒนาความคิด จิตใจ อารมณ์ภายในตนอย่างแท้จริงก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ ความขัดแย้ง และความรุนแรง ได้แนวทางการพัฒนาอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยให้มีความรู้และทักษะในการสอนตามแนวสันติศึกษา และก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวสันติศึกษาในหมู่นักการศึกษา และการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย ช่วยผลักดันการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มีการแพร่หลายมากขึ้นในวงการศึกษาไทย อันจะส่งผลให้ผู้เรียนวิชาสันติศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในการนำสันติศึกษา และสันติวิธีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้สังคมไทยเกิดสันติสุข ตามหลักการศึกษาที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม และการพัฒนา” เช่นเดียวกัน “การศึกษาสันติศึกษาคือความเจริญงอกงาม และการพัฒนาทางด้านสันติศึกษา”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่

2. เพื่อศึกษาแนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

คำถามการวิจัย

1. สถาบันอุดมศึกษาไทยต่าง ๆ ที่ดำเนินการด้านสันติศึกษา มีแนวคิดและวิธีการอย่างไร

2. สถาบันอุดมศึกษาไทยต่าง ๆ ที่ดำเนินการสอนสันติศึกษา มีแนวทางในการสอนอย่างไร

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่ดำเนินการสอนสันติศึกษา มีแนวคิดและวิธีการอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาการวิจัย

1.1 ศึกษาความรู้สันติศึกษาจากหน่วยงานด้านสันติศึกษาและสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 8 หน่วยงาน และหน่วยงานสันติศึกษาและสันติวิธีสังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 1 หน่วยงาน ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนและสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

1.2 ศึกษาการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 15 รายวิชา จากมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 8 แห่ง และมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีและรายวิชาสังคม สงครามและสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล รายวิชามนุษย์กับสันติภาพและรายวิชาสันติศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายวิชาวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ มหาวิทยาลัยพายัพ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ รายวิชาสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

1.3 ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 1 รายวิชา และมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชา

การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำปีการศึกษา 2556 จำนวน 250 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำปีการศึกษา 2556 จำนวน 100 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 82 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 49 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์ในการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 29 คน อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา จำนวน 12 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3. ระยะเวลา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษารายวิชาที่เปิดสอนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 10 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2556 – กุมภาพันธ์ 2557

4. ตัวแปรที่ศึกษา

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

สันติศึกษา หมายถึง การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีด้านสันติภาพ สันติภาพภายใน สันติภาพภายนอก ความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และการจัดการความความขัดแย้ง

สันติภาพ หมายถึง สภาวะที่ปราศจากความขัดแย้ง และความรุนแรง แต่หากเกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงขึ้นก็จะมีวิธีการจัดการความขัดแย้ง และความรุนแรงลงได้อย่างสร้างสรรค์

ความขัดแย้ง หมายถึง ธรรมชาติของมนุษย์ที่บุคคลแสดงความคิดเห็น ความเชื่อ ความต้องการที่แตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ทำให้เกิดการโต้เถียง โต้แย้ง การดิ้นรนต่อสู้ และแข่งขันกัน

ความรุนแรง หมายถึง การแสดงออกทางการกระทำ การพูด และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกต่อบุคคล หรือกลุ่มสังคม ที่ส่งผลเสียต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ เช่น การแสดงอารมณ์โกรธ เกลียด ลุ่มหลง การด่าทอ การทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนถึงการมุ่งเอาชีวิตผู้อื่นด้วยการฆ่า การทำลายชีวิต และการทำสงคราม

สันติวิธี หมายถึง วิธีการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในตัวบุคคล กลุ่ม องค์กร และสังคม ด้วยวิธีการการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี เช่น การสร้างสันติภายใน การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์

รูปแบบการสอน หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอน ได้แก่ การสร้างวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน สื่อ และการประเมินผล รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น อาจารย์ นักศึกษา และวิทยากร

รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรี มีองค์ประกอบสำคัญ จำนวน 11 องค์ประกอบได้แก่ หลักการสอนสันติศึกษา,วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา,เนื้อหาการสอนสันติศึกษา,วิธีการสอนสันติศึกษา,ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา,สื่อการสอนสันติศึกษา,การประเมินผลการสอนสันติศึกษา,บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา,บทบาทผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรพิเศษ,ระบบการสนับสนุนและการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และเงื่อนไขในการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้

แนวทางการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมายถึง การพัฒนาแบบจำลองการสอนรายวิชาสันติศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรีของมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยอาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษาเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนสันติศึกษาได้แก่ การสร้างวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน สื่อ และการประเมินผล รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น อาจารย์ นักศึกษา และวิทยากรพิเศษ

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่จัดการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ความรู้ด้านสันติศึกษา หมายถึง ความเข้าใจเนื้อหา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ สันติวิธี ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง

เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา หมายถึง ท่าทีความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งในการเรียนวิชาสันติศึกษา

ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การแสดงความคิดเห็น การแสดงความรู้สึก อารมณ์ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดความขัดแย้ง และการจัดการควบคุมความคิดเห็น การแสดงออกทางความรู้สึก - อารมณ์ และการกระทำต่าง ๆ ไม่ให้เกิดความขัดแย้งได้

ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา หมายถึง ความรู้สึกชื่นชอบ ประทับใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน ทั้งตัวอาจารย์ผู้สอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษา ที่หน่วยงานด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่

2. ได้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย ที่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาและสถาบันต่าง ๆ ที่ดำเนินการสอนสันติศึกษา สามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้เกิดการศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี

3. ทำให้เกิดการกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทยให้กว้างขวางมากขึ้น

4. นำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบาย /ยุทธศาสตร์ด้านสันติศึกษาและการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย” ได้จัดทำกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ต่อไปนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอน

1.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย

1.2 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย

1.3 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะพิสัย

1.4 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ

1.5 รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติวิธี และความขัดแย้ง

2.1 แนวคิดสันติศึกษา สันติภาพ สันติวิธี และความขัดแย้ง

2.2 ทฤษฎีความขัดแย้ง

2.2.1 ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มาร์กซ์

2.2.2 ทฤษฎีความขัดแย้งของลิวอิส เอ โคเซอร์

2.2.3 ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ

2.2.4 ทฤษฎีความขัดแย้งของเกอร์ฮาร์ด เลนสกี้

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี

2.3.1 ทฤษฎีสันติวิธีของโยฮัน กัลตุง

2.3.2 ทฤษฎีสันติวิธีของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์

2.3.3 ทฤษฎีสันติวิธีของยีน ชาร์ป

2.3.4 ทฤษฎีสันติวิธีของเกล็น ดี เพจ

2.3.5 ทฤษฎีสันติวิธีของวิลเลียม ยูรี

2.3.6 แนวคิดสันติวิธีของพอล รูทเลจ

2.3.7 แนวคิดสันติวิธีของโรแลนด์ ไปล์เกอร์

2.3.8 แนวคิดสันติวิธีของสเตลแลน วินทาแกน

2.3.9 แนวคิดสันติวิธีของมหาตมะ คานธี

2.3.10 แนวคิดพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้า

2.3.11 แนวคิดสันติวิธีของติช นัท ฮันท์

2.3.12 แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก

2.3.13 แนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ

2.3.14 แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์

2.4 แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง

2.4.1 การจัดการความขัดแย้ง

2.4.2 แนวคิดเรื่องความขัดแย้งกับการทำงานองค์กร

2.4.3 การจำแนกความขัดแย้ง

2.4.4 ประโยชน์ของความขัดแย้ง

2.4.5 แนวทางการลดความขัดแย้งในองค์กร

2.4.6 การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

2.4.7 รูปแบบการจัดการขัดแย้งโดยสันติวิธี

2.4.8 การจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนธรรม

2.4.9 การจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยแบบพุทธ

2.4.10 การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติเชิงนโยบายในประเทศไทย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน

6. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการสอน

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง

1. รูปแบบการเรียนการสอน

ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

วัชรา เล่าเรียนดี (2553 : 44) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันในการดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะอยู่ของกระบวนการเช่นเดียวกับวิธีสอน ความแตกต่างกันจะอยู่ที่รูปแบบการสอน อาจจะมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนปรากฏอยู่

ทิศนา แขมมณี (2556 : 222) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ

นอกจากนี้ ทิศนา แขมมณี (2555 : 222 - 317) ได้รวบรวมและจัดหมวดหมู่รูปแบบการเรียนการสอนตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะหรือเจตนารมย์ของรูปแบบ ออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ และรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ซึ่งเนื้อหาสาระนั้นอาจจะอยู่ในรูปของข้อมูลข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หือความคิดรวบยอด ตัวอย่างของรูปแบบการเรียนการสอนนี้ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกานเย รูปแบบการเรียนการสอนโดยการนำเสนอมโนทัศน์กว้างล่วงหน้า รูปแบบการเรียนการสอนเน้นความจำ รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิก ในที่นี้จะขอนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 225)

1.1.1 รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์

รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) พัฒนาขึ้นโดย จอยส์และวีล (Joyce and Weil, 1996 : 161 – 178) มีแนวความคิดว่า การเรียนรู้มโนทัศน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สามารถทำได้โดยการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะที่สำคัญของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่ใช่และไม่ใช่สิ่งนั้นออกจากกันได้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มโนทัศน์ของเนื้อหาสาระต่าง ๆ อย่างเข้าใจและสามารถให้คำนิยามของมโนทัศน์นั้นด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ผู้สอนเตรียมข้อมูลสำหรับให้ผู้เรียนฝึกหัดจำแนก

ขั้นที่ 2 ผู้สอนอธิบายกติกาในการเรียนให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจตรงกัน

ขั้นที่ 3 ผู้สอนเสนอข้อมูลตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน และข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวอย่างของมโนทัศน์ที่ต้องการสอน

ขั้นที่ 4 ให้ผู้เรียนบอกคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอนจากกิจกรรมที่ผ่านมาในขั้นต้น ๆ

ขั้นที่ 5 ให้ผู้เรียนสรุปและให้คำจำกัดความของสิ่งที่ต้องการสอน

ขั้นที่ 6 ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกันถึงวิธีการที่ผู้เรียนใช้ในการหาคำตอบให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตัวเอง

1.2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) รูปแบบการเรียนการสอนนี้มุ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การพัฒนาหรือปลูกฝัง การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนเพียงช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มักจะไม่เพียงพอต่อการช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการและวิธีการอื่น ๆ เพิ่มเติม (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 225) รูปแบบการสอนนี้ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของแครทโวล (Krathwohl) บลูม (Bloom) และมาเซีย (Masia) รูปแบบการเรียนการสอนโดยการซักค้าน และรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ ในที่นี้จะขอนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

1.2.1 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom)

รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom, 1956) ได้จำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive domain) ด้านเจตคติหรือความรู้สึก (affective domain) ด้านทักษะ (Psycho - motor domain) ซึ่งในด้านเจตคติหรือความรู้สึกนั้นแครทโวล (Krathwohl) บลูม (Bloom) และมาเซีย (Masia) ได้จัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้น ประกอบด้วย

1. ขั้นการรับรู้ (receiving or attending) หมายถึง การที่ผู้เรียนได้รับรู้ค่านิยมที่ต้องการจะปลูกฝังในตัวผู้เรียน

2. ขั้นการตอบสนอง (responding) ได้แก่ การที่ผู้เรียนได้รับรู้และเกิดความสนใจในค่านิยมนั้น แล้วมีโอกาสได้ตอบสนองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

3. ขั้นการเห็นคุณค่า (valuing) เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับค่านิยมนั้น แล้วมีโอกาสได้ตอบสนองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง

4. ขั้นการจัดระบบ (organization) เป็นขั้นที่ผู้เรียนรับค่านิยมที่ตนเห็นคุณค่านั้นเข้ามาอยู่ในระบบค่านิยมของตนและ

5. ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization) เป็นขั้นที่ผู้เรียนปฏิบัติตนตามค่านิยมที่ตนรับมาอย่างสม่ำเสมอและทำจนกระทั่งเป็นลักษณะนิสัย

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม หรือจริยธรรมที่พึงประสงค์ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามต้องการ

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 การรับรู้ค่านิยม (receiving /attending) ผู้สอนจัดสถานการณ์หรือประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้ในค่านิยมนั้นอย่างใส่ใจ โดยผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการรู้ตัว (awareness) การเต็มใจรับรู้ (willingness) และการควบคุมการรับรู้ (control)

ขั้นที่ 2 การตอบสนองต่อค่านิยม (responding) ผู้สอนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนองต่อค่านิยมนั้นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการยินยอมตอบสนอง (acquiescene in responding) การเต็มใจตอบสนอง (willingness to respond) และการพึงพอใจในการตอบสนอง (satisfaction in respond)

ขั้นที่ 3 การเห็นคุณค่าของค่านิยม (responding) ผู้สอนจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีโอกาสเห็นคุณค่าของค่านิยมนั้น ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม การยอมรับในคุณค่านั้น (acceptance of a value) การชื่นชอบในคุณค่านั้น (preference of a value) และความผูกพันในคุณค่านั้น (commitment)

ขั้นที่ 4 การจัดระบบค่านิยม (organization) ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนพิจารณาค่านิยมนั้นกับค่านิยมหรือคุณค่าอื่น ๆ ของตน และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมต่าง ๆ ของตนในขั้นนี้ผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม การสร้างมโนทัศน์ในคุณค่านั้น (conceptualization of a value) และการจัดระบบคุณค่านั้น (organization of a value system)

ขั้นที่ 5 การสร้างลักษณะนิสัย (characterization by value) ผู้สอนส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติตามค่านิยมนั้น และให้ข้อมูลย้อนกลับ ในขั้นนี้ ผู้สอนพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรม การมีหลักยึดในการตัดสินใจ (generalization set) และการปฏิบัติตามหลักยึดนั้นจนเป็นนิสัย (characterization)

การดำเนินการตามขั้นตอนทั้ง 5 ไม่สามารถทำได้ในระยะเวลาอันสั้น ต้องอาศัยเวลาโดยเฉพาะในขั้นที่ 4 และ 5 ต้องการเวลาในการปฏิบัติ ซึ่งอาจจะมากน้อยแตกต่างกันไปในผู้เรียนแต่ละคน

1.3 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho – Motor Domain) รูปแบบการเรียนการสอนมุ่งที่จะช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นใช้หลักการ และวิธีการที่แตกต่างไปจากการพัฒนาทางด้านจิตพิสัยหรือพุทธิพิสัย (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 243) รูปแบบการสอนที่นิยมเช่น รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์ซัน (Simoson) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow) และรูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวีส์ ในที่นี้จะขอนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนของแฮร์โรว์ ดังต่อไปนี้

1.3.1 รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow)

รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow, 1972 : 96 - 99) ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ทางด้านทักษะไว้ 5 ขั้น โดยเริ่มจากระดับที่ซับซ้อนน้อยไปจนถึงระดับที่ซับซ้อนมาก ดังนั้นการกระทำจึงเริ่มจากการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่ไปถึงการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อย่อย

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบนี้มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถทางด้านทักษะปฏิบัติต่าง ๆ กล่าวคือผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำอย่างถูกต้อง และชำนาญ

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นการเลียนแบบ

ขั้นที่ 2 ขั้นการลงมือกระทำตามคำสั่ง

ขั้นที่ 3 ขั้นการกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์

ขั้นที่ 4 ขั้นการแสดงออก

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนรู้ตามรูปแบบ ผู้เรียนจะเกิดการพัฒนาทางด้านทักษะปฏิบัติ จนสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

1.4 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นทักษะกระบวนการทางสติปัญญา เช่น กระบวนการสืบสอบแสวงหาความรู้ หรือกระบวนการคิดต่าง ๆ อาทิเช่น การคิดวิเคราะห์ การอุปนัย การนิรนัย การใช้เหตุผล การสืบสอบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 248) รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบ และแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดอุปนัย รูปแบบการเรียนการสอนความคิดสร้างสรรค์ และรูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ ในที่นี้จะนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ ดังต่อไปนี้

1.4.1 รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ (Torrance's Future Problem Solving Instructional Model)

รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ (Torrance, 1962) พัฒนามาจากองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การคิดคล่องแคล่ว (fluency) การคิดยืดหยุ่น (flexibility) และการคิดริเริ่ม (originality) มาใช้เป็นองค์ประกอบกับกระบวนการคิดแก้ปัญหา และการใช้ประโยชน์จากกลุ่มซึ่งมีความคิดหลากหลาย โดยเน้นการใช้เทคนิคระดมสมองเกือบทุกขั้นตอน

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบนี้มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักรู้ในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและเรียนรู้ที่จะคิดแก้ปัญหาร่วมกัน ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดจำนวนมาก

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 การนำสภาพการณ์อนาคตเข้าสู่ระบบการคิด

ขั้นที่ 2 การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา

ขั้นที่ 3 การสรุปปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 4 การระดมสมองหาวิธีแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 การเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

ขั้นที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาอนาคต

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนรู้จากรูปแบบคือ ผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา และตระหนักรู้ในปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถใช้ทักษะการคิดแก้ปัญหามาใช้การคิดแก้ปัญหาปัจจุบัน และป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1.5 รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่พยายามพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ รูปแบบในลักษณะนี้ได้รับความนิยมมากเพราะมีความสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนารอบด้าน หรือการพัฒนาแบบองค์รวม (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 255) ตัวอย่างรูปแบบการสอนแบบบูรณาการ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบทางตรง รูปแบบการเรียนการสอนโดยการสร้างเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT รูปแบบการเรียนการสอนของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ฯลฯ ในที่นี้ขอนำเสนอรูปแบบการสอนทางตรง ดังต่อไปนี้

1.5.1 รูปแบบการเรียนการสอนสอนทางตรง (Direct Instruction Model)

จอยส์และวีล (Joyce and Weil, 1996 : 334) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอนสอนทางตรง (Direct Instruction Model) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งเน้นความรู้ที่ลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจในการเรียนรู้และช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบการเรียนการสอนนี้มุ่งเน้นช่วยให้ได้เรียนรู้เนื้อหา สาระ และมโนทัศน์ต่าง ๆ รวมทั้งฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ จนสามารถทำได้ดีและประสบผลสำเร็จได้ในเวลาที่จำกัด

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำ ผู้สอนแจ้งวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระการเรียน และกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นนำเสนอบทเรียน ผู้สอนต้องนำเสนออย่างชัดเจน สั้นกระชับและน่าสนใจ

ขั้นที่ 3 ขั้นฝึกปฏิบัติตามแบบ (Structured Practice) ผู้สอนปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม และให้ข้อมูลย้อนกลับ พร้อมการเสริมแรงและการแก้ไขข้อผิดพลาดของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 ขั้นฝึกปฏิบัติภายใต้การกำกับของผู้ชี้แนะ (Guided Practice)

ขั้นที่ 5 การฝึกปฏิบัติอย่างอิสระ (Independent Practice) ผู้สอนปล่อยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติอย่างเสรี ไม่จำเป็นต้องให้ข้อมูลย้อนกลับ ควรเว้นระยะ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทน

ผลของการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนตามลำดับขั้นตอนตรงไปตรงมา ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งทางด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัยได้เร็วและได้มากในเวลาที่จำกัด ไม่สับสน ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามความสามารถของตน จนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน และมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

รูปแบบการเรียนการสอนทั้ง 5 รูปแบบหลักที่เป็นสากล นิยมนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลายทั่วโลกแล้ว ยังมีนักคิด นักวิชาการ ครูอาจารย์ และนักศึกษาสายวิชาชีพครู หรือการสอนได้พยายามนำเสนอแนวคิดการสอน และรูปแบบการสอนใหม่ ๆ มากมาย เช่นในวงการศึกษาไทย มีรูปแบบการเรียนการสอนที่น่าสนใจ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ พัฒนาโดยสุมน อมรวิวัฒน์ รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ พัฒนาโดยสุมน อมรวิวัฒน์ รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลซิปปา (CIPPA) พัฒนาโดยทิศนา แขมมณี รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดเป็นเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมไทยพัฒนา โดยหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีแนวคิดหรือกระบวนการการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ที่ยังไม่ได้นำไปทดลองใช้เพื่อพิสูจน์อย่างเป็นระบบ แต่มีผู้สนใจนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ เช่น แนวคิดกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 โดยสาโรช บัวศรี กระบวนการกัลยาณมิตร โดยสุมน อมรวิวัฒน์ กระบวนการทางปัญญาของประเวศ วะสี กระบวนการคิดของชัยอนันต์ สมุทวณิช กระบวนการคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กระบวนการสอนค่านิยมและจริยธรรม โดยโกวิท ประวาลพกษ์ ฯลฯ

รูปแบบการเรียนการสอนทั้ง 5 รูปแบบหลักที่เป็นสากล สามารถสรุปรูปแบบการสอน วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ ได้ดังตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปรูปแบบการสอน วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบการสอน	วัตถุประสงค์	กระบวนการเรียนรู้ของรูปแบบการสอน
1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)	มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ	
1.1 รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) พัฒนาขึ้นโดย จอยส์และวีล (Joyce and Weil)	การเรียนรู้มโนทัศน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สามารถทำได้โดยการค้นหาคุณสมบัติเฉพาะที่สำคัญของสิ่งนั้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกสิ่งที่ใช่และไม่ใช่สิ่งนั้นออกจากกันได้	ขั้นที่ 1 ผู้สอนเตรียมข้อมูล ขั้นที่ 2 ผู้สอนอธิบายกติกาในการเรียน ขั้นที่ 3 ผู้สอนเสนอข้อมูลตัวอย่าง ขั้นที่ 4 ให้ผู้เรียนบอกคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่ต้องการสอนจากกิจกรรมที่ผ่านมาในขั้นต้น ๆ ขั้นที่ 5 ให้ผู้เรียนสรุป ขั้นที่ 6 ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายร่วมกัน
2.รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain)	มุ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การพัฒนาหรือปลูกฝัง	
2.1 รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของบลูม (Bloom)	จุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Cognitive domain) ด้านเจตคติหรือความรู้สึก (affective domain) ด้านทักษะ (Psycho –motor domain)	1. ขั้นการรับรู้ (receiving or attending) 2. ขั้นการตอบสนอง (responding) 3. ขั้นการเห็นคุณค่า (valuing) 4. ขั้นการจัดระบบ (organization) 5. ขั้นการสร้างลักษณะนิสัย (Characterization)

ตารางที่ 1 สรุปรูปแบบการสอน วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ (ต่อ)

รูปแบบการสอน	วัตถุประสงค์	กระบวนการเรียนรู้ของรูปแบบการสอน
3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho – Motor Domain)	มุ่งที่จะช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ	
3.1 รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow)	รูปแบบนี้มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถทางด้านทักษะปฏิบัติต่าง ๆ กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำอย่างถูกต้อง และชำนาญ	ขั้นที่ 1 ขั้นการเลียนแบบ ขั้นที่ 2 ขั้นการลงมือกระทำตามคำสั่ง ขั้นที่ 3 ขั้นการกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ขั้นที่ 4 ขั้นการแสดงออก ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ
4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills)	เป็นทักษะกระบวนการทางสติปัญญา เช่น กระบวนการสืบสอบแสวงหาความรู้ หรือกระบวนการคิดต่าง ๆ อาทิเช่น การคิดวิเคราะห์ การอุปนัย การนิรนัย การใช้เหตุผล การสืบสอบ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น	
4.1 รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ (Torrance'sFuture ProblemSolving Instructional Model)	รูปแบบนี้มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักรู้ในปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและเรียนรู้ที่จะคิดแก้ปัญหาร่วมกัน ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดจำนวนมาก	ขั้นที่ 1 การนำสภาพการณ์เข้าสู่ระบบการคิด ขั้นที่ 2 การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา ขั้นที่ 3 การสรุปปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ขั้นที่ 4 การระดมสมองหาวิธีแก้ปัญหา ขั้นที่ 5 การเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ขั้นที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาอนาคต
5.รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)	รูปแบบที่พยายามพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งทางด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการ	
5.1 รูปแบบการเรียนการสอนสอนทางตรง (Direct Instruction Model)	รูปแบบการเรียนการสอนนี้มุ่งเน้นช่วยให้ได้เรียนรู้เนื้อหาสาระ และมโนทัศน์ต่าง ๆ รวมทั้งฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ จนสามารถทำได้ดี	ขั้นที่ 1 ขั้นนำ ขั้นที่ 2 ขั้นนำเสนอบทเรียน ขั้นที่ 3 ขั้นฝึกปฏิบัติตามแบบ ขั้นที่ 4 ขั้นฝึกปฏิบัติภายใต้การกำกับของผู้ชี้แนะ และขั้นที่ 5 การฝึกปฏิบัติอย่างอิสระ

จากตารางดังกล่าว ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนทั้ง 5 รูปแบบหลักที่เป็นสากล รูปแบบการสอนมีวัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรูปตามรูปแบบการสอน หากผู้สอนรู้จักการออกแบบรูปแบบการสอน หรือการนำรูปแบบการสอนไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมตามเนื้อหาวิชา ลักษณะผู้เรียนและวัตถุประสงค์ในการศึกษาจะสามารถทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ หากผู้สอนมีความรู้ทางรูปแบบการสอน และกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนอย่างถ่องแท้แล้ว ย่อมสามารถออกแบบรูปแบบการสอน ให้เหมาะสมกับรายวิชา เนื้อหาสาระ กิจกรรมการสอน และพัฒนาการของผู้เรียน

นอกจากนั้น จอยส์ เวลและคาล์อัน (Joyce Weil and Calhoun, 2009 : 25-34) ได้จัดรูปแบบการเรียนการสอนออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการจัดกระบวนการสารสนเทศ (The Information - Processing Family) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการส่งเสริมแรงกระตุ้นภายในของบุคคลในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยการเรียนรู้และจัดกระทำข้อมูลให้เป็นระบบ รับรู้และจัดกระทำกับปัญหารวมทั้งการพัฒนามโนทัศน์และภาษาในการถ่ายทอด ในบางรูปแบบเป็นการเตรียมผู้เรียนในเรื่องการรวบรวมข้อมูลและมโนทัศน์ บางรูปแบบเน้นการสร้างมโนทัศน์และการตรวจสอบสมมติฐาน รูปแบบการสอนกลุ่มนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดสร้างสรรค์ความรู้ มีความสามารถทางปัญญาและสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การคิดแบบอุปนัย (Think Inductively) การบรรลุผลด้านมโนทัศน์ (Attaining Concept) รูปแบบการคิดแบบอุปนัยของรูปภาพ-คำ (The Picture-Word Inductive Model) การสืบเสาะแบบวิทยาศาสตร์และการสืบเสาะความรู้ (Scientific Inquiry and Inquiry Training) การใช้เทคนิคช่วยจำ (Memorization) การสังเคราะห์ (Synectics) และการเสนอมโนทัศน์ล่วงหน้า (Advance Organizers)

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะความสามารถในการเรียนรู้และทักษะสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนการเรียนรู้ การพัฒนาความสัมพันธ์ในชั้นเรียนโดยการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาวัฒนธรรมของความสัมพันธ์ในโรงเรียนเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสืบสวนเป็นกลุ่ม (Group Investigation) บทบาทสมมติ (Role Playing) และการสืบสวนสอบสวน (Jurisprudential Inquiry)

3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาตน (The Personal Family) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพและความตระหนักในตนเอง โดยการรับรู้สิ่งที่เป็นตนเอง มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิต สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง

สร้างสรรค์ เกิดการเรียนรู้ในการที่จะพัฒนาตนเองเพื่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนแบบไม่ชี้นำ (Nondirective Teaching) การส่งเสริมความตระหนักรู้ในตน (Enhancing Self Concepts)

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นพฤติกรรม (The Behavioral System Family) เป็นรูปแบบการสอนจากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีการปรับพฤติกรรม ซึ่งเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการปรับแก้ตนเอง เพื่อให้พบกับความสำเร็จ เน้นการพัฒนาทักษะการอ่าน การคำนวณ ทักษะทางกายภาพ เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้และวัดได้ รูปแบบการเรียนการสอนในกลุ่มนี้ ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรอบรู้ (Mastery Learning) การสอนตรง (Direct Instructional) การเรียนรู้สถานการณ์จำลอง (Simulation)

สรุปรูปแบบการสอนของ จอยส์ เวล และคาล์อัน มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนจำนวน 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการจัดกระบวนการสารสนเทศ (The Information -Processing Family) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการจัดรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะความสามารถในการเรียนรู้และทักษะสังคม รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาตน (The Personal Family) เป็นรูปแบบ การเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาบุคลิกภาพและความตระหนักในตนเอง และรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นพฤติกรรม (The Behavioral System Family) เป็นรูปแบบการสอนจากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีการปรับพฤติกรรม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติภาพ และสันติวิธี

2.1 แนวคิดสันติศึกษา สันติภาพ สันติวิธี และความขัดแย้ง

สันติศึกษา (Peace Studies) เป็นศาสตร์ทางวิชาการระดับนานาชาติภายหลังจากการเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ทั้งในระดับโลก ได้แก่ เหตุการณ์การยึดครองดินแดนของมหาอำนาจต่อประเทศที่อ่อนแอกว่า เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ 1914 - 1918 (พ.ศ. 2457 - พ.ศ. 246) และเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี ค.ศ 1939 - 1945 (พ.ศ. 2482 - พ.ศ. 2488) ตลอดจนการเข้าสู่สงครามเย็นกลายเป็นการต่อสู้แข่งขันกันทางเศรษฐกิจ และการจัดตั้งกองกำลังทหาร และการสะสมอาวุธไว้ต่อรองอำนาจ ในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ได้แก่ การยึดอำนาจ การแย่งชิงอำนาจทางการเมือง นำไปสู่ความรุนแรงทางร่างกาย มีการเข่นฆ่าหมู่มากมาย ทั้งใน รวันดา ยูกันดา อิสราเอล ปาเลสไตล์ จีน อินเดีย การทำสงครามในอเมริกา เวียดนาม กัมพูชา ซีเรีย ลิเบีย อัฟกานิสถาน อิรัก การทำสงครามของ

รัฐบาลทหารพม่ากับชนเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น แม้ในปัจจุบันปี พ.ศ. 2557 โลกยังประสบปัญหาการทำสงครามกลางเมือง มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กันระหว่างชาวยิวในอิสราเอลกับชาวมุสลิมในปาเลนไตน์ จนมีผู้เสียชีวิตมากกว่าหนึ่งพันศพและยังไม่มีทีท่าจะสงบศึกกันได้ รวมทั้งการต่อสู้ของกลุ่มกบฏและรัฐบาลในลิเบียจนมีผู้เสียชีวิตหลายร้อยศพ และการต่อสู้ของกลุ่มกบฏและรัฐบาลในยูเครนจนมีผู้เสียชีวิตหลายพันศพ เมื่อย้อนมองในบริบทสังคมต่าง ๆ ก็พบความขัดแย้ง ความรุนแรงโดยทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้ง ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมปรากฏในครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา สถานที่ทำงาน ฯลฯ ปรากฏให้เห็นจนชินตาในข่าวและสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ จนอาจกล่าวได้ว่าสังคมโลกกำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตอย่างหนัก มีการเผชิญหน้ากันของมนุษย์ด้วยกันจนทำไปสู่การยั่วยุ ความขัดแย้ง และความรุนแรงถึงขั้นสามารถประหัสประหารกันได้ แนวคิดสันติศึกษา สันติภาพ สันติวิธีและความขัดแย้งจึงเข้ามามีบทบาทในการจัดการและลดความขัดแย้ง ความรุนแรงโดยสันติวิธี เพื่อนำพาสังคมโลกเข้าสู่สภาวะปกติ คือ สันติภาพได้

2.1.1 ความหมายและความสำคัญของ “สันติศึกษา”

สันติศึกษา (Peace Studies) หมายถึง การศึกษาถึงสภาวะ/เงื่อนไขที่ทำให้การลดความรุนแรงโดยวิธีการอันเป็นสันติเป็นไปได้ (Galtung, 1996 : 9)

ประชุมสุข อาชวอำรุง (2530 : 325 - 326) ได้ให้ความหมายของสันติศึกษา (Peace Education) ว่าเป็นกระบวนการเรียนการสอนสันติวิทยา (Peace Sciences or Peace Studies) ในลักษณะวิชาแบบสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) เพื่อให้นักศึกษาหรือประชากรของสังคมให้เกิดความเจริญงอกงามในความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุของความขัดแย้ง วิธีการป้องกันและแก้ไข มีทักษะความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและทัศนคติอันดีงาม พร้อมที่จะตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ความสงบสุขในสังคม

ความหมาย “สันติศึกษา” จากเอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 4 - 9) กล่าวว่า สันติศึกษาเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการต่อต้านสงครามกับความรุนแรง และสร้างสันติภาพ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือทำความเข้าใจเรื่องความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติภาพและวิธีการแก้ปัญหาความรุนแรงให้ได้มาซึ่งสันติภาพ วิชาสันติศึกษาจึงเน้นศึกษาการสร้างสันติภาพเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แอนดรู แม็ค (Andrew Mack , 1985 : 70) ได้สรุปไว้ว่า “สันติศึกษาไม่ควรเพียงแต่เรียนรู้เรื่องของสันติภาพเท่านั้น หากแต่ควรเรียนรู้ที่จะใช้สันติวิธีด้วย” (Peace education should not only involve learning about peace ,but also learning to act peacefully)

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2534 : 166 - 167) กล่าวว่า การศึกษากับสันติภาพนั้นพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ นัยแรก หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพ (Education about Peace)

และอีกนัยหนึ่ง การศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพ (Education for Peace) เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เน้นหนักเนื้อหาและกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างความสงบสุขในตัวมนุษย์ สันติสุขในสังคมและสันติภาพขึ้นในโลก ในระยะแรก ๆ ของความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของสันติศึกษา นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองมานั้นสันติภาพกัการศึกษามีความหมายกว้างครอบคลุมแนวคิดทั้งสองแนว คือทั้งการศึกษาเรื่องของสันติภาพและการศึกษาเพื่อสันติภาพพร้อมกันไป และเรียกว่า "สันติศึกษา" ดังนั้นเมื่อพูดถึงสันติศึกษา (Peace Education) จึงต้องกำหนดให้ชัดว่ามีความหมายถึง Peace Studies หรือ Education for Peace

ไชยันต์ รัชชกูล (2537 : 33 -38) ได้ระบุลักษณะสำคัญของวิชาสันติศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

1. สันติศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary Studies) เป็นการประมวลใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาช่วยทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ

2. สันติศึกษาเป็นวิชาประยุกต์ ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นปัญหา (Problem Oriented) โดยเริ่มที่เงื่อนไขของความไม่สันติ ศึกษาความขัดแย้งที่เริ่มก่อตัวและปรากฏออกมา รวมไปถึงการศึกษาการแก้ไขและควบคุมความขัดแย้ง นั่นคือ สันติศึกษามุ่งศึกษาเรื่องที่มีผลในทางลบต่อความเจริญของมนุษย์ เพื่อพยายามหาวิธีปรับปรุง แก้ไขหรือทำให้ปัญหานั้นไม่ลุกลามออกไป

3. สันติศึกษายึดถือคุณค่าสันติภาพเป็นเป้าประสงค์แนะนำ (Normative Discipline) แวดวงวิชาการสันติศึกษานั้นจะคำนึงถึงการนำไปสู่สันติภาพเป็นแนวทางหลัก โดยที่สันติภาพนั้นจะต้องไม่ขัดกับผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส และคุณค่าของความเป็นมนุษย์

4. สันติศึกษาเป็นการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ในหลายระนาบ และต่างระดับ นอกจากระนาบทางสาขาวิชาการต่าง ๆ (เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ฯลฯ) ยังรวมถึงระนาบอื่น ๆ เช่น ระนาบเวลา โดยสันติศึกษาได้ศึกษาอดีตโดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นบทเรียน ศึกษาปัจจุบันในฐานะปัญหาที่ดำเนินอยู่ และศึกษาอนาคตในด้านที่ปรารถนาจะกำหนดความเป็นไปข้างหน้า (วิชาอนาคตศึกษา หรือ Futurology) สัมพันธ์ใกล้ชิดกับสันติศึกษาด้วย นอกจากนี้ยังศึกษาในระนาบคุณค่า ตั้งแต่สันติของบุคคล (ด้านจิตใจ) การอยู่ร่วมกันอย่างประสานกลมกลืน (ด้านสังคม) การคงอยู่ของเผ่าพันธุ์ (กายภาพ) การดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพ (ด้านวัฒนธรรม) ทั้งในระดับระหว่างสังคมจนถึงระดับประเทศและระดับโลก

นอกจากนั้นชาญชัย ชัยสุขโกศล (2551 : 4 - 5) ได้กล่าวไว้ในในบทบรรณาธิการ : สันติศึกษาคืออะไร ? ว่า "สันติศึกษา" มักสร้างความฉงนสนเท่ห์ ความสงสัยแก่ผู้เริ่มศึกษาสันติศึกษาใหม่ ๆ ขอบเขตของการศึกษาสันติศึกษามีความครอบคลุมถึงหัวข้อใดบ้าง และหัวข้อใดเรื่องใดที่ไม่อยู่ในขอบเขตการศึกษาสันติศึกษา มีใจความว่า "สันติศึกษา ดูน่าจะเป็นว่าศึกษาทุกเรื่องที่เกี่ยวกับสภาวะ/เงื่อนไขที่ช่วยให้ความรุนแรงสามารถลดได้โดยสันติวิธี และเนื่องจากสภาวะ

ดังกล่าว คือ “สันติภาพ” ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้งสันติภาพทางตรง เชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม ทำให้ขอบเขตและท่าทีการศึกษาในเรื่องนี้จำเป็นต้องเปิดกว้างอยู่เสมอ ทั้งในแง่หัวข้อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง แนวทางการศึกษา แนวทางการวิเคราะห์ วิธีวิทยา หน่วยและระดับการวิเคราะห์ ฯลฯ หลีกเลี่ยงการผูกขาดและปิดกั้นชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการให้คำตอบ/นิยามที่ “ดีเกินไป” หรือเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเกินไปด้วยเช่นกัน ทั้งนี้โดยมีเรื่อง “ความรุนแรง” และ “ความขัดแย้ง” เป็นแก่นแกน และมีคุณค่าเรื่อง “สันติภาพ” เป็นหลักยึดสำคัญ

สรุป การศึกษา “สันติศึกษา” คือ การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีด้าน 1)สันติภาพ 2) ความขัดแย้ง 3) ความรุนแรง และสงคราม และ 4) สันติวิธี ปรากฏดังแผนภูมิที่ 2 แสดงโครงสร้างการศึกษา “สันติศึกษา”

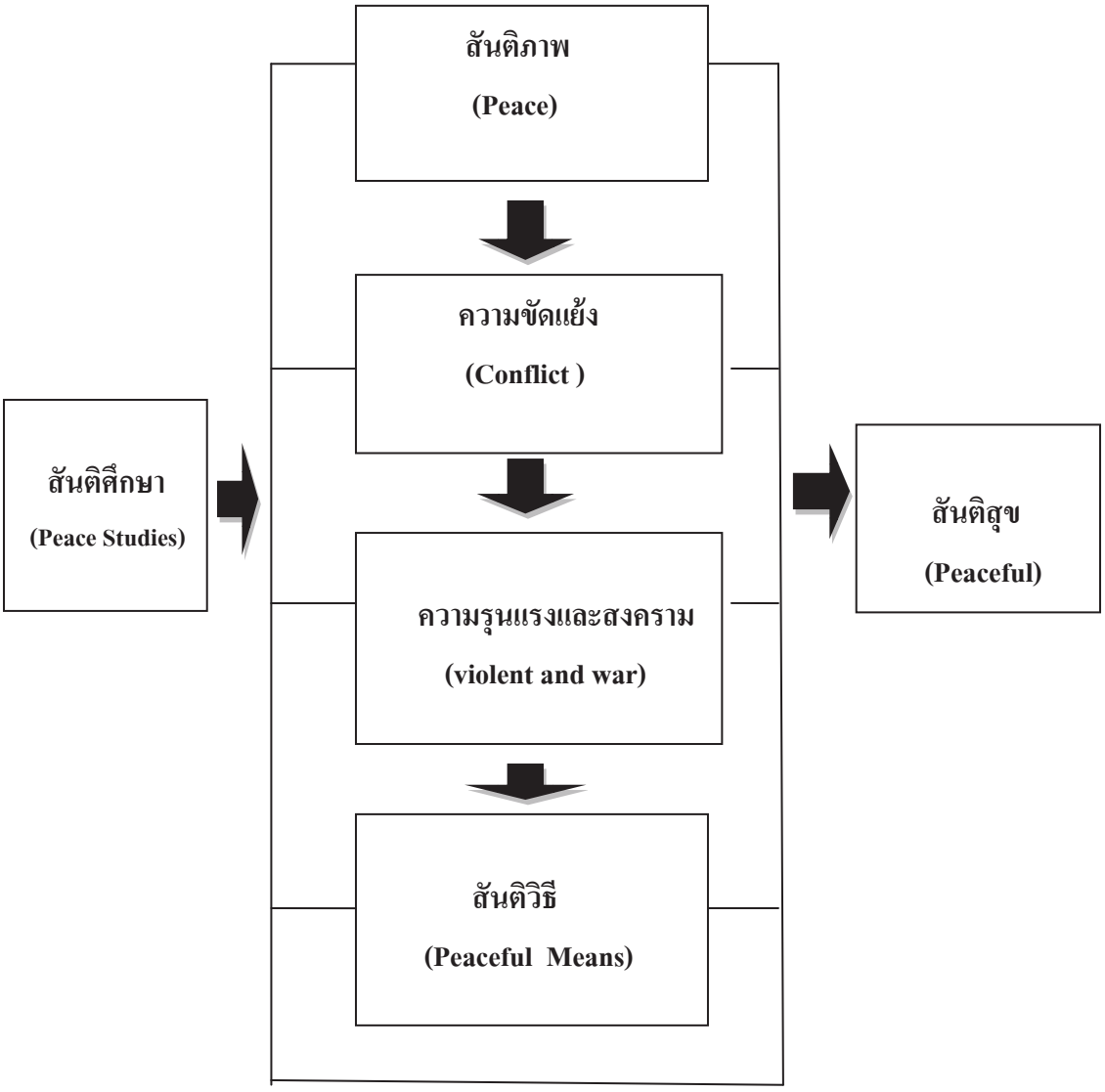

แผนภูมิที่ 2 แสดงโครงสร้างการศึกษา “สันติศึกษา”

2.1.2 ความหมายและความสำคัญของ "สันติภาพ"

ความหมายของ "สันติภาพ" ตามนิยามของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) บิดาแห่งการวิจัยสันติภาพสมัยใหม่ โดยอ้างอิงจากงาน Peace by Peaceful Means อันเป็นงานที่เข้าใจว่าได้จุดประเด็นให้วงการการศึกษาสันติภาพหันมาให้ความสำคัญกับ "สันติวิธี" มากขึ้น กล่าวอย่างเคร่งครัด คำนี้ในภาษาอังกฤษ คือ "peaceful means" ในงานชิ้นนี้โยฮัน กัลตุงนิยาม "สันติภาพ" ไว้จำนวน 2 ความหมาย ความหมายแรก "สันติภาพ" คือ การปราศจากซึ่งสภาวะความรุนแรงทุกชนิด ทั้งความรุนแรงทางตรงเชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ "สันติภาพ" = สันติภาพทางตรง + สันติภาพเชิงโครงสร้าง + สันติภาพเชิงวัฒนธรรม" ส่วนความหมายที่สอง "สันติภาพ" คือ การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) โดยไม่ใช้ความรุนแรงและอย่างสร้างสรรค์ (Johan Galtung, 1996 : 9)

"สันติภาพ" ตามความหมายทั้งสองประการนี้น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการกำหนดเขตแดนความคิดและท่าทีในการทำความเข้าใจสันติศึกษาอย่างน้อย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก ความหมายที่สองของ "สันติภาพ" นั้น เป็นการให้ความสำคัญกับทั้งวิธีการ (means) และเป้าหมาย (ends) ว่าต้องสอดคล้องไปพร้อม ๆ กัน ไม่อนุญาตให้ใช้วิธีการใดๆ ก็ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมาย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งถึงระดับเป็นประเด็นคลาสสิคสำหรับวงการการศึกษาด้านนี้ ดังมีกรณีตัวอย่างมากมายในประวัติศาสตร์โลกที่ใช้ความรุนแรงและสงครามเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองไปสู่สันติภาพ ทั้งที่เป็นอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และสังคมนิยม ฯลฯ

ประการที่สอง จากความหมายแรกนั้นเน้นไปที่ "ความรุนแรง" ในฐานะที่จะต้องขจัดออกไป ดังนั้น จะศึกษาเรื่องสันติภาพ ก็จำเป็นต้องศึกษาเรื่องความรุนแรงด้วยเช่นกัน ในขณะที่ความหมายที่สองนั้นเน้นไปที่ "ความขัดแย้ง" ในแง่ที่สันติภาพคือบริบทที่จะทำให้ความขัดแย้งสามารถคลี่คลายตัวไปได้อย่างสร้างสรรค์และโดยไม่มีความรุนแรงเกิดขึ้นการสื่อสาร (communications) ภาวะด้อยโอกาสของมนุษย์ในเศรษฐศาสตร์การเมืองของโลก (human marginalization in the global political economy) ผู้ลี้ภัย (refugees) ความมั่นคงเชิงนิเวศ (ecological security) ความมั่นคงและการลดอาวุธ (security and disarmament) การแก้ไขข้อขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ (conflict resolution and peacebuilding) ความขัดแย้งภายใน (internal conflict) ศาสนาและความขัดแย้ง (religions and conflict) และ การไม่ใช้ความรุนแรง (nonviolence)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 62) กล่าวว่า มีประเด็นที่น่าสนใจว่าสันติภาพควรจะคู่ หรือมีสภาพที่ตรงข้ามกับภาวะใด พบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้นำเสนอให้คำว่า

"วิกฤตการณ์คู่กับสันติภาพ" ไพฑูรย์ สินลารัตน์ มองว่าสันติภาพนั้นคู่กับความขัดแย้งประดุจเหรียญสองด้าน ส่วนโยฮัน กัลตุง และชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองว่าสันติภาพควรคู่กับความรุนแรง และไดซากุ อิเคดะ อัลวินท์ ทอฟเลอร์ และลีโอ ตอลสตอย มองว่าสันติภาพจะคู่กับสงคราม

ดังนั้น จะศึกษาเรื่องสันติภาพ ก็จำเป็นต้องศึกษาเรื่องความขัดแย้งด้วย และรู้ว่าจะทำให้ความขัดแย้งแปลงเปลี่ยนไปโดยไม่ใช้ความรุนแรงและอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ สันติศึกษาจึงน่าจะต้องยึดเรื่อง "ความรุนแรง" และ "ความขัดแย้ง" เป็นประเด็นแก่นแกนด้วย นี้เป็นเรื่องน่าสนใจ โยฮัน กัลตุง ได้ตอบคำถามนี้ระดับหนึ่งว่า "สันติศึกษา" นั้น ศึกษาสภาวะ/เงื่อนไขของการทำงานด้านสันติภาพ (peace work) โดยที่ "การทำงานด้านสันติภาพนั้นก็คือ การทำงานเพื่อหาทางลดความรุนแรงโดยสันติวิธี" (peaceful means)

2.1.3 ความหมายและความสำคัญของ "สันติวิธี"

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1166) ให้คำจำกัดความ สันติวิธี คือ วิธีการที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น การเจรจาสงบศึกโดยสันติวิธี

ประเวศ วะสี (2545 : คำนำ) กล่าวว่า สันติวิธี คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม โดยให้เหตุผลว่า "ในการทำสงครามไม่ว่าในครั้งโบราณหรือในปัจจุบัน จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก สิทธิมนุษยชนเป็นการเคารพในศักดิ์ และคุณค่าความเป็นคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้ จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และยั่งยืนได้"

โคทม อารียา (2546 : 23 – 25) นิยามว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีการจัดการความขัดแย้งวิธีหนึ่ง โดยการใช้สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ทั้งรูปธรรมนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง

ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ (2533 : 26 – 28) กล่าวว่า สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต

พระไพศาล วิสาโล (2530 : 23 – 28) กล่าวว่า วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ตัวมันเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เราอาจจะเรียกวิธีการดังกล่าวว่า "สันติวิธี"

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2541 : 2) กล่าวว่า สันติวิธี คือ คำซึ่งรวบรวมวิธีการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งหลายรูปแบบ ทั้งการประท้วง เช่น แต่งชุดดำหรือสีอื่นๆ การไม่ให้ความร่วมมือ การไม่ซื้อสินค้าหรือใช้บริการของบางบริษัท และการเข้าแทรกแซงโดยตรง เช่น การที่นักกิจกรรมสันติวิธีบุกเข้าเขตหวงห้ามของรัฐบาลฝรั่งเศสในอัฟริกาเหนือ เพื่อไม่ให้เกิดการทดลองระเบิด

ปรมาณู เมื่อเดือนมกราคม 1960 การกระทำทั้งหมดนี้ผู้กระทำการหรือเว้นจะกระทำการบางอย่าง ดำเนินการของตนโดยไม่ใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะความรุนแรงทางกายภาพ

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2554 : 362) กล่าวว่า นักสันติวิธีโดยทั่วไป จะพยายามอธิบายว่า สันติวิธี คือ "การไม่ใช้ความรุนแรง" (Non – Violence) หรือ "การไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการระดับการแก้ไขและ/หรือการเปลี่ยนรูปแบบการจัดการความขัดแย้ง" ซึ่งเป็นการให้คำจำกัดความที่แคบเกินไป สันติวิธีน่าจะเป็นการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงแล้ว ในบรรยากาศของการไม่ใช้ความรุนแรงนั้น การจัดการความขัดแย้งยังเต็มไปด้วยบรรยากาศของความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความรัก ความสงสาร ความเคารพ ยกย่องให้เกียรติคู่กรณีทั้งทางกาย วาจา และใจ ด้วย

นอกจากนั้น จันจิรา สมบัติพูนศิริ (2556 : 1) กล่าวว่า การให้ความหมายของสันติวิธีในสังคมไทย นิยมใช้คำว่า "Peaceful Means" ซึ่งมีนัยถึงวิธีการสู่สันติ มากกว่าจะใช้คำว่า "Nonviolent Action" ซึ่งมีความหมายถึง "การปฏิบัติการไร้ความรุนแรง" เพราะบางครั้งตัวปฏิบัติการไร้ความรุนแรงก็ไม่ได้มีลักษณะสันติเสมอไปก็ได้

เมื่อพิจารณาความหมายของ "สันติวิธี " พอจะสรุปได้ว่า สันติวิธีเป็นวิธีการหรือชุดวิธีในการจัดการความขัดแย้งโดยไร้ความรุนแรง และไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการ หรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นวิธีการที่ชอบธรรม โปร่งใส ให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน และยุติธรรมกับทุก ๆ ฝ่าย

ความสำคัญของสันติวิธี

สังคมโลกมองว่า "สันติวิธี" น่าจะเป็นวิธีการ หรือ แนวทางหนึ่งที่ดีที่สุด (Best Alternative) ในการแสวงหาทางออกร่วมกัน เพราะสันติวิธีมีความสำคัญอยู่ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์

2 .การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีสอดคล้องกับมนุษยชาติ เป็นวิธีการสร้างพื้นฐานความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ

3. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)

4. สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม การที่จะทำให้สังคมเกิดสันติสุข จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society)

5. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ

6. สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายมักจะอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย แม้จะบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมในระยะสั้น แต่ความขัดแย้งยังคงดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยยะยาวย่อมมีอยู่

7. ในขณะที่สังคมมีความซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งมักจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น สันติวิธีจึงเป็นการปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากวิธีการเดิมไปสู่วิธีการอารยะ (Civilize) หรือความเป็นอารยะ (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี (มารค ตามไท, 2547 : 65 - 66)

นอกจากนั้น สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2556 : 2 – 3) ให้ความสำคัญของสันติวิธี ว่า สันติวิธีเป็นวิธีการพยายามทำให้ความขัดแย้ง (Conflict) ไม่กลายเป็นความรุนแรง (Violence) เรียกแนวคิดนี้ว่า “การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี” (Conflict Transformation) สอดคล้องกับแนวคิด “สันติภาพ” คือ การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) โดยไม่ใช้ความรุนแรงและอย่างสร้างสรรค์ ของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung, 1996 : 9) ซึ่งเป็นแนวคิด “สันติวิธี” ที่เป็นแนวทางหนึ่งที่ดีที่สุด (Best Alternative) ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีของมวลมนุษยชาติ

2.1.4 ความหมายและความสำคัญของ “ความขัดแย้ง”

การศึกษาสันติศึกษาและสันติวิธีมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา “ความขัดแย้ง” หรือ “Conflict” ซึ่งมาจากภาษาลาตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดซึ่งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลมีความเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียงกัน และการดิ้นรนต่อสู้ และแข่งขันกัน” (Reymod W.Mack and John Pease 1973 : 68)

นิลสัน และควิก (Nelson and Quick, 2001 :350) กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง สถานการณ์ใด ๆ ก็ตามที่ความไม่เท่าเทียมกันของเป้าหมาย ทัศนคติ และอารมณ์ หรือพฤติกรรม นำไปสู่ความไม่ลงรอยกัน หรือตรงข้ามกันระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป

การ์ดอน (Gordon, 2002 : 298) กล่าวว่า ความขัดแย้งคือ เรื่องของความไม่ลงรอย ความตรงกันข้าม หรือการต่อสู้ระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งเกิดขึ้นจากการไม่เท่าเทียมกันทางอิทธิพลและรวมถึงความแตกต่างทางอำนาจของแต่ละฝ่าย

วันชัย วัฒนศัพท์ อ้างถึงเจมส์โค (James Kho) และคณะ (2545 : 54) เห็นว่า ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้กัน หรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจจะเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่ง กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล หรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่ง หรือกับอีกหลาย ๆ กลุ่มของบุคคล นอกจากนั้น วันชัย วัฒนศัพท์ (2555 : 1) กล่าวว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปโต้แย้งกันในประเด็นของค่านิยม หรือแข่งขันกันในเรื่องของอำนาจ สถานภาพ เป้าหมาย และทรัพยากรที่มีจำกัด ซึ่งอาจจะเป็นความขัดแย้งที่แฝงอยู่ กำลังเกิดขึ้น หรือออกอาการแสดงแล้ว ความขัดแย้ง แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแฝงเร้น ระยะกำลังเกิดขึ้น และระยะแสดงออก

ประชุม โพธิกุล (2551 : 20 - 21) กล่าวว่า ความขัดแย้ง คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกัน สิ่งที่ตรงข้ามความแตกต่างความไม่สัมพันธ์ ถ้ามนุษย์รับรู้ว่า ความแตกต่างที่มีอยู่ดังนั้นความขัดแย้งก็ย่อมมีอยู่ นอกเหนือจากนั้น คำนิยามของความขัดแย้งจะรวมไปถึงความคิดที่ตรงข้ามกันแบบตกขอบ การใช้เล่ห์เพทุบาย การไม่ลงรอยกันซึ่งต้องใช้ความพยายามสูงในการควบคุม ความขัดแย้งที่เปิดเผยออกมาให้เห็น เช่น การสไตรค์ การจลาจลสงคราม เป็นต้น

นอกจากนั้น รอบบินส์ (Robbins, 1998 : 434 - 439) ให้นิยามของความขัดแย้งว่า คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งรับรู้ว่าฝ่ายตรงข้ามมีความรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นต้องการ ความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง คือ

1. แนวคิดแบบดั้งเดิม สรุปว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง เลวร้าย หน้าที่ของผู้บริหาร คือ การขจัดความขัดแย้ง ผู้บริหารระดับสูง เป็นผู้แก้ปัญหาความขัดแย้ง

2. แนวพฤติกรรมศาสตร์ สรุปว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งธรรมชาติหลีกเลี่ยงไม่ได้ มิใช่จะเกิดผลร้ายแรงต่อองค์การอย่างเดียว แต่อาจจะทำให้เกิดผลดีต่อองค์การด้วย หน้าที่ของผู้บริหาร คือ จัดระดับความขัดแย้ง กระตุ้นหรือยุติความขัดแย้ง เพื่อดำเนินการที่ดีกว่า

3. แนวความคิดด้านปฏิกิริยาสัมพันธ์ นับเป็นแนวคิดที่มองความขัดแย้งในแง่ดีสร้างสรรค์ คล้าย ๆ กับแนวพฤติกรรมศาสตร์ที่มองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็น ควรกระตุ้นให้เกิดการบริหารความขัดแย้งก็คือ การยอมรับว่าความขัดแย้ง การกระตุ้น การแก้ไข การแก้ปัญหาความขัดแย้งเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร

นอกจากนั้น โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung, 1975 : 81) พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีเจตคติที่เป็นอริต่อกัน เช่นที่เกิดขึ้นเมื่อคน ๆ หนึ่งเห็นว่าคนอีกคนหนึ่งกำลังขัดขวางเขาในอันที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ ชี้ให้เห็นว่าจากเจตคติดังกล่าวเป็นอาการอย่างหนึ่งของความขัดแย้ง และอาจจะนำมาซึ่งพฤติกรรมในรูปแบบที่ท้าทาย ทำร้าย หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อคู่อริ หรือแม้แต่ตนเอง ซึ่งประเด็นที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ 3 ประการ ได้แก่ ความสัมพันธ์แห่งความขัดแย้ง (Conflict) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) หรือสามเหลี่ยมความขัดแย้ง

ความขัดแย้งจึงเป็นการรับรู้ถึงความไม่ลงรอยหรือความแตกต่างที่ส่งผลมีการแทรกแซงหรือการคัดค้าน อาจจะเป็นผลมาจากการที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน อุดมการณ์ที่แตกต่างกัน นำไปสู่การมีระบบคุณค่าที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่เรียกว่า Value Conflict ซึ่งความขัดแย้งอาจจะเป็นความขัดแย้งในเชิงของนโยบาย (Policy Conflict) ความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (Conflict over Resource Uses) หรืออาจจะหมายรวมถึงการมีผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest) ก็เป็นได้ การประยุกต์แนวคิดของการจัดการความขัดแย้งโดยให้ความสำคัญกับการยกระดับจิตสำนึกของสังคมนำไปสู่ร่วมกันในการแก้ปัญหาในแนวทางที่เหมาะสม มีผู้ให้มุมมองทัศนะเกี่ยวกับความขัดแย้งไว้ คือ

1. The Traditional View of Conflict มองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องไม่ดี เป็นสิ่งชั่วร้ายบกพร่องและควรที่จะหลีกเลี่ยง

2. The Human Relations View of Conflict มองว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติในทุกกลุ่ม ทุกสังคม เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เราจะพบกับความแตกต่างทางความคิดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่แล้ว

3. The Interactionist View of Conflict ความขัดแย้งบางอย่างมันเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อให้เกิดการพัฒนาและทำให้เกิดการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะความขัดแย้งก็คือการนำเอาความจริงอย่างไรก็ดีสิ่งที่สำคัญก็คือเราทุกคนต้องเปิดใจและยอมรับในความแตกต่างของความคิดของแต่ละบุคคลเพื่อนำทางไปสู่การแก้ไขปัญหา สร้างผลประโยชน์ต่อส่วนรวม และขออย่าให้มองว่าการไร้ซึ่งความขัดแย้งจะนำไปสู่การผูกขาดและเผด็จการของอำนาจในการปกครองประเทศ การจำแนกประเภทของความขัดแย้งมีด้วยกัน 5 รูปแบบ ดังนี้

1. ความขัดแย้งซึ่งสนับสนุนเป้าหมาย หรือการนำไปสู่การปรับปรุงผลงาน (Functional Conflict)

2. ความขัดแย้งซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุซึ่งเป้าหมายของกลุ่มงาน (Dysfunctional Conflict)

3. ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับสาระและเป้าหมายของงาน (Task Conflict)

4. ความขัดแย้งที่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Relationship Conflict)

5. ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับวิธีการทำงานให้บรรลุ (Process Conflict)

เมื่อความขัดแย้งไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่ดีเสมอไป ความขัดแย้งอาจสร้างสังคมให้มีชีวิตชีวา สังคมรู้จักตัวเองกันมากขึ้น และการจัดการความขัดแย้งที่ไม่ดีนั้นเป็นการที่สำคัญที่เป็นตัวก่อการสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับสังคมได้อย่างมากเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นเราควรพึงระลึกว่าเมื่อไหร่ที่เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นและมีการขยายตัวของความขัดแย้งคงจะไม่เกิดปรากฏการณ์ของผู้แพ้และผู้ชนะ แต่จะมีวิธีการทำอย่างไรให้ความขัดแย้งที่มีหลายฝ่ายมาร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งอย่างประนีประนอมความขัดแย้งถ้ามองกันอย่างลึกซึ้งนั้นไม่ใช่ปัญหา แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งของหนทางในการแก้ไขที่เราต้องใช้สติปัญญาในการเสาะแสวงหาทางแก้นั้น โดยเฉพาะข้อมูลและความคิดที่หลากหลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการแก้ไขความขัดแย้งให้ลุล่วง

จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งส่งผลให้ทุกคนร่วมเผชิญกับความเครียด ความกดดัน ความเป็นห่วงกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึง แต่ในส่วนเหล่านี้ที่ทุกคนเผชิญกันอยู่ก็ล้วนเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเช่นกัน เพราะอย่างไรเสีย “ความขัดแย้งก็มีประโยชน์เช่นเดียวกัน” ประโยชน์ของความขัดแย้ง มีดังต่อไปนี้

1. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม (Social Change) เพราะความขัดแย้งเป็นการสร้างแรงจูงใจ หรือการท้าทายและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแบบแผนวิธีการดำเนินวิถีชีวิต นำไปสู่การปรับเปลี่ยนในเชิงของวิถีชีวิตของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น การก่อให้เกิดการประท้วงโดยวิธีการ “อารยะขัดขืน” เป็นต้น

2. สร้างความตระหนักในปัญหา (Problem Awareness) การขัดแย้งนำไปสู่การอภิปรายในประเด็นต่างๆกันมากขึ้น เช่น ความไม่เป็นธรรมในสังคม การเรียนรู้ของกระบวนการคนธรรมดา ที่มีการสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันของคนธรรมดานำไปสู่การเกิดประสิทธิภาพของความรู้เพิ่มขึ้น

3. ปรับปรุงการแก้ปัญหา (Improve Solution) การได้โต้เถียง การที่มีมุมมองที่แตกต่างกันนำไปสู่การขุดค้นประเด็น การค้นหาข้อมูล และการผสานความคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาจากหลากหลายมุมมอง

4. ขวัญกำลังใจ (Morale) เกิดการผ่อนคลายความตึงเครียดจากการได้อภิปรายความรู้สึกนึกคิดและข้อคับข้องใจ ทำให้รู้สึกสบายใจขึ้น ส่งผลให้เกิดการปรับความสัมพันธ์อย่างเปิดเผยขึ้น

5. มีวุฒิภาวะทางจิตวิทยาที่ดีขึ้น (Psychological Maturity) ทำให้ทุกคนเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ลดการยึดติดกับอัตตาของตัวเองและเกิดความเชื่อมั่นและพลังในการเผชิญกับความยากลำบากดังนั้นเมื่อความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาจะให้เกิด แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลที่ดีตามมา ซึ่งผลของความขัดแย้งนั้นสามารถที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ (Innovation) ขึ้นในสังคม หรือก่อให้เกิดความหมางเมิน ความรุนแรงและผลเสียที่เกิดขึ้นในสังคมได้ซึ่งเมื่อมองให้ดีผลเสียเหล่านี้ไม่ได้เกิดเพราะความขัดแย้ง แต่เพราะการจัดการกับความขัดแย้งอย่างไม่เหมาะสมเป็นเหตุเสียมากกว่า

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง นั้นเป็น "ธรรมชาติ" ของมนุษย์ ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการพัฒนา (ด้านบวก) และความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดความขัดแย้ง (ด้านลบ) เพราะความคิด การกระทำของมนุษย์เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพราะว่าสรรพสิ่ง หรือสภาวะต่าง ๆ นั้นยังคงสภาพเดิมไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สามารถบังคับให้บุคล หรือสิ่งใดก็ตามเป็นไปตามความปรารถนาของเรา ฉะนั้น ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นบนฐานที่เรามีความคาดหวัง เขาต้องคิด พูด หรือกระทำเหมือนกับเรา หรือคาดหวังสิ่งต่าง ๆ ต้องไปเป็นตามความต้องการของเรา

2.1.4.1 เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 42 – 47) ได้จัดกลุ่มความคิดเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มที่มองว่าความขัดแย้งเกิดจากปัจจัยภายใน ได้แก่ กลุ่มนักคิดทางศาสนา และกลุ่มนักคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ได้แก่

1.1 กิเลสในแง่พระพุทธศาสนา

นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546 : 12) เห็นว่า "ความอยากได้ อยากใหญ่ และใจแคบ" ถือว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดความหวาดกลัว ระแวง และไม่ไว้ใจกัน พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ) (2530 : 38) มองว่า ตัวปัญหาของความขัดแย้งอยู่ที่ "อวิชชา" ซึ่งแตกกิ่งอออกเป็น "ความโลภ ความโกรธ และความหลง" พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2532 : 17) มองว่าความขัดแย้งเกิดจาก โลภะ โทสะ และโมหะ และสุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2522 : 318) กล่าวว่า ความขัดแย้งเกิดจากความโกรธ ซึ่งเป็นสภาวะทำให้เกิดความเกลียดชัง ทำร้าย และฆ่ากันในหมู่มนุษย์

1.2 พฤติกรรมศาสตร์ในแง่สัญชาตญาณ และสันดานของมนุษย์

นักพฤติกรรมศาสตร์คนสำคัญ มองว่า "สาเหตุของความขัดแย้ง" นั้นเกิดจาก "สันดานมนุษย์และสัตว์ในทุกสังคม" โดย คอนราด ลอเรนซ์ (Konrad Lorenz, 1969) อธิบาย

ว่า ความขัดแย้งของมนุษย์เกิดจากพื้นฐานของแนวคิดสัญชาตญาณความก้าวร้าว (Instinctual Theories of Aggression) มองเทจ (Mongtague, 1968) กอร์เนย์ (Gorney, 1973) และ สตอร์ร (Storr, 1968) ได้ชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่าความขัดแย้งและการต่อสู้ของมนุษย์ เป็นกระบวนการเพื่อการทดแทนหรือชดเชย สิ่งที่เป็นสัญชาตชาญก้าวร้าวทำลายล้างมนุษย์ โดยผ่านทางความขัดแย้งหรือการแข่งขัน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ เบอร์นาร์ด เมเยอร์ (2553 : 31 – 32) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่เราแสดงความรู้สึก และการรับรู้ออกมาอย่างชัดเจนเพื่อขัดขวางไม่ให้ผู้อื่นบรรลุความต้องการ พฤติกรรมความขัดแย้งเช่นนี้อาจมีเจตนาโดยตรงที่จะทำให้ผู้อื่นเสียหาย อาจเป็นการใช้อำนาจ ความรุนแรง หรือการทำลาย

2. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากความต้องการ

เทียนฉาย กีระนันท์ (2530 : 99 - 107) กล่าวว่า ความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวแปรสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539 : 36 – 37) กล่าวว่า ตัวแปรในสังคม และเศรษฐกิจที่เกี่ยวเนื่องการดำรงชีพ การดำรงชีพทำให้เกิดความขัดแย้งด้านชนชั้น และการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติในระดับต่าง ๆ และตัวแปรทางจิตวิทยา ได้แก่ ความต้องการและการขัดขืนอำนาจของมนุษย์ทำให้เกิดความขัดแย้ง

3. กลุ่มที่มองว่า ความขัดแย้งเกิดจากอำนาจ

นักคิดสำคัญ ได้แก่ ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) กล่าวว่า บางครั้งอำนาจมีอยู่น้อย หายาก กลุ่มย่อย ๆ ในองค์การทางสังคม จึงต้องแข่งขันต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอันน้อยนั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มของสังคม คริสเบิร์ก (Kriesberg) ไม่ได้มองว่าอำนาจมีอยู่มากหรือน้อย แต่ความไม่เท่าเทียมกัน หรือความไม่สัมพันธกันของอำนาจระหว่างบุคคลในสังคมทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ปีเตอร์ ที โคลแมน (Peter T. Coleman, 2000 : 108 - 128) กล่าวว่า เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้ที่มีอำนาจ มักจะใช้อำนาจที่เหนือกว่า (Power Over) กับผู้มีอำนาจน้อยกว่า จนทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งเป็นไปด้วยความยากลำบาก

4. กลุ่มที่มอง ความขัดแย้งเกิดจากค่านิยม

นักคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ เน้นศึกษาค่านิยม (Values) เป็นอันเป็นสิ่งที่แสดงออกทางความคิดและการกระทำ ประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ๆ ที่น่าสนใจหลายประการ คือ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ภาษา หรือชาติพันธ์ เป็นที่มาของความขัดแย้ง ได้แก่ นอกจากนั้น โทรสเทน เซลลิน (Throesten Sellin, 1938 : 41) กล่าวว่า “รูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละกลุ่มในสังคมทำให้เกิดความขัดแย้ง” และได้แบ่งความขัดแย้งทาง

วัฒนธรรมออกเป็น 2 แบบ คือ ความขัดแย้งที่เกิดจากวัฒนธรรมหลักที่ต่างกันสองชนิด (Primary Cultural Conflict) และความขัดแย้งที่เกิดจากมีกระแสวัฒนธรรมรอง (Secondary Cultural Conflict)

ซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington, 1993) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ได้เสนอแนวคิด เรื่อง "การปะทะกันของอารยธรรม" (The Clash of Civilization) กล่าวว่า ต้นตอความขัดแย้งที่สำคัญที่สุดจะเกิดจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม เช่น ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม "ตะวันตก" กับวัฒนธรรม "อิสลาม" ผลกระทบดังกล่าว ทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงในเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 และการทำสงครามในอัฟกานิสถานและสงครามอิรัก ซึ่งสอดคล้องกับ ธีรยุทธ บุญมี (2547 : 36 - 37) และสุรชาติ บำรุงสุข (2547 : 33) เห็นว่า ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมได้ "งอก" ออกมาจากความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ – ชาตินิยม (Ethno - Nationalism) และได้พัฒนาตัวไปสู่ความขัดแย้งด้านประวัติศาสตร์มาสู่ความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมในที่สุด นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 87 - 91) กล่าวว่า การรุกและการปะทะกันของกระแสทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดกระแสของความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2546 : 30 - 35) และ รอฮีม ปรามาส (2547 : 36) มองสอดคล้องกันว่า ลัทธิเผ่าพันธุ์ – ลัทธิเชื้อชาตินิยม (Ethnocentrism) และการยึดหลักโดยเน้นศาสนาของตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Religion Centric) นั้นเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งในปัจจุบัน

5. กลุ่มที่มอง ความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างสังคม

นักคิดที่เป็นผู้นำสำคัญของกลุ่มนี้ คือ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง "Capital" Herbert Marcuse (1968) และ C. Wright Mills (1956) ว่า ความขัดแย้งเกิดจากการกดขี่ ขูดรีดทางชนชั้นโดยเฉพาะในสังคมทุนนิยม ซึ่งโครงสร้างมีการแบ่งชนชั้นสูง และเป็นชนชั้นที่กดขี่ขูดรีด ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความสำนึกของชนชั้นที่ก่อตัวขึ้นกลายเป็นความขัดแย้ง โดยดาห์เรนดอร์ฟ (Dahrendorf) เห็นด้วยว่าความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดจากการกดขี่ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แต่แตกต่างจากการกดขี่ทางชนชั้นอย่างแนวความคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ ที่ ดาห์เรนดอร์ฟ เห็นว่า ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จริง แต่แหล่งกำเนิดของความขัดแย้งในสังคมนั้น เกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรของกลุ่มในสังคม เช่น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา มักจะเกิดกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการจัดตั้งเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหภาพแรงงานเพื่อความเสมอภาค เป็นต้น

6. กลุ่มที่มอง ความขัดแย้งเกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ

นักคิดที่สำคัญของกลุ่มนี้ ได้แก่ โรเบิร์ต เอ็ม กรอส (Robert M.Krauss) และอีซาเควียล มอร์เซลล่า (Ezequiel Morsella) ได้เสนอแนวคิดที่คล้ายคลึงสอดคล้องกันว่า ความขัดแย้งมาจากการรับรู้ที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คาดเคลื่อน ในหลายสถานการณ์ที่นำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง เกิดจากการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ วันชัย วัฒนศัพท์ (2537 : 23) กล่าวว่า ปัญหาความขัดแย้งเกิดจากวิจารณญาณในการกลั่นกรอง เพราะมีข้อมูลมากมาย ซึ่งสามารถแสวงหาได้จากสื่อสิ่งพิมพ์ หรืออินเตอร์เน็ต ถ้าขาดการกลั่นกรองข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ หรือขาดการแยกแยะ วิเคราะห์และสังเคราะห์แล้ว ทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่นเดียวกัน

สรุป เหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง มากจากทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคล คือ กิเลส และสัญชาตญาณ และสันดานของมนุษย์ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความต้องการ อำนาจ ค่านิยม โครงสร้างสังคม ข้อมูล ข่าวสาร และการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ การศึกษาสันติศึกษาจึงจำเป็นต้องเข้าใจเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งดังกล่าว จึงจะสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างถูกต้อง ถูกจุด ถูกสาเหตุ ดังคำกล่าวที่ว่าการแก้ไขปัญหา ต้องแก้ไขที่สาเหตุของปัญหาเป็นหลัก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าความขัดแย้งในปัจจุบัน อาจจะมาจากหลาย ๆ สาเหตุผสมผสานกัน บางครั้งปัญหาหนึ่ง อาจเกี่ยวข้องกับตัวบุคคล กับสิ่งภายนอกมากกกว่า สองปัญหา หรือสามปัญหา หรือมากมายปัญหาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันก็เป็นได้ การวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งและเข้าใจต่อ "ต้นตอ" ของปัญหาความขัดแย้งที่เชื่อมโยงกับปัญหาอื่น ๆ จะทำให้เราสามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

การศึกษาสันติศึกษาจึงเกิดขึ้นหลังจากอย่างแพร่หลายในระดับนานาชาติ หลังจากที่องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศให้เกิดปีสากลแห่งสันติภาพโลก เมื่อ ปี ค.ศ. 1986 หรือ ปี พ.ศ. 2530 ในการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ สันติศึกษา หมายถึง การศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาศาสตร์ความรู้ที่เกี่ยวกับสันติศึกษา คือทฤษฎีและแนวคิดสันติศึกษาและสันติวิธี มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ จิตวิทยาสังคม รัฐศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา และศาสตร์อื่น ๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง เป็นต้น

2.2 ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory)

เป็นแนวความคิดที่มีข้อสมมติฐานที่ว่า พฤติกรรมของสังคมสามารถเข้าใจได้จากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และบุคคลต่าง ๆ เพราะการแข่งขันกัน ในการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีค่าและหายาก มีนักสังคมวิทยาหลายท่านที่ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในที่นี้จะเสนอแนวความคิดของนักทฤษฎีความขัดแย้งที่สำคัญ 4 ท่าน ดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง "Capital" Herbert Marcuse (1968) และ C. Wright Mills (1956) มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงของทุก ๆ สังคม จะมีขั้นตอนของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้น โดยแต่ละขั้นจะมีวิธีการผลิต (Mode of Production) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของ อำนาจของการผลิต (Forces of production) ซึ่งได้แก่ การจัดการด้านแรงงาน ที่ดิน ทุน และเทคโนโลยีกับความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิต (Social relation of production) ซึ่งได้แก่ เจ้าของปัจจัยการผลิต และคนงานที่ทำหน้าที่ผลิต แต่ในระบบการผลิตแต่ละระบบจะมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่เป็นโครงสร้างส่วนล่างของสังคม (Substructure) และเมื่อโครงสร้างส่วนล่างมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม (Superstructure) ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคม เช่น รัฐบาล ครอบครัว การศึกษา ศาสนา และรวมถึงค่านิยม ทัศนคติ และบรรทัดฐานของสังคม ลำดับขั้นของการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์ มีดังนี้

ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ดั้งเดิม (Primitive communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของเผ่า (Tribal ownership) ต่อมาเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นเมืองและรัฐ ทำให้กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเปลี่ยนไปเป็นของรัฐแทน

ขั้นสังคมแบบโบราณ (Ancient communal) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ (State ownership) สมาชิกในสังคมได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ซึ่งได้แก่ เครื่องใช้ส่วนตัว และทาส ดังนั้นทาส (Slavery) จึงเป็นกำลังสำคัญในการระบบการผลิตทั้งหมด และต่อมาระบบการผลิตได้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าของทาสและทาส

ขั้นสังคมแบบศักดินา (Feudalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของขุนนาง คือ ที่ดิน โดยมีทาสเป็นแรงงานในการผลิต

ขั้นสังคมแบบทุนนิยม (Capitalism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน คือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และเครื่องจักร โดยมีผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ผลิต

ขั้นสังคมแบบคอมมิวนิสต์ (Communism) กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ตามแนวความคิดของมาร์กซ์ ลำดับขั้นของการนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นล่างของสังคมเกิดจากกระบวนการ ดังต่อไปนี้

มีความต้องการในการผลิต

เกิดการแบ่งแยกแรงงาน

มีการสะสมและพัฒนาทรัพย์สินส่วนบุคคล

ความไม่เท่าเทียมทางสังคมมีมากขึ้น

เกิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม

เกิดตัวแทนทางการเมืองเพื่อทำการรักษาผลประโยชน์ของแต่ละชนชั้น

เกิดการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามแนวความคิดของมาร์กซ์

เป็นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคม โดยใช้แนวความคิดวิภาษวิธี (Dialectical) ที่เริ่มจากการกระทำ (Thesis) ซึ่งเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการกระทำ (Antithesis) และเกิดการกระทำแบบใหม่ (Synthesis) ตามมา

สรุปทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ลมากซ์ (Karl Marx) “ ความขัดแย้งเกิดจากหลัก 2 ประการ (Bipolar) คือ ชนชั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากรัฐและชนชั้นปกครอง และความขัดแย้งจากองค์กรปฏิบัติทางการเมืองเพื่อต่อต้านชนชั้นมีอำนาจ และเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ”

2.2.2 ทฤษฎีความขัดแย้งของลิวอิส เอ. โคเซอร์ (Lewis A. Coser)

ลิวอิส เอ.โคเซอร์ (Lewis A.Coser) เป็นนักทฤษฎีความขัดแย้ง ที่มองว่าความขัดแย้งก่อให้เกิดทั้งด้านบวกและด้านลบ และอธิบายว่า ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ไม่มีกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความสมานสามัคคีอย่างสมบูรณ์ เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ทั้งในความเกลียดและความรักต่างก็มีความขัดแย้งทั้งสิ้น ความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหาความแตกแยกและทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้เพราะในกลุ่มมีทั้งความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน โคเซอร์มีความเห็นว่าความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถทำให้สังคมเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่จากด้านหนึ่งไปสู่อีกด้านหนึ่งได้ เพราะหากสมาชิกในสังคมเกิดความไม่พึงพอใจต่อสังคมที่เขาอยู่ เขาจะพยายามทำการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของเข้าได้

โคเซอร์ ยังเสนอว่า ความขัดแย้งยังสามารถทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม ลดความเป็นปรปักษ์ พัฒนาความซับซ้อนของโครงสร้างกลุ่มในด้านความขัดแย้งและร่วมมือ และสร้างความแปลกแยกกับกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น (ลิวอิส เอ.โคเซอร์, 2547)

สรุปทฤษฎีความขัดแย้งของลิวอิส เอ. โคเซอร์ มีทั้งด้านบวก คือ ความรัก และด้านลบ คือ ความเกลียดชัง ความขัดแย้งของมนุษย์จึงมีทั้งดี และไม่ดี ขึ้นอยู่กับคนในสังคมนั้น ๆ จะใช้ความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร

2.2.3 ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf)

ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf, 1959) เป็นนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ที่ปฏิเสธแนวความคิดของมาร์กซ์ ที่ว่าชนชั้นในสังคมเกิดจากปัจจัยการผลิต และเสนอว่าความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นเกิดจากควาไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของสิทธิอำนาจ (Authority) กลุ่มที่เกิดขึ้นภายในสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ กลุ่มที่มีสิทธิอำนาจกับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอำนาจ สังคมจึงเกิดกลุ่มแบบไม่สมบูรณ์ (Guasi-groups) ของทั้งสองฝ่ายที่ต่างก็มีผลประโยชน์แอบแฝง (Latent interest) อยู่เบื้องหลัง ดังนั้น แต่ละฝ่ายจึงต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้ โดยมีผู้นำทำหน้าที่ในการเจรจาเพื่อปรองดองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระดับของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากหรือรุนแรงน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่ครอบงำ และเสนอความคิดว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากความกดดันจากภายนอกโดยสังคมอื่น ๆ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถควบคุมได้ด้วยการประนีประนอม ตามแนวความคิดของดาห์เรนดอร์ฟ ความขัดแย้งสามารถทำให้โครงสร้างมีการเปลี่ยนแปลงได้ ประเภทของการเปลี่ยนแปลงความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลงและขนาดของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง เช่น อำนาจของกลุ่ม ความกดดันของกลุ่ม

สรุปทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาเรนดอร์ฟ (Ralf Dahrendorf) “ปัจจัยรากฐานความขัดแย้งอยู่ที่ “อำนาจ” มิใช่ “เศรษฐกิจ” แบ่งเป็นความขัดแย้งรากฐาน (Intensive Conflict) และความขัดแย้งรุนแรง (Violence Conflict) ขึ้นอยู่กับจำนวนกลุ่มย่อยในสังคมนั้น”

2.2.4 ทฤษฎีความขัดแย้งของเกอร์ฮาร์ด เลนสกี้ (Lenski’s Theory)

เกอร์ฮาร์ด เลนสกี้ (Gerhard Lenski) เห็นด้วยกับทั้งทฤษฎีความขัดแย้งและเชื่อว่าระบบการจัดช่วงชั้นนั้นมีความแตกต่างกันตามสถานการณ์และขั้นของการพัฒนาเทคโนโลยี เช่น ในสังคมที่ดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์และเก็บพืชผักผลไม้ (Hunting and gathering

societies) ประชาชนไม่สนใจต่อเรื่องความร่ำรวยแต่จะให้ความสนใจในเรื่องของการมีชีวิตอยู่รอดมากกว่า เลนสกี้ย่อมรับว่าทรัพยากรที่สำคัญของสังคมย่อมเป็นสิ่งตอบแทนหรือตกอยู่ในมือของผู้ที่บทบาทสำคัญในสังคมตามแนวความคิดของทฤษฎีการหน้าที่ แต่เมื่อสังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น สังคมก็จะหันมาให้ความสนใจกับการสร้างกำไรจากมูลค่าส่วนเกินในการผลิตสินค้า ดังนั้นการพัฒนาของระบบชนชั้นจึงเกิดขึ้น เช่น ชนชั้นผู้ปกครอง ชนชั้นพ่อค้า และชนชั้นชาวนา การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน ชั้นที่มีสถานภาพมีอิทธิพล และมีอำนาจมากย่อมได้รับส่วนแบ่งมาก ดังนั้นความไม่เท่าเทียมกันผลประโยชน์ที่ได้รับจึงนำไปความกดดันและความขัดแย้งตามแนวความคิดของนักทฤษฎีความขัดแย้ง ที่ในสังคมสมัยใหม่อำนาจมีอิทธิพลในการกำหนดช่วงชั้นทางสังคมมากกว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นในสังคมจะทำให้หน้าที่ของสังคมเกิดการกระทำระหว่างกัน การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม คือ ความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิกในสังคม สังคมที่มีช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันมากเท่าใดความแปลกแยกก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามหากสังคมมีช่องทางในการเลื่อนชั้นทางสังคมตามความสามารถอยู่ การแข่งขันและความกระตือรือร้นของสมาชิกในสังคมก็จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการดำรงอยู่ของสังคม (เลนสกี้ เกอร์ ฮาร์ค เอมมานูเอล, 2526)

สรุปทฤษฎีความขัดแย้งของเลนสกี้ คือ “ความไม่เท่าเทียมกันผลประโยชน์ที่ได้รับจึงนำไปความกดดันและความขัดแย้งตามมา และการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม คือ ความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิกในสังคม สังคมที่มีช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันมากเท่าใดระหว่างชนชั้นมีมากขึ้น ความแปลกแยกและความขัดแย้งก็จะมีมากขึ้นตาม”

ทฤษฎีความขัดแย้ง สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2 สรุปมโนทัศน์ทฤษฎีความขัดแย้ง ดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปมโนทัศน์ทฤษฎีความขัดแย้ง

ทฤษฎีความขัดแย้ง	มโนทัศน์ของทฤษฎี
1.ทฤษฎีความขัดแย้งของ คาร์ล มาร์กซ์	“ ความขัดแย้งเกิดจากหลัก 2 ประการ (Bipolar) คือ ชนชั้นถูกเอารัดเอาเปรียบจากรัฐและชนชั้นปกครอง และความขัดแย้งจากองค์กรปฏิบัติทางการเมืองเพื่อต่อต้านชนชั้นมีอำนาจ และเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ”
2.ทฤษฎีความขัดแย้งของ ลิวอิส เอ. โคเซอร์	“ความขัดแย้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านบวก คือ ความรัก และด้านลบ คือ ความเกลียดชัง ความขัดแย้งของมนุษย์จึงมีทั้งดี และไม่ดี ขึ้นอยู่กับคนในสังคมนั้น ๆ จะใช้ความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างไร”
3.ทฤษฎีความขัดแย้งของ ราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ	“ปัจจัยรากฐานความขัดแย้งอยู่ที่ “อำนาจ” มิใช่ “เศรษฐกิจ” แบ่งเป็นความขัดแย้งรากฐาน (Intensive Conflict) และความขัดแย้งรุนแรง (Violence Conflict) ขึ้นอยู่กับจำนวนกลุ่มย่อยในสังคมนั้น”
4.ทฤษฎีความขัดแย้งของ เกอร์ฮาร์ดเลนสกี้	“ความไม่เท่าเทียมกันผลประโยชน์ที่ได้รับจึงนำไปความกดดันและความขัดแย้งตามมา และการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม คือ ความไม่เท่าเทียมกันของสมาชิกในสังคม สังคมที่มีช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันมากเท่าใดระหว่างชนชั้นมีมากขึ้น ความแปลกแยกและความขัดแย้งก็จะมีมากขึ้นตาม”

สรุป ทฤษฎีความขัดแย้งที่ศึกษาส่วนใหญ่ “ความขัดแย้ง” ล้วนมาจาก เรื่อง “อำนาจ” และ “ความไม่เท่าเทียมกัน” ของมนุษย์ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบกันเองในสังคม ความขัดแย้งจึงเป็นรากฐานที่อาจนำไปสู่ “ความรุนแรง” ได้ในที่สุด

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี

ศาสตราจารย์ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน (Vicent Martinez Guzman, 2001) นักปรัชญาสันติภาพตะวันตกที่มีชื่อเสียงในวิชาสันติศึกษาโลก ได้พยายามจะอธิบายปรัชญาทฤษฎีสันติภาพไว้ในหนังสือ “ปรัชญาเพื่อการสร้างสันติภาพ (ที่หลากหลาย)” (Filosofia para hacer las paces) ว่า “สันติภาพนั้นเกิดจากการตื่นตัวของผู้คนในแต่ละชุมชนที่จะสร้างสังคมแห่งสันติสุข

ในบริบทของแต่ละชุมชนเอง" ในภาษาสเปน คำว่า สันติภาพ (Paz) สามารถใช้ในรูปของพหูพจน์ได้ เพราะฉะนั้นความหมาย ของคำว่า "Paces" นั้นก็คือ ความหลากหลายของสันติภาพ สันติภาพในหลากหลายบริบท และรูปแบบของสันติภาพที่สร้างขึ้นและดำรงอยู่โดยผู้คนในแต่ละกลุ่มชน นอกจากนั้น วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน ได้เชื่อมโยงแนวคิดของสันติศึกษาในแง่มุมและมุมมองต่างๆ เข้าด้วยกัน แนวคิดทั้งหลายเหล่านี้ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน กูสมัน เชื่อว่าจะเป็นแนวทางที่จะสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทาง 2 สังคมอันสันติสุขตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็กจนถึงระดับชุมชนโลก

วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน ได้รับอิทธิพลทางความคิดด้านปรัชญา สันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จากแนวคิดและปรัชญาของ เอมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นนักปรัชญาที่นิยามความหมายของสันติภาพในเชิงสร้างสรรค์เป็นคนแรก ๆ หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีสำคัญของ เอมมานูเอล คานท์ ที่อ้างถึงในงานเขียนของ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน คือ

1. "สันติภาพอันสถาพร" (Perpetual Peace)
2. "เป้าประสงค์แห่งกฎที่เป็นสากล" (Cosmopolitan intent)

ซึ่งแนวปรัชญาทั้งสองนี้ได้ให้นิยามของความสามารถของมนุษย์ในการที่จะทำการใด ๆ ที่จะเป็นคุณแก่ผู้อื่น กิจกรรมใด ๆ ที่ทำโดยบุคคลใด ๆ ก็ตามต่างก็อยู่ภายใต้เจตจำนง และผลแห่งการกระทำที่ผู้อื่นนั้นรับรู้ เข้าใจ และนับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นคุณด้วยจึงจะนับว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นคุณธรรม ในงานเขียนของ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน ได้อ้างอิงนักสันติศึกษาที่โด่งดังอีกท่านหนึ่ง คือ โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ศาสตราจารย์ด้านสันติศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย ผู้ก่อตั้งสถาบันวิจัยเพื่อสันติภาพแห่งกรุงออสโล เจ้าของรางวัลสันติภาพของมูลนิธิโนเบล จนได้รับการยกย่องเป็นบิดาของสันติศึกษายุคใหม่ หนังสือของโยฮัน กัลตุงที่โด่งดังเล่มหนึ่งคือ "สันติภาพโดยสันติวิธี" (Peace by Peaceful Means) การอธิบายความคิดและปรัชญาสันติภาพของ โยฮัน กัลตุง ทำให้เกิดความเชื่อมโยงในแนวคิดของ วิเซนต์ มาติเนส กูสมัน และนิยามต่าง ๆ ของสันติศึกษาได้ดีขึ้น (เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช, 2555 : 1 - 7)

ในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอทฤษฎีสันติวิธีที่สำคัญของนักสันติวิธีทั้งตะวันตกและตะวันออก และแนวคิดหลังสมัยใหม่ จำนวน 14 ท่าน ดังต่อไปนี้

2.3.1 ทฤษฎีสันติวิธีของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung)

ศาสตราจารย์โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ศาสตราจารย์ด้านสันติศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย ผู้ก่อตั้งสถาบันวิจัยเพื่อสันติภาพแห่งกรุงออสโล เจ้าของรางวัลสันติภาพของมูลนิธิโนเบล โยฮัน กัลตุง ได้เริ่มศึกษาสันติภาพและสันติวิธีตามแนวทางของ มหาตะมะคานธี และพระพุทธเจ้า ได้นำเสนอ "ทางเลือกใหม่" ให้กับสังคม คือสิ่งที่เรียกว่า "สันติภาพเชิงโครงสร้าง" โดยสมมติฐาน ดังนี้ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2541 : 296)

1. "สันติภาพเชิงโครงสร้าง" โดยสันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระหว่างประเทศ หรือรัฐชาติ เท่านั้น แต่หมายถึง สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและภายในมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก กัลตุงมองว่าทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่รวมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ "ความหลากหลาย" (ในส่วนต่าง ๆ ของความสัมพันธ์และตัวผู้กระทำ) และการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันและกัน (Symbiosis)

2. ความหลากหลายและพึ่งพาในธรรมชาติทำให้เกิดความสมดุลทางนิเวศ ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสิ่งนี้ทำให้เกิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมนิยมพหุนิยมและทำให้เกิดการอยู่รวมกันอย่างสันติ

3. การพึ่งพากันและกันเป็นธรรมชาติการพึ่งพาในแนวนอน ไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอต่อผู้แข็งแรงกว่าดังนี้จึงไม่เกิดการครอบงำของผู้แข็งแรงต่อผู้อ่อนแอกว่า

4. สันติภาพในความหมายแรก คือ การปราศจากสภาวะความรุนแรง ทั้งความรุนแรงโดยตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม และสันติภาพในความหมายที่สอง คือ การเปลี่ยนรูปความขัดแย้ง (Conflict Transformation) โดยสันติวิธี ไม่มีการใช้ความรุนแรงเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรค์ (Galtung, 1996 : 6)

สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีสันติวิธีของโยฮัน กัลตุง คือ "การยอมรับในความหลากหลาย และพึ่งพาอาศัยกัน" ทำให้ โยฮัน กัลตุงเป็นนักสันติวิธีที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการศึกษาสันติศึกษาในปัจจุบันในด้าน "การเปลี่ยนรูปความขัดแย้งโดยสันติวิธี"

2.3.2 ทฤษฎีสันติวิธีของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์

มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King,J) ได้นำเสนอ "สันติวิธี" หรือ "ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง" โดยการนำการเคลื่อนไหวพลเรือนในการรณรงค์แบบสันติวิธีที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้คนอเมริกันสีดำได้รับสิทธิเท่าเทียม โดยเขาได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ

มหาตมะ คานธี ที่ว่า “สันติวิธี ไม่ใช่สัญลักษณ์ของความอ่อนแอ หรือความขลาดกลัว” ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ (เบ็นเน็ท, มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์, 2548 : 169)

1. “ การเผชิญความเกลียดชังด้วยความรัก” ด้วยวิธีการคว่ำบาตร ประท้วง เมื่อมีการประท้วงเขามักจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ “ความรัก” เสมอ แม้จะต้องเผชิญหน้ากับความเครียดแค้นชิงชังก็ตาม โดยได้ย้ำให้เห็นว่า เราไม่ต้องการความขมขื่นเป็นอันขาด ถ้าเราปล่อยตัวให้จมอยู่ในความเกลียดชังแล้ว ยุคใหม่ก็จะเข้ารอยเดิม เราจะต้องเผชิญความเกลียดชังด้วยความรัก

2. “ การใช้กำลังบังคับด้วยแรงใจ” การเอาวิญญาณของตนมาเผชิญหน้ากับทรราชโดยไม่ยอมแพ้หรืออ่อนแอต่ออุปสรรคที่จะเกิดขึ้น สันติวิธีไม่ใช่สัญลักษณ์ของความอ่อนแอ หรือความขลาดกลัว ดังที่พระเยซูได้แสดงให้เห็นว่า การยืนหยัดในสันติวิธีเปลี่ยนความอ่อนแอไปสู่ความเข้มแข็ง และก่อให้เกิดความกล้าหาญเมื่อเผชิญกับอันตราย

สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีสันติวิธีของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ คือ การแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ การคว่ำบาตร การประท้วง และการไม่ใช้ความรุนแรงด้วย “ความรัก”

2.3.3 ทฤษฎีสันติวิธีของยีน ชาร์ป

ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) บิดาแห่งปฏิบัติการไร้ความรุนแรงในโลกตะวันตก ได้นำเสนอหลักการ “สันติวิธี” ไว้ 3 ประเด็น ดังนี้ (ยีน ชาร์ป, 2529)

1. การประท้วง หรือการชักจูงโดยไม่ใช้ความรุนแรง เป็นวิธีการในเชิงสัญลักษณ์ที่มีจุดหมายเพื่อชักจูงฝ่ายตรงข้ามหรือคนอื่น ๆ ให้มาเห็นด้วยกับฝ่ายตน หรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของกลุ่ม เช่น การชุมนุมเดินขบวน การเสียดสี ล้อเลียน การส่งจดหมายเปิดผนึก

2. การไม่ให้ความร่วมมือ วิธีการนี้อาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ

2.1 การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม คือ การปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมตามปกติกับบุคคลที่มุ่งคัดค้าน การระงับกิจกรรมทางศาสนา การหยุดทำพิธีทางศาสนาการไม่ใช้วิธีการร่วมมือกับกิจกรรมประเพณี และสถาบันสังคม บางกลุ่มใช้วิธีอพยพออกเพื่อประท้วง อันแสดงออกถึงการไม่รับอำนาจของสถาบันทางการเมือง

2.2 การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นการหยุดยั้งหรือปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอย่างเฉพาะเจาะจง อาจแบ่งแยกออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ และการนัดหยุดงาน

2.3 การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมือง เป็นการปฏิบัติที่จะไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองจำนวนมากของประชาชนต่อรัฐ การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น การปฏิเสธที่จะช่วยเหลือกองกำลังของรัฐ การคว่ำบาตรการเลือกตั้ง

3. การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการนี้อาจเป็นการมุ่งแทรกแซงทางจิตวิทยาทางกายภาพทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมืองได้ เช่น อาจหมายถึงการอดอาหารประท้วง การนั่งยืดเยื้อ การขวางกั้นทางพาหนะกีดขวางทางเดิน การยึดพื้นที่ก่อสร้าง

สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีสันติวิธีของยีน ชาร์ป คือ “ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง” การแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ การประท้วง และการแทรกแซงที่ไร้ความรุนแรง

2.3.4 ทฤษฎีสันติวิธีของเกล็น ดี เพจ

ศาสตราจารย์เกล็น ดี เพจ (Glenn D. Palge) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย นักเคลื่อนไหวสันติภาพระดับโลก ผู้มีประสบการณ์ความรุนแรงจากสงครามเกาหลี จึงเข้าใจความรุนแรงได้อย่างชัดเจน เกล็น ดี เพจ มักจะตั้งคำถามว่า “เพราะเหตุใด สงครามจึงกลายเป็นสถาบันทางสังคม ที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป” เกล็น ดี เพจ ได้พยายามจัดกิจกรรมเผยแพร่งานสันติวิธี เช่น จัดประชุมวิชาการ การณรงค์เผยแพร่สันติวิธี การทำงานวิจัยและผลงานวิชาการ โดยมีหนังสือที่มีชื่อเสียงโด่งดังตีพิมพ์มากกว่า 26 ภาษา เรื่อง “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” (Nonkilling Global Political Sciences) ที่มีความคิดหลักเป็นฐานของคุณค่าสากลเพื่อมนุษยชาติในคริสต์ศตวรรษที่ 21 และสร้างโครงการทำให้คุณค่ากลายเป็นจริงได้ ดังที่ วิลเลี่ยม สเมียร์นอฟฟ (William Smirnoff) รองประธานสมาคมรัฐศาสตร์แห่งรัสเซีย และรองประธานสมาคมรัฐศาสตร์นานาชาติ กล่าวไว้ ทฤษฎีสันติวิธีของเกล็น ดี เพจ มีดังต่อไปนี้ (เกล็น ดี เพจ, 2552)

1.การฆ่าและการขู่ทำลายชีวิตระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจก ชุมชน และระดับโลกอย่างเป็นระบบ เป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความรุ่งเรือง และสันติภาพ

2. ความรุนแรงนั้นครอบงำและแบ่งแยกมนุษย์ ในขณะที่ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงทำให้มนุษย์ร่วมมือและรวมเป็นหนึ่งเดียว วิชารัฐศาสตร์ไม่ฆ่าจึงเป็นวิชารัฐศาสตร์ที่มุ่งทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างบุรุษ สตรี ศาสนา อารยธรรม เชื้อชาติ ชุมชน รัฐ องค์กรระดับชาติและเหนือชาติ รวมทั้งขบวนการเคลื่อนไหวระดับโลก

3. รัฐศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ควรเป็น “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” ที่เป็นรัฐศาสตร์โลกในด้านความมุ่งมั่นสร้างสรรค์ความเป็นอยู่ที่ดีในระดับท้องถิ่น เพราะในความเป็นระดับท้องถิ่นย่อมมีเมล็ดพันธุ์แห่งการปลดปล่อยอันเป็นสากลซ่อนอยู่ รัฐศาสตร์ไม่ฆ่าจึงเป็นรัฐศาสตร์โลกในแง่ความเคารพความหลากหลาย ยึดมั่นต่อสวัสดิการแบบไม่ฆ่ามนุษย์ในสังคมของเราเองและสังคมอื่น

สรุปทฤษฎีสันติวิธีของ เกล็น ดี เพจ คือ ความรุนแรงนั้นครอบงำและแบ่งแยกมนุษย์การไม่ฆ่าโดยผู้มีอำนาจรัฐและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐ ควรมีส่วนร่วมในการยับยั้งไม่ให้ความขัดแย้งกลายเป็นการใช้ความรุนแรงถึงขั้นการต่อสู้ทำร้ายร่างกาย ประหัสประหารเข่นฆ่ากัน คือ “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” โดยความเคารพความหลากหลาย ยึดมั่นต่อสวัสดิการแบบไม่ฆ่ามนุษย์ในสังคมของเราเองและสังคมอื่น

2.3.5 ทฤษฎีสันติวิธีของวิลเลียม ยูรี

วิลเลียม ยูรี (William Ury) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด นักมนุษยวิทยาผู้เชี่ยวชาญด้านการเจรจาระดับโลก เชี่ยวชาญด้านการเมืองระหว่างประเทศและความขัดแย้งทางธุรกิจ ผู้ก่อตั้งโครงการด้านการเจรจา (The Program on Negotiation) และสภาแห่งอนาคต (World Future Council) สถาบันให้คำปรึกษาต่อกระบวนการสร้างสันติภาพ ผลงานที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่งานด้านสันติวิธีที่มีชื่อเสียงระดับโลก คือ Geetting to Yes (บรรลุข้อตกลงร่วมกัน), Getting Past No (มองข้ามความขัดแย้ง) และ Getting to Peace (กลยุทธ์การสมานไมตรี เพื่อบรรลุสันติร่วมกันที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่ทำงาน และทุกแห่งในโลก) ทฤษฎีสันติวิธีของวิลเลียม ยูรี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (วิลเลียม ยูริ, 2547)

1. การไกล่เกลี่ยฝ่ายที่สาม คือ “ตัวเราเอง” ไม่ใช่คนกลางที่เพิกเฉยต่อปัญหาความขัดแย้ง แต่เป็นความรับผิดชอบอันใหม่ที่แต่ละคน แต่ละองค์กร แต่ละประเทศที่ต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการความขัดแย้งในมนุษยชาติ “การไกล่เกลี่ยเป็นวัฒนธรรมการแก้ไขความขัดแย้งที่หล่อหลอม และถ่ายทอดในตัวบุคคลและชุมชนได้” การไกล่เกลี่ยจึงเป็นทักษะสำคัญของการมีชีวิตอยู่รวมกันอย่างผาสุก และสันติ

2. การเจรจาเป็นสิ่งที่มีอยู่ทุกแห่ง การเจรจาเป็นสิ่งจำเป็น เป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งรุนแรง ก่อนที่ความขัดแย้งจะก่อรูปเป็นความรุนแรง หรือการลดความรุนแรงลงสู่สภาวะที่เจรจากันได้สู่สภาวะปกติ

3. การแปรรูปความขัดแย้ง จะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการที่เราจัดการกับความแตกต่างที่รุนแรง แทนที่การต่อสู้ด้วยความรุนแรงและสงคราม ด้วยกระบวนการที่สร้างสรรค์กว่า

เช่น การเจรจา วิถีประชาธิปไตย และปฏิบัติการสันติวิธี สิ่งที่ต้องทำ คือ “การแปรรูปวัฒนธรรมความขัดแย้งจากการบังคับไปสู่การยอมรับ และการใช้กำลังไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกัน”

สรุปทฤษฎีสันติวิธีของ วิลเลียม ยูรี คือ การแปรรูปความขัดแย้งโดยสันติวิธี โดยการใช้การไกล่เกลี่ย การเจรจาก่อนที่ความขัดแย้งจะก่อรูปเป็นความรุนแรง หรือการลดความรุนแรงลงสู่สภาวะที่เจรจากันได้สู่สภาวะปกติ

จันจิรา สมบัติพูนศิริ (2556 : 13 – 14) อ้างถึง Paul Routledge, 1993. Roland Bleiker, 2000 และRoland Bleiker, 2000 ได้เสนอแนวคิดสันติวิธีหลังสมัยใหม่ (Postmodern Apporoach) ว่าเป็นแนวคิดสันติวิธีจากการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่อต้านขัดขืนอำนาจโดยไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น แนวคิดที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

2.3.6 แนวคิดสันติวิธีของพอล รูทเลจ (Paul Routledge)

พอล รูทเลจ (Paul Routledge, 1993) ได้ศึกษา ความหมายสถานที่ (Place) และพื้นที่ (Site) ได้สร้างระบบความหมายให้แก่ผู้ใช้สันติวิธีอย่างไร และนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรงได้ใช้ระบบความหมายนี้ในการต่อสู้แบบใด ท่ามกลางระบบการครองงำอำนาจ (Domination) ที่แนบเนียนและซึมลึกในชีวิตประจำวัน ผ่านการใช้ภาษา ความรู้ และระบบรัฐ ที่พยายามยัดเยียดโครงการการพัฒนาต่าง ๆ แก่ชุมชนเป็นข้ออ้างในการเข้าครอบงำอำนาจ การประท้วงจะไม่ใช้การต่อสู้แบบเบ็ดเสร็จ แต่จะใช้การประท้วงโดยการอาศัยการช่วงชิงความหมายจากพื้นที่ที่เกิดจากการครอบงำอำนาจอย่างพื้นที่ของรัฐและกลุ่มนายทุน ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงดังกล่าว คือ สันติวิธี เช่น กรณีการต่อสู้โครงการพัฒนาของรัฐ กับชุมชนในเขตพื้นที่ป่า และชุมชนในประเทศอินเดีย พอล รูทเลจ ได้เสนอรูปแบบการปฏิบัติการไร้ความรุนแรงโดยสันติวิธีด้วยการส่งข้อความต่อผู้คนทั้งในประเทศอินเดีย และที่อื่น ๆ ว่า ต้นไม้และมนุษย์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน โครงการพัฒนาของรัฐและกลุ่มนายทุนไม่ควรทำให้เกิดผลกระทบดังกล่าว การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงโดยสันติวิธี ดังกล่าว เรียกว่า “ร่างกายของผู้โอบกอดต้นไม้” (Tree Hugger)

2.3.7 แนวคิดสันติวิธีของโรแลนด์ ไบลเกอร์ (Roland Bleiker)

โรแลนด์ ไบลเกอร์ (Roland Bleiker, 2000) ได้เสนอแนวคิด การใช้อำนาจครอบงำทำงานซับซ้อนมากกว่าระดับบุคคล ส่งผลต่อความคิด และความเชื่อของบุคคล จนเกิดการสถาปนาเป็น “ความจริง” ผ่านการสร้างวาทกรรมจนกลายเป็นการครอบงำอำนาจในที่สุด การที่จะ

ต่อสู้กับอำนาจครอบงำดังกล่าว ต้องไม่ใช่การต่อสู้ในเขตพื้นที่การครอบงำนั้น หรือการต่อสู้โดยตรง แต่เป็นการต่อสู้กับกระบวนการอำนาจครอบงำด้วยกระบวนการบ่อนเซาะอำนาจภายในอย่างช้า ๆ มากกว่าการใช้อำนาจจาก "พลังประชาชน" โค่นล้มอำนาจของผู้นำการครอบงำนั้น

2.3.8 แนวคิดสันติวิธีของสเตลแลน วินทาแกน (Stellan Vinth agen)

สเตลแลน วินทาแกน (Stellan Vinth agen, 2006 : 1 - 26) ได้เสนอแนวคิดการปฏิบัติการไร้ความรุนแรงโดยการใช้ขบวนการใช้อารมณ์ และวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมทั้งการสร้างสถาบันคู่ขนาน (Parallel Institutions) เพื่อบั่นทอนการครอบงำของระบอบนายทุนมากกว่าการต่อสู้ด้วยการใช้ความรุนแรงในการต่อสู้กับการปกครอง (Governmentality) ของอำนาจรัฐที่ใช้ "การผลิตซ้ำความเชื่อ" จนกลายเป็น "ความจริง" มีการสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากการใช้ "การศึกษาเป็นความรู้สู่อำนาจ" และการเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ กลายเป็น "คนชายขอบ"

สรุป แนวคิดสันติวิธีหลังสมัยใหม่ เป็นแนวคิดการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (Non – Violence) ของนักสันติวิธีที่มุ่งเน้นไปที่การประท้วง การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม เศรษฐกิจ ทางการเมือง และการเข้าไปแทรกแซงโดยไร้ความรุนแรง ซึ่งนักสันติวิธีบางกลุ่มมองว่าสันติวิธีที่แท้จริงไม่ใช่การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงด้วยการประท้วง แต่เป็นการเจรจา การสานเสวนาโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อสถานการณ์นั้น ๆ

2.3.9 แนวคิดสันติวิธีของมหาตะมะ คานธี

มหาตะมะ คานธี (Manatma Gandhi) มหาบุรุษเอกของโลกที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งในโลก ผู้นำแนวคิดอหิงสา คือ "การไม่เบียดเบียน" บนรากฐาน "หลักอหิงสา" และ "หลักสัตยาเคราะห์" หรือ "สัจจะ" ที่จะปฏิบัติการไม่ใช้ความรุนแรง ทำให้อินเดียได้รับเอกราชในที่สุด โดยนำเสนอว่า "รากฐานของอหิงสา" หรือการไม่เบียดเบียนนั้น เริ่มต้นจากศรัทธาในสัจจะหรือพระผู้เป็นเจ้าซึ่งดำรงอยู่ทุกหนทุกแห่ง ดังนั้น จะไม่อาจใช้ความรุนแรงต่อชีวิตของฝ่ายตรงข้ามได้ ไม่อาจเกลียดชังเขาได้ แต่ต้องเป็นศัตรูด้วยคือความชั่ว และความอยุติธรรมต่าง ๆ การต่อสู้กับความอยุติธรรมเหล่านี้จักต้องใช้อหิงสาเป็นหลักและพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ หรือผู้ที่ใช้อหิงสามีศรัทธาในพระเป็นเจ้า หรือสัจจะ ซึ่งสิ่งที่เป็นข้อมูลยืนยันแนวคิดดังกล่าวข้างต้นคือ สถานการณ์การต่อสู้เพื่อเอกราชของอินเดีย ที่คานธีได้ชี้ให้เห็นว่า "หากท่านคิดว่าเราจะสามารถได้เอกราชมาด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง นั่นก็หมายความว่า ผู้คนจำนวนมากในประเทศจะต้องจัดองค์กรกันด้วยการไร้ความรุนแรง

ถ้าปราศจากคลื่นมหาชนที่หันมาใช้อหิงสาแล้ว เราก็ไม่อาจเป็นไทแก่ตัวโดยอาศัยเส้นทางแห่งการไม่ใช้ความรุนแรงได้" (Gandhi, 1960 : 4)

สรุปแนวคิดสันติวิธีของมหาตะมะ คานธี คือ "การไม่เบียดเบียน" บนรากฐาน "หลักอหิงสา" และ "หลักสัตยาเคราะห์" หรือ "สัจจะ" ที่จะปฏิบัติการไม่ใช้ความรุนแรง หลักอหิงสาและหลักสัตยาเคราะห์จึงเป็น "วิถีแห่งชีวิต" ที่มหาตมะ คานธี ได้ประพฤติปฏิบัติและเป็นแบบอย่างและแนวทางในการต่อสู้ด้วยสันติวิธีอย่างยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษยชาติ

2.3.10 แนวคิดพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้า

แนวคิดพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้า เป็นหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏพระไตรปิฎกและคำสอนของพระพุทธเจ้าในโอกาสต่าง ๆ "พุทธสันติวิธี" เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งที่พระพุทธเจ้าทรงนำไปใช้และเสนอเป็น "ธรรมะ" ให้พุทธศาสนิกชนนำไปประพฤติปฏิบัติมาเป็นระยะเวลา 2556 ปี สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน 2 มิติ ใหญ่ คือ มิติความขัดแย้งระดับปัจเจก และมิติความขัดแย้งในเชิงสังคม ดังที่ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 214 – 217) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้แนวคิดออกแบบรูปแบบ (Model) ต่าง ๆ เกี่ยวกับแผนปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งออกเป็น 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเชิงรับ แนวคิดเชิงรุก และแนวคิดคู่ขนานมาเป็นพื้นฐานสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเชิงรับเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

แนวคิดนี้ประกอบไปด้วยแนวคิดที่โดดเด่น 2 ประการ คือ หลักขันติธรรม และหลักอนัตตา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักขันติธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "ความอดทนที่เกิดขึ้นจากการที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม"

2. หลักอนัตตาในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "การลดทอน รื้อถอน ทำลายและสลายการยึดมั่นถือมั่นในความเป็นอัตลักษณ์"

2. แนวคิดพื้นฐานเชิงรุกเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

แนวคิดนี้ประกอบด้วยแนวคิดที่โดดเด่น 2 ประการ คือ หลักคารวธรรม และหลักสามัคคีธรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักคารวธรรม ในบริบทของสันติวิธีเป็นกระบวนการของความเคารพให้เกียรติ และยกย่อง โดยไม่ดูหมิ่นดูแคลนบุคคล ข้อมูล และประชาคม ที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. หลักสามัคคีธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ" หลักความสามัคคีจึงเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญที่ยากที่ใครจะโจมตี หรือทำลายได้ เพราะพลังแห่งความสามัคคีจะเป็น "ตัวแปร" และ "องค์ประกอบ" ที่สำคัญในการผลักดันกระบวนการ "สังคมแห่งความไร้ระเบียบ ความโกลาหลและยุ่งเหยิง" ไปสู่ "สังคมแห่งสันติ"

3. แนวคิดพื้นฐานแบบคู่ขนานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

แนวคิดพื้นฐานแบบคู่ขนานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเป็นแนวคิดพื้นฐานที่เป็นชุดแนวคิดเดียวกันกับแนวคิดเชิงรุกและแนวคิดเชิงรับ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันได้ทุกกรณี ได้แก่ "หลักพรหมวิหารธรรม" "หลักอปริหานิยธรรม" "หลักสาราณียธรรม" และ "หลักสังคหวัตถุธรรม" โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักพรหมวิหารธรรม

หลักพรหมวิหารธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "ความเมตตา กรุณา มุฑิตา และอุเบกขา" ความเมตตา และอุเบกขา เป็นแนวคิดเชิงรับ ส่วนกรุณา และมุฑิตา เป็นแนวคิดเชิงรุก พระพุทธเจ้าท่านใช้หลัก "พรหมวิหารธรรม" ต่อสรรพสัตว์อย่างประสานกลมกลืน จึงกล่าวได้ว่าเป็นชุดความคิดที่พระองค์ใช้เป็น "เครื่องมือ" และเป็น "พื้นฐาน" ในการจัดการความขัดแย้งทั้งระดับ "ปัจเจก" และระดับ "สังคม" และเป็นหลักการสำคัญที่นักสันติวิธีต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นใน "หัวใจ"

2. หลักอปริหานิยธรรม

หลักอปริหานิยธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดความเจริญโดยส่วนเดียว ไม่มีเสื่อม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้จำนวน 7 ข้อ ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุมกันบ่อย ๆ 2) เมื่อจะประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่ควรจะช่วยกัน 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติ ไม่ลบล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นในวัชชีธรรมที่วางไว้ตามเดิม 4) สักการะ เคารพ นับถือผู้ใหญ่ในชุมชน และพร้อมที่จะรับฟังข้อเสนอแนะจากท่านเหล่านั้น 5) ไม่ข่มเหง ไม่ฉุดคร่าขืนใจกุลสตรี หรือกุลกุมารี 6) สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ทั้งในเมือง และนอกเมือง และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ เคยกระทำต่อเจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป และ 7) จัดการรักษา

คุ้มครอง ป้องกันพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรมด้วยความตั้งใจว่าจะทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มี พึงเข้าสู่แว่นแคว้นของเรา และท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก

กล่าวโดยสรุป "แนวคิดอปริหานิยธรรม" จัดว่าเป็น "พื้นฐาน" และ "รากฐาน" ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการของ "พุทธสันติวิธี" ในทุก ๆวิธี ข้อปฏิบัติ และชุดวิธี ฉะนั้นสันติวิธีจะทำงานได้ง่ายขึ้น รวดเร็วขึ้น ถ้าหากได้นำแนวคิดเหล่านี้ไปเป็นพื้นฐาน พระพุทธเจ้าทรงเป็น "แบบอย่าง" ของการปฏิบัติดังกล่าวไว้สมบูรณ์แล้ว

3. หลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง ธรรมเป็นเหตุ หรือเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน ซึ่งประกอบไปด้วยหลักสำคัญ 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยขวนขวายกิจธุระของเพื่อนด้วยกาย เช่น พยาบาลภิกขุที่เป็นไข้ เป็นต้น ด้วยจิตที่เมตตา 2) ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยขวนขวายในกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่น กล่าวตักเตือน เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา 3) ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ คิดแต่สิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่เพื่อน 4) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ไม่ห่วงเอาไว้บริโภคผู้เดียว 5) รักษาศีลของตนเองให้บริสุทธิ์เหมือนกับเพื่อนพรหมจารีอื่น ๆ และไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือตำหนิจากผู้อื่นในแง่ศีลาจารวัตร และ 6) เมื่อเกิดปัญหาได้บทสรุปไปในทิศทางเดียวกันกับเพื่อนพรหมจารี ไม่วิวาทกับใคร ๆ จนนำไปสู่ความรุนแรง

จากการวิเคราะห์ชุดความคิดสาราณียธรรม พบว่า เป็นแนวคิดเชิงรุก จัดว่าเป็น "การป้องกันความขัดแย้งเชิงรุก" ในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) ถือไว้ว่าเป็น "หัวใจ" ประการหนึ่งของหลักการสันติวิธี

4. หลักสังคหวัตถุธรรม

หลักสังคหวัตถุธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง เครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ หรือ หลักการสงเคราะห์ คือ การช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้ ประกอบด้วยการให้ทาน (ทาน) วาจาที่เป็นที่รัก (ปิยวาจา) การประพฤติประโยชน์ (อัตจริยา) และการวางตนสม่ำเสมอ (สมานัตตา) หลักสังคหวัตถุธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

5. หลักศีลธรรม

หลักศีลธรรม ในบริบทของสันติวิธี หมายถึง "ศีล 5" ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติหรือชุดแนวคิดที่จะนำ "สันติ" มาสู่สังคมทั้งในระดับบุคคล สังคม ชุมชน ประเทศชาติ และโลก ซึ่งหลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ของพระพุทธเจ้าไว้ว่า "หาก

ศีลธรรมไม่กลับมา โลกาจะพินาศ” การผิดศีล 5 โดยเฉพาะศีลของที่ 1 คือ การงดเว้นจากการทำสัตว์ที่มีชีวิตให้ตกล่วงไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ศีลข้อ 2 “การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้” ศีลข้อ 3 “การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม” นั้น ศีลข้อ 4 “การงดเว้นจากการพูดเท็จ” นัยเชิงรุกในประเด็นนี้คือ “การเคารพ” และใส่ใจต่อความทุกข์ที่จะเกิดแก่บุคคลอื่นอันเนื่องมาจากการที่เราพูดโดยขาดความยั้งคิด และถ้อยคำดังกล่าวอาจสร้างความเจ็บปวด และสร้างความไม่พอใจแก่คนอื่น และศีลข้อ 5 “การงดเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท”

สรุป แนวคิดศีลธรรม ดังกล่าวข้างต้นเป็นข้อปฏิบัติในการสร้างเสริมสันติให้เกิดขึ้นแก่สังคม คำว่า “สังคมแห่งสันติ” ที่เกิดขึ้นได้ตามนัยนี้ต้องประกอบไปด้วย “การเคารพในชีวิตของคนอื่น เคารพในทรัพย์สิน หรือทรัพยากรของคนอื่น เคารพในคู่ครองของคนอื่น เคารพความทุกข์ที่จะเกิดจากการพูด การไม่ประมาทและขาดสติของเราจากการดื่มสุรา เมรัยและสิ่งเสพติดต่าง ๆ

นอกจากนั้น พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2554 : 362) ได้สรุป “พุทธสันติวิธี” หมายถึง วิธีการจัดการความขัดแย้งที่ดำรงอยู่บนฐานของการ “รู้ ตื่น และเบิกบาน” กล่าวคือ นักสันติวิธีในบริบทนี้ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาในการวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งและมีทีท่าต่อความขัดแย้ง ได้แก่ 1) รู้ คือ รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรสูง อะไรต่ำ การรู้ลักษณะเช่นนี้มุ่งเน้นที่ “การรู้สภาวะทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามความปีนจริง” 2) ตื่น คือ ตื่นจากการมีอคติ (Bias) ครอบงำ จากความโกรธ ความเกลียดชัง และการขาดความยั้งคิดจากความไม่รู้ (อวิชชา) และ 3) เบิกบาน คือ การวางสภาพจิตของตนเองในการทำหน้าที่นักสันติวิธีด้วยความรู้สึกว่า เรากำลังทำหน้าที่เพื่อมวลมนุษยชาติ หรือเพื่อนร่วมทุกข์เกิด แก่ เจ็บ และตาย ในการทำหน้าที่ควรตั้งกัลยณมิตรที่สดชื่น และเบิกบานประดุจดอกบัวที่กำลังผลิบานในยามเช้า

จากการศึกษาแนวคิดสันติวิธีของพระพุทธเจ้าดังกล่าว มีนักสันติภาพ สันติวิธีจำนวนมาก ได้วิพากษ์วิจารณ์จุดอ่อน จุดแข็งของพระพุทธศาสนากับการสร้างสันติภาพไว้ เช่น “A Dialogue between Johan Galtung and Daisaku I Keda Translated and edited by Richard L. Gage ” ที่เขียนโดย ริชาร์ด เกจ (Richard L.Gage, 2540) แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ สรุปว่าพระพุทธศาสนามีจุดอ่อนเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ ในโลก ที่ความเชื่อซึ่งเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรม การอ้างพระเจ้า พระพุทธเจ้า หรือคำสอนของศาสนาเพื่อสร้างความชอบธรรมที่ถือว่าเป็นหน้าที่ สามารถนำไปทำร้ายผู้อื่นได้ ส่วนจุดแข็งของพระพุทธศาสนา คือ การมองความจริงให้สอดคล้องกับความขัดแย้งในชีวิตมนุษย์ การสร้างสันติภาพ สันติวิธีในพระพุทธศาสนาจะใช้บท

สนทนาภายใน และภายนอก โดยการเริ่มต้นที่ขบวนการสร้างสันติเป็นการยอมรับร่วมกันเสียก่อน ไม่ปิดบังซึ่งกันและกัน มีการสร้างแรงบันดาลใจร่วมกัน ไม่รีบร้อนสนทนา ประชุมเพื่อหาทางออก อย่างเร่งรีบจนเกินไป เพราะจะไปเร่งรีบความขัดแย้งเร็วเกินไป นั่นเอง

2.3.11. แนวคิดสันติวิธีของติช นัท ฮันท์

ติช นัท ฮันท์ (Thich Nhat Hanh) ท่านเป็นพระนักบวชนิกายเซนชาวเวียดนามแห่งสังฆะหมู่บ้านพลัม ประเทศฝรั่งเศล ผู้รณรงค์กิจกรรมเพื่อสันติภาพตั้งแต่อายุ 16 ปี ในช่วงสงครามเวียดนาม ท่านได้พยายามไกล่เกลี่ยสานสามัคคีเวียดนามฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ และรณรงค์กิจกรรมเพื่อหยุดการทำสงคราม และมุ่งสร้างสันติภาพโดยปลุกจิตสำนึกคนทั่วโลก จนกระทั่ง มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King , Jr.) เสนอนาม ท่านติช นัท ฮันท์ รับรางวัลโนแบลสาขาสันติภาพ ในปี พ.ศ. 2510 ท่านติช นัท ฮันท์ เขียนหนังสือมากกว่า 80 เล่ม จำนวนตีพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลกมากกว่า 1.5 ล้านเล่ม มีชุมชนการปฏิบัติธรรมแห่งหมู่บ้านพลัม 12 แห่งทั่วโลก จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในโลกตะวันตก และโลกตะวันออก แนวคิดสันติวิธีของท่าน ติช นัท ฮันท์ มีดังต่อไปนี้ (ติช นัท ฮันท์, 2553)

1. ความเป็นสากลของคุณค่าสันติภาพ เชื้อชาติ และศาสนาไม่ได้เป็นเป็นอุปสรรคต่อการเกื้อกูลสันติภาพ

2. การมีสันติภาพมิใช่เพียงการบรรยายให้ความรู้ว่าด้วยสันติภาพคืออะไร สันติภาพจะสร้างได้อย่างไร แต่ปาฐกถาหรือการบรรยายธรรมนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เจริญสติควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้สัมผัสบรรยากาศแห่งสันติภาพที่มาจากจิตใจอันสงบและเบิกบาน นั้นคือ การภาวนาด้านสันติภาพ คือการเจริญสติสู่สันติ เป็นวิถีแห่งสันติ หรือ “ศิลปะแห่งศานติ” (The Art of Peace)

3. อำนาจที่แท้จริง ไม่ใช่การใช้อำนาจครอบงำคนอื่น แต่เป็นการรู้จักใช้อำนาจอย่างมีศิลปะ หรือ “ศิลปะแห่งอำนาจ” (The Art of Power) อันประกอบด้วย พลัง 5 หรือพละ 5 ได้แก่ “ความศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ และปัญญา” หมายถึง การมีศรัทธาที่มีต่อกัน ต่อคำสอน และต่อการปฏิบัติ มีความเพียรอย่างไม่ลดละ อันเกิดจากการเบิกบานในการทำงานร่วมกัน การเจริญสติ ความมีสมาธิ อันได้แบ่งบานเป็นปัญญาแห่งความรัก และความเข้าใจที่เกิดขึ้นร่วมกัน

2.3.12 แนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ, 2531) พระสงฆ์จากประเทศไทยที่ได้รับการประกาศยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลก ครบชาตกาล 100 ปี จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่สันติภาพจะเกิดขึ้นและสำเร็จผลตามที่ต้องการนั้นปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวมต้องตั้งปณิธานร่วมกัน 3 ประการด้วยกัน

1. การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ ซึ่งจะทำให้สามารถทำลายความเห็นแก่ตัว อันเป็นศัตรูของสันติภาพ

2. ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพราะการที่ชาวโลกที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกันพากันทำความเข้าใจศาสนาต่าง ๆ แล้วจะทำให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับในความแตกต่างและร่วมมือกันในที่สุด

3. ออกจากเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เพราะว่าการที่คนไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนก็เพราะมัวลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยม ซึ่งการลุ่มหลงมัวเมาจะทำให้ขาดความร่วมมือของบุคคลในระหว่างศาสนา

นอกจากนั้นในหนังสือ สันติภาพ ของพุทธทาสภิกขุ (2549 : 15 – 16) ในโครงการหนังสือ 100 ปี พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึง สันติภาพไว้ว่า “สันติภาพขึ้นอยู่กับจิตใจของมนุษย์ เราต้องพัฒนาจิตใจของมนุษย์ คือ ปรับปรุงจิตใจของมนุษย์ให้ถูกต้องคือ การปรับปรุงโลกทั้งหมด เพราะจิตใจของมนุษย์เป็นรากฐานของสันติภาพ”

สรุปแนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ คือ การมีปณิธาน 3 ประการ ได้แก่ การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนา การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และการออกจากเสียจากอำนาจวัตถุนิยม การมีปณิธาน 3 ประการดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อชาวโลก หรือสากลจักรวาล เพราะจะทำให้สันติภาพแท้จริงกว้างขวางสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และการสร้างสันติภาพของโลกต้องเริ่มต้นที่การพัฒนา การปรับปรุงจิตใจของมนุษย์ นั่นคือ การสร้างสันติภาพภายในของมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของสันติภาพภายนอก นั่นเอง

2.3.13 แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2538) พระสงฆ์จากประเทศไทยที่ได้รับรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” (Prize for Peace Education) จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้นำเสนอแง่มุมของ “สันติวิธี” ว่า “หลักความคิดหลักสากล 3 ประการ หรือ “หลักตรีสากล” จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพ ได้แก่

1. ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลาง ๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา

2. ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือ ความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็นเข้าใจ ให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมีสังกัดใดหรือไม่

3. ความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ การแผ่ความรู้สึกที่เป็นมิตร มีความรักความปรารถนา ประโยชน์สุขแก่มวลมนุษยทั่วทุกคนเสมอเหมือนกัน โดยไม่มีการจำกัดหรือแบ่งแยก

สรุปแนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) คือ "หลักตรีสากล" ความจริงที่เป็นสากล ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล และความมีเมตตาที่เป็นสากล ภาวะสันติภาพในโลกนี้มีหลายแบบ ความขัดแย้งมิใช่แค่การรบราฆ่าฟันกัน แต่สังคมที่แก่งแย่งแข่งขันกัน ต่างคนต่างมุ่งประโยชน์ เอารัดเอาเปรียบ ข่มเหงกัน ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จัดว่าเป็นสันติภาพไม่ได้ เพราะไม่มีความสงบ และความสุขที่แท้จริง

2.3.14 แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แห่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้นำทางด้านสันติศึกษาและสันติวิธีของประเทศไทย ที่มีผลงานวิจัยงานวิชาการทางด้านสันติศึกษา (Peace Education) ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 30 ปี ได้เปิดสอนวิชา "ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงทางการเมือง" ซึ่งเป็นการสอนวิชาสันติวิธีในมหาวิทยาลัยรัฐครั้งแรกในประเทศไทย เป็นเจ้าของรางวัล "ศรีบูรพาแด่สันติภาพ" ประจำปี 2555 ได้นำเสนอแนวคิดสันติวิธี ไว้ ดังต่อไปนี้

1. "ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ต้องมุ่งขจัดความขัดแย้ง แต่ความรุนแรงไม่ใช่เรื่องปกติ และทางออกจากความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเผชิญความรุนแรง มันน่าจะเป็นทางเลือกอื่น และหนทางนั้นน่าจะเป็น สันติวิธี" (กรุงเทพธุรกิจ, 2555)

2. "ไตรลักษณ์แห่งความขัดแย้ง" ที่ดำเนินอยู่ในสังคมไทย ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน ความขัดแย้งกันทางเศรษฐกิจ และความขัดแย้งระหว่างรัฐสภา (ประชาธิปไตยแบบตัวแทน/ ส.ส.) กับประชาชน (ประชาธิปไตยแบบทางตรง) ซึ่งความขัดแย้งทั้ง 3 มีลักษณะไตรลักษณ์เชิงอำนาจ 3 ประการเรียงซ้อนกันอยู่ ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบชุมชน ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์ และความสัมพันธ์เชิงสัญญา เช่น ความขัดแย้งบางเรื่องเกิดจากอำนาจแบบอุปถัมภ์ โดยฝ่ายหนึ่งจัดการความขัดแย้งโดยการใช้อำนาจตามความสัมพันธ์แบบสัญญา แต่ฝ่ายที่เสียเปรียบก็อาศัยอำนาจแบบชุมชนมาคัดคานไว้ เป็นต้น

(ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2543 อ้างถึงใน ชาญชัย ชัยสุขโกศล, 2551 : 12)

3. ความรุนแรงแฝงอยู่ในรูป “อัตลักษณ์” และ “ความดี” ที่บุคคลมักจะยึดติดและหลงอยู่ในอัตลักษณ์และความดีของฝ่ายตน ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์และความดีในชาติ ศาสนา การเมือง อุดมการณ์ และชนชั้น ซึ่งจะเป็นฐานคิดให้ฝ่ายเราคิดกับฝ่ายอื่นที่มีอัตลักษณ์และความดีที่แตกต่างกันว่าเป็น “ฝ่ายไม่ดี” จนสามารถใช้เป็นเหตุผล เป็นเครื่องมือสร้างความรุนแรงกับผู้อื่นได้ การเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์ และความดีของตนเองและผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเอง จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการลดความรุนแรง สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2555)

สรุป แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ว่า สันติวิธีเป็นหนทางที่ดีที่สุดในการไม่ต้องเผชิญความรุนแรง ก่อนที่ความขัดแย้งจะกลายเป็นความรุนแรง เพราะความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ต้องมุ่งขจัดความขัดแย้ง แต่ความรุนแรงไม่ใช่เรื่องปกติ และทางออกจากความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเผชิญความรุนแรง และการเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์และความดีของตนเองและผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเอง จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการลดความรุนแรง สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้

ทฤษฎีสันติวิธี ของนักสันติวิธีทั้งตะวันตก แนวคิดสันติวิธีหลังสมัยใหม่และตะวันออก จำนวน 14 แนวคิด สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3 แสดงมโนทัศน์ทฤษฎีสันติวิธีดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงมโนทัศน์ทฤษฎีสันติวิธี

สำนักคิด	ทฤษฎีสันติวิธี	มโนทัศน์
ตะวันตก	ทฤษฎีสันติวิธีของ โยฮัน กัลตุง	“ การยอมรับในความหลากหลาย และพึ่งพาอาศัยกัน” “ การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี”
	ทฤษฎีสันติวิธีของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์	การแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ การคว่ำบาตร การประท้วง และการไม่ใช้ความรุนแรงด้วย “ความรัก”
	ทฤษฎีสันติวิธีของ ยีน ชาร์ป	“ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง”การแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ การประท้วง และการแทรกแซงที่ไร้ความรุนแรง”
	ทฤษฎีสันติวิธีของ เกล็น ดี เพจ	ความรุนแรงนั้นครอบงำและแบ่งแยกมนุษย์การไม่ฆ่าโดยผู้มีอำนาจรัฐ และฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐ ควรมีส่วนร่วมในการยับยั้งไม่ให้ความขัดแย้งกลายเป็นการใช้ความรุนแรงถึงขั้นการต่อสู้ทำร้ายร่างกาย ประหัสประหารเข่นฆ่ากัน คือ “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” โดยความเคารพความหลากหลาย ยึดมั่นต่อสวัสดิการแบบไม่ฆ่ามนุษย์ในสังคมของเราเองและสังคมอื่น
	ทฤษฎีสันติวิธีของ วิลเลียม ยูรี	“การไกล่เกลี่ยเป็นวัฒนธรรมการแก้ไขความขัดแย้งที่หล่อหลอม และถ่ายทอดในชุมชนได้” “การเจรจาเป็นสิ่งที่มีอยู่ทุกแห่ง การเจรจาเป็นสิ่งจำเป็น เป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้งรุนแรง” “การแปรรูปวัฒนธรรมความขัดแย้งจากการบังคับไปสู่การยอมรับ และการใช้กำลังไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกัน”
ตะวันออก	แนวคิดสันติวิธีของ มหาตะมะ คานธี	การไม่เบียดเบียน” บนรากฐาน”หลักอหิงสา” และ “หลักสัตยาเคาระห์” หรือ “สัจจะ” ที่จะปฏิบัติการไม่ใช้ความรุนแรง หลักอหิงสาและหลักสัตยาเคราะห์จึงเป็น “วิถีแห่งชีวิต”
	แนวคิดพุทธสันติวิธี ของพระพุทธเจ้า	หลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏพระไตรปิฎก และคำสอนของพระพุทธเจ้าในโอกาสต่าง ๆ “พุทธสันติวิธี” เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งที่พระพุทธเจ้าทรงนำไปใช้และเสนอเป็น “ธรรมะ”

ตารางที่ 3 แสดงมโนทัศน์ทฤษฎีสันติวิธี (ต่อ)

สำนักคิด	ทฤษฎีสันติวิธี	มโนทัศน์
ตะวันออก	แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก	" หลักตรีสากล ความจริงที่เป็นสากล ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล และความมีเมตตาที่เป็นสากล คือ ภาวะสันติภาพในโลก ความสงบ และความสุขที่แท้จริง"
	แนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ	การมีปณิธาน 3 ประการ ได้แก่ การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนา การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และการออกจากเสียจากอำนาจวัตถุนิยม
	แนวคิดสันติวิธีของท่านติช นัท ฮันห์	ความเป็นสากลของคุณค่าสันติภาพ เชื้อชาติ และศาสนาไม่ได้เป็นเป็นอุปสรรคต่อการเกื้อกูลสันติภาพ การภาวนาด้านสันติภาพ คือ การเจริญสติสู่สันติ เป็นวิถีแห่งสันติ หรือ "ศิลปะแห่งศานติ" (The Art of Peace) และ ศิลปะแห่งอำนาจ (The Art of Power) อันประกอบด้วย พลัง 5 หรือ พละ 5
	แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์	"สันติวิธีเป็นทางออกจากความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเผชิญความรุนแรง " "การเข้าใจในเรื่องอัตลักษณ์และความดีของตนเองและผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเอง จะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการลดความรุนแรง สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้"
แนวคิดหลังสมัยใหม่	แนวคิดสันติวิธีของพอล รูทเลจ	การประท้วงเชิงสัญลักษณ์ ด้วยการช่วงชิงความหมายจากพื้นที่ครอบงำอำนาจของรัฐ ผ่านการใช้ภาษา ความรู้ และระบบรัฐ
	แนวคิดสันติวิธีของโรแลนด์ ไปลเกอร์	กระบวนการบ่อนเซาะอำนาจจากภายในอย่างเชื่องช้า มากกว่าการใช้ความรุนแรงจาก "พลังประชาชน" ในการถอดถอนอำนาจของผู้นำ
	แนวคิดสันติวิธีของสเตลแลน วินทาแกน	การต่อสู้กับอำนาจครองงำด้วยการปฏิบัติการไร้ความรุนแรงด้วยขบวนการใช้อารมณ์ขัน วัฒนธรรมร่วมสมัย และการสร้างสถาบันคู่ขนานบั่นทอนการครอบงำของระบอบทุน

สรุป แนวคิดทฤษฎีและแนวคิดสันติวิธี สามารถจำแนกฐานวิธีคิดสันติวิธีจากสำนักคิดตะวันตก ด้วยวิธีการและเป้าหมายของสันติวิธีที่หลากหลายทั้งการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยสันติวิธี การประท้วงและการแทรกแซงไร้ความรุนแรง รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า การยับยั้งไม่ใช้ความรุนแรง การเจรจา การไกล่เกลี่ย และการแปรรูปความขัดแย้งให้เป็นที่ยอมรับ ฐานวิธีคิดสำนักคิดตะวันออกจากศาสนาธรรมโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา รวมทั้งสันติวิธีที่เป็นวิถีแห่งชีวิต คือ การไม่เบียดเบียนและรักษาสัจจะ และฐานวิธีคิดสันติวิธีการปฏิบัติการไร้ความรุนแรงหลัง

สมัยใหม่ที่มุ่นเน้นการประท้วงโดยไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อการช่วงชิงพื้นที่แห่งอำนาจที่ถูกครอบงำจากรัฐและนายทุน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง

2.4.1 การจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management)

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล (2551 : 8 -12) ได้นำเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งหรือการบริหารความขัดแย้งไว้ว่า การบริหารความขัดแย้งเป็นหน้าที่ของผู้นำที่จะต้องสร้างการถกเถียงหรือความขัดแย้งในลักษณะที่เป็นบวก (Functional Conflict) หากมีความรู้สึกว่ามีความคล้อยตามหรือด่วนสรุปเร็วเกินไป ก็ขอให้ความขัดแย้งนั้นสามารถนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับความเห็นชอบจากทุกคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ซึ่งในอดีตตั้งแต่มนุษย์เริ่มอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก็เริ่มมีความขัดแย้งกันขึ้นในสังคม มีผู้กล่าวว่าความขัดแย้งเริ่มมีขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ระดับความซับซ้อนของความขัดแย้งมีตั้งแต่น้อยจนถึงซับซ้อนมาก ความขัดแย้งในสัตว์ก็มีแต่เป็นลักษณะที่ไม่ซับซ้อน (simple or instinct conflict) เช่น การแย่งอาหาร การแย่งตัวเมีย เป็นต้น แต่ในมนุษย์ซึ่งมีความคิด มีอารมณ์ มีการวางแผนซับซ้อน ความขัดแย้งในสังคมยิ่งทวีความซับซ้อนยุ่งมากขึ้นเท่านั้น ความขัดแย้งในสังคมมีตั้งแต่หน่วยเล็กคือครอบครัว หน่วยงาน ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับระหว่างประเทดังนั้น จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการ เพื่อบรรเทาความขัดแย้งให้เบาบางลงจนถึงหมดไปได้ ความขัดแย้งในสังคมหรือองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีในสังคมและองค์กรที่บริหารงานในระบอบประชาธิปไตย ความขัดแย้งในด้านความคิดก่อให้เกิดความเจริญกับองค์กรและประเทศชาติอย่างมาก ความขัดแย้งเมื่อถึงจุดสรุปก็จะนำไปสู่ความสร้างสรรค์ให้กับองค์กรได้อย่างเหลือเชื่อ

นอกจากนั่นสภาวะผู้นำเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการก่อให้เกิดหรือขจัดความขัดแย้งใด ๆ ในองค์กร โดยจะต้องสามารถวิเคราะห์ให้ได้ว่ามีความขัดแย้งในองค์กรเพียงพอแล้วหรือยัง และความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นกำลังนำผลดีหรือผลเสียมาสู่องค์กร ซึ่งระดับของความขัดแย้งนี้เอง ที่จะเป็นตัวกำหนดอนาคตของตัวผู้นำคนนั้นว่าจะสามารถทำการบริหารงานต่อไปได้หรือไม่ ประเด็นที่สำคัญที่เน้นในที่นี้คือ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และเป็นสิ่งที่ไม่ควรคิดที่จะหลีกเลี่ยงเลย แต่จะต้องทำการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้องค์กร

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี (2550 : 59 – 63) ได้เสนอเทคนิคการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหาร โดยพิจารณาจากคำว่า “Conflict” ดังนี้

C = Control ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self – Control)

O = Optimist / Openness ผู้บริหารต้องเรียนรู้ที่จะมองโลกในแง่ดีและเปิดใจกว้าง

N = Negotiation ผู้บริหารต้องมีการเจรจาต่อรองโดยยึดหลัก Win Win Approach

F = Fairness ผู้บริหารต้องมีความยุติธรรมไม่เกิดความลำเอียงต่อทั้งตนเองและผู้อื่น

L = Love ผู้บริหารต้องมีมอบความรัก สิ่งที่ดี ๆ ให้กับบุคคลอื่น

I = Individual / Identity ผู้บริหารต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล

C = Communication ผู้บริหารต้องมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

T = Togetherness ผู้บริหารต้องรู้จักการอยู่ร่วมกัน สามารถทำงานร่วมกับคนอื่น

โทมัส และคิลเมน (Thomas and Kilmann, 1974 : 15 – 16) ได้ศึกษาว่าในกรณีที่คนเราต้องเผชิญกับความขัดแย้ง เราจะมีวิธีการจัดการ (หรือขจัด) ความขัดแย้งนั้นอย่างไร ซึ่งผลจากการศึกษาได้จำแนกวิธีการจัดการกับความขัดแย้งออกเป็น 5 แนวทาง ดังนี้

1. การเอาชนะ (Competition) เมื่อคนเราพบกับความขัดแย้ง จะมีบางคนที่แก้ไขความขัดแย้งนั้น ด้วยวิธีการเอาชนะ โดยมุ่งเน้นชัยชนะของตนเองเป็นสำคัญ จึงพยายามใช้อิทธิพล วิธีการหรือช่องทางต่าง ๆ เพื่อจะทำให้คู่กรณียอมแพ้หรือพ่ายแพ้ตนเองให้ได้ การแก้ไขความขัดแย้งในแนวทางนี้ จะทำให้เกิดผลลัพธ์ในลักษณะ “ชนะ-แพ้”

2. การยอมรับ (Accommodation) จะเป็นพฤติกรรมที่เน้นการเอาใจผู้อื่นอยากเป็นที่ยอมรับและได้รับความรัก มุ่งสร้างความพอใจให้แก่คู่กรณี โดยที่ตนเองจะยอมเสียสละ แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งแบบนี้ เกิดผลลัพธ์ในลักษณะ “ชนะ-แพ้”

3. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) เป็นวิธีจัดการกับความขัดแย้งในลักษณะไม่สู้ปัญหา ไม่ร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ไม่สนใจความต้องการของตนเองและผู้อื่น พยายามวางตัวอยู่เหนือความขัดแย้ง พูดง่าย ๆ ก็คือทำตัวเป็นพระอิฐพระปูนนั่นเอง แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งแบบนี้ มักเกิดผลลัพธ์ในลักษณะ “แพ้-แพ้” เป็นส่วนใหญ่

4. การร่วมมือ (Collaboration) เป็นพฤติกรรมของคนที่มุ่งจัดการความขัดแย้ง โดยต้องการให้เกิดความพอใจทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เป็นความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหาที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่ายซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในแบบนี้ เรียกได้ว่าเป็น

วิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่ Win-Win ทั้งสองฝ่ายแนวทางการแก้ไขแบบนี้จึงเกิดผลลัพธ์ในลักษณะ "ชนะ-ชนะ"

5. การประนีประนอม (Compromising) เป็นความพยายามที่จะให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับความพอใจบ้าง และต้องยอมเสียสละบ้าง แต่ก็มีแนวโน้มที่จะใช้วิธีที่ 1 คือวิธีเอาชนะมากกว่าวิธีอื่น แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งแบบนี้ จึงเกิดผลลัพธ์ในลักษณะ "แพ้-แพ้" หรือ "ชนะ-แพ้" ดังตารางที่ 4 แสดงประโยชน์และข้อควรระวังของความขัดแย้ง ดังนี้

ตารางที่ 4 ประโยชน์และข้อควรระวังของความขัดแย้ง

ประโยชน์	ข้อควรระวัง
1. ป้องกันความเฉื่อยชา เชื่องช้าขององค์กร	1. ขาดการยอมรับ ขาดความไว้วางใจ
2. เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง	2. ขาดความร่วมมือ ขวัญและกำลังใจถดถอย
3. เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานหรือระหว่างกลุ่ม จะส่งผลให้เกิดความสามัคคีภายในหน่วยงานหรือในกลุ่มของตนเอง	3. การสื่อสารถูกบิดเบือน คลุมเครือ
4. เกิดความรอบคอบและมีเหตุผล	4. ประสิทธิภาพการทำงานลดลง
5. สร้างพฤติกรรมในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและได้รับการยอมรับ	5. เกิดความเฉื่อยในงาน เพราะขาดความมั่นใจ

ที่มา : Thomas, K.W., and Kilmann, R.H. **Thomas – Kilmann Conflict Model Instrument**. (New York : Xicom, 1974), 16.

2.4.2 แนวคิดเรื่องความขัดแย้งกับการทำงานองค์กร

แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับ "ความขัดแย้ง" เรามักมองว่าความขัดแย้งเป็นอุปสรรคของการทำงานเสียเวลา คนที่มีความขัดแย้งจะถูกคนอื่นมองว่าเป็นพวกมองโลกในแง่ร้าย พวกแกะดำ ไม่มีสัมมาคารวะไม่ห่วงอนาคต แถมยังทำให้องค์กรไม่ก้าวหน้า เสียเวลาในการทำงาน ฯลฯ ด้วยเหตุนี้คนเราจึงไม่ค่อยกล้าแสดงความเห็นที่ขัดแย้ง เพราะกลัวภาพลักษณ์ของตนเองจะถูกคนอื่นมองในด้านลบ โดยมีความเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องที่สามารถหลีกเลี่ยงได้

"แนวคิดใหม่" ของโทมัสและคิลเมน (Thomas and Kilmann, 1974 : 16 – 17) สำหรับความขัดแย้ง มองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความขัดแย้งสามารถส่งผล

ทั้งด้านบวกและด้านลบแก่องค์กร ทำให้องค์กรไม่หยุดนิ่ง ทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ เกิดการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยในการสร้างทีมงานได้เป็นอย่างดี

ความขัดแย้งอาจเกิดจากปัญหาในการทำงาน แต่บ่อยครั้งก็มีสาเหตุมาจากเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องงาน แต่ส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกัน แล้วก็มีหลายครั้งที่มีสาเหตุมาจากเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน แต่ส่งผลกระทบต่องานและเพื่อนร่วมงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งท้ายสุดก็คืออาจส่งผลกระทบถึงลูกค้า ทั้งลูกค้าภายในซึ่งเป็นเพื่อนร่วมงานและลูกค้าภายนอก ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดล้วนมีผลต่อความผาสุกในการทำงานของมวลหมู่พนักงานและบริษัทอย่างแน่นอน การพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จะต้องใช้ความรอบรู้และรู้รอบ ต้องมีการวางแผน รู้จังหวะ และหาโอกาสที่เหมาะสม นอกจากนี้ การได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองกับผู้เกี่ยวข้อง ยังช่วยให้ได้ข้อมูลและพบทางออกที่ได้รับการยอมรับจากสังคมมากที่สุด

2.4.3 การจำแนกความขัดแย้ง

จากการศึกษาความขัดแย้งในหลากหลายมิติ โทมัส และ คิลเมน (Thomas and Kilmann, 1974 : 18) ได้สรุปจำแนกความขัดแย้งออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในบุคคล เป็นความขัดแย้งภายในจิตใจ ความคิด ความรู้สึก เจตคติภายในของแต่ละบุคคล

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 คน

3. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากบุคคล 2 คนขึ้นไปภายในกลุ่มของตนเอง

4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่ม

5. ความขัดแย้งภายในองค์กร เป็นความขัดแย้งของสมาชิกภายในองค์กรที่ทำงานร่วมกัน อาจจะเป็นความขัดแย้งของสมาชิกกับสมาชิก หรือความขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

6. ความขัดแย้งระหว่างองค์กร เป็นความขัดแย้งระหว่างองค์กร 2 องค์กร ที่เกิดจากการทำงาน การแข่งขันทางผลประโยชน์ หรือการทำธุรกิจ

2.4.4 ประโยชน์ของความขัดแย้ง

หลายคนมีความสงสัยว่า ความขัดแย้งดีหรือไม่ เพราะเพียงแค่ได้ยินชื่อก็เกิดความรู้สึกในทางลบขึ้นมาทันที แต่ในความเป็นจริงนั้นความขัดแย้งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ไม่ใช่จะส่งผลร้ายเสียหายเสมอไป เราพบความหลากหลายและความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็น

ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม ทัศนคติ ความคิด ความรู้สึกที่แตกต่างจากเราหรือคล้ายคลึงกับเราจนกระทั่งไม่เหมือนกับเราเลยแม้แต่นิดเดียว ดังนั้น ทุก ๆ ครั้ง ทุก ๆ คนในโลกนี้จึงยากที่จะหลีกหนีความขัดแย้งได้ เมื่อต้องมีตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คงไม่มีใครในโลกนี้ไม่เคยขัดแย้งกับบุคคลอื่น ไม่มีใครคนไหนจะมีความคิดเห็นที่ตรงกันไปได้ทุกเรื่องและทุกเวลา หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งในตัวเอง มนุษย์ทุกคนยังเกิดความสับสนในการกระทำ ความคิด ความรู้สึกของตนเองเมื่ออยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ แต่ต้องถามกลับว่า มีความขัดแย้งอีกมากเท่าไหร่ที่เรายังไม่ได้จัดการความขัดแย้งนั้น ๆ ให้เหมาะสม มีคำกล่าวไว้ว่า อยากเป็นใหญ่ต้องผูกมิตรมากกว่าสร้างศัตรู แต่คนที่ประสบความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ล้วนมีศัตรูที่แข็งแกร่งและเข้มแข็งทั้งสิ้น นั่นหมายความว่า อุปสรรคยิ่งยาก เราก็ยิ่งแข็งแกร่ง ดังนั่น บุคคลใดหรือองค์กรใดไม่มีความขัดแย้งบุคคลนั้นหรือองค์กรนั้นก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 139 - 146) กล่าวว่า ความขัดแย้งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพ และจิตภาพ พระพุทธเจ้ายอมรับว่า มนุษย์ปุถุชน มีความขัดแย้ง และความแปลกแยกในตัวเองอันเกิดจากแรงผลักของความโลภ ความโกรธ และความหลง อย่างไรก็ตาม ผลของความแปลกแยก หรือความขัดแย้งภายในลักษณะดังกล่าวได้ทำให้เกิดแง่มุมที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

1. ความขัดแย้งเป็นที่มาของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในเชิงปัจเจก
2. ความขัดแย้งเป็นที่มาของการเมืองการปกครอง
3. ความขัดแย้งเป็นที่มาของการบัญญัติพระวินัย
4. ความขัดแย้งเป็นที่มาของการจัดระเบียบสังคม
5. ความขัดแย้งเป็นที่มาของการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ

2.4.5 แนวทางการลดข้อขัดแย้งในองค์กร

สุรเชษฎ์ พลวณิช (2551: 4 -9 ได้เสนอแนวทางการลดข้อขัดแย้งในองค์กรว่า วิธีการลดความขัดแย้งภายในองค์กรที่นิยมปฏิบัติกันมา คือ การประชุมผู้เกี่ยวข้อง การตั้งทีมงานเพื่อแก้ไขปัญหา การโอนย้ายงาน การทำงานแบบข้ามสายงาน การเปิดรับข้อเสนอแนะ การสำรวจความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง การออกเสียงข้างมาก แต่มีอยู่วิธีหนึ่งซึ่งผู้เขียนได้ทดลองนำไปใช้กับหน่วยงานบางแห่ง ผลปรากฏว่า กลุ่มคนที่ขัดแย้งกันเริ่มมีความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น โดยทดลองให้พวกเขาเข้าร่วมกิจกรรม “สุนทรียสนทนา” หรือ “Dialogue”

กิจกรรม “สุนทรีสนทนา” เป็นเรื่องของการเปิดใจยอมรับฟัง และการร่วมแสดงความคิดเห็นโดยมุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาและการเสนอแนะ ไม่ได้เน้นที่ตัวบุคคลหรือค้นหาผู้กระทำผิด พร้อมทั้งสร้างทัศนคติที่ดีต่อกัน ผลลัพธ์สุดท้ายของกิจกรรมนี้ก็คือ องค์กรจะ

เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เกิดบรรยากาศในการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และรู้สึกปลอดภัยในการให้ข้อมูล ซึ่งเมื่อเกิดความรู้สึกแบบนี้แล้วความขัดแย้งก็จะสลายไปในที่สุด

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สามารถใช้ความขัดแย้งเป็นเครื่องมือ "สร้างโอกาส" ในการพัฒนาและปรับปรุงองค์กรได้เป็นอย่างดี หากบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง บุคคลนั้นจะเลือกทางออกอย่างไรระหว่างการเอาชนะ (Competition) การยอมให้ (Accommodation) การหลีกเลี่ยง (Avoiding) การร่วมมือ (Collaboration) หรือการประนีประนอม (Compromising) อย่างไรก็ดีสิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักก็คือการกำลังหาทางออกของปัญหา ไม่ใช่การหาผู้กระทำผิด หรือผู้ที่มีความเห็นไม่ตรงกับกลุ่มหรือบุคคล และพยายามอย่างยิ่งในการหาทางออกแบบ "ชนะ-ชนะ" ทักษะที่สำคัญอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก็คือ ทักษะในการฟัง โดยต้องเป็นการฟังอย่าง "เข้าอกและเข้าใจ" ดังคำว่า "First to understand and then to be understood" และทดลองใช้เครื่องมือเพื่อขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ขอความร่วมมือ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง "แบบเชิงรุก" โดยใช้ "สุนทรียสนทนา" (Dialogue) ซึ่งสอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ สุวคนธ์ (2549 : 1) กล่าวไว้ในหนังสือ "คัมภีร์ผู้นำ วิถีสู่ ... สันติ" ว่า วิธีที่นิยมนำมาใช้ในการขจัดความขัดแย้ง มี 2 วิธีด้วยกัน คือ การเจรจากันโดยตรงเพื่อให้เกิดสันติ (Dialogue) และการไกล่เกลี่ยประนีประนอมโดยคนกลาง

2.4.6 การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

วันชัย วัฒนศัพท์ (2547 : 114) มองว่า การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี (Peaceful Conflict Management) หมายถึง กระบวนการจัดการ (Management) หรือแก้ (Resolution) ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ โดยขยายความว่า "เมื่อเกิดความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทแล้วจะหาทางออกในการจัดการ หรือแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงได้อย่างไร"

มารค ตามไท (2542 : 80) กล่าวว่า การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution) และการเปลี่ยนรูปความขัดแย้งไปเป็นรูปแบบอื่น (Transformation)

การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงเป็นวิธีการหรือแนวทางหนึ่งที่ดีที่สุด (Best Alternative) ในการแสวงหาทางออกร่วมกัน โดยการหาทางออกร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง

2.4.7 รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2557 : 95 - 108) ได้สรุปรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีไว้ว่า การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี (Conflict Management by Peaceful Means) ในโลกปัจจุบันนี้ มีรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

หลายหลายวิธี หากจะจัดหมวดหมู่สามารถจัดออกเป็น 3 ชุดวิธี ได้แก่ วิธีการการทูตเชิงสันติ วิธีการกฎหมายเชิงสันติ และทางเลือกเชิงสันติอื่น ๆ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการทางการทูตเชิงสันติ (Peaceful Diplomatic Means) ได้แก่ การเจรจา (Negotiation) เป็นกระบวนการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อหาทางออกร่วมกันของทั้งสองฝ่าย การไต่สวน (Inquiry) เป็นการจัดการข้อพิพาททั้งในประเทศและระหว่างประเทศซึ่งจะดำเนินการโดยระดับรัฐ การไกล่เกลี่ย (Reconciliation) เป็นการปฏิบัติการของรัฐที่สาม หรือบุคคลที่สาม ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยทางการเจรจาเพื่อให้คู่กรณีทำความตกลงกันในปัญหาที่พิพาท (วันชัย วัฒนศัพท์, 2542 : 7 อ้างถึง Chirtopher W. Moor, 1996 : 10)

2. การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการทางกฎหมายเชิงสันติ (Peaceful Legal Means) ได้แก่ อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นกระบวนการที่ทั้งคู่สมัครใจขอให้ “บุคคลที่สามที่เป็นกลาง” ไม่มีส่วยได้เสียเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง กระบวนการทางศาล (Judicial Approach) เป็นกระบวนการแก้ปัญหาระหว่างกันเองไปสู่กระบวนการของรัฐ โดยคู่กรณีดำเนินการจ้าง “ทนายความ” ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการสู้คดี ซึ่งมีการนำสืบต่อหน้าบุคคลที่สามที่เป็นกลาง คือ “ผู้พิพากษา”หรือ “คณะลูกขุน” แล้วแต่ระบบศาลของรัฐนั้น ๆ และกระบวนการออกกฎหมาย (Legislative Approach) เป็นกระบวนการออกกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง หรือข้อพิพาท ดำเนินการโดยภาครัฐโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมายในรูปแบบของพระราชกำหนด หรือพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม (Amnesty Act) (วันชัย วัฒนศัพท์, 2542 : 9 อ้างถึง Chirtopher W. Moor, 1996 : 10)

3. ทางเลือกเชิงสันติอื่น ๆ (Peaceful Alternative Means) ในโลกนี้มีทางเลือกสันติวิธีเป็นทางเลือกอื่น ๆ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2557 : 105 - 108) ได้รวบรวมไว้ ประกอบด้วยทางเลือกเชิงสันติอื่น ๆ ดังนี้

3.1 การหลีกเลี่ยง หรือถอนตัว (Avoiding or Withdrawing) เป็นการหลบฉาก หรือถอนตัวออกจากประเด็นที่กำลังมีการขัดแย้ง

3.2 การเผชิญหน้า (Confrontation) เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมไปถึงการเจรจาตกลงถึงข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่าย โดยมีการกำหนดการเผชิญหน้ากันอย่างสันติ นึกถึงความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นบรรทัดฐาน ไม่ได้นึกถึงประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง

3.3 การโน้มน้าว (Persuasion) เป็นวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนวิธีคิด ความรู้สึก และความคิดเห็น โดยใช้วิธีการอุปมาอุปมัย รวมถึงการใช้เหตุผลประกอบ

3.4 การสนับสนุน (Supporting) เป็นการให้โอกาสบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดัน สามารถระบายความรู้สึก ความคิดเห็น ความโกรธ ความไม่พอใจ และช่วยให้ตัดสินใจง่ายว่าจะทำอะไร โดยผู้สนับสนุนไม่จำเป็นต้องเจรจาไกล่เกลี่ยเสมอไป คืออาจใช้ความสนับสนุนเป็นช่องทางเพื่อหลีกเลี่ยงการเจรจาไกล่เกลี่ย หรือการแทรกแซงการแข่งขัน

3.5 การบังคับ และผลักดัน (Competing ,Forcing and Compelling) เป็นการใช้อำนาจในลักษณะ "การลุกขึ้นสู้" เพื่อปกป้องหลักการและสิทธิที่ตนสมควรจะได้ วิธีการนี้เน้นการแบ่งสันปันส่วน (Distributive Approach) เป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยที่เน้นการแพ้ การชนะ เพราะมุ่งเรื่องผลประโยชน์ (Interests) มากกว่ามุ่งเน้นเรื่องความสัมพันธ์ (Relationship)

3.6 การโอนอ่อนผ่อนตามหรือทำให้ราบรื่น (Accommodating or Smoothing) เป็นการเน้นวิธีการรักษาความสัมพันธ์มากกว่าเป้าหมายในการแก้ไขความขัดแย้ง มองดูว่าเป็นวิธีการที่อ่อนแอ หรือต้องการความสงบ เป็นการยอมเสียผลประโยชน์ เพื่อรักษาความสัมพันธ์เป็นหลัก (Relational in Orientation)

3.7 การร่วมมือกัน หรือการแก้ปัญหา (Collaborating ,Integrating ,or Problem Solving) เป็นการร่วมมือในลักษณะบูรณาการ หรือการแก้ไขปัญหา ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายเป็นวิธีทั้งเชิงรุก และเชิงรับ เกิดความร่วมมือแบบบูรณาการประสานผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย เน้นการเจรจาไกล่เกลี่ยและการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นการใช้ทั้งวิธีบูรณาการ และการแบ่งสันปันส่วนในการเจรจาไกล่เกลี่ย แม้วิธีการนี้ให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ แต่เป้าหมายก็มุ่งเน้นไปที่การยุติความขัดแย้ง และผลการเจรจายุติความขัดแย้งที่ตามมาภายหลัง

3.8 การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติที่เน้นการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการ "สร้างเวที" และ "เปิดเวที" ให้แก่ประชาชน (Public) หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง (Direct) หรือโดยอ้อม (Indirect) เข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสังเกตการณ์ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์

3.9 การลงมติ หรือการลงคะแนนเสียง (Voting) การลงคะแนนเสียงจัดเป็นแนวทางสันติวิธีอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นวิธีการลงคะแนนเสียงเพื่อตัดสิน หรือหาทางออกให้แก่ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในประเด็นต่าง ๆ การลงมติ หรือการลงคะแนนเสียง มีทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ หากฝ่ายที่ได้รับการลงมติ หรือฝ่ายเสียงข้างมาก นำมติที่ได้รับไปใช้จัดการความขัดแย้งโดยการไม่เคารพและไม่ฟังเสียงของฝ่ายที่ไม่ได้รับการลงมติ หรือฝ่ายเสียงข้างน้อย มองว่าฝ่ายตนเป็นฝ่าย "เสียงข้างมาก" ไม่จำเป็นต้องฟังฝ่าย "เสียงข้างน้อย" อาจจะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งได้ หรือฝ่ายที่ไม่ได้รับการลงมติ หรือฝ่ายเสียงข้างน้อย ไม่ยอมรับในการลงมติของฝ่าย

เสียงข้างมาก และมองว่าฝ่ายเสียงข้างมากใช้ความเผด็จการ “พวกมากลากไป” ปัญหาความขัดแย้งก็จะดำเนินอยู่ และนำไปสู่ความรุนแรงได้เช่นเดียวกัน

ในทัศนะของผู้วิจัย ทางเลือกการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีโดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนรวม เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้เกิดการ “ร่วมมือ ร่วมทำ” กันในทุกขั้นตอนก่อนที่จะตัดสินใจ “เลือก” หรือ “ไม่เลือก” วิธีการแก้ไขความขัดแย้งนั้น ได้ผ่านการสำรวจและตรวจสอบซึ่งกันและกัน ในลักษณะการทำ “ประชาพิจารณ์” (Public Hearing) เป็น “สัญญาประชาชน” เกิดกระบวนการ “การสานเสวนา” หรือ “หลักเสวนาประชาคม” (Citizen 's Dialogue) ในระหว่างกลุ่มประชาชนที่มีส่วนได้ ส่วนเสียโดยตรงและโดยอ้อมว่า “จะเอา” หรือ “ไม่เอา” และถ้าประชาชนรับรู้ข้อมูลจากการพูดคุยในทุก ๆ มิติแล้ว ทำการลงประชามติ และหากตัดสินใจว่า “จะเอา” จึงเริ่มมีการดำเนินโครงการ อันเป็นหัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ยังมีนักวิชาการ นักคิด นักปฏิบัติ นักสันติวิธี ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในรูปแบบต่าง ๆ มีการนำเสนอ การนำไปทดลองใช้ และนำไปใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระดับองค์กร ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศ ดังเช่น

รอบบินส์ (Robbins, 1998 : 435) ได้วิเคราะห์สาเหตุของการขัดแย้งในองค์กรและวิธีการจัดการความขัดแย้งในองค์กร ไว้ดังต่อไปนี้

สาเหตุของความขัดแย้งในองค์กร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างขององค์การ ได้แก่ ขนาดองค์การ ซึ่งสัมพันธ์กับความต้องการทรัพยากรอันเป็นมูลเหตุให้เกิดความขัดแย้งมาตรฐานการทำงานต่างกัน

2. การสื่อสาร ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ได้แก่ ความยากในความหมายของภาษาการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลไม่เพียงพอในการสื่อสาร ข้อมูลมากเกินไป เสียงรบกวน

3. พฤติกรรมส่วนบุคคล ความแตกต่างของบุคคลได้แก่ อายุ อายุมากมีความขัดแย้งน้อย อายุน้อยมีความขัดแย้งมากระบบค่านิยมที่แตกต่างกัน บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ถ้าสภาพการณ์ในองค์การมีความขัดแย้งในระดับต่ำหรือไม่มี

นอกจากนั้น รอบบินส์ได้เสนอเทคนิคการแก้ปัญหาความขัดแย้ง 9 วิธี คือ

1. การแก้ปัญหาหรือเป็นที่รู้จักกันดีว่า เป็นการแก้ปัญหาแบบเผชิญหน้ากันหรือการร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหา กลุ่มต่าง ๆ จะร่วมกันกำหนดปัญหา ประเมินผลและแก้ปัญหา

2. การพิจารณาวัตถุประสงค์ระดับสูง การนำเอาวัตถุประสงค์ทั่วไป ซึ่ง 2 กลุ่มหรือมากกว่ากำลังขัดแย้งกันอยู่ ซึ่งแต่ละกลุ่มต้องการ และไม่สามารถบรรลุจุดหมายได้ ถ้าปราศจากความช่วยเหลือจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยกันค้นหาวิธีการที่ดีที่สุด

3. การเพิ่มทรัพยากร ใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้น

4. การหลีกเลี่ยง หนี รวมทั้งการถอนตัวและการกดไว้

5. กลบให้เรียบ ลืมส่วนที่แตกต่าง เน้นส่วนที่เหมือนกันมาเป็นพื้นฐานของความร่วมมือในส่วนที่เหมือนกัน เน้นความกลมกลืน หลีกเลี่ยงการแตกแยก

6. การประนีประนอม ต้องการให้แต่ละกลุ่มเลิกค่านิยมบางสิ่งบางอย่าง รวมทั้งให้บุคคลภายนอกหรือกลุ่มที่สาม มาเจรจาตกลงกันและให้มีการลงมติ

7. การใช้อำนาจบังคับเป็นการแก้ปัญหาแบบผู้บริหารใช้อำนาจในตำแหน่งบังคับ

8. การเปลี่ยนเปลี่ยนพฤติกรรมและเจตคติของกลุ่มบุคคลที่กำลังขัดแย้งกัน การให้การศึกษา การฝึกความมีเหตุผล ฝึกมนุษยสัมพันธ์

9. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเปลี่ยนแปลงสมาชิกของกลุ่ม เพิ่มตำแหน่งประสนงาน พัฒนาระบบ ขยายกลุ่มหรือขยายขอบข่ายขององค์การ

รอบบินส์ สรุปไว้ว่า ไม่มีเทคนิคเพียงเทคนิคเดียวที่จะบริหารความขัดแย้งได้ประสบความสำเร็จ การจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับว่า เราจะทราบสาเหตุและสาระของความขัดแย้งเพียงใดเท่านั้น ดังนั้น ผู้บริหารควรพิจารณาสาเหตุของความขัดแย้งก่อนที่จะตัดสินใจใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (สิทธิพงศ์ สิทธิขจร, 2535 : 17)

แดเนียล ดานา (2549 : 71 - 77) ได้เสนอการแก้ไขความขัดแย้ง 3 รูปแบบ (The Three Way) ไว้ดังนี้

1. การต่อสู้ด้วยการใช้อำนาจ (Power Contest) การแก้ไขความขัดแย้งในรูปแบบการต่อสู้ด้วยการใช้อำนาจ เป็นรูปแบบการต่อสู้ ที่มีเป้าหมาย คือ การชนะ หรือ การแพ้ จัดได้ว่าเป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่ดีน้อยที่สุด เพราะบางครั้งความขัดแย้งจากการชนะ การแพ้ มักจะกลับมาต่อสู้ด้วยการใช้อำนาจใหม่อีก

2. การต่อสู้ด้วยการใช้สิทธิ (Rights Contest) การแก้ไขความขัดแย้งในรูปแบบการการต่อสู้ด้วยการใช้สิทธิเป็นการใช้สิทธิตามกฎหมาย เมื่อบุคคลมีความขัดแย้งจากการถูกละเมิดสิทธิ บุคคลนั้น ย่อมสามารถใช้สิทธิที่ตนเองมีตามกฎหมายในการต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิของตนเอง

3. การปรองดองเพื่อผลประโยชน์ (Interest Reconciliation) การแก้ไขความขัดแย้งในรูปแบบการปรองดองเพื่อผลประโยชน์ เป็นการแก้ไขความขัดแย้งแบบบูรณาการ เน้นการพูดคุย การเจรจาต่อรอง และกระบวนการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ซึ่งเป้าหมายของการแก้ไขความขัดแย้งเป็นแบบชนะทั้งคู่ จัดว่าเป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่ดีที่สุด เพราะมีการร่วมมือกัน ไม่ใช่การแก้ไขความขัดแย้งแบบอ่อนแอ แต่เป็นความฉลาดในการแก้ไขความขัดแย้ง

การจัดเสวนาทางวิชาการ ห้องเรียนคนธรรมดา ครั้งที่ 1 วิชา “ความรุนแรง 101” เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2551 ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับเครือข่ายสันติวิธี มีการนำเสนอการแก้ไขความขัดแย้ง ดังต่อไปนี้ (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2555)

วิธีที่ 1 คือ การประเมินสถานการณ์ (Assessment) เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ทุกฝ่ายที่เกิดขึ้น ทุกฝ่ายต้องมีสงบและใช้สติเพื่อประเมินสถานการณ์ ว่าสถานการณ์ที่เป็นจริงคืออะไร แล้วรวบรวมข้อมูลหรือเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง จากนั้นประเมินประเด็นหรือแง่มุมที่เกิดขึ้นเพื่อให้เต็มใจให้มีการประนีประนอม ประเมินตนเองและฝ่ายตรงข้ามว่าต้องการอะไร สุดท้ายกำหนดแบบพฤติกรรมเบื้องต้นที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ความสัมพันธ์ และสภาพแวดล้อม

วิธีที่ 2 คือ การยอมรับความคิดเห็น (Acknowledgement) รับฟังความเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยอาจใช้วิธีการสานเสวนา (Dialoge) พยายามเข้าใจแง่มุมความคิดเห็นของทุกคน ไม่ปิดกั้นหรือด่วนตัดสินว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด ใครอยู่ฝ่ายไหนอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้ต้องการความร่วมมือกับ “สื่อ” อย่างมาก

วิธีที่ 3 คือ การปรับทัศนคติ (Attitude) หลีกเลี่ยงการกำหนดความเห็นนำหรือชี้นำประเด็นล่วงหน้า หรือบิดเบือนข้อมูล เพราะมันจะนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งอย่างไม่จริงใจ ต้องรักษาความเป็นกลางทางความคิดโดยไม่ยึดอัตวิสัย พยายามเปิดกว้างและยืดหยุ่นให้มากที่สุด เนื่องจากทัศนคติจะส่งผลต่อท่าทีที่คนหนึ่งจะแสดงออกมาด้วย

วิธีที่ 4 คือ การปฏิบัติ (Action) สังเกตและระวังการใช้ภาษาในการเจรจาโต้ตอบ สังเกตการณ์ใช้ภาษากายและการสื่อสารรูปแบบอื่นๆ (Non-verbal Communication) สังเกตว่าอีกฝ่ายสื่อสารอย่างไรทั้งด้วย Verbal หรือ Non - verbal Language ยึดประเด็นหลักไว้ให้ได้ ไม่เบี่ยงเบนประเด็น หรือออกนอกกรอบ ไม่ควรสัญญาในสิ่งที่คิดว่าทำไม่ได้ หรือปฏิบัติไม่ได้ อย่านำเสนอประเด็นที่ส่งผลให้มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้หรือเสีย ต้องมีความจริงใจ เชื่อมั่นและน่าเชื่อถือ พยายามเปิดใจและยืดหยุ่น ใช้พฤติกรรมที่แสดงถึงการมุ่งแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ปรับแก้พฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปต่อท่าทีของคนที่แสดงออกมาซึ่งมันส่งผล

ในการคลี่คลายความขัดแย้ง พร้อมกันนั้นคนที่เข้ามาจัดการความขัดแย้งนั้นก็ต้องได้รับการยอมรับด้วย

วิธีที่ 5 คือ การวิเคราะห์ผล (Analysis) ต้องทำให้แน่ใจว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบและพิจารณา โดยร่วมกันทำข้อสรุปและทำความชัดเจนในประเด็นเนื้อหาที่ต้องตัดสินใจ ทบทวนวิธีการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อไป จากวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้งที่กล่าวมาทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือกับการรับสภาพความขัดแย้ง หรือการร่วมกันเดินทางทางสายกลาง โดยการประนีประนอม รอมชอมโดยทุกฝ่าย ซึ่งการให้ความร่วมมือ ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ไขความขัดแย้งที่เป็นการแสวงหาทางเลือกที่เป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายในที่สุดนั้นเอง

สถาบันพระปกเกล้า (2555 : 18 - 19) อ้างถึง วันชัย วัฒนศัพท์ (2550) ว่า เครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง สามารถเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการในการยุติความรุนแรงได้หลากหลายวิธีประกอบไปด้วย การเจรจา (Negotiation) การไกล่เกลี่ย (Mediation) การสานเสวนา (Dialogue) และการประชาเสวนาหาทางออก (Deliberation) ดังต่อไปนี้

การเจรจา (Negotiation) เป็นการเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งที่มีอำนาจตัดสินใจ นอกจากนี้ การเจรจามีความแตกต่างจากการไกล่เกลี่ยอย่างชัดเจน กล่าวคือ การเจรจาเป็นการที่คู่ขัดแย้งพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงหรือยุติปัญหาด้วยกันเองโดยไม่ต้องพึ่งพิงบุคคลที่สาม และการเจรจาเป็นวิธีการที่คู่ขัดแย้งมักเลือกใช้ในการจัดการปัญหาเป็นอันดับแรก นอกเสียจากว่าปัญหามีระดับที่รุนแรงมากขึ้นจนควบคุมได้ยาก คู่ขัดแย้งจึงจะใช้วิธีการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง

การไกล่เกลี่ย (Mediation) เป็นกระบวนการที่บุคคลที่สามเข้ามาช่วยกำกับกระบวนการและกระตุ้นให้คู่ขัดแย้งตัดสินใจหาข้อตกลงร่วมกัน การใช้การไกล่เกลี่ยเนื่องจากทั้ง 2 ฝ่าย ไม่สามารถเจรจากันได้เอง ก็ต้องอาศัยฝ่ายที่สามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยหรือที่เรียกว่า การไกล่เกลี่ยคนกลาง

การสานเสวนา (Dialogue) เป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในสังคม เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตลอดจนเพื่อร่วมกันหาทางออกหรือแนวทางในการปรับโครงสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อตกลงที่ได้จะเกิดการยอมรับร่วมกันจากสังคมมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาถึงเนื้อหาที่ควรจะเป็นรวมถึงภาพของอนาคตร่วมกันในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ซึ่งวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ต้องดำเนินการควบคู่กันไปบนฐานคิดที่ทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่า ความรุนแรงไม่อาจนำมาซึ่งเป้าหมายและทางออกที่ยั่งยืนได้

การประชาเสวนาหาทางออก (Deliberation) เป็นกระบวนการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องยากที่มีหลายฝ่ายเกี่ยวข้องและต่างมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กระบวนการประชาเสวนามีความแตกต่างจากการสานเสวนา คือ การประชาเสวนาทางออกจะเน้นที่ผลลัพธ์คือการตัดสินใจร่วมกันของผู้เข้าร่วม ส่วนการสานเสวนาอาจไม่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจร่วมกันก็ได้

นอกจากนั้น ยังนำเสนอแนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation) ว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การลดความขัดแย้ง ลดความเกลียดชังแตกแยก และสร้างความไว้วางใจเพื่อฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่เคยขัดแย้งรุนแรง โดยผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำในอดีต การยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การเมตตาให้อภัย ตลอดจนการมองภาพอนาคตของสังคมร่วมกัน (Abu – Nimer, 2001) โดยมีหลักการสร้างความปรองดองดังต่อไปนี้

1. การสานเสวนาเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการนำไปสู่การสร้างความปรองดอง
2. การเน้นหรือจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน
3. ความปรองดองเกิดขึ้นได้เมื่อความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง
4. ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการแก้ไขความขัดแย้ง
5. การสร้างความปรองดองจำเป็นมากที่จะต้องใช้แนวทางที่หลากหลาย
6. การสร้างความปรองดองเน้นที่หัวใจ (Heart) และ ความคิด (Head)
7. คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายในกระบวนการสร้างความปรองดอง
8. การให้อภัยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม
9. ความยุติธรรมระยะเปลี่ยนผ่านมีความเหมาะสมสำหรับการสร้างความปรองดอง

ขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ของการปรองดอง

ลุกค์ ฮวยเซ่ (Luc Huyse, 2003) ศาสตราจารย์วิชาสังคมวิทยาและสังคมวิทยากฎหมาย มหาวิทยาลัยกฎหมายลอย์เวน (Leuven) ได้เสนอขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการปรองดองไว้ 3 ขั้นตอน ซึ่งอาจจะไม่ต้องดำเนินการตามขั้นตอนทั้งหมด ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Non - Violent Coexistence) เพื่อขจัดความเกลียดชัง ความเคียดแค้น และความทรงจำที่

เจ็บปวด โดยขั้นตอนแรกสุดของการเดินทางสู่ความปรองดอง คือ จะต้องหยุดใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust) หลังจากที่ได้หยุดการใช้ความรุนแรงแล้ว รัฐบาลต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสังคมให้กลับคืนมา ทั้งนี้คู่ขัดแย้ง เหยื่อ และผู้ได้รับผลกระทบกับความขัดแย้งทางการเมืองจะต้องสร้างความไว้วางใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน

ขั้นตอนที่ 3 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy) คือการเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของความขัดแย้งจากมุมมองของฝ่ายตรงข้าม โดยเหยื่อยินดีที่จะรับฟังเหตุผลของผู้กระทำผิด และผู้กระทำผิดก็พร้อมที่จะรับรู้ความรู้สึกเจ็บปวดของเหยื่อ เพื่อหยุดยั้งความเกลียดชังและแก้แค้นต่อกัน (Abu – Nimer, 2001)

2.4.8 วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนธรรม

อมรา รอดดารา (2554 : 6 - 11) กล่าวว่า ธรรมชาติของศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ที่แฝงไว้ด้วยความศักดิ์สิทธิ์เป็นศรัทธาสูงสุดของมนุษย์ที่จะเชื่อและปฏิบัติตาม เพื่อความอยู่รอดและความสงบสุขของสังคมมนุษย์ เป้าหมายสำคัญของศาสนา คือ มีทัศนคติที่ดีต่อชีวิต เพื่อนมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่รวมกันด้วยดี สามัคคีและเกิดสันติสุข ด้วยเป้าหมายของศาสนามีความสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งของมนุษยชาติเพื่อสันติภาพของโลก การนำหลักศาสนามาใช้ในการจัดการความขัดแย้งจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่มนุษย์นำมาปฏิบัติกันอย่างยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง (2548 : 48) กล่าวว่า ในแต่ละศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เป็นแนวทางเดียวกันในเบื้องต้น คือ สอนให้มนุษย์ทุกคนทำความดีละเว้นความชั่ว เมื่อมนุษย์ประพฤติปฏิบัติได้ตามคำสอนดังกล่าว ก็จะทำให้มนุษย์และสังคมทุกระดับเกิดความสุข สงบ มีสันติภาพได้ ดังนั้น ทุกศาสนาจึงนำเสนอสันติภาพที่เริ่มต้นภายในปัจเจกบุคคลแต่ละคนซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนย่อยในสังคมก่อน แต่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญยิ่ง แล้วจึงค่อยขยับขยายภาวะสันติภาพไปยังระดับสังคมต่อ ๆ ไป โดยการรวมตัวกันของบุคคลหลาย ๆ คนที่มีสันติภาพภายในจนเกิดเป็นกลุ่มสันติภาพ คือ สันติภาพภายนอก และสอดคล้องกับ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุสลจิตโต) ศาสนาทุกศาสนามุ่งสอนให้คนในสังคมอยู่กันอย่างสันติภาพ โดยเนื้อแท้และวัตถุประสงค์ตรงแล้วก็คือ เรื่องสันติภาพ เรื่องความสงบร่มเย็น เริ่มที่ภายในตัวเราแต่ละคนก่อน แล้วจึงขยายไปสู่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และโลกทั้งหมดทั้งมวล

จากความสำคัญดังกล่าว ศาสนาทุกศาสนาจึงมีความสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพ และสามารถนำหลักศาสนธรรมของแต่ละศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ของมนุษย์ได้ โดยในงานวิจัยนี้เน้นศึกษาศาสนาสากล ดังต่อไปนี้

1. วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักพระพุทธศาสนา

การจัดการความขัดแย้งด้วยหลักพระพุทธศาสนามีเป้าหมายเพื่อสันติภาพ ได้แก่ สันติภาพภายใน หมายถึง การมีสภาวะจิตได้บรรลุพระนิพพานซึ่งเป็นสันติภาพที่แท้จริงและสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนอบรมตนตามหลักไตรสิกขา คือ “ศีล สมาธิ ปัญญา” และสันติภาพภายนอก หมายถึง การอยู่ดี มีสุขของประชาชนหรือสังคมหรือโลกทั้งหมด ซึ่งเป็นภาวะที่ทุกคนรับรู้ได้ และภาวะที่เกิดขึ้นจากการที่สังคมสงบสุขเรียบร้อย ไม่มีการรบราฆ่าฟัน ไม่มีสงครามอยู่กันโดยไม่เบียดเบียน การฝึกตนเองในด้านพฤติกรรมภายนอกทางกาย วาจา เรียกว่า “ศีล” การฝึกฝนพัฒนาคนในด้านจิตใจ เรียกว่า “สมาธิ” และการฝึกฝนพัฒนาคนในเรื่องของความรู้ความเข้าใจให้เข้าถึงความจริง เรียกว่า “ปัญญา” (พระธรรมปิฎ ป.อ.ปยุต.โต, 2538 : 6) นอกจากหลัก “ศีล สมาธิ ปัญญา” ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งแล้ว ยังมีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจำนวนมากมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุขและสันติภาพ หลักธรรม “เมตตาธรรม” เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งได้โดยทันที เพราะ เมตตาธรรม เป็นคุณธรรมประจำใจที่เปิดจิตให้กว้างขวาง พ้นจากความเห็นแก่ตัว และขยายความรู้สึกที่ดีงามออกไปทั่วทั้งโลก แผ่ออกไปถึงสรรพสัตว์ เมื่อจิตพ้นจากความยึดติดในตัวตนและสิ่งที่จะเอาเป็นของตน ก็พร้อมที่จะรองรับและเปิดโอกาสให้คุณธรรมอื่น ๆ เจริญงอกงามขึ้นได้อีก พร้อมที่จะปฏิบัติคุณธรรมข้ออื่น ๆ ได้อย่างจริงใจและเต็มที่ (พระธรรมปิฎ ป.อ.ปยุต.โต, 2542 : 356 - 357)

นอกจากนั้น ผลการประชุมของประมุขสงฆ์ ผู้นำชาวพุทธกว่า 80 ประเทศทั่วโลกในการประชุมผู้นำชาวพุทธนานาชาติเนื่องในวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี 2557 ที่ประเทศเวียดนาม เมื่อวันที่ 7 – 11 พฤษภาคม 2557 มีมติที่ประชุมว่า “พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งสันติภาพ และชาวพุทธควรเป็นแบบอย่างของการใช้สันติวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้ง เพราะพระพุทธศาสนาไม่เคยเป็นข้อขัดแย้งจนเกิดสงครามระหว่างศาสนาอื่น ๆ มาก่อนในประวัติศาสตร์ ดังนั้น ชาวพุทธจึงควรเป็นแบบอย่างในการนำหลักขันติ สันติวิธีมาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทั้งยังเรียกร้องให้แต่ละประเทศ ช่วยกันเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งด้วย” แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้เป็นอย่างดี (ไทยรัฐออนไลน์, 2557)

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักคริสต์ศาสนา

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรักของพระเจ้าศาสนาแห่งความรักของมนุษย์ อันพระยีซัสไครัสต์ (เยซู) ทรงเป็นผู้นำมาเผยแผ่โก (เสถียร พันธรังสี, 2542 : 327) หลักธรรมสำคัญของคริสต์ศาสนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง คือ “หลักแห่งความรัก” ซึ่งความรักในคริสต์ศาสนา มี 2 ระดับ คือ ระดับแรก ความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และระดับสอง ความรักระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ทั้งนี้มนุษย์ทุกคนล้วนเป็นบุตรของพระเจ้า นอกจากนั้นยังมีหลักจริยธรรมที่พระเยซูได้สั่งสอนเกี่ยวกับจริยธรรมของมนุษย์ไว้หลายประการ ได้แก่ การอย่ากล่าวโทษผู้อื่น การอย่าใช้วิธีการรุนแรงแก้แค้นกัน จงเป็นผู้มีความดีพร้อม การให้อภัยแก่กัน และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น (อมรา รอดดารา, 2554 : 6 - 44) จะเห็นได้ว่า หลักธรรมและหลักจริยธรรมในศาสนาคริสต์ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการเกิดสันติภาพ โดยคำสอนที่เน้นความรักในพระเจ้า รักในครอบครัว และรักเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมก่อให้เกิดสันติภาพในสังคมอย่างแท้จริง

3. วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยหลักศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประเภทเอกเทวนิยม มีท่านศาสดา มูฮัมหมัด ผู้ได้ชื่อว่า “นบี” หรือ ศาสดาประกาศเผยแพร่ศาสนาอิสลาม โดยมีธรรมนูญที่พระผู้เป็นเจ้า คือ “อัลเลาะห์” ประทานให้เป็นระบอบสันติธรรม ศาสนาอิสลามสอนว่า ชีวิตเป็นเอกภาพ ไม่แยกวัตถุและจิตใจออกจากกัน จึงไม่เชื่อเรื่องการทรมานกาย ไม่สอนให้มนุษย์หนีจากโลกวัตถุ แต่ยกระดับจิตใจให้อยู่ในกรอบแห่งความดี เพื่อสร้างดุลยภาพแห่งชีวิต คือ วัตถุกับจิตใจ ทำให้ชีวิตสมบูรณ์ เพื่อสันติสุข และสันติภาพ จะเห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง (อมรา รอดดารา, 2554 : 6 - 46) ในหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามนั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง โดยสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนเชื่อฟังและปฏิบัติตามพระประสงค์ของอัลเลาะห์ เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสร้างสันติภาพอย่างแท้จริงให้เกิดขึ้นภายในจิตและสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ เพื่อนำมนุษยชาติไปสู่แนวทางแห่งความดี มีสันติสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า เพื่อปรับปรุงขัดเกลาอุปนิสัยของมนุษย์ให้ปราศจากความชั่วต่าง ๆ มุ่งประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดี เพื่อฝึกให้มนุษยชาติมีความเป็นอยู่อย่างอิสระอย่างแท้จริง และมุ่งส่งเสริมหลักมนุษยธรรมให้มีขึ้นในสังคมของมนุษยชาติ ฝึกจิตใจให้มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน (ดลมนรรจน์ บากา และแวอูเซ๊ง มะแดเฮาะ, 2536 : 3)

2.4.9 วิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยแบบพุทธ

พระไพศาล วิสาโล (2550 : 2 – 8) กล่าวว่า การไกล่เกลี่ยแบบพุทธ เกิดในพระพุทธประวัติมีหลายครั้งที่พระพุทธองค์ได้ทรงเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เช่นกรณีความขัดแย้งระหว่างพวกศากยะกับพวกโกลิยะเคยทำสงครามเพื่อแย่งน้ำกัน และกรณีพระเจ้าวิฑูฑภะ โอรสพระเจ้าปเสนทิโกศลคิดที่จะยกทัพไปทำลายพวกศากยะที่เป็นพระญาติของพระองค์ที่กรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรงเข้าไปห้ามโดยวิธีการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งด้วยตัวของพระองค์เอง นอกจากนั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสต่อ พระอานนท์ที่เพิกเฉยและวางเฉยต่อกรณีพระภิกษุถูกจาบจ้วงเบียดเบียน พระพุทธทรงเห็นว่าเรื่องแบบนี้วางเฉยไม่ได้ พระพุทธศาสนาจะไม่วางเฉยเมื่อมีความขัดแย้ง ต้องเข้าไปแก้ไข เพราะถือว่าเป็นกิจส่วนร่วมเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และหลักการของพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า “อกุศลมูล” ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่หนึ่ง คือ ประเด็นหรือข้อเรียกร้อง องค์ประกอบที่สอง คือ บุคคลหรือคู่ขัดแย้ง และองค์ประกอบที่สาม คือกระบวนการหรือปฏิสัมพันธ์ เช่น การตอบโต้กัน การเผชิญหน้ากัน การใช้ความรุนแรงต่อกันหรือการเจรจาต่อกัน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเน้นการเจรจาต่อกันโดยการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง

นอกจากนั้น พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 241 -246) ได้กล่าวถึง บทบาทของพระพุทธเจ้าในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เช่น ในกรณีโกสัมพีศึกษา ครั้งนั้นเกิดการทะเลาะวิวาทของคณะสงฆ์สองฝ่าย ระหว่างฝ่ายพระธรรมกถึก และพระวินัยธรที่มีความขัดแย้งเรื่อง “การเหลือน้ำชำระเอาไว้ในกระบวย ว่าเป็นอาบัติ หรือไม่อาบัติ” วิธีการไกล่เกลี่ยของพระพุทธเจ้าคือ การเข้าไปเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย คือเป็นคนกลาง โดยพระพุทธองค์ทรงเข้าไปพูดคุย เพื่อค้าหาสาเหตุของความขัดแย้งจากคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายก่อน โดยในครั้งแรก ๆ คณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายยังประกาศที่จะทะเลาะวิวาทกันต่อ พระพุทธเจ้าจึงทรงตรัสว่า “ จงวางตนอยู่อย่างชอบธรรมเถิด” แล้วนำคณะสงฆ์เดินทางออกจากเมืองโกสัมพีที่มีแต่ความขัดแย้งไปยังเมืองสามัตถี และทรงนำหน้าที่ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดพระสงฆ์ที่ทะเลาะบาดหมางกันเกิดความสมานฉันทน์ เกิดกระบวนการสร้างสันติ ที่เรียกว่า “สังฆเสวนา” (Shangha ’s Dialogue) ในเมืองสาวัตถีจนสามารถได้ข้อตกลงร่วมกันของพระภิกษุทั้งสองฝ่าย

จากวิธีการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยแบบพุทธจากทั้งสองกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการไกล่เกลี่ยแบบพุทธสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในสังคมไทย ที่มีลักษณะเด่นทางโครงสร้างเชิงวัฒนธรรม คือการนับถือพระพุทธศาสนา และวีถีวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตแบบพุทธสามารถที่นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยพูดคุยกัน

อย่างมีเหตุมีผล และการเข้าใจซึ่งกันและกันที่เรียกว่า การสานเสวนา “Dialogue” ที่มีมาแต่พุทธกาลแล้ว

2.4.10 การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเชิงนโยบายในสังคมไทย

สันติวิธีได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยอย่างจริงจังตั้งแต่มีความขัดแย้งรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 และเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2557 รัฐบาลแต่ละสมัยมีการนำสันติวิธีเชิงนโยบายผ่านนโยบายของรัฐเป็นการเชื่อมโยงแนวทางสำคัญของ “ยุทธศาสตร์สันติวิธีเพื่อความมั่นคงของชาติ” กับ “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ” ที่เน้นการเสริมสร้างพลังความสามัคคีบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เช่น นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2542 – 2546), นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546, พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ปี พ.ศ.2548, นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549, นโยบายการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 207/2549 และยุทธศาสตร์การสนับสนุนการศึกษาไทยมุสลิมในต่างประเทศ, คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พ.ศ. 2557 เป็นต้น

จากการศึกษากรณีตัวอย่างผลการนำสันติวิธีเชิงนโยบายไปปฏิบัติ เช่น นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี สั่ง ณ วันที่ 1 กันยายน 2546 ที่เน้นการสร้างความสมานฉันท์และการสร้างความปรองดองของชาติ คือ การใช้กระบวนการพูดคุย (Dialogue) เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา โดยอาจหาทางเลือกต่าง ๆ ให้มีหน่วยงานกลางช่วยทำหน้าที่ประสานหาทางออกร่วมกันของทุก ๆ ฝ่าย ศูนย์ข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้นำเสนอรายงานวิจัยเรื่อง การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีภาครัฐของคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี พบว่า ทหาร ตำรวจ ฝ่ายปกครองในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่เข้าใจและรับรู้แนวทางสันติวิธี อันเนื่องมาจากเงื่อนไขข้อจำกัดของการถ่ายทอดจากนโยบายของภาครัฐสู่ฝ่ายปฏิบัติ และการต้องเร่งสร้างความเข้าใจและเชื่อมั่นกับระดับล่าง รวมถึงการสร้างกิจกรรมสันติวิธีและพัฒนารูปแบบการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง ระดับการเรียนรู้และเข้าใจการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ และฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546 โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ชิดชนก นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยต่อคณะทำงานเตรียมความพร้อมและขับเคลื่อน

แนวทางสันติวิธีในภาครัฐ คณะกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) พบว่า ความไม่ชัดเจนในแนวทางสันติวิธีของภาครัฐเกิดจากวิธีการปฏิบัติตามแนวทางสันติวิธีด้วยการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติของระบบราชการไทยที่ไม่ชัดเจน ไม่เอื้อต่อผู้ปฏิบัติระดับล่างในการรับรู้และการเข้าใจนโยบาย ประกอบกับวัฒนธรรมองค์กร ประสบการณ์จาการทำงานและภูมิหลังของเจ้าหน้าที่แต่ละคน มีผลโดยตรงต่อการรับรู้หรือการปฏิเสธที่จะเรียนรู้คำสั่งฯ และส่งผลต่อความเข้าใจในแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ดีแม้ว่าเจ้าหน้าที่รัฐระดับท้องถิ่นจะเห็นพ้องว่า สันติวิธีเป็นแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่มีทิศทางที่ถูกต้อง เป็นการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน และต้องใช้เวลา แต่ความเชื่อมั่นในพลังสันติวิธีต่อการแก้ไขปัญหาจะมีความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมองค์กรของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สังกัด ทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งต้องสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งต้องสร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์กรในเรื่องการจัดการปัญหาด้วยสันติวิธีให้อยู่ในจิตสำนึก เพื่อให้การจัดการปัญหาด้วยสันติวิธีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ประชาไทออนไลน์, 2556)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้เกิดเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 โดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข (คปค.) นำโดยพล.อ.สนธิ บุญยะรัตกลิน หัวหน้าคณะฯ ทำการรัฐประหารอำนาจการบริหารของรัฐบาลนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร และประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 และแต่งตั้งพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศ ต่อมามีการยกร่างและทำประชามติรับรองรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สำเร็จนำไปสู่การจัดการเลือกตั้งใหม่ได้นายสมัคร สุนทรเวช จากพรรคพลังประชาชน (พรรคไทยรักไทยถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค) เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมานายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามมติของศาลรัฐธรรมนูญว่าการขาดคุณสมบัติเนื่องจากการเป็นพิธีกรรายการทำอาหารทางสถานีโทรทัศน์ จึงได้นายกรัฐมนตรีคนใหม่จากพรรคพลังประชาชน นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มาบริหารประเทศต่อ แต่กลับถูกกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) หรือ กลุ่มคนเสื้อเหลืองต่อต้านรัฐบาลให้นายกรัฐมนตรีลาออก ด้วยเหตุผลเป็น “นายกนอมินี” จากการเป็นพี่เขยของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร โดยการเข้าไปยึดทำเนียบรัฐบาล เกิดการสลายการชุมนุมกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยด้วยแก๊สน้ำตาบริเวณหน้ารัฐสภา และถนนรอบ ๆ ทำเนียบรัฐบาล เหตุการณ์เริ่มบานปลายกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเข้ายึดสนามบินสุวรรณภูมิ สนามบินดอนเมือง และสนามบินต่าง ๆ ในต่างจังหวัด สร้างความสับสนวุ่นวายให้กับสังคมไทยจนเป็นข่าวโด่งดังไปทั่วโลก เหตุการณ์

ความไม่สงบจบลงเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้ยุบพรคพลังประชาชน และตัดสิทธิ์ทางการเมืองหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค ทำให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนนำไปสู่การเลือกตั้งใหม่อีกครั้งในปี พ.ศ. 2552 ได้รัฐบาลนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาบริหารประเทศแต่กลับสร้างความขัดแย้งทางการเมืองสูงมากขึ้น เพราะพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้ชนะเลือกตั้ง แต่สามารถรวบรวมเสียงข้างมากมาได้ นำไปสู่การชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ให้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ รัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายการสร้างความปรองดอง พ.ศ. 2553 เพื่อนำเสนอแผนการปรองดองแห่งชาติ เป็น Road Map ประเทศไทย ที่จะนำพาประเทศไทยสู่การปรองดอง

รัฐบาลนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีการเจรจากับแกนนำผู้ร่วมชุมนุม นปช. และมีการถ่ายทอดสดให้ประชาชนได้รับทราบการเจรจาทางสถานีโทรทัศน์ แต่สุดท้ายการเจรจาก็ล้มเหลวนำไปสู่เหตุการณ์สลายการชุมนุม เกิดมีความสูญเสียทั้งทางชีวิต และทรัพย์สิน ตลอดจนบาดแผลในใจของประชาชนชาวไทยออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลและฝ่ายสนับสนุนผู้ชุมนุม โดยมีพรรคการเมือง 2 พรรคใหญ่ ให้การสนับสนุน จากรายงานโครงการยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2554 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2554) พบข้อสรุปปัญหาความขัดแย้งจนนำไปสู่ความรุนแรง มีมูลเหตุจากการใช้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (Nonviolent action)โดยสันติวิธีของทั้ง 2 ฝ่าย มีการแอบแฝง การบิดบังข้อมูล การใช้วาทกรรม ใช้สื่อสารมวลชน และมีผู้สนับสนุนที่เป็นมวลชนของตัวเองคอยสนับสนุนความถูกต้องในการจัดการความขัดแย้งของฝ่ายตน มีการใช้การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ผ่านวาทกรรมและมีการผลิตซ้ำเพื่อให้เกิดเป็นความเชื่อว่าเป็นความจริงเข้าต่อสู้กัน เช่น ประชาธิปไตย สถาบันกษัตริย์ ชนชั้นอำมาตย์ – ไพร่ ผู้ก่อการร้าย ชายชุดดำ การกระชับพื้นที่ การขอคืนพื้นที่ เขตการใช้กระสุนจริง เขตสันติวิธี สองมาตรฐาน เป็นต้น แม้ภายหลังเหตุการณ์สงบลงหลังจากที่ฝ่ายรัฐได้ใช้กำลังทหารเข้าสลายการชุมนุมจนสำเร็จ ได้สร้างความขัดแย้งในสังคมไทยและสร้างประวัติศาสตร์บาดแผลแยกคนไทยออกจากกันอย่างชัดเจน ก่อนที่รัฐบาลนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะมีการประกาศยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศไทย และคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.) เพื่อศึกษาข้อมูลและนำเสนอแนวทางในการสร้างความปรองดองแห่งชาติในระยะยาว โดยผลการศึกษาของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศไทย คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศไทย และคณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริง

เพื่อการปรองดองแห่งชาติได้นำเสนอต่อรัฐบาลชุดใหม่ของนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และสาธารณะชน แต่ผลของการศึกษาไม่ได้รับการตอบรับหรือนำมาใช้เป็นนโยบายในการสร้างความปรองดองมากนัก เพราะคณะกรรมการฯ ดังกล่าวจัดตั้งในสมัยนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่เป็นคู่ขัดแย้งทางการเมืองกับรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยเฉพาะผลการศึกษารายงานฉบับสมบูรณ์ของ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ หรือ คอป. (2555) ที่มีศาสตราจารย์ คณิต ณ นคร เป็นประธานคณะกรรมการฯ ได้สรุปความจริงในเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กับรัฐบาลนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต่างกรรมต่างวาระว่ามีการใช้ความรุนแรงกันจริง มีการใช้อาวุธกระสุนและระเบิดจริงในระหว่างเหตุการณ์จากทั้งกลุ่มผู้ชุมนุมและเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ รวมทั้งมีกองกำลังไม่ทราบฝ่าย (ชายชุดดำ) เข้าร่วมในเหตุการณ์ความรุนแรงครั้งนี้ด้วย แต่ไม่ทราบว่าเป็นกองกำลังจากฝ่ายใด จึงควรมีการพิสูจน์เพื่อค้นหาความจริงกันต่อไป

นอกจากนั้นยังมีการนำเสนอรายงานวิจัย การสร้างความปรองดองแห่งชาติ จัดทำโดย สถาบันพระปกเกล้า (2555 : 154 - 155) นำเสนอต่อคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเดือน มีนาคม 2555 สรุปผลการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเกี่ยวกับความจริงของเหตุการณ์รุนแรงที่นำมาสู่ความสูญเสีย โดยการเปิดเผยของเท็จจริงของเหตุการณ์ที่ไม่ระบุตัวบุคคลในระยะเวลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตและป้องกันมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในอนาคต

2. การให้อภัยผ่านกระบวนการนิรโทษกรรมคดีที่เกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมทางการเมืองโดยรวมถึงกลุ่มผู้ชุมนุมทุกฝ่าย เจ้าหน้าที่รัฐและผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อย

3. การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและการลดเงื่อนไขของข้อกล่าวอ้างว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในส่วนของการดำเนินคดีกับผู้กล่าวหาจากกระบวนการตรวจสอบการกระทำที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.)

4. การกำหนดกติกาทางการเมืองซึ่งอาจรวมถึงการแก้ไขกฎหมายหลัก/รัฐธรรมนูญ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาข้อสรุปต่อประเด็นที่อาจจะขัดต่อหลักนิติธรรมและความเป็นประชาธิปไตย และต้องหลีกเลี่ยงการสร้าง “ความยุติธรรมของผู้ชนะ” อาทิ การยุบพรรค

การเมืองโดยง่าย การเพิกถอนสิทธิทางการเมืองโดยง่าย และการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ

5. การสร้างการยอมรับในมุมมองต่อประชาธิปไตยที่แตกต่าง ในประเด็นคุณลักษณะของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (กติกาการเมือง)

6. การวางรากฐานของประเทศไทยเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การเสริมสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง

7. การสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง โดยรัฐบาลควรสร้างความตระหนักของทุกภาคส่วนในสังคมให้เห็นความสำคัญของการสร้างความปรองดองแห่งชาติ มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งในรูปของตัวเงินและความรู้สึก ทุกฝ่ายควรงดเว้นการกระทำที่แสดงถึงการไม่เคารพกฎหมายและหลักนิติรัฐ เช่น การใช้มวลชนกดดันเรียกร้องด้วยวิธีการอันผิดกฎหมาย มีกระบวนการพูดคุย (Dialogue) ใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มที่มีส่วนได้เสียโดยตรง และระดับประชาชนฐานรากในรูปแบบการจัด “เวทีประเทศไทย” ในพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการถกเถียงประเด็นปัญหาความขัดแย้งและร่วมกันหาทางออกของประเทศร่วมกัน

ข้อเสนอการสร้างความปรองดองแห่งชาติดังกล่าว สร้างความไม่พอใจให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียในเหตุการณ์ออกมาต่อต้าน และไม่ยอมรับผลของการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะประเด็นความจริงของเหตุการณ์การสลายการชุมนุมที่แตกต่างกัน การนิรโทษกรรม และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ แม้รัฐบาลนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร จะพยายามนำผลการศึกษามาปฏิบัติ “สันติวิธีเชิงนโยบาย” ได้แก่ การเยียวยาผู้ได้รับกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง การพยายามอออก พ.ร.บ. ปรองดอง, พ.ร.บ. นิรโทษกรรม, การแก้ไขรัฐธรรมนูญ และการดำเนินการกระบวนการพูดคุย (Dialogue) เพื่อสร้างความปรองดองในชาติ ในประเด็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง โดยการนำเสนอร่างกฎหมายการปรองดอง และร่างกฎหมายนิรโทษกรรม เพื่อสนองตอบนโยบายความปรองดองแห่งชาติ มาเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่ปีแรก พ.ศ. 2554 ของรัฐบาลจนถึงปัจจุบัน กฎหมายการปรองดองและกฎหมายนิรโทษกรรมที่รัฐบาลพยายามนำเสนอเข้าพิจารณาในรัฐสภาในรูปร่าง พ.ร.บ. การปรองดอง ซึ่งนำเสนอโดยหัวหน้าพรรคมาตุภูมิ พล.อ.สนธิ บุญยะรัตกลิน อดีตหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข (คปค.) และร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรม ที่นำเสนอจากฝ่ายรัฐบาล กลับถูกต่อต้านโดยสมาชิกพรรคฝ่ายค้านโดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์และมวลชน

หลาย ๆ ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย เช่น กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มคนเสื้อหลากสี กลุ่มองค์กรพิทักษ์สยาม กลุ่มคนไทยหัวใจรักชาติ เป็นต้น รวมกลุ่มต่อต้านไม่ให้มีการพิจาณากฎหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงอยู่ในวังวนของความขัดแย้งอยู่ในปัจจุบัน เพราะฝ่ายตรงข้ามยังไม่เกิดความไว้วางใจต่อรัฐ มีคำถามว่าสิ่งที่รัฐบาลกระทำตามข้อเสนอของรายงานวิจัยการสร้างความปรองดองแห่งชาติของสถาบันพระปกเกล้า มีวาระซ่อนเร้นเพื่อช่วยเหลืออดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นักการเมืองและแกนนำผู้ชุมนุมทางการเมือง รวมทั้งประเด็นการแก้ไขรับธรรมนูญเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองของพรรคการเมืองของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่า “สันติวิธีเชิงนโยบาย” ยังไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความหวาดระแวงความไม่ไว้วางใจ และผลประโยชน์ทางการเมืองของผู้มีส่วนได้เสียทางการเมืองยังคงดำเนินอยู่ต่อไปจนกระทั่งเกิดการชุมนุมประท้วงทางการเมืองของประชาชนในนามกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือกลุ่มกปปส. กับรัฐบาลนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ระหว่างเดือนตุลาคม 2556 – พฤษภาคม 2557 มีการปิดกรุงเทพ ปิดถนน ปิดสถานที่ราชการไม่ให้ข้าราชการเข้าไปทำงาน การล้มการเลือกตั้งด้วยการขัดขวางไม่ให้มีการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง มีเหตุการณ์ความรุนแรงจากการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่ายหลายครั้งหลายคราวอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายเดือน จนนำไปสู่การทำรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะ คสช. เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่ผ่านมา

ในด้านการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร สภาความมั่นคงแห่งชาติได้ลงนามแสดงเจตนารมย์เพื่อความสงบเรียบร้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับผู้แทนขบวนการบีอาร์เอ็น(BRN) ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย (General Consensus Document to Launch a Dialogue Process for Peace in the Border Provinces of Southern Thailand) เมื่อวันที่ 28 ก.พ. 2556 แต่เหตุกาณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงดำเนินอยู่อย่างเดิม จนสังคมตั้งคำถามว่า สันติวิธีเชิงนโยบายด้วยการเจรจาต่อรองกับผู้ก่อความไม่สงบได้เดินทางมาถูกต้องและถูกทางมากขนาดไหน (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2556) โดยปัจจุบัน พ.ศ. 2557 รัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ยังมีความพยายามที่จะจัดการความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงอย่างจริงจังควบคู่กับกระบวนการเจรจาสันติวิธี แต่เหตุการณ์ความไม่สงบก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การเสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในสังคมไทยนั้น มีจำนวนพอประมาณ แต่ยังมีน้อยวิธีการที่สามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมไทย

ปัญหาความขัดแย้งเป็นปัญหาที่ซับซ้อน มีลักษณะผูกติดกับโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง การแสวงหาทางออกการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงเป็นสิ่งที่น่าท้าทาย และค้นคว้าศึกษาอย่างยิ่ง การศึกษา "สันติศึกษา" อย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งน่าจะเป็นคำตอบที่แท้จริงหนทางหนึ่ง ในการหาวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้เหมาะสมกับสังคมไทยอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับปัญหาที่ซับซ้อน

จากการศึกษาการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547 : 69 - 70) ได้สรุปสันติวิธีเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง 3 ประการ ดังนี้

1) สันติวิธีในฐานะเครื่องมือในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการจัดการความขัดแย้งภายในจิตใจของตนเอง การมีหลักธรรมะ การควบคุมพฤติกรรม และการมีวิถีแห่งการให้อภัย ตามนัยของกลุ่มสันตินิยมบางกลุ่ม

2) สันติวิธีในฐานะเครื่องมือในการเรียกร้องความต้องการ โดยเฉพาะการเรียกร้องความยุติธรรม เมื่อถูกละเมิดสิทธิ ตามนัยของกลุ่มสันตินิยมบางกลุ่ม มหาตมะ คานธี และยีน ชาร์ป

3) สันติวิธีในฐานะเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะการจัดการความขัดแย้งทั่ว ๆ ไป เมื่อเราอยู่ในสถานการณ์ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน และสังคม ตามนัยของนักสันติวิธีทุกกลุ่ม ยกเว้นมหาตมะ คานธี

โดยทั้งสามกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกัน คือ "ต้องการสันติภาพ" และ การได้มาซึ่งสันติภาพนั้น ทั้งสามกลุ่มมองว่าต้องใช้ "สันติวิธี" สิ่งที่มุ่งหวังคือ "สังคมจะสันติ" ต้องใช้ "วิธีการที่สันติ" หรือ "วิธีการที่ไม่รุนแรง" เท่านั้น อย่างไรก็ตาม "สันติภาพ" และ "สันติวิธี" หากมองในมิติหนึ่งก็ไม่ใช่คนละสิ่ง หากเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ปัญหาจึงอยู่กับการมองสันติภาพว่าอยู่ในฐานะที่เป็นเป้าหมาย และมองสันติภาพในฐานะที่เป็นวิธีการ

สันติวิธีจึงอยู่ในฐานะเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง และความรุนแรงที่มีเป้าหมายที่ "สันติภาพ" ดังแผนภูมิที่ 3 แสดงสันติวิธีในฐานะเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งความรุนแรง ดังนี้

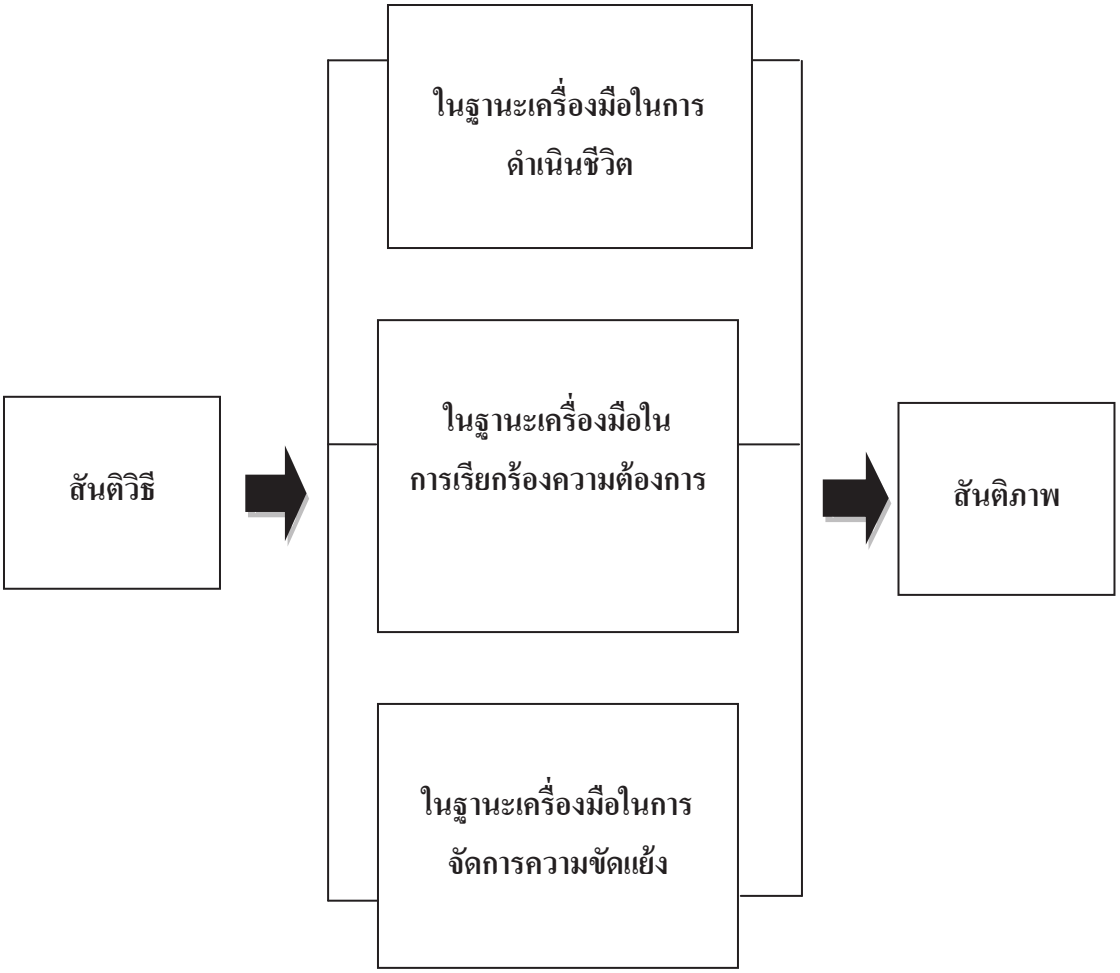

แผนภูมิที่ 3 แสดงสันติวิธีในฐานะเครื่องมือการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง
ที่มา : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). “พุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), 69 – 70.

3. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

หลังจากที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ ปี พ.ศ. 2529 เป็นปีสันติภาพสากล และเชิญชวนให้รัฐสมาชิก รวมทั้งองค์การและสถาบัน ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ร่วมมือกันจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และส่งเสริมสันติภาพถาวรให้เกิดขึ้นในโลก เพื่อเฉลิมฉลองปีสันติภาพสากล และบริจาคให้แก่กองทุนสำหรับโครงการปีสันติภาพสากล เนื่องจาก

เรื่องปีสันติภาพสากลเป็นเรื่องสืบเนื่องจากการเสนอของสมาคมอธิการบดีระหว่างประเทศ ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยสมัยนั้นได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ระหว่างวันที่ 1 – 6 กรกฎาคม 2527 กระทรวงการต่างประเทศจึงได้ขอให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลางของประเทศ ในการดำเนินงานเฉลิมฉลองปีสันติภาพสากล โดยทบวงมหาวิทยาลัยได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การจัดประชุม สัมมนา การจัดนิทรรศการ การปาฐกถาสัญจร ไปตามหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับปีสันติภาพสากลและความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ สันติศึกษา และสันติวิทยา ไว้ในหนังสือ “ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ” ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือที่สำคัญของทบวงมหาวิทยาลัยในการรวบรวมองค์ความรู้การเคลื่อนไหวทางสันติภาพ และสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทย (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2530 : 1 – 412)

วิชัย ตันศิริ (2529 : 221 – 229) กล่าวไว้ว่า การศึกษาสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาไทยได้พัฒนาระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2534 เริ่มต้นจากการยกร่างหลักสูตรวิชาเอกสันติศึกษา การเปิดสอนวิชาสันติศึกษา วิชาด้านสันติวิทยา และการสอนสอดแทรกเนื้อหาสันติภาพในกระบวนการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ มีการพยายามเปิดวิชาเอกสันติศึกษา ยกร่างเป็นหลักสูตรคุรุศึกษา ประโยคปริญญาตรี วิชาสันติศึกษา โดยศาสตราจารย์ ดร. ประชุมสุข อาชวอำรุง ประธานกรรมการสมาคมนักการศึกษานานาชาติเพื่อสันติภาพโลก สำหรับใช้สอนในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ยกร่างหลักสูตรนี้นำเสนอต่อที่ประชุม World Congress ณ กรุงวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา แต่ท้ายที่สุดไม่ได้ถูกนำมาใช้สอนจริงในคณะครุศาสตร์ รายวิชาย่อยของวิชาเอกสันติศึกษา เนื่องจากความไม่พร้อมทางด้านการบริหารจัดการ และปัญหาอาจารย์ผู้สอน

ต่อมาความพยายามในการเปิดวิชาสันติศึกษาขึ้นครั้งแรกสำเร็จในปีการศึกษา 2532 ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีการเปิดรายวิชาสันติศึกษา พร้อมเอกสารชุดการสอนวิชาสันติศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี และต่อมาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดรายวิชา “มนุษย์กับสันติภาพ” โดยมีหนังสืออ่านประกอบวิชาเลือกด้านสันติภาพในโครงการศึกษาทั่วไป ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสาร/หนังสือทั้งสองเล่มกลายเป็นผลงานบุกเบิกทางด้านสันติศึกษาที่ทรงคุณค่าต่อการพัฒนาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นอย่างยิ่ง เป็นการเปิดพื้นที่แห่งพรหมความรู้ด้านสันติภาพ และสันติวิธีของไทยออกไปอย่างมาก โดยชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539 : 8 - 9) ได้วิจารณ์งานทั้ง 2 ชิ้น ไว้ว่า “งานชิ้นแรกเป็นเสมือนเวทีดึงผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ทั้งปรัชญา ศาสนารัฐศาสตร์ การทหาร วิทยาศาสตร์ สื่อสารมวลชน และการศึกษาจากหลากหลายสถาบันมานำเสนอ “สันติศึกษา” อย่างรอบด้าน ในขณะที่งานชิ้นหลังเป็นการพิจารณความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสันติภาพในแง่มุมวิชาการสาขาต่างๆ คือ จิตวิทยา สังคม

วิทยาการเมือง ปรัชญา ศาสนา กฎหมาย เศรษฐศาสตร์การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การบริหารองค์การ การศึกษา และประวัติศาสตร์ ”

นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานต่าง ๆ และนักการศึกษาได้เสนอแนวทางในการสอนสันติศึกษา ไว้ดังต่อไปนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ได้จัดทำคู่มือการเรียนการสอนเพื่อสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย หนังสือเรื่อง ขันติธรรม : ประตูสู่สันติภาพ (Tolerance : The Threshold Of Peace) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ แปลโดย คณะผู้ร่วมประชุมปฏิบัติการฝึกทักษะการแปลเพื่อสร้างนักแปลรุ่นใหม่เครือข่ายภาคอีสาน โดยมีเนื้อหา 5 บท ได้แก่ การศึกษาเพื่อขันติธรรม, การปลูกฝังสันติภาพ การค้นหาสาเหตุของการไร้สันติธรรมและลักษณะของขันติธรรม, ปัญหาและแนวทางให้การศึกษาเพื่อเสริมสร้างขันติธรรม, ขันติธรรมในโรงเรียน : ห้องปฏิบัติการขันติธรรม และการสอนขันติธรรมในชั้นเรียนทุกวิชา ทุกระดับ และทุกประเทศ สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการสอน จะเน้นการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจคำว่า “ขันติธรรม” หมายถึง วิธีการไม่ให้เกิดความรุนแรงและการกดขี่ข่มเหง เพื่อให้เกิดสันติภาพ การสอนขันติธรรมเพื่อให้เกิดสันติภาพ ต้องเริ่มต้นที่ผู้สอนขันติธรรม คณะผู้บริหาร ผู้ปกครอง และสมาชิกองค์กรในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องมีมโนทัศน์ และทัศนคติที่ดีต่อการสอนขันติธรรม ส่วนการสอนขันติธรรมนั้น สามารถสอนได้หลายวิธี ได้แก่ การยกกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การสอนสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การสอนให้เข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง การจัดบรรยากาศเชิงสร้างสรรค์ในโรงเรียน การสอนขันติธรรมในทุกวิชา ทุกชั้นเรียน เช่น การสอนภาษาเป็นสื่อในการศึกษาหลากวัฒนธรรม การสอนวรรณคดี เพื่อเป็นสื่อในการศึกษาค่านิยม การสอนประวัติศาสตร์เพื่อเกิดทัศนะที่รวมประสบการณ์แห่งมวลมนุษย์ การสอนสังคมศึกษาและหน้าที่พลเมืองเพื่อการเรียนรู้เรื่องบรรทัดฐานของขันติธรรม การสอนวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาปัญหาศีลธรรมและความรับผิดชอบ การสอนคณิตศาสตร์เพื่อสถิติแห่งสมดุล การสอนศิลปะเพื่อสื่อสากลของมนุษย์ การสอนศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก การทำงานร่วมกัน การสื่อสารความหมาย การสร้างความซาบซึ้งและชื่นชมในบุคคลอื่น การต่อต้านอคติในเรื่องเพศหญิง เพศชาย และบุคคลที่แตกต่างจากตน การขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม การเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ เป็นต้น

ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ (2549 : 133 - 137) ได้กล่าวถึงแนวทางในการศึกษาสันติศึกษาตามแนวทางที่องค์การยูเนสโกใช้เพื่อสร้างเสริมสันติภาพ สามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง (อ้างถึง วิชัย ตันศิริ, 2530) ได้แก่ แนวทางการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Education)

แนวทางการศึกษาสหวัฒนธรรม (Inter – Cultural Studies) แนวทางสกลทัศน์ศึกษา (Global Education) และแนวทางพัฒนศึกษา (Development Education) ในการจัดการศึกษาสันติศึกษา สามารถจัดได้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการจัดสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้สันติศึกษา มี 5 ขั้นตอนใหญ่ อ้างถึง โจฮัน กัลตุง (Johan Galtung, 1969) ดังนี้

1. ขั้นการจำแนก แยกแยะปัญหา (Analysis)
2. ขั้นการกำหนดเป้าหมาย (Goal formation)
3. ขั้นการวิเคราะห์วิจารณ์และการคาดเกณฑ์ (Critique)
4. ขั้นเสนอทางเลือก (Proposal – making)
5. ขั้นการลงมือปฏิบัติ (Action)

โดยการสอนที่สำคัญ คือ การฝึกฝนทักษะและค่านิยมของสันติศึกษาด้วยการร่วมมือ การทำงานกลุ่ม การเข้าใจและยอมรับความคิดเห็นและความเชื่อที่แตกต่างหลากหลาย การไม่ด่วนตัดสินใจว่าใครดี ใครเลว การใช้เหตุผลในชีวิตจริง ความอดทนและสำนึกที่จะทำงาน และการยึดมั่นยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง

อมรวิชช์ นาครทรรพ และจิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2549) ได้เสนอตัวอย่างทางเลือกในการสอนสันติศึกษา ว่าแท้จริงแล้วมิใช่เพียงกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังสามารถทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมในโรงเรียน ทางเลือกใหม่ ได้แก่

1. การสอนสันติศึกษาผ่านภาษา เพราะการเรียนรู้ภาษาจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสพูดคุยอภิปรายถึงประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับความขัดแย้ง ความเข้าใจในคุณค่าของมนุษย์ และการตระหนักถึงความแตกต่าง

2. การสอนสันติภาพผ่านศาสนาและวัฒนธรรม การเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ เช่น การฟังนิทาน หรือการเล่าเรื่องในศาสนาต่าง ๆ ทั้งศาสนาที่ตนเองนับถือและศาสนาอื่น ๆ เน้นการพูดคุยและเขียนเล่าความรู้สึกของตนเอง

3. ใช้ระบบการประเมินผลจาก “ความร่วมมือ” และ “กระบวนการทำงานของนักเรียน” ครูมิใช่ผู้พิพากษา แต่เป็นผู้พยายามช่วยเหลือ หลีกเลี่ยงการบรรยาย การต่อรอง ข่มขู่นักเรียน

4. การขจัดความขัดแย้งสอนให้รู้จัก “ชนะโดยไม่ใช้ความรุนแรง” เช่น การใช้หลักสูตร “การจัดการความโกรธ” ของ Indiana Prevention Resource โดยการเปิดวีดีทัศน์สอนวัยรุ่น เพื่อให้รู้จักการจัดการความโกรธ เมื่ออยู่ในสภาวะโกรธ โดยไม่ใช้ความรุนแรง

5. การสอนสันติศึกษาแบบบูรณาการในวิชาต่าง ๆ โดยการสอนสันติศึกษาเป็นการสอนแบบปกติ

พระไพศาล วิสาโล (2550 : 123 - 125) ได้กล่าวถึงวิธีการสร้างสันติภาพด้วยมือเราไว้ในหนังสือ "สร้างสันติภาพด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง" จัดพิมพ์โดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล ว่า การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงแบ่งออกเป็น 3 วิธี ได้แก่

1. การประท้วงและการโน้มน้าว มี 10 วิธีการย่อย คือ การประกาศอย่างเป็นทางการ การสื่อสารกับคนวงกว้าง การจัดกลุ่มตัวแทน การปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ การกดดันต่อปัจเจกบุคคล ละครและดนตรี ขบวนแถว การให้เกียรติผู้ตาย การชุมนุมในที่สาธารณะ และการเพิกถอนและสละสิทธิ์

2. การไม่ให้ความร่วมมือ แบ่งออกเป็น การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม เช่น การไม่ให้ความร่วมมือ กับสถาบันทางสังคม กิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรม การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ การคว่ำบาตรของผู้บริโภคต่อสินค้าและนายทุน และการไม่ให้ความร่วมมือทางการเมือง เช่น การดื้อแพ่งโดยประชาชนต่อบุคลากรของรัฐ รัฐบาล และรัฐบาลท้องถิ่น การคว่ำบาตรรัฐบาล การนัดหยุดงาน เป็นต้น

3. การแทรกแซงโดยไร้ความรุนแรง เป็นวิธีการท้าทายและเสี่ยงต่อการถูกตอบโต้ เช่น การแทรกแซงทางจิตวิทยา (การอดอาหาร) การแทรกแซงทางกายภาพ เช่น การเข้าไปในที่ห้ามเข้า

โดยในคู่มือ ฯ ดังกล่าว จะมีกิจกรรมและประเด็นอภิปรายให้ผู้ศึกษาได้ลองฝึกปฏิบัติและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสันติภาพทั้งในระดับตนเอง ชุมชน สังคม และระดับประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นคู่มือในการสร้างสันติภาพที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ สันติศึกษา และสันติวิธี ที่บุกเบิกงานทฤษฎีสันติศึกษาสู่ภาคปฏิการสันติวิธีเล่มแรก ๆ ของประเทศไทย

เสมสิกขาลัย (2550) หน่วยงานการศึกษาทางด้านมนุษยนิยม จิตวิญญาณ และจิตวิทยาเพื่อสันติสุข เป็นหน่วยงานที่จัดกระบวนการสื่อสารสันติ (Nonviolent Communication - NVC) ของมาแชล โรเซนเบอร์ก มาประยุกต์ใช้ในการฝึกอบรมนักประสานสันติของเสมสิกขาลัยเช่น หลักสูตรอบรมทักษะการใช้ภาษา (Body Language) การสร้างสัมพันธภาพ (Relationship Building) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การสะท้อน (Refection or Mirroring) คำถามปลายเปิด (Open Question) การแสดงความเห็นอกเห็นใจ (Emphthy) การแสดงความรับรู้ (Minimal Encouragers) รูปแบบการแก้ปัญหา (Problem Solving Model)

นอกจากนั้นยังมีหลักสูตรฝึกอบรมนักประสานสันติ ภายใต้หลักวิชาการสมานไมตรี ใช้หลักการสำคัญ คือ วิธีการสนทนาวิสาสะอย่างเปิดใจกว้าง รับฟังอีกฝ่ายด้วยการเอาใจใส่อย่างลึกซึ้ง คล้ายคลึงกับกุญแจสำคัญของสมานไมตรี เช่น การลดละอคติ (Prejudices) ของตนเองลง การยอมรับความจริง (Truth) จากข้อเท็จจริงต่าง ๆ และความกล้าที่จะให้อภัยอย่างจริงใจ (Moral Courage) เป็นต้น (เสมสิกขาลัย 2550)

ชาญชัย ชัยสุขโกศล (2551 : 9 อ้างถึง อริยา โหราษฎร์, ม.ป.ป.) จากสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศิลปะ ความรัก และสันติ” ของ อาริยา โหราษฎร์ แห่งศูนย์ศึกษาศิลปะธรรมชาติเด็กรักป่า จังหวัดสุรินทร์ พบว่า เป็นงานวิจัยที่น่าสนใจ เพราะได้ศึกษาเด็ก ๆ ในสามจังหวัดภาคใต้ที่อยู่ในสภาวะประสบความรุนแรงในพื้นที่ การที่จะสอนสันติวิธีแก่เด็ก ๆ ในสามจังหวัดภาคใต้ และที่อื่น ๆนั้น ควรจะสอนโดยให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกซึ่ง ความรู้สึก นึกคิด และการเรียนรู้โลกของตนเอง ผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะอันเป็นงานเชิงสุนทรียศาสตร์แขนงหนึ่ง จะช่วยรักษาและเยียวยาตนเองแก่เด็ก ๆ จากสถานการณ์ความรุนแรงได้ โดยชาญชัย ชัยสุขโกศล ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “งานของอาริยาจึงน่าสนใจทั้งในแง่วิธีการสอนสันติวิธีให้เด็ก ๆ อย่างละเมียดละไมและสดใส และทั้งยังน่าจะนำมาสู่การกระตุ้นเตือนให้ผู้ใหญ่และวงวิชาการด้านสันติวิธีของไทย หันมาสนใจมิติทางสุนทรียศาสตร์ในฐานะการสร้างสรรค์สันติวัฒนธรรมและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยสันติวิธี ทั้งที่เป็นงานด้านทัศนศิลป์ วรรณศิลป์ กวีนิพนธ์ คีตศิลป์ ฯลฯ ”

นอกจากนั้น พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2557) ได้เสนอการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ไว้ว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนหรือวิธีการสอนสันติศึกษาที่สามารถตอบโจทย์สภาพปัญหาของผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น ถ้านักศึกษามีปัญหาการใช้ Hate Speech หรือ การใช้ถ้อยคำแห่งความเกลียดชัง อาจารย์ผู้สอนจะมีวิธีการสอนอย่างไรในการสอนให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และรู้จักวิธีการลด Hate Speech ในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น หรือถ้าหากนักศึกษามีพฤติกรรมก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เช่น การทะเลาะวิวาท การยกพวกตีกัน การทำลายร่างกาย การชกต่อย/ตบตีเพื่อแย่งชิงบุคคลหรือสิ่งของ อาจารย์ผู้สอนจะมีวิธีการสอนอย่างไรในการสอนให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และรู้จักวิธีการไม่ใช้ความรุนแรงในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา การสอนสันติศึกษาจึงมีเป้าหมายอยู่ที่การสอนให้เกิด “สันติภายใน” (Internal Peace) แก่ผู้เรียน คือ สอนให้เกิด “สติ สันติ และขันติ” ได้แก่ การสอนให้นักศึกษารู้จักการควบคุมตัวเอง มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตัวเอง การละอายต่อการทำบาปทั้งปวง ทั้งทางร่างกาย วาจา และใจ สามารถที่จะอดทนต่อความเห็นต่าง อดทนที่จะฟังผู้อื่น อดทนที่จะตอบคำถามผู้อื่นอย่างมีสติ มีเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ใน

การตอบคำถาม ฯลฯ การสอน “สันติภายใน” แก่ผู้เรียนจึงเป็นการสอนสันติศึกษาเพื่อให้เกิดความสมดุลของสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา กล่าวคือ สมองซีกซ้าย เป็นการสอนถึง “Funtion” บทบาท/หน้าที่เกี่ยวกับเนื้อหา ความรู้ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสันติศึกษา และวิธีการในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งเปรียบได้กับ “เครื่องมือ” ในการศึกษาสันติศึกษา และสมองซีกขวา เป็นการสอนถึง “Emotion” เกี่ยวกับการฝึกสติให้รู้เท่าทันอารมณ์ ซึ่งเป็นบ่อเกิดสำคัญในการแสดงความขัดแย้งและความรุนแรง หากสามารถสอนให้รู้จักการควบคุมอารมณ์ที่กำลังก่อตัวสู่ความขัดแย้ง ความรุนแรงได้ จะทำให้เกิด “สันติภายใน” ต่อผู้เรียน ซึ่งเปรียบได้กับ “วิธีการ” ในการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือ “สันติวิธี” จากภายในตัวเอง นั่นเอง ดังแผนภูมิที่ 4 แสดงการสอนสันติศึกษาเพื่อปรับสมดุลสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

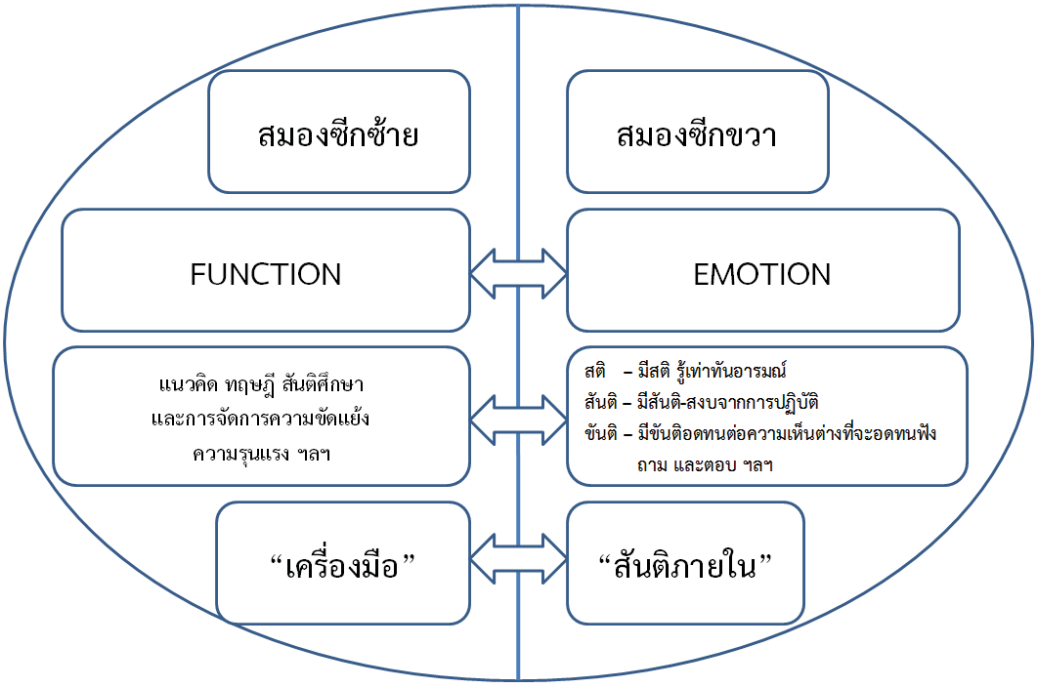

แผนภูมิที่ 4 แสดงการสอนสันติศึกษาเพื่อปรับสมดุลของสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา

ที่มา : พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). บันทึกการให้คำปรึกษาการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. (นครปฐม : สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2557), 1.

จากการศึกษารูปแบบและวิธีการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า การสอนสันติศึกษาในสถานศึกษาไทย สามารถสอนได้หลากหลายรูปแบบและหลากหลายวิธี เนื่องสันติศึกษาเป็นการศึกษาด้านสันติภาพ และสันติวิธี ซึ่งมีขอบข่ายวิชาการกว้างขวาง ครอบคลุมหลายศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สุนทรียศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม ฯลฯ การสอนสันติศึกษาจึงหลากหลาย และมีลักษณะศาสตร์เชิงสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) ที่ผู้สอนสามารถศึกษา และออกแบบรูปแบบการสอนและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของรายวิชา ผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน และสังคม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยยังมีไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของทัศนีย์ จันอินทร์ (2550 : 153 - 154) เรื่อง “วิวัฒนาการของมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย” สรุปไว้ว่า การศึกษาและการวิจัยด้านสันติภาพในประเทศไทยยังไม่มีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ความขัดแย้งมากนักและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสันติภาพยังมีอยู่จำนวนน้อยมากเช่นเดียวกัน

จากนโยบายสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย เกิดจากปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน สังคม และประเทศที่สะสมมาเป็นเวลานาน ในบางยุคบางสมัยแต่ละรัฐบายจึงมีนโยบายเกี่ยวกับสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ เรื่อยมา โดยมีจุดเริ่มต้นจากที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ ปี พ.ศ. 2529 เป็นปีสันติภาพสากลและเชิญชวนให้รัฐสมาชิก รวมทั้งองค์การและสถาบัน ตลอดจนประเทศต่าง ๆ ร่วมมือกันจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และส่งเสริมสันติภาพถาวรให้เกิดขึ้นในโลก เพื่อเฉลิมฉลองปีสันติภาพสากล และบริจาคให้แก่กองทุนสำหรับโครงการปีสันติภาพสากล เนื่องจากเรื่องปีสันติภาพสากลเป็นเรื่องสืบเนื่องจากการเสนอของสมาคมอธิการบดีระหว่างประเทศ ซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยสมัยนั้นได้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ระหว่างวันที่ 1-6 กรกฎาคม 2527 กระทรวงการต่างประเทศจึงได้ขอให้ทบวงมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานกลางของประเทศ ในการดำเนินงานเฉลิมฉลองปีสันติภาพสากล โดยทบวงมหาวิทยาลัยได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น การจัดประชุม สัมมนา การจัดนิทรรศการ การปาฐกถาสัญจร ไปตามหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 29 พ.ย. 2548 เห็นชอบตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอรัฐมนตรีคณะที่ 7 ฝ่ายกฎหมาย,พลังงาน, ระบบราชการ, และประชาสัมพันธ์ อ้างจากหนังสือของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ นร0504/18022 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548) เห็นชอบให้จัดตั้งศูนย์สันติวิธีหรือ

ศูนย์สันติศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัย เพื่อบรรจุเรื่องการขจัดความขัดแย้งเป็นหลักสูตรหนึ่งของมหาวิทยาลัย และจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรอิสระ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง และไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้จัดตั้งหน่วยงานสันติศึกษาขึ้นในสถาบันการศึกษาทำหน้าที่ในการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความขัดแย้ง การลดความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติวิธีแก่สังคมและประเทศชาติ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (เกิดจากการรวมกันของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีกับศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนา) ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และหน่วยงานสันติศึกษาและสันติวิธีสังกัด สังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร คือ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า หน่วยงานสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยจำนวน 8 แห่ง ดังกล่าวเปิดดำเนินการจากนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย และสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสนองตอบต่อคำสั่งนายกรัฐมนตรีของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ นร0504/18022 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548) เห็นชอบให้จัดตั้งศูนย์สันติวิธีหรือศูนย์สันติศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัย เพื่อบรรจุเรื่องการขจัดความขัดแย้งเป็นหลักสูตรหนึ่งของมหาวิทยาลัย และจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรอิสระ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง และไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ได้จัดตั้งหน่วยงานสันติศึกษาขึ้นในสถาบันการศึกษาทำหน้าที่ในการศึกษาและการวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการความขัดแย้ง การลดความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติวิธีแก่สังคมและประเทศชาติ หน่วยงานส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคมประเทศ และต่างประเทศ เป็นสำคัญ และบางแห่งมีการผลิตบัณฑิตระดับมหาบัณฑิตทางด้านสันติศึกษา สิทธิมนุษยชน หรือการจัดการความขัดแย้ง ยังไม่ปรากฏมีการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีแต่อย่างไร โดยที่บางแห่งได้เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา เปิดสอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และรายวิชาสังคม สงครามและสันติ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนายวิชาการจัดการความขัดแย้งสำหรับสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า แม้จะเป็นหน่วยงานสังกัดรัฐสภา แต่

มีบทบาทในด้านการศึกษาและวิจัยทางด้านสันติศึกษา และสันติวิธี ที่ทำงานประสานความร่วมมือกับหน่วยงานสันติศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้นยังมีการส่งบุคลากรของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ไปเป็นที่ปรึกษาและอาจารย์พิเศษในรายวิชาสันติศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก อีกด้วย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยปัจจุบันสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยได้มีการบรรจุวิชาเกี่ยวกับสันติศึกษาไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนต่าง ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรายวิชา “มนุษย์กับสันติภาพ” ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีรายวิชา “สันติศึกษา” สำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชมีหนังสือ “สันติศึกษา” สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล มีรายวิชา “การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยสันติวิธี” และรายวิชา “สังคม สงคราม และสันติ” สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี จัดการเรียนการสอนโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยสยามมีรายวิชา “สันติภาพศึกษา” ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีรายวิชา “มนุษย์กับสันติภาพ” ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ มีรายวิชา “การจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน” ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เป็นต้น แม้บางมหาวิทยาลัยไม่มีรายวิชาเกี่ยวกับสันติศึกษาโดยตรง แต่มีการบรรจุหัวข้อเกี่ยวกับสันติศึกษา การจัดการความขัดแย้งแทรกในหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในสาขาต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้เรียนรู้สันติศึกษาแทรกในหลักสูตรบ้าง นอกจากนั้นยังมีการเปิดหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาเกี่ยวกับสันติภาพ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยข่อนแก่น มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

ต่อมามีการจัดตั้งเครือข่ายอุดมศึกษาเพื่อสันติศึกษา ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จัดการประชุมใหญ่สันติศึกษาระดับอุดมศึกษา ในหัวข้อ “ สันติศึกษากับความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยต่อสังคม” เมื่อวันที่ 18 – 19 เมษายน 2554 ณ ห้องประชุม 202 อาคารจามจุรี 4 เพื่อระดมความคิดจากนักวิชาการทางด้านสันติศึกษาและแสดงบทบาทของมหาวิทยาลัยกับการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยหลักสันติวิธี โดยมีคณาจารย์ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมกว่า 80 คน

ในการประชุมครั้งนี้ นายจาตุรนต์ ฉายแสง ประธานสถาบันศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย ได้กล่าวถึงบทบาททางวิชาการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีสาระสำคัญดังนี้

1. บทบาททางวิชาการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยว่ามีความพยายามในเรื่องนี้ในวงจำกัด อันเนื่องมาจากสาเหตุ เช่น ความอ่อนไหวและความล่อแหลมต่อการเข้าใจผิด

รวมทั้งอาจถูกมองว่าเป็นการเลือกข้าง ทำให้การแสดงความคิดเห็นทางวิชาการไม่มีน้ำหนัก บทบาทของนักวิชาการสันติศึกษาในการแก้ไขความขัดแย้งขาดความน่าเชื่อถือ

2. นักวิชาการสันติศึกษาจะต้องเป็นหลักให้กับสังคม และยืนหยัดในหลักวิชาการทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้แก่ฝ่ายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ความรู้เรื่องสันติวิธีมีความหลากหลาย ซึ่งสังคมไทยยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้อยู่มาก

3. ทุกฝ่ายควรหลีกเลี่ยงความรุนแรง หาทางแก้ไขปัญหาความแตกต่างทางสังคมและความคิดด้วยหลักสันติวิธี รัฐต้องบังคับใช้กฎหมายโดยหลักนิติธรรม โดยคำนึงถึงการรักษาชีวิตของประชาชน ที่ผ่านมาเรายังยึดติดกับเรื่องสันติวิธี โดยมองว่าต้องไม่ใช้ความรุนแรงเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุของปัญหา ทำให้ความขัดแย้งนำไปสู่การใช้ความรุนแรงดังที่เป็นอยู่ สถาบันอุดมศึกษาและนักวิชาการสันติศึกษาจึงเป็นหลักสำคัญในการความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมาก

จากการประชุมใหญ่สันติศึกษาระดับอุดมศึกษาได้สรุปแถลงการณ์ของเครือข่ายสันติศึกษา ณ วันที่ 19 เมษายน 2554 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยบุคคล องค์กร และสถาบันการศึกษา จะพยายามสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ทางด้านสันติศึกษา โดยส่งเสริมการศึกษาวิจัยทั้งทฤษฎีและปฏิบัติด้านสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อย่างมุ่งมั่นและต่อเนื่อง พยายามเสริมสร้างปัญญาร่วมกับสังคมให้มีการสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจต่อสังคม ในการใช้พลังปัญญาในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยยึดคุณค่าและคุณประโยชน์ของสังคมส่วนร่วม และประการสุดท้ายคือ พยายามแสวงหาวิธีในการสร้างสรรค์สังคมที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยอาศัยองค์ความรู้และภูมิปัญญาในสันติศึกษาที่สั่งสมไว้และพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นพลังในการเสริมสร้างสู่สังคมแห่งสันติสุขอย่างยั่งยืน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554 : 2 – 3)

ผลจากแนวคิดการจัดตั้ง “เครือข่ายสันติศึกษาอุดมศึกษา” ดังกล่าวได้เกิดการร่วมตัวกันอย่างหลวม ๆ ของนักวิชาการและหน่วยงานด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลจากการนำเสนอตามข้อเรียกร้องของเครือข่ายมีหน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปปฏิบัติในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ความตระหนักในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธียังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะเกิดจากหน่วยงานด้านสันติศึกษา และสันติวิธี ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติไปตามแนวทางนโยบายของหน่วยงานของตนเอง ยังไม่มีหน่วยงานกลางด้านสันติศึกษาและสันติวิธีที่จะผลักดันเป็น “นโยบาย” หรือ “วาระแห่งชาติ” ก็เป็นการยากอย่างยิ่งที่ ขบวนการหรือเครือข่ายสันติศึกษาอุดมศึกษาจะมีพลังในการดำเนินงานเพื่อ นำสันติวิธีมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยได้อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า หากสำนักงาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ รับเป็นเจ้าภาพในการจัดตั้ง “เครือข่ายสันติศึกษาอุดมศึกษา” และผลักดันให้เกิด การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกแห่ง ย่อมจะทำให้เกิดการผลักดัน “สันติศึกษา” เข้าสู่มหาวิทยาลัยที่มีภารกิจหลักในการผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ด้านสันติศึษา การทำงานวิจัยด้านสันติศึกษา การบริการวิชาการด้านสันติศึกษา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้านสันติศึกษา ย่อมจะส่งผลให้สังคมไทยโดยรวมตระหนักเห็นความสำคัญของสันติศึกษาและสันติวธีในการจัดการความขัดแย้งความรุนแรงทั้งในปัญหาความมั่นคงของชาติ การเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ต่อไป

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้มีประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552 : 6 – 20) ได้กำหนดการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยไว้ อย่างน้อย 5 ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral) ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis Communication and Information Technology Skills) ในด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และใช้ความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่าง ๆ ในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

นอกจากนั้นได้กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ในระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย จำนวน 3 ใน 5 ข้อไว้ ดังนี้

1. มีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหา และข้อโต้แย้งทั้งในสถานการณ์ส่วนบุคคลและของกลุ่ม โดยการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำในการแสวงหาทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมไปปฏิบัติได้

2. สามารถประยุกต์ความเข้าใจอันถ่องแท้ในทฤษฎีและระเบียบวิธีการศึกษาค้นคว้าในสาขาวิชาของตนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและข้อโต้แย้งในสถานการณ์อื่น ๆ

3. สามารถพิจารณาแสวงหาและเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาทางวิชาการหรือวิชาชีพ โดยยอมรับข้อจำกัดของธรรมชาติและความรู้ในสาขาวิชาของตน

จากการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ และคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ในระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศ

ไทยดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญต่อทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ และมีคุณสมบัติในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในสถานการณ์ส่วนบุคคล และกลุ่ม สามารถการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและสามารถนำไปปฏิบัติได้ นั้น มีความสอดคล้องกับการสอนสันติศึกษาอย่างมาก เพราะวิชาสันติศึกษานั้น มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทักษะทางปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สังคม และประเทศ และมีสามารถในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ซึ่งสอดคล้องกับรายงานประจำปีของคณะอนุกรรมการการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2554 : 5) ได้สรุปไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปตามหลักสูตรระดับปริญญาตรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ควรมีการสร้างหลักสูตรและเปิดรายวิชาที่มีความทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์หรือบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน และรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นและเกิดผลกระทบต่อสังคมไทยในอนาคต ในรายวิชาที่มหาวิทยาลัยควรนำไปพิจารณาเปิดการเรียนการสอน ได้แก่ รายวิชาเกี่ยวกับ การเป็นพลเมืองโลกและพลเมืองที่ดี ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สันติศึกษาหรือสันติภาพ การป้องกันภัยพิบัติธรรมชาติ อาเซียนศึกษา และการเรียนรู้สู่จิตสำนึกที่ดี เช่น จิตตปัญญาศึกษา การพัฒนาจิต เป็นต้น จากการประชุมดังกล่าวมีมหาวิทยาลัยที่เป็นเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้ทำการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ได้แก่ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ การสอนสอดแทรกความรู้สันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือก ของมหาวิทยาลัยเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา แต่การเรียนการสอนสันติศึกษายังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสถาบันการศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน

4.1 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ อาทิเช่น

จอยส์ เวลและซาวเวอร์ (Joyce Weil and Showers, 1992 : 197-210) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอน โดยเริ่มจากเสนอภาพเหตุการณ์ในห้องเรียน (Scenario) เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนแต่ละรูปแบบซึ่งแต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กล่าวถึงที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน (Orientation to the Model) ประกอบด้วยเป้าหมายของรูปแบบ ข้อตกลงเบื้องต้น หลักการ มโนทัศน์ที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการสอน

ส่วนที่ 2 รูปแบบการเรียนการสอน (The Model of Teaching) มี 4 ส่วน คือ กิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกันไป

1. ขั้นตอนของรูปแบบ (Syntax) เป็นการจัดเรียงตามลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนการสอนแตกต่างกันไป

2. รูปแบบของสังคม (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทของครู และนักเรียนซึ่งแต่ละรูปแบบจะแตกต่างกันไป

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ (Principle of Reaction) เป็นการบอกวิธีการที่ครูจะตอบสนองต่อสิ่งที่นักเรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล การสร้างบรรยากาศอิสระไม่มีการประเมินว่า ถูกหรือผิด เป็นต้น

4. สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน (Support System) เป็นการบอกเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผล เช่น การสอนฝึกทักษะนักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่และด้วยอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริง ๆ

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำ และให้ข้อสังเกตการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้เนื้อหาประเภทใดใช้กับเด็กระดับใดจึงจะเหมาะสม เป็นต้น

ส่วนที่ 4 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม (Instructional and Nurturant Effects) เป็นการบอกให้รู้ว่าแต่ละรูปแบบจะเกิดผลอะไรบ้างกับนักเรียน โดยที่ผลทางตรงมาจากการสอนของครูที่จัดขึ้นตามขั้นตอน ส่วนผลทางอ้อมมาจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดแฝงไปกับการสอนซึ่งสามารถใช้เป็นข้อพิจารณาในการเลือกรูปแบบการสอนไปใช้

อาร์เรนด์ (Arend, 1997 : 7) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนว่ามี 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการตามทฤษฎีที่ใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบ
2. ผลการเรียนรู้ที่ต้องการ
3. วิธีสอนที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

4. สิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่ผลการเรียนรู้ที่ต้องการ

ทิศนา แขมมณี (2555 : 222) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้น

2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักที่ยึดถือ

3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ

4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน		
Joyce Weil and Showers (1992)	**Arends (1997)**	**ทิศนา แขมมณี (2545)**
หลักการ มโนทัศน์	หลักการตามทฤษฎี	ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด
รูปแบบการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน	ผลการเรียนรู้	สภาพและลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
การแนะนำ และการให้ข้อสังเกตต่อรูปแบบการสอน	วิธีสอน	การจัดระบบ
ผลที่เกิดขึ้น	สิ่งแวดล้อม ผลการเรียนรู้	วิธีสอน เทคนิคการสอน กระบวนการเรียนการสอน

จากตารางที่ 5 จะเห็นได้ว่า ผลการสรุปองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของนักการศึกษาทั้ง 3 ท่าน ได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนออกเป็น 4

องค์ประกอบ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี การเรียนการสอน วิธีการสอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

5. แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน

5.1 ความหมายของการถอดบทเรียน

ความหมายของการถอดบทเรียนได้มี นักวิชาการ นักการศึกษา หน่วยงานได้ให้ความหมายของการถอดบทเรียน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2555 : 3) การถอดบทเรียน หมายถึง วิธีการเรียบเรียงความรู้จากการเล่าเรื่อง และการถ่ายทอดเป็นเอกสารงานเขียนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของครูที่จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ แล้วนำมาพัฒนาเป็นความรู้การจัดกิจกรรมผู้เรียน สาระสำคัญที่ได้มาจากประสบการณ์และการปฏิบัติของครูที่ดำเนินการอยู่ในโรงเรียนซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง

กนกภรณ์ ชูเชิด และสกรรจ์ พรหมศิริ (ม.ป.ป. : 3) การถอดบทเรียน หมายถึง วิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบ เพื่อสกัดความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนและองค์ความรู้ของท้องถิ่นออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ คู่มือ สื่อรูปแบบต่างๆ โดยผลที่ได้จากการถอดบทเรียนนอกจากเรื่องของสื่อชุดความรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

อรศรี งามวิทยพงศ์ (2549 : 122) การถอดบทเรียน หมายถึง กระบวนการทบทวนสรุปประสบการณ์ที่ผ่านมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดอันชัดเจนและความรู้ในเหตุปัจจัยอย่างเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าผลด้านบวกหรือด้านลบ

นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ (2556 : 55) การถอดบทเรียน หมายถึง เป็นวิธีการจัดการความรู้หรือคล้ายกับการประเมินผลแบบหนึ่ง เพื่อสกัดความรู้ที่ฝังลึกในตัวคน ออกมาเป็นบทเรียน ในการสร้างสรรค์งานให้มีคุณภาพตามเรื่องที่สนใจศึกษา

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การถอดบทเรียน หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการความรู้ในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อการพัฒนา หรือปรับปรุงการปฏิบัติกิจกรรมในการปฏิบัติต่อไปของการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น โดยการสะท้อนการเรียนรู้หลัง

ปฏิบัติกิจกรรมด้วยการอธิบายเหตุการณ์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม จนเกิดผลการปฏิบัติตามความสามารถ

5.2 การดำเนินการถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน มีแนวทางการดำเนินการถอดบทเรียน ซึ่ง นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ (2556 : 56) ได้กล่าวถึงรูปแบบการถอดบทเรียนว่าโดยทั่วไปมี 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น เป็นการถอดบทเรียนที่เน้นเฉพาะกิจกรรมสำคัญของโครงการ และสามารถนำผลการถอดบทเรียนจากกิจกรรมนั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาโครงการให้ประสบความสำเร็จในอนาคต (Best Practice)

2. การถอดบทเรียนทั้งโครงการ เป็นการถอดบทเรียนทั้งระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ กระบวนการดำเนินงาน และผลลัพธ์เมื่อสิ้นสุดโครงการ

จะเห็นได้ว่าการถอดบทเรียนทั้ง 2 รูปแบบจะต้องใช้การวิเคราะห์เชิงลึก เช่น วิเคราะห์ด้วย SWOT เพื่อศึกษาปัจจัย และเงื่อนไขที่นำไปสู่ผลของการดำเนินโครงการ ดังนั้นการถอดบทเรียนจึงมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การสร้างบรรยากาศ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการถอดบทเรียนมีความผ่อนคลายเป็นกันเอง การกำหนดกติกาในการถอดบทเรียนอย่างมีส่วนร่วม โดยกำหนดประเด็นที่สำคัญคือการกำหนดเป้าหมายการถอดบทเรียนคืออะไร มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร วิธีการถอดบทเรียนใช้วิธีอะไร เช่น ใช้การระดมความคิดเห็น เน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หน้าที่ของผู้ร่วมถอดบทเรียนเป็นอย่างไร เช่น ทุกคนให้การยอมรับความเป็นจริง และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ข้อพึงระวังในการถอดบทเรียนควรเป็นอย่างไร เช่น ไม่ตำหนิ และไม่ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน เป็นต้น และการเข้าสู่ประเด็นสำคัญของการถอดบทเรียน เป็นขั้นตอนสำคัญในการสกัดความรู้จากผู้ร่วมถอดบทเรียน โดยการเล่าประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดในแผนปฏิบัติงานกับวิธีการปฏิบัติงานจริง การวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ทำได้เป็นอย่างดี การให้ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้น การวิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน การให้ข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา ข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และการประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา ซึ่ง นรินทร์ สังข์รักษา (2555 : 18-33) ได้แสดงขั้นตอนการถอดบทเรียน ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ขั้นตอนการถอดบทเรียน

ที่	การดำเนินการถอดบทเรียน	ขั้นตอนการถอดบทเรียน
1	การออกแบบแผนการถอดบทเรียน	ขั้นที่ 1 การกำหนดรูปแบบในการถอดบทเรียน - การถอดบทเรียนทั้งโครงการ - การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ขั้นที่ 2 การเลือกเทคนิคการถอดบทเรียน - การถอดทบเรียนด้วยเทคนิคการทบทวนหลังปฏิบัติ (Retrospect) - เทคนิคการประเมินประสิทธิผลการทำงาน (Performance measurement : PM) - เทคนิคการทบทวนระหว่างปฏิบัติ (After action review : AAR) - เทคนิคแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome mapping : OM) ขั้นที่ 3 การกำหนดปฏิทินการถอดบทเรียน
2	การดำเนินการถอดบทเรียน	ขั้นที่ 4 การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น ขั้นที่ 5 การถอดบทเรียนทั้งโครงการ
3	การสื่อสารผลการถอดบทเรียน	ขั้นที่ 6 การบันทึกบทเรียน ขั้นที่ 7 การพัฒนาชุดความรู้
		- การเขียนชุดความรู้แบบเล่าเรื่อง - การเขียนชุดความรู้แบบวิเคราะห์
4	การติดตามการนำบทเรียนไปใช้	ขั้นที่ 8 การติดตามการใช้บทเรียน - การติดตามการใช้บทเรียนระหว่างการปฏิบัติงาน - การติดตามการใช้บทเรียนหลังสิ้นสุดโครงการ

5.3 วิธีวิทยาในการถอดบทเรียน

วิธีวิทยา (Methodology) ในการถอดบทเรียนเป็นการศึกษาที่มีระบบเกี่ยวกับวิธีการหรือเทคนิควิธี คุณค่าของวิธีวิทยามิได้อยู่ที่ความแพร่หลาย ความทันสมัยหรือความนิยมชมชอบ แต่อยู่ที่ว่าวิธีวิทยานั้น ๆ ได้สร้างความรู้ใหม่และนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นได้มากเพียงใด ซึ่ง นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ (2556 : 58 - 60) ได้กล่าวถึงวิธีวิทยาที่ใช้ในการถอดบทเรียน ดังนี้

1. การเรียนรู้จากเพื่อน (Peer assist : PA) การเรียนรู้จากเพื่อนได้รับการพัฒนาจากบริษัท BP Amaco ซึ่งเป็นบริษัทนำมันของประเทศอังกฤษ โดยการเชิญทีมงานภายนอก (ทีมเยือน) มาแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ให้กับทีมเจ้าของบ้านหรือทีมภายใน (ทีมเหย้า) การเรียนรู้จากเพื่อนเป็นการเรียนรู้ก่อนทำกิจกรรม โดยคำว่า “เพื่อน” ในที่นี้ หมายถึง ทีมผู้ช่วยกับทีมที่ปรึกษาภายนอก ขั้นตอนสำคัญของวิธีการเรียนรู้จากเพื่อน ดังนี้

1.1 กำหนดวัตถุประสงค์ว่าอะไรคือโจทย์ที่ต้องการเรียนรู้

1.2 ออกแบบการดำเนินงาน โดยการกำหนดว่า ใครคือผู้รู้ ใครคือผู้ดำเนินการ ใครคือผู้ร่วม (เพื่อให้เกิดความหลากหลายในทักษะและประสบการณ์) และกำหนดบทบาทของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนในแต่ละช่วงเวลา 4 ช่วงหลัก อันได้แก่ 1) ทีมเหย้า-ให้ข้อมูลพื้นฐาน 2) ทีมเยือน-ซักถามสิ่งที่สงสัย 3) ทีมเยือน-เสนอมุมมอง และ 4) ทีมเหย้า-ทีมเยือนแลกเปลี่ยนความรู้

2. การเรียนรู้พลังการดำเนินงาน (Retrospect) มีรายละเอียดที่ลึกซึ้งมากกว่า AAR ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การนำบทเรียนที่ได้ไปใช้ในโครงการต่อไปมิใช่เพื่อให้ทีมงานบรรลุเป้าหมายของงานเดิม ซึ่งขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 จัดประชุมพร้อมหน้า (Face to face) ไม่ควรใช้วิธีการประชุมทางไกล (Video conference) หรือการติดต่อทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์

2.2 เชิญบุคคลที่เหมาะสมและ เช่น แกนหลักของโครงการ ผู้รับผลจากโครงการ

2.3 คัดเลือกวิทยากรและทีมงานที่มีทักษะและไม่ควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับโครงการเพราะจะทำให้ไปมุ่งเน้น อธิบาย “สิ่งที่เราทำผ่านมา” มากกว่าที่จะพิจารณาว่า “ เราควรจะทำอะไรต่อไปในอนาคต หากมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน”

2.4 ทบทวนวัตถุประสงค์และผลที่ส่งมอบของโครงการ

2.5 ทบทวนแผนงานและกระบวนการดำเนินโครงการ

2.6 ตั้งคำถามว่า “อะไรที่เป็นไปได้ดีและทำไมหลีกเลี่ยงคำถามที่ตอกย้ำความผิด

2.7 ค้นหาว่าอะไรทำได้ดี และมีข้อเสนอแนะในอนาคตอย่างไร

2.8 อะไรที่สามารถทำให้ดียิ่งขึ้น “ทุก ๆ ความสำเร็จมีช่องว่างของการพัฒนาเสมอ”

2.9 ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นและพยายามหลีกเลี่ยงการทำผิดซ้ำ

2.10 แน่ใจว่าผู้เข้าร่วมการประชุมไปด้วยความชื่นชม

2.11 จะทำอะไรต่อไป

2.12 บันทึกผลการประชุม โดยมีคำแนะนำสำหรับอนาคต

3. การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) เป็นเครื่องมือที่เชื่อในแนวคิดเรื่อง “ตีเหล็กกำลังร้อน” โดยพัฒนามาจากการพัฒนาการเรียนรู้ในกองทัพสหรัฐอเมริกา กล่าวกันว่าการเรียนรู้หลังปฏิบัติการมีสถานะเป็นระบบที่สถาปนาเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงสถาบัน (Institutional learning system) ที่สำคัญของทหารอเมริกันในช่วงช่วงที่อเมริกาประสบความพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนาม อันทำให้ความภาคภูมิในในตนเองของทหารอเมริกันเสื่อมถอยไปมาก แต่ด้วยการระบวนการการเรียนรู้หลังปฏิบัติการที่เข้มข้น หรือด้วยการถอดบทเรียนจากสถานการณ์รบจำลอง เมื่อทบทบนความสำเร็จหรือล้มเหลวภายหลังจากกลุ่มปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เพื่อหาหนทางที่จะทำให้ดียิ่งขึ้นในวันข้างหน้า ทำให้กองทัพเกิดการเรียนรู้เป็นอย่างมาก จนทำให้สามารถสถาปนาความรู้สึกภาคภูมิใจในกองทัพให้หวนกลับมาได้อีกครั้ง ดังนั้นการเรียนรู้หลังปฏิบัติการที่นำมาประยุกต์ใช้ในโครงการพัฒนานั้นมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น Lesson learned, Post-operation view, Learning review และLearning after the event เป็นต้น แต่คำถามหลัก ๆ ที่เรียกกันว่า Key learning points เพื่อการเรียนรู้ ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก ดังเช่น ชุดคำถามดังนี้

3.1 เราวางแผนกันอย่างไร อะไรคือจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติการ

3.2 เมื่อเราดำเนินโครงการพัฒนาไประยะหนึ่งแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เป็นไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่/ทำไมเป็นเช่นนั้น

3.3 มีสิ่งใดบ้างไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้/ทำไมเป็นเช่นนั้น

3.4 เรามีปัญหาอะไรบ้าง

3.5 เราน่าจะสามารถทำสิ่งใดให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้บ้าง

3.6 ในการดำเนินงานครั้งต่อไป มีสิ่งใดที่เราจะปฏิบัติให้แตกต่างไปจากครั้งที่ผ่านมา

การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) ซึ่ง เนาวรัตน์ พลายน้อย (2547 : 5-8) ได้กล่าวถึง ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ว่า ในการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด ระบบคุณค่าและพฤติกรรมนั้น แม้มีโครงการที่ออกแบบวางแผนไว้อย่างดีในขั้นตอนแรกแล้ว ก็ยังจะต้องการจัดการในขั้นตอนของการดำเนินการและในกระบวนการของโครงการให้มีลักษณะ “Effect process” ไปโดยตลอด เนื่องจากในความเป็นจริง

เงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ องค์ความรู้และวิธีคิดในการทำงานก็จะต้องมีพลวัตปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ด้วย องค์ความรู้ทุกด้านโดยเฉพาะองค์ความรู้ในการบริหารจัดการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายนั้น จึงต้องมีพลวัตอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยวิธีคิดที่หลากหลายและมีพลังอันจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กร การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) เกิดจากความเชื่อพื้นฐาน ดังนี้

1. ความรู้ ความรู้เกิดจากการใคร่ครวญ ครุ่นคิดและจัดระบบจากปฏิบัติการจริงอย่างทันเวลา

2. ใครคือผู้รู้ ผู้รู้ในโครงการพัฒนา คือ ผู้รู้ที่มิใช่ปัจเจกบุคคลที่ตั้งตัวกำหนดแนวปฏิบัติให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หากแต่ผู้รู้ คือ เครือข่ายของบุคคล และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางความรู้ ของผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริงมาด้วยกัน ผู้ปฏิบัติการที่หลายหลายคือแหล่งความรู้ (Source of knowledge) ของการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR)

3. ความรู้สร้างขึ้นหรือแสวงหามาได้อย่างไร การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) สร้างความรู้ผ่านการกระทำหรือการปฏิบัติจริงของกลุ่มอย่างกระตือรือร้น ทั้งนี้ความรู้จะผ่านการสังเคราะห์ โดยความช่วยเหลือของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) นำไปใช้และสร้างความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ

4. ความรู้ถ่ายทอด (Transmit) อย่างไร การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) เชื่อในการถ่ายทอดความรู้ในเชิงปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มผู้ปฏิบัติการด้วยกัน (Community of practices) และเชื่อว่าจะต้องมีกระบวนการให้ความรู้ใหม่เชิงปฏิบัติการที่สร้างขึ้นได้นั้น ถ่ายทอดเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้และเรียนรู้ในองค์กรให้ทั่วถึงโดยเร็วที่สุดโดยมีเงื่อนไขและสถานการณ์แวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมสนับสนุน

5. ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) จะถูกนำไปใช้ (Utilized) อย่างไร ความรู้ที่เห็นพ้องร่วมกันจะถูกนำไปใช้เพื่อปฏิบัติการครั้งต่อไปในทันที AAR เชื่อในเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่จะบรรลุได้ด้วยการบริหารจัดการความรู้ที่ผ่านการเห็นพ้องอย่างมีประสิทธิภาพ AAR มิเพียงให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้เท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับสมรรถนะของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ในการเลือกหยิบความรู้ที่มีอยู่แล้วมาใช้เพื่อปฏิบัติการให้ได้ผลด้วย

6. ความรู้มีการสะสม (Accumulated) อย่างไร การเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) แต่ละครั้งจะมีการทำเอกสารสรุปทบทวนโดยกลุ่มจนเป็นความเห็นรวม การสะสม

ความรู้โดยการบันทึกผ่านปฏิบัติการ แต่ละครั้งและนำความรู้เหล่านั้นมาเผยแพร่ไปสู่การค้นพบ "บทเรียนที่ดี"

7. สิ่งใดคือกระบวนการเรียนรู้ (Process of learning) กระบวนการเรียนรู้ในการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) คือการใช้ฐานการปฏิบัติการจริง วิธีการเข้าสู่ความรู้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วม มีปฏิสัมพันธ์ในทางราบและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างบูรณาการ ทั้งนี้วิธีการเรียนรู้ (Learning method) ในการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ข้างต้น และให้ความสำคัญอย่างมากกับผู้อำนวยความสะดวก ที่จะเป็นผู้มีบทบาทหลักในการอำนวยการให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการถอดบทเรียนเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการความรู้ในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม เพื่อการพัฒนา หรือปรับปรุงการปฏิบัติกิจกรรมในการปฏิบัติต่อไปของการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น โดยการสะท้อนการเรียนรู้หลังปฏิบัติกิจกรรมด้วยการอธิบายเหตุการณ์จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม จนเกิดผลการปฏิบัติตามความสามารถ

ในงานวิจัยครั้งนี้ จะใช้การถอดบทเรียนการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเสร็จสิ้น

6. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

6.1 ความหมายของความพึงพอใจ

จากการศึกษาค้นคว้างานเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ มีนักวิชาการและนักวิจัยได้ให้ความหมายแนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจ ไว้ดังนี้

วรูม (Vroom, 1964 : 99) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจและทัศนคติในสิ่งหนึ่งสามารถใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้ หมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น ทัศนคติด้านบวกจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นถึงสภาพความไม่พึงพอใจ

โวลแมน(Wolman, 1973 : 384) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึก (Feeling) มีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ต้องการหรือตามแรงจูงใจ

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 775) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ความพึงพอใจ" หมายถึงพอใจ ชอบใจ

มอร์ส (Morse อ้างถึงใน กมลมาศ อุเทนสุต, 2548) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความตึงเครียดของบุคคลให้น้อยลงได้ ถ้าความตึงเครียดมีมากก็จะทำให้เกิดความไม่พอใจ ซึ่งความเครียดมีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ หากมนุษย์มีความต้องการมากก็จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง แต่ถ้าเมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดความพอใจ

จีรพร วีระหงส์ (2548) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของความพึงพอใจไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นลักษณะความรู้สึก หรืออารมณ์ของบุคคล มี 2 ลักษณะคือ ความรู้สึกทางบวก คือ ความชอบ ความพอใจ เห็นใจ เป็นต้น และความรู้สึกทางลบ คือ ไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่เห็นใจ เป็นต้น

2. องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognitive Component) คือ การที่สมองของบุคคลรับรู้และวินิจฉัยข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับเกิดความรู้ความคิดเกี่ยวกับวัตถุบุคคลหรือสภาพขึ้น องค์ประกอบทางความคิดเกี่ยวข้องกับการพิจารณาที่มาของทัศนคติออกมาว่าถูกหือผิด ดีหรือไม่ดี

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior Component) เป็นความพร้อมที่จะกระทำหรือพร้อมที่จะตอบสนองต่อที่มาของทัศนคติ

6.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1970 : 170) โดยที่มาสโลว์มีความเชื่อพื้นฐานว่า “ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นกระบวนจูงใจให้มนุษย์แสวงหาความต้องการตามลำดับขั้น เมื่อมนุษย์มีความพึงพอใจอย่างสมบูรณ์ มนุษย์จะพึงพอใจต่อสิ่งนั้นและยังคงเรียกร้องความพึงพอใจสิ่งอื่น ๆ ต่อไปจนกว่าจะบรรลุความพึงพอใจในความต้องการขั้นสูงสุด”

ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (The Need Hierarchy Conception of Human Motivation) เรียงลำดับความต้องการของมนุษย์จากขั้นต้นไปสู่ความต้องการขั้นต่อไปเป็นลำดับดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการทางการสัมผัส

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความต้องการรู้สึกมั่นคงทางร่างกายและจิตใจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก การมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วม

4. ความต้องการได้รับความยกย่องนับถือ (Esteem Needs) ได้แก่ ความยอมรับนับถือ

ตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความสามารถในตนเอง ความศรัทธาในตัวเอง และการต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง และการยอมรับนับถือ

5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self –Actualization Needs) ได้แก่ การค้นพบคุณค่าและความสามารถของตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง และมีความเข้าใจในตัวเองอย่างแท้จริง

สรุปลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มีการเรียงลำดับขั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุด จะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อนบุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

มาสโลว์ มีข้อสังเกตเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ที่มีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาประกอบด้วย หลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1. หลักการแห่งความขาดตกบกพร่อง (The Deficit Principle) เมื่อมนุษย์พลาดหวังจากความต้องการของตัวเอง จะทำให้ความต้องการของตัวเองหยุดไปไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมอื่น ๆ ต่อไป จะกลายเป็นคนที่ยอมรับความพอจในสภาพตามความเป็นจริง ยอมรับและพอใจต่อความขาดตกบกพร่องของตัวเองได้

2. หลักการแห่งความเจริญก้าวหน้า (The Progression Principle) เมื่อมนุษย์บรรลุความต้องการในขั้นที่ต่ำกว่า มนุษย์จะต้องการความเจริญก้าวหน้าในขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับเรื่อย ๆ แม้ความต้องการของมนุษย์ไม่สามารถบรรลุในขั้นความต้องการที่สูงกว่า มนุษย์ก็จะพยายามให้ถึงที่สุดเพื่อให้ความต้องการสูงสุดในชีวิตเกิดขึ้นให้ได้

นอกจากนั้น ความพึงพอใจของมนุษย์ยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งล่อใจหรือเครื่องล่อใจ (Incentive) ดังที่ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2540 : 187 – 188) กล่าวไว้ว่า สิ่งล่อใจอาจเป็นวัตถุสิ่งของหรือเงื่อนไขที่สามารถจะตอบสนองความพึงพอใจของความต้องการได้ ดังนั้นสิ่งล่อใจจึงอาจจะเป็นเป้าหมายที่จะจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งล่อใจนั้นได้ สิ่งล่อใจแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ 1) สิ่งล่อใจที่เป็นเงิน ค่าจ้าง หรือสิ่งของ และ 2) สิ่งล่อใจที่ไม่ใช่เงิน เช่น คำยกย่องสรรเสริญ คำชมเชย มนุษย์อาจแสดงความพึงพอใจต่อสิ่งล่อใจไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งขึ้นอยู่กับสภาพชีวิตจริงของแต่ละบุคคล บางครั้งสิ่งล่อใจที่มีแรงจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรม อาจจะเกิดขึ้นได้ทั้งสองลักษณะในเวลาเดียวกัน นั่นคือ แสดงพฤติกรรมเพื่อให้สิ่งของบางอย่าง ในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมบางอย่างที่ทำให้ไม่พึงพอใจได้ เช่น การสอบได้เกรดที่ดีอาจไม่ใช่เพราะต้องการได้เกรดที่ดี แต่เป็นเพราะไม่อยากถูกลงโทษ การตำหนิจากบุคคลอื่นก็เป็นได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจจากสิ่งล่อใจเป็นผลจากเป้าหมายของความต้องการหลาย ๆ อย่างที่สัมพันธ์กับสภาพการณ์ที่เป็นจริง

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการแสวงหาความพอใจตอบสนองต่อร่างกายและจิตใจของตัวเอง หากได้รับความพึงพอใจจากความต้องการมนุษย์จะเกิดทัศนคติทางบวก พึงพอใจในชีวิตและพยายามแสวงหาความต้องการในขั้นที่สูงกว่าต่อ ๆ ไป จนกว่าจะเกิดความพึงพอใจหรือมีทัศนคติทางบวกในระดับสูงสุดนั้น แต่ถ้าหากมนุษย์ไม่ได้รับความพึงพอใจต่อความต้องการที่ต้องการมนุษย์จะเกิดทัศนคติเชิงลบต่อความพึงพอใจที่ได้รับ อาจจะผลให้มนุษย์ไม่มีปฏิกิริยา คือ เฉย ๆ ต่อความพึงพอใจนั้น ๆ ได้ จนไม่อยากจะแสวงหาความต้องการในลำดับขั้นที่สูงกว่าก็เป็นได้

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการสอน

อารีย์ ปรีดีกุล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์สำหรับนักศึกษาในสถาบันราชภัฏ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีการสตอรี่ไลน์สำหรับนักศึกษาสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏระหว่างกลุ่มที่ได้รับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยวิธีสตอรี่ไลน์และกลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีปกติใน 2 ด้าน คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาการสอนภาษาอังกฤษทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการอ่านภาษาอังกฤษทั่วไปและความคิดเห็นต่อกระบวนการเรียนการสอนของนักศึกษาที่ได้รับการสอนของนักศึกษาที่ได้รับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยวิธีสตอรี่ไลน์และวิธีการสอนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดยผู้เรียนกลุ่มที่ได้รับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีปกติ

ทิศนา แขมมณี (2548 : 282 - 284) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลซิปปา (CIPPA Model) โดยการบูรณาการประสบการณ์การสอนและวิธีการสอนตลอดระยะเวลา 30 ปี นำไปทดลองใช้จนเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีชื่อเสียงในวงการการศึกษาไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการสอนตามรูปแบบ CIPPA

รูปแบบการสอนตามรูปแบบ CIPPA มาจาก

C (Construction) คือ ครูจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง

I (Interaction) คือ ให้นักเรียนทำกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มี ปฏิสัมพันธ์ทาง

สังคมกับบุคคลและแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

P (Physical Participation) คือ จัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย

P (Process Learning) คือ จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการทำงานให้สำเร็จ

A (Application) คือ การจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบ CIPPA model

1. ขั้นการทบทวนความรู้เดิม เป็นการสนทนาซักถามถึงกิจกรรมที่เคยเรียนรู้ หรือพื้นความรู้ของนักเรียนในเรื่องที่จะดำเนินการสอน

2. ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่ หมายถึง ให้นักเรียนได้รู้จักแหล่งที่จะค้นหาความรู้ เช่น แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นห้องสมุด สื่อเอกสาร มุมประสบการณ์ต่าง ๆ หรือแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญในชุมชน เป็นต้น

3. ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาทำความเข้าใจแล้วใช้กระบวนการคิดในการประมวลข้อมูลที่รับเข้ามาใหม่กับข้อมูลเดิมทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือสิ่งใหม่

4. ขั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเมื่อได้เรียนรู้แล้วนำองค์ความรู้นั้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสะท้อนความคิดของตน

5. ขั้นการสรุปและการจัดระเบียบความรู้ เพื่อให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนได้ง่าย เป็นกิจกรรมสรุปร่วมกัน โดยสังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้

6. ขั้นการแสดงผลงาน เป็นกิจกรรมเสนอสิ่งที่เรียนรู้ในรูปของการจัดกิจกรรม

7. ขั้นการประยุกต์ใช้ความรู้ นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ หรือเพื่อแก้ปัญหาในสิ่งที่ต้องการคำตอบต่อไป

ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลซิปปา (CIPPA Model) ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียน สามารถอธิบาย ชี้แจง ตอบคำถามได้ดี

นอกจากนั้นยังได้พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นกลุ่ม การสื่อสาร รวมทั้งเกิดความใฝ่รู้ด้วย

บัญชา จันมาค้อ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการสอนสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรมในวิชากระบวนการการทำงาน (พอ 011) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรมในวิชากระบวนการการทำงาน (พอ 011) ชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 5 และเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชากระบวนการทำงาน (พอ 011) ของนักเรียนก่อนการเรียนและหลังการเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรม ในวิชากระบวนการการทำงาน (พอ 011) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้านคือ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลสะท้อน กระบวนการจัดการเรียนตามรูปแบบการสอนประกอบด้วย 4 ขั้น คือ ขั้นนำ ขั้นสอน ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นย่อย คือ กำหนดจุดมุ่งหมาย วางแผนการทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามแผน วิเคราะห์ความรู้ด้านจริยธรรม ประเมินสรุปการดำเนินการเชื่อมโยงองค์ความรู้ นำเสนอรูปแบบ และขั้นสรุป 2) ระดับความรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมากกว่าร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ (2550 : 183-185) ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู และเพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ที่เสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู พบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียน การสอนแบบการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบนี้มีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการการจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง 2) การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดลองกับกลุ่มทดลอง พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทัศนีย์ ทองไชย (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 2) ประเมินประสิทธิผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา 3) ถอดบทเรียนการจัดการความรู้หลังการใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและ

ระดับกลุ่ม มุ่งเน้นให้นักเรียนสร้างความรู้จากการปฏิบัติร่วมกันและมีการจัดเก็บความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของนักเรียนเปลี่ยนเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ 2) รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษามีองค์ประกอบสำคัญ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการความรู้ 4) การวัดและประเมินผล 5) ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ส่วนผลการทดลองใช้รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนทักษะการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอน และ3) ผลการถอดบทเรียน นักเรียนสามารถเล่าเรื่องจากการดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ได้ ส่วนการบันทึกความรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาดังกล่าว ทำให้ทราบว่า รูปแบบการสอนเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา ที่อาจารย์ผู้สอน หรือบุคลากรทางการศึกษาสามารถผลิตรูปแบบการสอนให้มีความเหมาะสมกับการสอนในแต่ละวิชา ได้ทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา เพราะรูปแบบการสอนมีความเป็น “ศาสตร์การสอน” ที่ผู้สอนสามารถทำการวิจัย หรือผลิตรูปแบบการสอนได้อย่างไม่มีข้อจำกัด เพราะการศึกษาไม่มีทางหยุดนิ่ง รูปแบบการสอนที่วิจัยขึ้นมาสามรถสร้าง “องค์ความรู้” ใหม่ได้เช่นเดียวกัน

7.2 งานวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง

7.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งภายในประเทศ

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสอนด้วยวิธีปรากฏการณ์วิทยา : การศึกษารายวิชาสันติภาพศึกษา” ในวิชามนุษย์กับสันติภาพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการวิจัยการสอนสันติศึกษาชิ้นแรก ๆ ในระดับอุดมศึกษาไทย โดยใช้การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาด้วยวิธีการปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) คือ กระบวนการการศึกษาแบบปฏิสัมพันธ์ที่ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการแสวงหาความรู้ ผู้สอนมีบทบาทสนับสนุนชี้แนะภายใต้บรรยากาศแห่งเสรีภาพที่มีระบบระเบียบ ต้องการความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบสูง องค์ประกอบหลักของการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) สิ่งสร้าง ทั้งสิ่งเดิมและสิ่งใหม่ 2) กระบวนการ ได้แก่ การจดบันทึก การทำรายงาน และการนำเสนอรายงาน และ 3) ผลที่ได้ ได้แก่ ผลงานของนิสิตและอาจารย์ ซึ่งมีความสำคัญและความสัมพันธ์กัน ผลที่ได้จากการศึกษา พบว่า นิสิตมีพัฒนาการ จำนวน 3 ด้าน หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษาด้วยวิธีการปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ได้แก่ 1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ 2) ความคิด

วิเคราะห์ที่เป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผลในมุมกว้าง และ 3) คุณธรรม ได้แก่ การเข้าใจตนเอง สังคม ทั้งระบบใกล้และไกลตัว ซึ่งนำไปสู่ทัศนคติและปฏิบัติในทางใฝ่สันติภาพมากขึ้น

วลัย พานิช (2542 : 1 – 10) ได้ทำการศึกษากรณีศึกษาการเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา วิชาเลือกในหมวดวิชาครูของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาผลที่นิสิตได้รับจากประสบการณ์การทำโครงการการเรียนรู้จากการบริการแก่สังคม การดำเนินการวิจัยเป็นการทดลองนำการเรียนรู้จากการบริการแก่สังคมมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาสันติศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นิสิตได้รับประสบการณ์จากการทำโครงการการเรียนรู้บริการแก่สังคมผ่านรายงานเป็นผลเชิงบวกทั้งสิ้น ได้แก่ 1) ในด้านส่วนตัว นิสิตได้เห็นคุณค่าของตนเองในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น รู้จักการให้และแบ่งปันเพิ่มขึ้น รู้จักการเสียสละ มีความภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำ มีความมั่นใจในการทำงาน มีความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้นและมีกำลังใจในการดำรงชีวิต ได้ฝึกความคิดและเกิดความรักในผู้เรียนมากขึ้น 2) ด้านการให้บริการแก่สังคม นิสิตมีการเปลี่ยนความคิดว่าจะต้องรู้จักตอบแทนสังคม รู้จักการทำงานเพื่อบริการสังคม เพื่อส่วนร่วม ได้เรียนรู้การบริการมากขึ้น รู้จักสังคมมากขึ้นและมองเห็นปัญหาสังคมมากขึ้น และ 3) ด้านการร่วมงานกับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ นิสิตรู้จักการทำงานอย่างเป็นระบบมากขึ้น ได้เรียนรู้การทำงานเป็นทีม ได้มีโอกาสพบปะบุคคลหลายประเภท มีมนุษยสัมพันธ์ดีขึ้น รวมทั้งเรียนรู้วิธีการติดต่อกับหน่วยงาน หรือชุมชนมากขึ้น จึงสรุปได้ว่า การสอนด้วยการใช้โครงการเรียนรู้จากการบริการเป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นิสิตได้เพิ่มพูนการเรียนรู้เนื้อหาในหลักสูตรและงานที่เขาได้ลงมือทำ นั้นมีผลต่อสังคม เป็นการเชื่อมโยงห้องเรียนและสังคม หรือมหาวิทยาลัยและสังคมภายนอก การสอนด้วยวิธีการนี้เป็นการเปิดกว้างให้นิสิตได้เรียนรู้จากสภาพจริง โดยผ่านการปฏิบัติการ่วมกัน (Cooperative Action) และการนำการเรียนรู้จากการบริการแก่สังคมมาเป็นส่วนหนึ่งของการสอนวิชาสันติศึกษาที่ประสบความสำเร็จในระดับที่ดีและน่าพอใจยิ่ง

จิตราภรณ์ สมยานนทนากุล (2547) อาจารย์ประจำภาควิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้นำเสนองานวิจัยเรื่อง “ การใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง : ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย - มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาระหว่างพ.ศ.2541 - 2546 ” วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้งศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย - มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ระหว่าง พ.ศ. 2541 - 2546 ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกจะเป็นการสำรวจและรวบรวมเอกสารโดยการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและเอกสาร และส่วนที่สอง เป็นการ

สัมภาษณ์เชิงลึกโดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 5 กลุ่ม คือ บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการ ฯ ฝ่ายสนับสนุนโครงการ ฯ ฝ่ายคัดค้านโครงการ ฯ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ฯ และบุคคลที่มีบทบาทในฐานะสื่อกลาง โดยมีกรอบการศึกษา 3 เรื่อง คือ การรับรู้ สันติวิธีของคู่ขัดแย้ง ความไว้วางใจ และช่องทางการสื่อสาร

ผลการศึกษาวิเคราะห์การใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ระหว่าง พ.ศ.2541 - 2546 พบว่า 1) การรับรู้ว่า สันติวิธีมีความหมายว่าอย่างไรเป็นปัจจัยเบื้องต้นในการกำหนดวิธีการหรือมาตรการต่าง ๆ ในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง เพราะหากมีการรับรู้ที่ครอบคลุมประเด็นความรุนแรงทางโครงสร้าง การกำหนดวิธีการและมาตรการต่าง ๆ ก็จะสามารถหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงทางโครงสร้างเหล่านี้ได้ ซึ่งก็จะทำให้ความขัดแย้งสามารถที่จะอยู่ในขอบเขตที่จะจัดการได้โดยปราศจากความรุนแรง 2) การสร้างความไว้วางใจและไม่ไว้วางใจระหว่างคู่ขัดแย้งยังเป็นประเด็นหนึ่งที่จะต้องพิจารณาในการใช้แนวทางสันติวิธี เพราะปัจจัยนี้มีผลต่อการสร้างอคติขึ้นระหว่างกัน หากเกิดอคติทางลบก็จะส่งผลต่อการใช้แนวทางสันติวิธีโดยเฉพาะประเด็นการตีความพฤติกรรมต่าง ๆ ของอีกฝ่ายไปในทางลบ การสื่อสารระหว่างกันก็จะถูกปิดลง และยิ่งหากไม่มีการสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างกันอย่างทันการณ์ และสามารถสร้างความเชื่อถือของช่องทางการสื่อสารนั้นแก่ทุกฝ่ายได้ ความขัดแย้งก็จะมีแนวโน้มที่จะตึงเครียดขึ้นและอาจจะนำไปสู่ความรุนแรงได้ และ 3) วิธีการการใช้แนวทางสันติจึงควรให้ความเข้าใจในเบื้องต้นว่าแนวทางดังกล่าวไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงโดยเจตนาไม่ว่าจะมีข้ออ้างใด ๆ ก็ตาม พร้อม ๆ กัน นั้นก็ต้องหาทางจัดการกับความไม่วางใจต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และพยายามเสริมสร้างความไม่ไว้วางใจออกไป พยายามหาช่องทางการติดต่อสื่อสารแบบสันติวิธีระหว่างกันให้เกิดขึ้นซึ่งลักษณะสำคัญของช่องทางดังกล่าวคือ ต้องเปิดกว้างให้กับทุกฝ่ายในความขัดแย้งสามารถเข้ามาพูดคุยได้อย่างเปิดเผยและร่วมกันหาทางออกจากความขัดแย้งที่กำลังเผชิญอยู่ได้อย่างสร้างสรรค์

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (2547) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่” (A Pattern of Conflict Management by Buddlish Peaceful Means : A Critical Study of Mae Ta Chang Watershed Chiang Mai) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้ง และรูปแบบในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในลุ่มน้ำแม่ตาช้างจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อนำเสนอแนวทาง และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวกับ “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี” ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน ระเบียบวิธีการ

วิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเอกสาร (Ducumentary Research) ทั้งในแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ "สันติวิธีเชิงพุทธ" ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนา และงานวิจัยเพื่อการพัฒนารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการกลุ่มลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี พบว่า ความขัดแย้งเป็นทุกข์ในระดับโลกิยวิสัย ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นของบุคคลและสังคม แต่ในระดับโลกุตระนั้น ความขัดแย้งมี ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตัวเอง พระพุทธเจ้า นำเสนอสันติวิธีไว้หลายวิธีได้แก่ การเจรจากันเอง การไกล่เกลี่ยคนกลาง การตั้งคณะกรรมการไต่สวน การพิจารณาตัดสินโดยสังฆสภา (สภาสงฆ์) ด้วยวิธีการการตัดสินใจโดยการเงียบ การใช้เสียงข้างมาก การโน้มน้าว การประนีประนอม เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ความขัดแย้งในลุ่มน้ำตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การรุกล้ำริมน้ำ การขยายตัวของรีสอร์ท วิธีการแก้ไขโยการเจรจากันเอง การเจรจาโดยการไกลเกลี่ยคนกลาง และการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนลุ่มน้ำได้รูปแบบ "ธัมมิกมัชฌิมวิธี" วิธีการแบบกลาง ๆ ในการแก้ไขความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปทดลองใช้กับชาวบ้านจนเป็นที่ยอมรับและเห็นว่ารูปแบบดังกล่าวจะนำสันติมาสู่ลุ่มน้ำแม่ตาช้างได้อย่างยั่งยืน

เสริมศักดิ์ บุตรทอง (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์ "การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 และเขต 2 " วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาการจัดการการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 และเขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 63 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4 ในห้องเรียนมีการเสริมสร้างมาก คือ การสร้างคุณธรรมหลัก การปลูกฝังความภูมิใจในการเป็นชาติของตน และการเสริมสร้างปานกลาง คือ การลดความขัดแย้งในตนเองและระหว่างบุคคล การสร้างทัศนคติที่ดีในการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคนในโลก การรู้จักการให้ความเคารพผู้อื่น และการเสริมสร้างสันติภาพนอกห้องเรียน ส่วนการเสริมสร้าง

น้อย ได้แก่ คือ การทำโครงการกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติภาพ และกิจกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

สุชิน การสมวรรณ์ (2548) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง " การพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพของกองทัพบกไทย" (Curriculum Development for Peace Keeping Operation of Royal Thai Army) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพของกองทัพบกไทยในการสนับสนุนสหประชาชาติ ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นงานวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาหลักสูตร ผู้วิจัยได้นำผลจาการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลสอบถาม และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เคยร่วมปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพ และนำผลการสำรวจมาเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในการสร้างโครงร่างหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้ย่อย 6 module คือ เรื่องข้อมูลพื้นฐาน เรื่องความมั่นคงและรักษาความปลอดภัย เรื่องประเด็นสำคัญในการปฏิบัติ เรื่องการสนับสนุนในการปฏิบัติการ และเรื่องการฝึกแก้ปัญหาที่ต้องการบังคับการ ภายในหน่วยการอบรมแต่ละหน่วย ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการฝึก ขั้นตอนในการแก้ปัญหา กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อและอุปกรณ์การจัด และการประเมินผลโดยจัดทำขึ้นเป็นแบบการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก 2) การทดลองใช้หลักสูตร พบว่าการทดสอบผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนและหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ ความสามารถและการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) การประเมินผลหลักสูตร จากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพ จำนวน 20 คน ภาพโดยรวมทั้งหมดส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับการจัดทำหลักสูตรระดับมาก ซึ่งหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนายทหารที่จะเดินทางไปปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพ แต่ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์และพื้นที่ปฏิบัติการ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป เพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2549) ได้เสนองานวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ปี พ.ศ. 2549 โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า ระหว่าง พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2553 วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ในการลดความขัดแย้งและความรุนแรงในสถานศึกษา ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และความขัดแย้งของนักเรียนกับองค์กร หรือสังคม ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นงานวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and

Development) รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษาแก่โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขึ้นพื้นฐาน ผลการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนเป็นแหล่งบ่มเพาะจิต – พฤติกรรมใช้ความรุนแรงแก่เด็กและเยาวชน ความขัดแย้งของเด็กเป็นการรังแกตามธรรมชาติของวัย ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากความขัดแย้งในองค์กร ระหว่างองค์กรและชุมชน ฯ ดังนั้น รูปแบบการจัดการความขัดแย้งการรังแกในสถานศึกษาจะยึดหลักปรัชญาพัฒนาตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพ การเสริมสร้างพลังทางบวกต่อตนและเหตุการณ์ การสื่อสารปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่มีประสิทธิผล "ทักษะฟังใจ" การบริหารชั้นเรียนทางบวก การใช้สันติวิธีจิตวิทยาจัดการความขัดแย้งและป้องกันการรังแก และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นสมอง : เทคนิคบูรณาการสมองครบส่วนและพหุปัญญา มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาสามารถช่วยลดความรุนแรง และจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงแก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จิรศักดิ์ ชำนาญเวช (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี : กรณีศึกษาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชุมชนชนบท" โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาคุณสมบัติส่วนบุคคล และพฤติกรรมของวัยรุ่นในชนบท สาเหตุของความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชนบท และแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธีของวัยรุ่นในชนบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วัยรุ่นชาย/หญิง ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พระสงฆ์ ข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา ในพื้นที่ตำบลสระพัง อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 154 คน ผลการวิจัย พบว่า 1)สาเหตุของความขัดแย้ง และการทะเลาะวิวาทวัยรุ่นมีพฤติกรรมดังกล่าวมาจาก พฤติกรรมส่วนบุคคล ส่วนด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยรวมมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น มีสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ แหล่งอบายมุข และแหล่งมั่วสุ่มในชุมชน 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธีโดยบุคคลและกลุ่มบุคคล คือทุกคนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อย ด้านแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธีโดยองค์กรของรัฐและเอกชน คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนอย่างสันติวิธี 3) ปัญหาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชุมชนชนบท มีสาเหตุหลักจาก พ่อแม่ผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ดูแลบุตรหลาน เป็นเหตุให้ขาดความอบอุ่นในครอบครัว ต้องการการยอมรับจากเพื่อนและสังคมเป็นเหตุให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา เพื่อต้องการให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และเพื่อนยอมรับ และให้ความสนใจ เช่น การขับรถจักรยานยนต์เสียงดัง การเลียนแบบสื่อและรุ่นพี่ การทะเลาะวิวาท การดื่มสุราของมึนเมาประเภทต่าง ๆ การเที่ยวกลางคืน เป็นต้น วิธีการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ ควรเน้นที่พ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ หมั่นอบรมสั่งสอนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ให้รู้จัก

ระเบียบวินัยของสังคม และทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่วัยรุ่น ในส่วนองค์กรของรัฐหรือเอกชน ควรจัดให้วัยรุ่นได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การจัดอบรมความรู้หลักสูตรการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ เพื่อฝึกพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์และวิธีการป้องกัน และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี สำหรับวัยรุ่นในชนบท

ธัญญรัตน์ ทิวถนอม (2550) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การลงโทษประหารชีวิต : อำนาจ ความรุนแรง และรัฐไทย" (Death Penalty : Power Violence and the Thai State) โดยมีคำถามหลัก ในการศึกษาวิจัยว่า การศึกษาวิจัยเรื่องการลงโทษประหารชีวิตในสังคมไทย ส่วนใหญ่จะศึกษาใน เรื่องแนวคิดในการลงโทษ ตัวบทกฎหมาย วิธีการลงโทษ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและผลเสีย จากการลงโทษประหารชีวิต การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งที่จะตอบคำถามว่าควรยกเลิกโทษการประหาร ชีวิตในสังคมไทยหรือไม่ ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้ วิธีการวิจัยเอกสาร (Ducumentary Research) ซึ่งเอกสารที่ใช้แบ่งออกเป็น 1) เอกสารชั้นต้น เช่น ตัวบทกฎหมาย เอกสารนโยบายของรัฐ และเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการ ลงโทษประหารชีวิต ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2546 และ 2) เอกสารชั้นสอง เช่น หนังสือ เอกสาร วารสาร บทความ สิ่งพิมพ์ และข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวกับเรื่องรัฐ การใช้ความรุนแรง และการลงโทษประหารชีวิต ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง พ.ศ. 2546 ผลการวิจัยพบว่า รัฐไทยมี ความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการลงโทษประหารชีวิตในแต่ละยุคสมัย เพราะระบอบการ ปกครองที่ต่างกันย่อมมีวิธีในการสร้างความชอบธรรมให้กับการลงโทษประหารชีวิตที่แตกต่างกัน ไป อย่างไรก็ตามอำนาจในการลงโทษประหารชีวิตก็ยังคงอยู่กับรัฐไทย นอกจากนี้สังคมไทย ยอมรับและให้การสนับสนุนการลงโทษประหารชีวิตผู้ที่กระทำความผิดก็เนื่องจากเหตุผลที่ได้ถูก รองรับโดย ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในไตรภูมิพระร่วง (เรื่องกรรมใน พุทธศาสนา) ซึ่งรัฐมักอ้างการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นการสร้างความชอบธรรมในการลงโทษ ประหารชีวิต และเพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการ ดำเนินการตามกฎหมายกับผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งบางครั้งกลับนำไปสู่ความรุนแรง เช่น การใช้นโยบายปราบปรามอาชญากรรม นโยบายปราบปรามยาเสพติดของรัฐ ฯลฯ มีการใช้อำนาจ รัฐละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจนทำให้องค์กรสิทธิมนุษยชน และองค์กรทางศาสนาออกมา ทักท้วง

ประชุม โพธิกุล (2551 : 20) ได้พิสูจน์ผลงานของรอบบินส์ (Robbins) โดยทำการวิจัย "การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก" โดยใช้ทฤษฎี ของรอบบินส์ ปรากฏว่า ผู้บริหารให้อันดับความสำคัญของการใช้ยุทธวิธีการจัดการความขัดแแย้ งสูงสุด และเท่ากัน มี 2 วิธี คือ การแก้ปัญหาร่วมกัน กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคล

อันดับความสำคัญต่ำสุดได้แก่การใช้ยุทธวิธีการเพิ่มทรัพยากร ความสำเร็จของการใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ในการจัดการความขัดแย้ง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การแก้ปัญหาร่วมกัน การเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนบุคคล การประนีประนอม การพิจารณาวัตถุประสงค์ระดับสูง การหลีกเลี่ยง การเปลี่ยนโครงสร้าง การใช้อำนาจ การเพิ่มทรัพยากร การกลบเกลื่อนในฐานะส่วนบุคคลของผู้บริหารยังไม่บรรลุถึงซึ่งนิพพาน ผู้บริหารก็ยังต้องประสบกับความขัดแย้งอยู่ตลอดดูจะเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิตมนุษย์ที่เกิดมามีความแตกต่าง การขจัดความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ เพราะขจัดความขัดแย้งก็คือขจัดมนุษย์ การเลือกใช้ยุทธวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารจะค้นหาสาเหตุ เนื้อหาสาระของความขัดแย้ง สถานการณ์รอบด้าน วิธีใดก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสมของสังคมไทย และดุลยพินิจของผู้บริหารเอง

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข (2553) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ปี 2553 พบว่า การเรียนการสอนจริยธรรมของครูในสถานศึกษาส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบ 3 M (Moraling Modeling Manipulating) คือ การสอนว่าอะไรดี/ควรทำ และอะไรไม่ดี/ไม่ควรทำ การให้ทำตามตัวแบบที่ดี หรือการให้รางวัล การลงโทษ การปรับพฤติกรรมหรือการแรงเสริมต่าง ๆ ให้กับเด็กบ้าง ซึ่งนักจิตวิทยาวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากไม่สามารถปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ไม่ กลุ่มนักจิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพซึ่งนำโดยนักจิตวิทยาชื่อดัง เอ. เอช มาสโลว์ (A.H. Maslow) ได้เสนอทฤษฎีใหม่พัฒนาบุคลิกภาพครองคุณธรรม จริยธรรมและวินัยด้วยการตอบสนองความต้องการ 5 ขั้น โดยเฉพาะที่ขาดไม่ได้ขั้นที่ 3-4 เป็นโครงสร้างบุคลิกภาพที่มีประสิทธิภาพ คือความต้องการความรักและความภูมิใจในความมีค่าของตน เมื่อบุคคลได้รับการเติมเต็มแล้วจะผลักดันให้แสวงหาคุณธรรมจริยธรรมและวินัยด้วยตน ประการสำคัญ ดร.โทมัส กอร์ดอน (Dr. Thomas Gordon) ได้พัฒนาความรักความภาคภูมิใจเป็นเทคนิคการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่มีประสิทธิผล “ทักษะฟังใจ” (Active Listening) ทำให้ครูและผู้ปกครองสามารถนำไปสื่อสารทางบวกกับครู-ศิษย์แทน การสื่อสารทางลบแบบเดิมที่เคยชิน ประการสำคัญสันติวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยจัดการความขัดแย้งและปัญหาต้องใช้ทักษะการฟังเป็นเครื่องมือสำคัญทุกขั้นตอน ด้วยเหตุนี้การสร้างค่านิยมสันติวิธีจึงบูรณาการกับการสร้างค่านิยมจริยธรรมตามหลักจิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพได้เป็นอย่างดี ครูไม่ต้องสอนแยกส่วน ประการสำคัญสันติวิธีเป็นวิธีที่ชอบด้วยจริยธรรม ยกระดับจิตใจ เคารพในชีวิตเพื่อนมนุษย์มากขึ้น เอื้อเฟื้อ ดีงาม ไม่ถูกครอบงำด้วยความเกลียดชัง ความโกรธแค้น และพยาบาทไม่ทำลายชีวิตผู้อื่น สันติวิธีคือจริยธรรมนั่นเอง สรุปคือ ความรุนแรงเป็นปัญหาสังคมไทยอย่างหนึ่งแล้ว ซึ่งเด็กเรียนรู้จากโรงเรียน บ้าน และสังคม การสอนจริยธรรมมีปัญหารอบด้านและการสอนจริยธรรม การสอนจริยธรรมตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพสามารถบูรณาการกับสันติวิธีได้

สถาบันพระปกเกล้า (2555 : 9 - 155) ได้นำเสนอรายงานวิจัยการสร้างความปรองดองแห่งชาติ ต่อรัฐบาลและสาธารณะชน หลังเกิดเหตุการณ์การสลายการชุมนุมทางการเมือง เมื่อเดือนเมษายน – พฤษภาคม 2553 การศึกษาวิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การประมวลวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏการณ์ความขัดแย้งในสังคมไทย การวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา (Case Study Research) โดยการถอดบทเรียนกรณีศึกษา 10 ประเทศ การประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย นักการเมืองอาวุโส ผู้มีบทบาทนำที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความปรองดอง และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยใช้คำถามปลายเปิดสำหรับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) และการระดมความคิดเห็นโดยการประชุมกลุ่ม (Focus Group) ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) การจัดการเกี่ยวกับความจริงของเหตุการณ์รุนแรงที่นำมาสู่ความสูญเสียโดยการเปิดเผยของเท็จจริงของเหตุการณ์ที่ไม่ระบุตัวบุคคลในระยะเวลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บทเรียนที่เกิดขึ้นในอดีตและป้องกันมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกในอนาคต 2) การให้อภัยผ่านกระบวนการนิรโทษกรรมคดีที่เกี่ยวเนื่องกับการชุมนุมทางการเมืองโดยรวมถึงกลุ่มผู้ชุมนุมทุกฝ่าย เจ้าหน้าที่รัฐและผู้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อย 3) การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและการลดเงื่อนไขของข้อกล่าวอ้างว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในส่วนของการดำเนินคดีกับผู้กล่าวหาจากกระบวนการตรวจสอบการกระทำที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ (คตส.) 4) การกำหนดกติกาทางการเมืองซึ่งอาจรวมถึงการแก้ไขกฎหมายหลัก/รัฐธรรมนูญ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาข้อสรุปต่อประเด็นที่อาจจะขัดต่อหลักนิติธรรม และความเป็นประชาธิปไตย และต้องหลีกเลี่ยงการสร้าง “ความยุติธรรมของผู้ชนะ” อาทิ การยุบพรรคการเมืองโดยง่าย การเพิกถอนสิทธิทางการเมืองโดยง่าย และการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และองค์กรอิสระ 5) การสร้างการยอมรับในมุมมองต่อประชาธิปไตยที่แตกต่าง ในประเด็นคุณลักษณะของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (กติกาการเมือง) 6) การวางรากฐานของประเทศไทยเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การเสริมสร้างวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง และ 7) การสร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง โดยรัฐบาลควรสร้างความตระหนักของทุกภาคส่วนในสังคมให้เห็นความสำคัญของการสร้างความปรองดองแห่งชาติ มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งในรูปของตัวเงินและความรู้สึก ทุกฝ่ายควรงดเว้นการกระทำที่แสดงถึงการไม่เคารพกฎหมายและหลักนิติรัฐ เช่น การใช้มวลชนกดดันเรียกร้องด้วย

วิธีการอันผิดกฎหมาย มีกระบวนการพูดคุย (Dialogue) ใน 2 ระดับ คือ ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มที่มีส่วนได้เสียโดยตรง และ ระดับประชาชนฐานรากในรูปแบบการจัด "เวทีประเทศไทย" ในพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการถกเถียงประเด็นปัญหาความขัดแย้งและร่วมกันหาทางออกของประเทศร่วมกัน

7.2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในต่างประเทศ

มานีชา แซมพาท พาสเควล (Maneesha Sampath Pasqual, 2001) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพูดจากหัวใจเพื่อการศึกษาสันติภาพในศรีลังกา" (Speaking to the heart Education for peace in Sri Lanka) ผลการวิจัยสรุปว่า การสร้างสันติภาพจำเป็นต้องเข้าใจในด้านวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ อย่างลึกซึ้งและเป็นองค์รวมมากกว่าการมองแคบ ๆ เพียงความรุนแรงภายในประเทศ การสร้างสันติภาพจะต้องมีการพัฒนาคุณค่า และเจตคติด้านบวก ซึ่งการสร้างคุณลักษณะดังกล่าวสามารถใช้การศึกษาเป็นส่วนช่วยได้ โดยเฉพาะการพูดด้วยหัวใจเพื่อการศึกษาสันติภาพ จากการศึกษาวิจัยการศึกษาสันติภาพในประเทศศรีลังกา พบว่า หากมีการพูดคุยกันอย่างจริงใจด้วยหัวใจที่ปรารถนาสันติภาพ ทั้งในระดับบุคคล สังคมและประเทศย่อมจะนำไปสู่สันติภาพได้ในอนาคต

ฮากิท กัล เอ็ด (Hagitte Gal – Ed, 2001) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การสร้างความรู้เกี่ยวกับสันติภาพด้วยการใช้ทฤษฎีฐานราก ผ่านวีดิทัศน์เกี่ยวกับการสนทนาด้านสันติวิธีชุด Articulation เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การศึกษาเพื่อสันติภาพ" (The making of art the knowledge of peace A grounded theory Study of video ARTiculation as a learning tool in a dialogic program of peace education) การวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาของการวิจัยฐานราก ซึ่งอธิบายควมสัมพันธ์ของการสนทนาว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของความรู้ และศิลปะในสื่อเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านสันติภาพ กระบวนการนำความรู้จากผลงานศิลปะไปสู่การตระหนักรู้ถูกเรียกว่า ARTiculation การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีมโนทัศน์ของงานวิจัยมุ่งศึกษาประเด็นทางญาณวิทยาของศิลปะว่าศิลปะไม่ใช่เพียงภาพประทับใจ แต่ยังเป็นกระบวนการตระหนักรู้และการพัฒนาจิตสำนึกอย่างหนึ่ง เช่น เดียวกันกับการนำเสนอเรื่อง สันติภาพ และศิลปะยังเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมประสานพรมแดนของวิทยาศาสตร์ และพรมแดนของศิลปะเข้าไว้ด้วยกัน ผลการวิจัยพบว่า ความคล้ายคลึงระหว่างศิลปะและสันติภาพในฐานะที่เป็นกระบวนการตระหนักรู้ซึ่งถูกจัดสร้า นอกจากนี้ยังพบการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของประสบการณ์การเรียนรู้โดยการสนทนาผ่าน ARTiculation อย่างเห็นได้ชัด ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ถูกสร้างเป็นทฤษฎีฐานราก (Agrounded Theory) ของญาณวิทยาสนทนาเกี่ยวกับสันติภาพ

แจนนา คลาวเนวา (Janna Khloudneva, 2002) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การส่งเสริมสันติวัฒนธรรมผ่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน" (Promotion of a Culture of peace through nonformal education) จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อสำรวจศักยภาพของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการส่งเสริมสันติภาพ ศึกษาทั้งในหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรทางศาสนา และกลุ่มการเมือง การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาผู้ที่อยู่ในพื้นที่กำลังพัฒนามาร่วมกระบวนการเรียนรู้ด้วยกันผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และทำการวิเคราะห์เชิงลึก ผลการศึกษาวิจัยพบว่าการจัดหาความรู้ และทักษะที่เป็นประโยชน์ ช่วยเพิ่มความตระหนักและความเคลื่อนไหวของผู้ที่อยู่ในพื้นที่กำลังพัฒนาในการสร้างความมั่นคง สันติภาพ และประชาธิปไตยในอนาคต

ลอว์เรนส์ เจราลด์ แม็คโดนัลล์ (Lawrence Gerard MacDonald, 2003) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาดั้งเดิมจากพลเมืองศึกษาสู่กรอบแนวคิดการศึกษาเพื่อสันติภาพในยุคโลกาภิวัฒน์" (Traditional approaches to citizenship education, globalization, towards a peace education framework) ผลการศึกษาวิจัยพบประเด็นการโต้แย้งในการศึกษาสันติภาพที่มีประสิทธิภาพนั้นควรที่จะศึกษามากกว่าประเด็นความเป็นพลเมือง การศึกษาสันติภาพจึงมีความเหมาะสมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษาสันติภาพมีขอบข่ายการศึกษาที่กว้างขวาง มีการศึกษาเป็นองค์รวมมีลักษณะการบูรณาการในศาสตร์ต่าง ๆ และเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติมากกว่าที่จะศึกษาเพียงประเด็นใด ประเด็นหนึ่ง

เจนนิเฟอร์ แอน คอตติก (Jennifer Anne Kottick, 2003) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การไต่สวนในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาประชาธิปไตยและสันติภาพในระดับชั้นอนุบาล" (Inquiry in to the issue of democracy and peace education in kindergarten program) ผลการศึกษาวิจัยสรุปว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง ซึ่งผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างสันติภาพและประชาธิปไตยได้ การทำความเข้าใจธรรมชาติของเด็ก และการเล่นของเด็กจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาสันติภาพและประชาธิปไตยในช่วงวัยที่มีคุณลักษณะเหล่านี้กำลังก่อตัวได้

โซลา ไอ มาร์ติน และ แอนดริว (Sola I Martin and Andreu, 2004) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง " ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรักษาสันติภาพกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการศึกษากรณีศึกษา MINURSO ในการลงมติสหประชาชาติในเวิสเทิร์น ซาฮารา" (The United Nations mission for the referendum in Western Sahara : a case study of MINURSO, including a re-evaluation of the relationship between peacekeeping and conflict resolution) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรักษาสันติภาพกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการศึกษา กรณีศึกษา MINURSO ในการลงมติสหประชาชาติในเวิสเทิร์น ซาฮารา ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเอกสาร (Ducumentary Research) เกี่ยวกับภารกิจของ

สหประชาชาติในการดำเนินการจัดการความขัดแย้ง และสร้างสันติภาพใน MINURSO ทฤษฎีฐานราก (Ground Theory) โดยใช้การวิเคราะห์แบบฟูโกต์ (Foucaultian Analysis) เพื่อการรักษาสันติภาพและได้แนวทางการปฏิบัติการสันติภาพใน MINURSO

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาวิเคราะห์ศึกษา " ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรักษาสันติภาพกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการศึกษากรณีศึกษา MINURSO ในการลงมติสหประชาชาติในเวิสเทิร์น ซาฮารา พบว่า งานวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก เป็นการสำรวจและตรวจสอบภารกิจ MINURSO โดยใช้การวิเคราะห์รูปแบบตามธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งถูกประกอบสร้างท่ามกลาง 3 ภารกิจหลัก ซึ่งสร้างโดยชุมชนระหว่างประเทศในการตอบโต้กับความ ขัดแย้ง การกระทำ สันติภาพ การรักษาสันติภาพและการสร้างสันติภาพ

ส่วนที 2 การตรวจสอบศักยภาพในการวิเคราะห์เชิงปฏิบัติการของทฤษฎีฐานราก (Ground Theory) ในการ รักษาสันติภาพ และใช้การวิเคราะห์แบบฟูโกต์ (Foucaultian Analysis) เพื่อมองหาความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างการรักษาสันติภาพ นโยบายของต่างประเทศเกี่ยวกับความขัดแย้ง และการสร้างอำนาจ - ความรู้

สรุปสุดท้ายด้วยการเสนอการขยายแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในการรักษาสันติภาพ และแนวทางในการปฏิบัติการสันติภาพในภารกิจ MINURSO สามารถนำไปใช้เป็นกรณีศึกษาต่อการรักษาสันติภาพและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

กิบบอนส์ และเฮลก้า ไอ (Gibbons, Helga I, 2004) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบสันติภาพ บทบาทของทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล : การศึกษาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคลที่ใช้ในการประเมินคุณค่าเชิงสันติที่แปรเปลี่ยนโดยการมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อการริเริ่มสร้างสันติ " (Educating for peace impact assessment : a role for personal construct theory ? : a critical study of personal construct theory 's contribution to the assessment of peaceable value transfer generated by participation in eduating for peace initiative) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อประเมินผลกระทบสันติภาพ ตามทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)มุ่งศึกษาวิจัยเพื่อวิพากษ์ทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล (Personal Construct Theory) ในการสร้างสันติภาพในส่วนบุคคล

ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบสันติภาพ บทบาทของทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล : การศึกษาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคลที่ใช้ในการประเมินคุณค่าเชิงสันติที่แปรเปลี่ยนโดยการมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อการริเริ่มสร้างสันติ งานวิจัยนี้โต้แย้งทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล (Personal Construct Theory) เพื่อหาหนทางใน

การประเมินการนำคุณค่าเชิงสันติมาใช้ เป็นผลจากการมีส่วนร่วมใน การริเริ่มการศึกษาสันติภาพ รวมทั้งทำงานขยายกลไกในการประเมินผลของการสร้างสันติภาพ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นการขยายไปสู่การเห็นชอบระดับนานาชาติ ที่ปรากฏออกมาให้เราเห็น ซึ่งเกี่ยวข้องกับทฤษฎีและปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสันติภาพ และทำการพิจารณาเหตุการณ์ใน Sierra Leone

งานวิจัยนี้ได้แยกความท้าทายที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับผลการประเมินในพื้นที่ และการตัดสินใจ กลไกการประเมินที่ไม่เพียงพอที่จะเป็นมาตรฐานกลางในการศึกษาเพื่อสันติภาพ วิธีวิทยาเชิงการประเมินมีพื้นฐานขึ้นอยู่กับญาณวิทยา วิธีวิทยาและเทคนิคการวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล (Personal Construct Theory) ว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปรคุณค่าที่เป็นผลจากการมีส่วนร่วมในการศึกษาริเริ่มเพื่อสันติ โดยใช้หลักการ วิธีการและวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี เพื่อประเมินการสร้างสันติภาพได้

ดูโดเอต์ เวโรนิค (Dudouet Veronique, 2004) ได้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การสร้างสันติภาพและการต่อต้านความรุนแรง : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ในการสนับสนุนกันระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยที่ไม่ใช้ความรุนแรงในอิสราเอล - ปาเลสไตน์ ” (Peacemaking and nonviolent resistance : a study of the complementarity between conflict resolution processes and nonviolent intervation, with special reference to the case of Israel / Palestine) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาการสร้างสันติภาพและการต่อต้านความรุนแรงในอิสราเอล – ปาเลสไตน์ ระเบียบวิธีการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเอกสาร (Ducumentary Research) เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพและการต่อต้านความรุนแรงในอิสราเอล - ปาเลสไตน์

ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยนี้ต้องการสำรวจความเกี่ยวข้องที่หลากหลายระหว่างการต่อต้านแบบสงบ และการต่อต้านแบบรุนแรงกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งในเชิงวิชาการและในรูปแบบความร่วมมือกันที่จะไกล่เกลี่ย การแทรกแซงความขัดแย้งที่ไม่เหมาะสมโดยดำเนินการศึกษาออกเป็น ดังนี้ การกล่าวถึงรากฐานของความขัดแย้งที่เกิดจากเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมถึงกระบวนการแก้ไขปัญหา การหาสมมติฐานในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ผ่านมา ทำให้เกิดการหารูปแบบการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่ไม่เหมาะสม การบูรณาการต่อความรุนแรง และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้อยู่ใน กรอบที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน การแสดงรูปแบบความขัดแย้งที่ไม่สมส่วน การประเมินเชิงวิพากษ์วิจารณ์ กิจกรรมการสร้างสันติภาพที่มีอยู่ รวมถึงการโต้แย้งว่าเกิดความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง

การวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับการต่อต้านที่ใช้ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงในช่วง เวลา 1987 – 1993 ในอิสราเอลและปาเลสไตน์และการจัดการความขัดแย้งแบบบูรณาการ

และการสำรวจระดับของการสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ และการร่วมมือเชิงหน้าที่ระหว่างการไกล่เกลี่ยที่เน้นความยุติธรรมกับสันติภาพในอิสราเอลและปาเลสไตน์ที่เกิดจากกลุ่มความขัดแย้งภายในดินแดนและประชาคมระหว่างประเทศ สรุปความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในอิสราเอลและปาเลสไตน์ เกิดจากปัญหาโครงสร้างการเมือง โครงสร้างเศรษฐกิจสังคม และมีการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา จากทั้งภายในและภายนอก มีทั้งประสบความสำเร็จบ้างและล้มเหลวบ้าง การที่จะทำให้สันติภาพขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการไกล่เกลี่ยเพื่อลดเงื่อนไขความขัดแย้งความรุนแรงภายในดินแดนทั้งสอง และประชาคมระหว่างประเทศมีส่วนร่วมมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างจริงจัง

เอ็ม เซลิน เติรกส์ (M.Selin Turkes, 2006) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของอัตลักษณ์ในพลวัตของรูปแบบใหม่ของความขัดแย้งที่รุนแรง” The Role of Identity in the Dynamics of New Form of Violent Conflict) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาบทบาทของอัตลักษณ์ในพลวัตของรูปแบบใหม่ของความขัดแย้งที่รุนแรงช่วงหลังสงครามเย็น ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเอกสาร (Ducumentary Research) เกี่ยวกับบทบาทของอัตลักษณ์ในพลวัตของรูปแบบใหม่ของความขัดแย้งที่รุนแรงช่วงหลังสงครามเย็น

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบอัตลักษณ์เฉพาะที่ถูกสร้างในช่วงโลกาภิวัฒน์ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่เกิดขึ้นช่วง หลังสงครามเย็น เช่น ความอ่อนแอของรัฐสวัสดิการ ความล้มเหลวของแนวคิดสังคมนิยม และอุดมการณ์หลังอาณานิคมนำไปสู่ความไม่แน่นอนและไม่ปลอดภัย ความจริงเหล่านี้ทำให้เห็นช่องว่างในการเกิดขึ้นของรูปแบบใหม่ของภาพรวมทางการเมือง ทั้งศาสนา และอัตลักษณ์ชาตินิยม กลายเป็นสงครามรูปแบบใหม่ “State VS Non - State” เช่น กรณีโคโซโว อัตลักษณ์ที่ก่อรูปแบบใหม่ของความขัดแย้ง มักจะเกิดจากพลวัตทางโครงสร้างสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่สามารถเปลี่ยนเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงได้ในที่สุด

ดาเนสลา นาชชิเมนโต (Daniela Nascimento, 2006) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ การแก้ไขความผิดพลาด : ความสำคัญของสิทธิมนุษยชนในความขัดแย้งภายหลังการสร้างสันติภาพช่วงหลังสงครามเย็น ” (Mending the Wrongs : the importance of human rights in post – conflict peace – building) วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาวิธีการที่องค์กรสิทธิมนุษยชน เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพภายหลังการสร้างสันติภาพช่วงหลังสงครามเย็น ระเบียบวิธีการวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิจัยเอกสาร(Ducumentary Research) เพื่อวิพากษ์วิธีการที่องค์กรสิทธิมนุษยชน เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพ

ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาวิเคราะห์ศึกษาการแก้ไขความผิดพลาด : ความสำคัญของสิทธิมนุษยชนในความขัดแย้งภายหลังการสร้างสันติภาพช่วงหลังสงครามเย็น พบว่าหน้าที่ขององค์กรสิทธิมนุษยชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติภาพที่ผ่านมาหลังช่วงสงครามเย็นที่พยายามสร้างกระบวนการให้คู่ขัดแย้งในกรณีได้มีโอกาสเจรจาไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรงอันจะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แต่ผลที่ผ่านมามีทั้งประสบความสำเร็จและความล้มเหลวพอ ๆ กัน บางครั้งบางพื้นที่ดูประสบความสำเร็จดีในการนำกระบวนการสันติภาพเข้าไปแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังมีการวนเวียนกลับมาใช้ความรุนแรงกลายเป็นวัฏจักรความรุนแรงซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่น ปัญหาดินแดนอิสราเอล ปาเลสไตน์ กัวเตมาลา เอลซาวาดอร์ อัฟกานิสถาน ปากีสถาน อิรัก แอฟริกา โคโซโว เป็นต้น จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรสิทธิมนุษยชนควรที่จะแก้ไขสิ่งที่ผิดในกระบวนการสร้างสันติภาพที่ ประสบความล้มเหลวนี้ เพื่อจะนำไปสู่การเลือกใช้หนทางอื่น เช่น การใช้ระบบศาลอิสระ การสร้างความไว้วางใจ การใช้ Technical Skill and Resources ที่เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในระยะยาวต่อการมีสันติภาพที่ยั่งยืน และไม่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษาจากการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งทั้งในประเทศและต่างประเทศข้างต้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 7 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	**ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ**	**ประเด็นที่มุ่งศึกษา**	**มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา**
1.การสอนด้วยวิธีทางปรากฏการณ์วิทยา : การศึกษารายวิชาสันติภาพศึกษา ในรายวิชามนุษย์กับสันติภาพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล	วิธีศึกษาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) แนวคิด/หลักการสอน	การสอนด้วยวิธีทางปรากฏการณ์วิทยาในรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ	มิติทางการศึกษา /การสอน
2.กรณีศึกษาการเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา วิชาเลือกในหมวดวิชาครูของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย วลัย พานิช	การศึกษากรณีศึกษา แนวคิด/หลักการสอน	การสอนสันติศึกษาสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มิติทางการศึกษา /การสอน
3.การใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง : ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดย จิตราภรณ์ สมยานนทนากุล	แนวทางสันติวิธี 3 เรื่อง คือ การรับรู้ สันติวิธีของคู่ขัดแย้ง ความไว้วางใจ และช่องทางการสื่อสาร	แนวทางสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งในสังคม	มิติทางสังคม

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ	ประเด็นที่มุ่งศึกษา	มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา
4. รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา โดย นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข	เทคนิคสันติวิธี ได้แก่ การเสริมสร้างพลังทางบวกต่อตนและเหตุการณ์ การสื่อสารปฏิสัมพันธ์ทางบวกที่มีประสิทธิผล “ทักษะฟังใจ” การบริหารชั้นเรียนทางบวก การใช้สันติวิธีจิตวิทยาจัดการความขัดแย้งและป้องกันการรังแก การสอนจริยธรรมตามหลักจิตวิทยาพัฒนาบุคลิกภาพ และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นสมอง : เทคนิคบูรณาการสมองครบส่วนและพหุปัญญา	เทคนิควิธีสันติศึกษาในสถานศึกษา	มิติทางการศึกษา /การสอน
5. การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก โดย ประชุมโพธิกุล	แนวคิดการจัดการความขัดแย้งของรอบบินส์ การจัดการความขัดแย้ง	การจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก	มิติทางสังคม
6. รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ปี 2553 โดย นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข	รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธี รูปแบบการสร้างจริยธรรม	รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรม	มิติการศึกษา /การสอน

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ	ประเด็นที่มุ่งศึกษา	มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา
7.รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี :ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่ ” โดย พระมหาหรรษา ธมมหาโส (นิธิบุณยากร)	ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ลมากซ์ ทฤษฎีความขัดแย้งของจอร์ช ซิมเมล ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาเรนดอร์ฟ ทฤษฎีสันติวิธีของเจมส์ โค ทฤษฎีสันติภาพเชิงโครงสร้างของโยฮันกัลตุง แนวคิดอหิงสาของมหาตมะ คานธี แนวคิดอริยสัจจ์ 4 ของพระพุทธเจ้า แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ประยุต.โต)	การจัดการความขัดแย้งพุทธสันติวิธี	มิติความเป็นมนุษย์
8. การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 และเขต 2 เสริมศักดิ์ บุตรทอง	การจัดการการเรียนรู้ การเสริมสร้างสันติภาพ	การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ	มิติทางการศึกษา /การสอน
9. การพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพของกองทัพบกไทย โดย พันเอกสุชิน การสมวรรณ์	การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ, การรักษาสันติภาพของกองทัพไทย, การพัฒนาหลักสูตร	การพัฒนาหลักสูตรสันติภาพ	มิติทางการศึกษา /การสอน

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	**ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ**	**ประเด็นที่มุ่งศึกษา**	**มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา**
10.แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี : กรณีศึกษาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชุมชนชนบท โดย จิรศักดิ์ ชำนาญเวช	แนวคิดสันติวิธี การจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี	แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี	มิติทางการศึกษา
11. การลงโทษประหารชีวิต : อำนาจ ความรุนแรง และรัฐไทย โดย ร.ต.ท. หญิงธัญญรัตน์ ทิวถนอม	การลงโทษประหารชีวิตของรัฐไทยสมัย ร.5 – 2546 แนวคิดในไตรภูมิพระร่วง (เรื่องกรรมในพุทธศาสนา)	การใช้อำนาจรัฐในการลงโทษประหารชีวิตและการใช้ความรุนแรง	มิติทางสังคม
12. รายงานวิจัยการสร้างความปรองดองแห่งชาติ โดยสถาบันพระปกเกล้า	กระบวนการสร้างความปรองดอง แนวคิดการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจากต่างประเทศ	การสร้างความปรองดองแห่งชาติ	มิติทางสังคม
13. การพูดจากหัวใจเพื่อการศึกษาสันติภาพในศรีลังกา โดย Maneesha Sampath Pasqual	การศึกษาเพื่อสันติภาพ การสานเสวนาสันติภาพ	การพูดด้วยหัวใจเพื่อการศึกษาสันติภาพในประเทศศรีลังกา	มิติทางการศึกษา

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	**ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ**	**ประเด็นที่มุ่งศึกษา**	**มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา**
14. การสร้างความรู้เกี่ยวกับสันติภาพด้วยการใช้ทฤษฎีฐานรากผ่านวีดิทัศน์เกี่ยวกับการสนทนาด้านสันติวิธีชุด Articulation เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การศึกษาเพื่อสันติภาพ" โดย Hagitte Gal – Ed	ทฤษฎีฐานราก (Agrounded Theory) ญาณวิทยาสนทนาเกี่ยวกับสันติภาพ	กระบวนการนำความรู้จากผลงานศิลปะไปสู่การตระหนักรู้ในการสนทนาเพื่อสันติภาพ (ARTiculation)	มิติทางการศึกษา
15. การส่งเสริมสันติวัฒนธรรมผ่านการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดย Janna Khloudneva	การศึกษาสันติภาพในการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาสันติวัฒนธรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน	การศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านการส่งเสริมสันติภาพ ศึกษาทั้งในหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน องค์กรทางศาสนา และกลุ่มการเมือง	มิติทางการศึกษา
16. การศึกษาดั้งเดิมจากพลเมืองศึกษาสู่กรอบแนวคิดการศึกษาเพื่อสันติภาพในยุคโลกาภิวัฒน์ โดย Lawrence Gerard MacDonald	การศึกษาสันติภาพในศตวรรษที่ 21 การศึกษาความเป็นพลเมือง	การศึกษาสันติภาพเหมาะสมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากมีการศึกษาเป็นองค์รวมมีลักษณะการบูรณาการในศาสตร์ต่างๆ และเชื่อมโยงกับระบบธรรมชาติ	มิติทางการศึกษา

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	**ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่พบ**	**ประเด็นที่มุ่งศึกษา**	**มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา**
17. การไต่สวนในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาประชาธิปไตยและสันติภาพในระดับชั้นอนุบาล โดย Jennifer Anne Kottick	การเสริมสร้างสันติภาพ การเสริมสร้างประชาธิปไตย ธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก	การเสริมสร้างสันติภาพและประชาธิปไตยในระดับชั้นอนุบาล	มิติทางการศึกษา /การสอน
18. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรักษาสันติภาพกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการศึกษากรณีศึกษา MINURSO ในการลงมติสหประชาชาติในเวิสเทิร์น ซาฮารา โดย Sola I Martin , Andreu.	การจัดการความขัดแย้ง และสร้างสันติภาพใน MINURSO ทฤษฎีฐานราก (Ground Theory) โดยใช้การวิเคราะห์แบบฟูโกต์ (Foucaultian Analysis) เพื่อการรักษาสันติภาพและได้แนวทางการปฏิบัติการสันติภาพ	ภารกิจของสหประชาชาติในการรักษาสันติภ	มิติทางสังคม
19.การศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบสันติภาพ บทบาทของทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล : การศึกษาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคลที่ใช้ในการประเมินคุณค่าเชิงสันติที่แปรเปลี่ยนโดยการมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อการริเริ่มสร้างสันติ ”โดย Gibbons,Helga I.	ทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคล (Personal Construct Theory) ในการสร้างสันติภาพในส่วนบุคคล	ทฤษฎีประกอบสร้างส่วนบุคคลในการเสริมสร้างสันติในบุคคล	มิติความเป็นมนุษย์

ตารางที่ 7 สรุปผลการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์ /วิจัย	ทฤษฎี หรือองค์ความรู้ที่ท	ประเด็นที่มุ่งศึกษา	มโนทัศน์ในการศึกษาสันติศึกษา
20. การสร้างสันติภาพและการต่อต้านความรุนแรง : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ในการสนับสนุนกันระหว่างกระบวนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยที่ไม่ใช้ความรุนแรงในอิสลาเอล – ปาเลสไตล์ โดย Dudouet Veronique.	การสร้างสันติภาพ การต่อต้านความรุนแรงโดยวิธีการไกล่เกลี่ยที่ไม่ใช้ความรุนแรง	การสร้างสันติภาพ การต่อต้านความรุนแรงโดยวิธีการไกล่เกลี่ยที่ไม่ใช้ความรุนแรง	มิติทางสังคม
21. บทบาทของอัตลักษณ์ในพลวัตของรูปแบบใหม่ของความขัดแย้งที่รุนแรง โดย M.Selin Turkes	อัตลักษณ์ในพลวัตของรูปแบบใหม่ของความขัดแย้งที่รุนแรง	อิทธิพลของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง	มิติทางสังคม
22. การแก้ไขความผิดพลาด :ความสำคัญของสิทธิมนุษยชนในความขัดแย้งภายหลังการสร้างสันติภาพช่วงหลังสงครามเย็น " โดย Daniela Nascimento.	สิทธิมนุษยชนในความขัดแย้งภายหลังการสร้างสันติภาพช่วงหลังสงครามเย็น	สิทธิมนุษยชนกับการจัดการความขัดแย้งหลังสงครามเย็น "	มิติทางสังคม

จากการศึกษางานวิจัยและงานวิทยานิพนธ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศข้างต้น ผู้วิจัยสามารถการสังเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และจุดพัฒนาของงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้งความรุนแรงด้วยสันติวิธีทั้งภายในประเทศและในต่างประเทศได้ดังต่อไปนี้

จุดแข็งของงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีทั้งภายในประเทศ และในต่างประเทศ งานวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทั้ง 22 เรื่อง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแทบทั้งสิ้น แต่อาจจะแตกต่างกันไปตามระเบียบวิธีวิจัย ส่วนมากงานวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นที่การศึกษาเอกสาร เพื่อทำการวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการกำเนินการ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี อีกทั้งงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ทั้ง 22 เรื่อง จะมีทฤษฎีและองค์ความรู้ทางด้านสันติภาพ สันติศึกษา และสันติวิธี ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทำให้ได้เห็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศได้เป็นอย่างดี

จุดอ่อนของงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสันติศึกษา สันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีทั้งภายในประเทศและในต่างประเทศ งานวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทั้ง 22 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่การศึกษาด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีที่มีมโนทัศน์ทางการศึกษาสันติภาพในมิติทางสังคมจำนวนมาก กล่าวคือ มีการศึกษาในเชิงรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ที่เป็น "สันติภายนอกมนุษย์" มากกว่าที่จะศึกษาในมิติความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็น "สันติภายในมนุษย์" และมิติทางการศึกษา มีจำนวน 12 เรื่อง ทำให้เห็นแนวทางในการศึกษาที่ค่อนข้างน้อย เกิดองค์ความรู้ที่ยังไม่หลากหลายมากในการศึกษาสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีที่หลากหลายและลึกซึ้งมากนัก โดยเฉพาะมิติทางการศึกษาทางด้านการพัฒนาการสอนสันติศึกษา มีจำนวนเพียง 4 เรื่องเท่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นจุดอ่อนในการศึกษาด้านการพัฒนาการสอนสันติศึกษา

จุดพัฒนาของงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีทั้งภายในประเทศและในต่างประเทศ งานวิทยานิพนธ์และงานวิจัยทั้ง 22 เรื่อง เป็นงานวิจัยที่การศึกษาด้านสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ที่มีรูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยศึกษาเอกสาร (Documentary Research) จำนวนมาก แต่รูปแบบการศึกษาในเชิงปฏิบัติการในพื้นที่มีเพียง 3 เรื่อง โดยมีลักษณะการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) จำนวน 2 เรื่อง และมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) จำนวน 1 เรื่อง เป็นการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) จำนวน 1 เรื่อง และเป็นการวิจัยแบบญาณวิทยา (Epiststemology) จำนวน 1 เรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ทัศนีย์ จันอินทร์ (2550 : 153 - 154) ได้สรุปไว้ว่า การศึกษาและการวิจัยด้านสันติภาพยังไม่มีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ความขัดแย้งมากนัก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสันติภาพยังมีอยู่จำนวนน้อยมากเช่นเดียวกัน และสอดคล้องกับ ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล (2533) กล่าวไว้ว่า การสอนรายวิชาสันติภาพ

ศึกษา ควรจะมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยวิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ในลักษณะวิธีการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนสันติภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการศึกษาด้านสันติภาพนั้นต้องมีการศึกษาในหลาย ๆ แง่มุม ทั้งในมุมกว้าง และลึกซึ้งจากศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ ลอเรล แอล ฟินเลย์ (Laura L. Finley, 2004) กล่าวถึงการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกา ปรากฏมี 2 รูปแบบ คือ 1) การสอนแบบครอบงำใช้อำนาจโดยครูต่อศิษย์ (Dominator Model) ซึ่งปรากฏใช้มานาน ในปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นทั่วไป เนื่องจากการไม่มีเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและวิธีการแบบครอบงำ และ 2) การสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Partnership Model) ช่วยคัด ช่วยทำ ช่วยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในรายวิชา รวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้คะแนน การประเมินผล และการให้เกรดด้วย การสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนจึงเป็นการสอนรูปแบบใหม่ เป็นสิ่งที่ท้าทายครูอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างยิ่ง

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ทำให้ทราบว่ารูปแบบการสอนมีความเป็นสากล เนื่องจากมีทฤษฎีและแนวคิดศาสตร์การสอนเป็นฐานคิด การจะนำรูปแบบการสอนไปใช้ในสอนในรายวิชาต่าง ๆ นั้นจะต้องใช้วิธีการทางการวิจัย และการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน จึงจะได้รูปแบบการสอนในรายวิชานั้น ๆ อย่างมีหลักการทางทฤษฎีและแนวคิด ความรู้ในศาสตร์วิชานั้น ๆ การจะพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษารูปแบบการสอนที่เป็นสากล ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน ประกอบกับความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา สันติภาพและสันติวิธีที่มีลักษณะแตกต่าง ๆ จากรายวิชาอื่น ๆ เพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไทยทั้งในส่วนการจัดการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน นักศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมองเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีในประเทศไทย ควรจะพัฒนาโดยการนำ “พัฒนศึกษา” (Development Education) มาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้สันติศึกษา สันติภาพ และการแก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไชยันต์ รัชชกูล (2537 : 33) ได้ระบุลักษณะสำคัญของวิชาสันติศึกษา มีลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary Studies) เป็นการประมวลใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาช่วยทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ และไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2534 :166 – 167) กล่าวว่า การศึกษากับสันติภาพนั้นพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ นัยแรก หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสันติภาพ (Education about Peace) และอีกนัยหนึ่ง การศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพ (Education for Peace) เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาหรือ

สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เน้นหนักเนื้อหาและกระบวนการทางการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปเพื่อสร้างความสงบสุขในตัวมนุษย์ สันติสุขในสังคมและสันติภาพขึ้นในโลก นักวิชาการบางท่านใช้คำว่า "สันติวิทยา" (Peace Studies) หรือ สันติศาสตร์ (Peace Science) แต่สำหรับผู้วิจัยขอเรียกว่า "สันติศึกษา" ตามที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการศึกษาในรายวิชา "สันติศึกษา" มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2532 และ 2536 ตามลำดับ งานวิจัยด้าน "สันติศึกษา"

โดยการศึกษาวิจัย "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" นี้ ผู้วิจัยใช้ "พัฒนศึกษา" ซึ่งมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) มาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและพัฒนา เพราะทั้ง "สันติศึกษา" และ "พัฒนศึกษา" ทั้งสองศาสตร์มีลักษณะเป็นสหวิทยาการทั้งคู่ ด้วยวิธีการศึกษาวิจัยดังกล่าวจะศึกษาภาพรวมของความรู้สันติศึกษา ทฤษฎีและแนวคิดสันติศึกษาและสันติวิธี ทั้งด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศาสนศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนและรูปแบบการสอน เพื่อที่จะศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ การวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชนสถาบันอุดมศึกษาไทย ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยทำให้ได้รูปแบบการสอน และกระบวนการการเรียนการสอนตามแนวสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สถาบันต่าง ๆ สามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการศึกษาที่ในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธีได้แนวทางการพัฒนาอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยให้มีความรู้และทักษะในการสอนตามแนวสันติศึกษา และก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวสันติศึกษาในหมู่นักการศึกษา และการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย ช่วยผลักดันการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มีการแพร่หลายมากขึ้นในวงการศึกษาไทย ดังแผนภูมิที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ของการศึกษา สันติศึกษา พัฒนศึกษา และสหวิทยาการ ในการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนี้

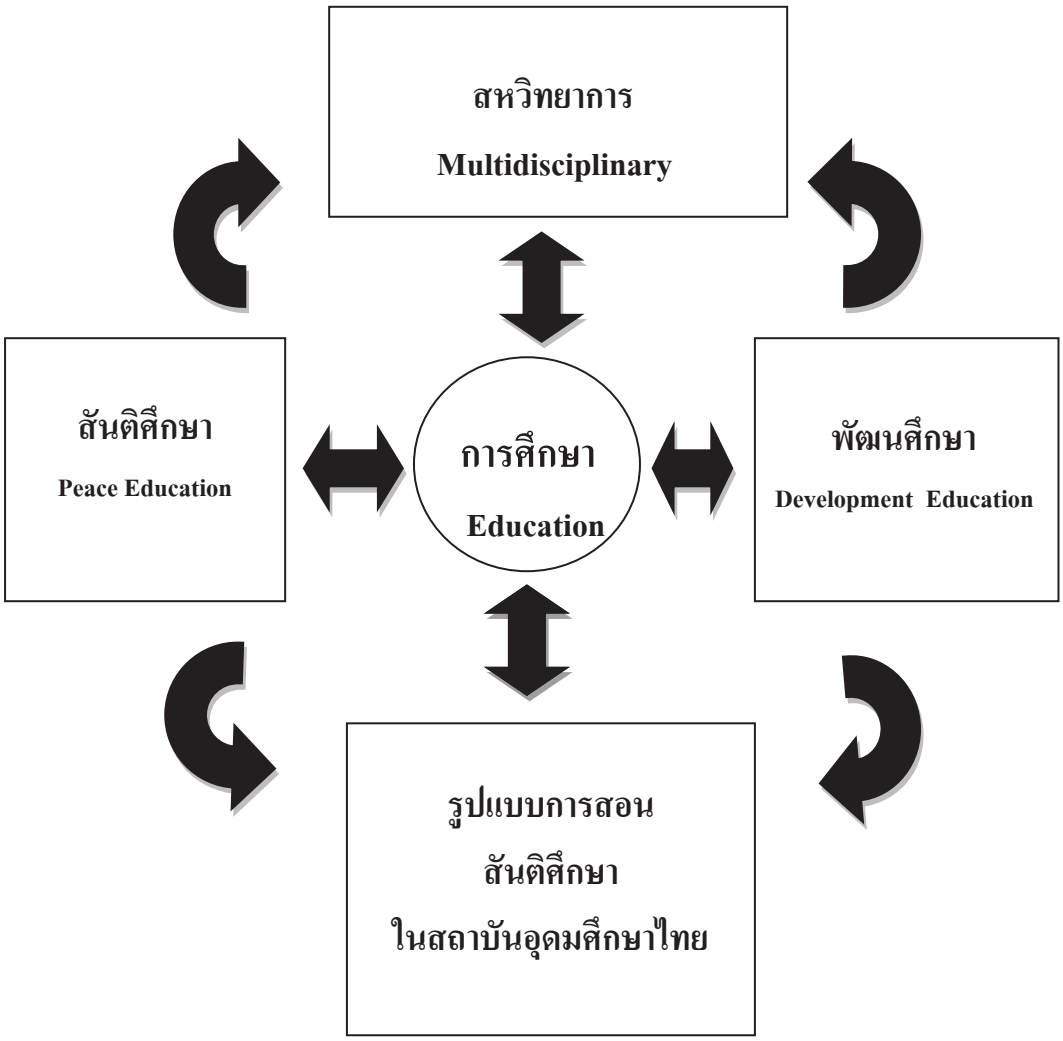

แผนภูมิ 5 แสดงความสัมพันธ์ของการศึกษา สันติศึกษา พัฒนศึกษา และสหวิทยาการ ในการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชนสถาบันอุดมศึกษาไทย และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะได้ข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ และจะได้รูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ผู้เรียนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษารายวิชาสันติศึกษา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาหน่วยงานด้านสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษาและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษาในสถาบันการศึกษาในประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการจัดการสนทนากลุ่มผู้สอนรายวิชาด้านสันติศึกษา เพื่อยกร่างและออกแบบรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อนำไปใช้สอนในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ

ขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการถอดบทเรียนจากการจัดการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบ และขอข้อเสนอแนะต่อผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและจัดทำรายงานการวิจัย

วิธีการและขั้นตอนการวิจัย

วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้สามารถแสดงไว้ในตารางที่ 8 แสดงวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา และแผนภูมิที่ 6 แสดงขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอนที่	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้รับ
1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม	1.เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย 2.เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความจำเป็นในการสอนสันติศึกษา 3.เพื่อศึกษารูปแบบการสอนสันติศึกษา	1.ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2.การสัมภาณ์ผู้เชี่ยวชาญผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษาวิชาสันติศึกษา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาหน่วยงานด้านสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาไทย	-เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง -ผู้เชี่ยวชาญผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษาวิชาสันติศึกษา -หน่วยงานสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	- องค์ความรู้สันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย -สภาพปัญหาและความจำเป็นในการสอนสันติศึกษา - ข้อเสนอแนะในการสอนสันติศึกษา
2.(D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา	1.เพื่อศึกษาวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา	1.การจัดการสนทนากลุ่มผู้สอนรายวิชาด้านสันติศึกษา 2. การยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษา 4. การรับรอง / ตรวจสอบรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา จำนวน 5 คน ด้วยวิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงของนื้อหาและการนำไปใช้	-ผู้สอนสันติศึกษา -ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา - การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและการนำไปใช้	-ร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษา

ตารางที่ 8 วิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (ต่อ)

ขั้นตอนที่	วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	ผลที่ได้รับ
3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา	1.เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา	1.การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง 2. การเก็บรวบรวมข้อมูล 3. การวิเคราะห์ข้อมูลผลการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ก่อนและหลังการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบวัดต่าง ๆ และเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดสนทนากลุ่ม	- ผู้สอนสันติศึกษากลุ่มตัวอย่าง - นักศึกษารายวิชาสันติศึกษากลุ่มตัวอย่าง 2 ห้องเรียน	-การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียนของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2 ห้องเรียน
4.(D_2) การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา	1. เพื่อปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย 2.เพื่อประเมินความพึงพอใจรูปแบบการสอนสันติศึกษาฯ	1.การถอดบทเรียนจากการจัดการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบ 2. ขอข้อเสนอแนะต่อผลการวิจัย 3. สรุปผลการวิจัยและจัดทำรายงานการวิจัย	- ผู้สอนสันติศึกษา - ผลการประเมินทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากการทดลองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน	-รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

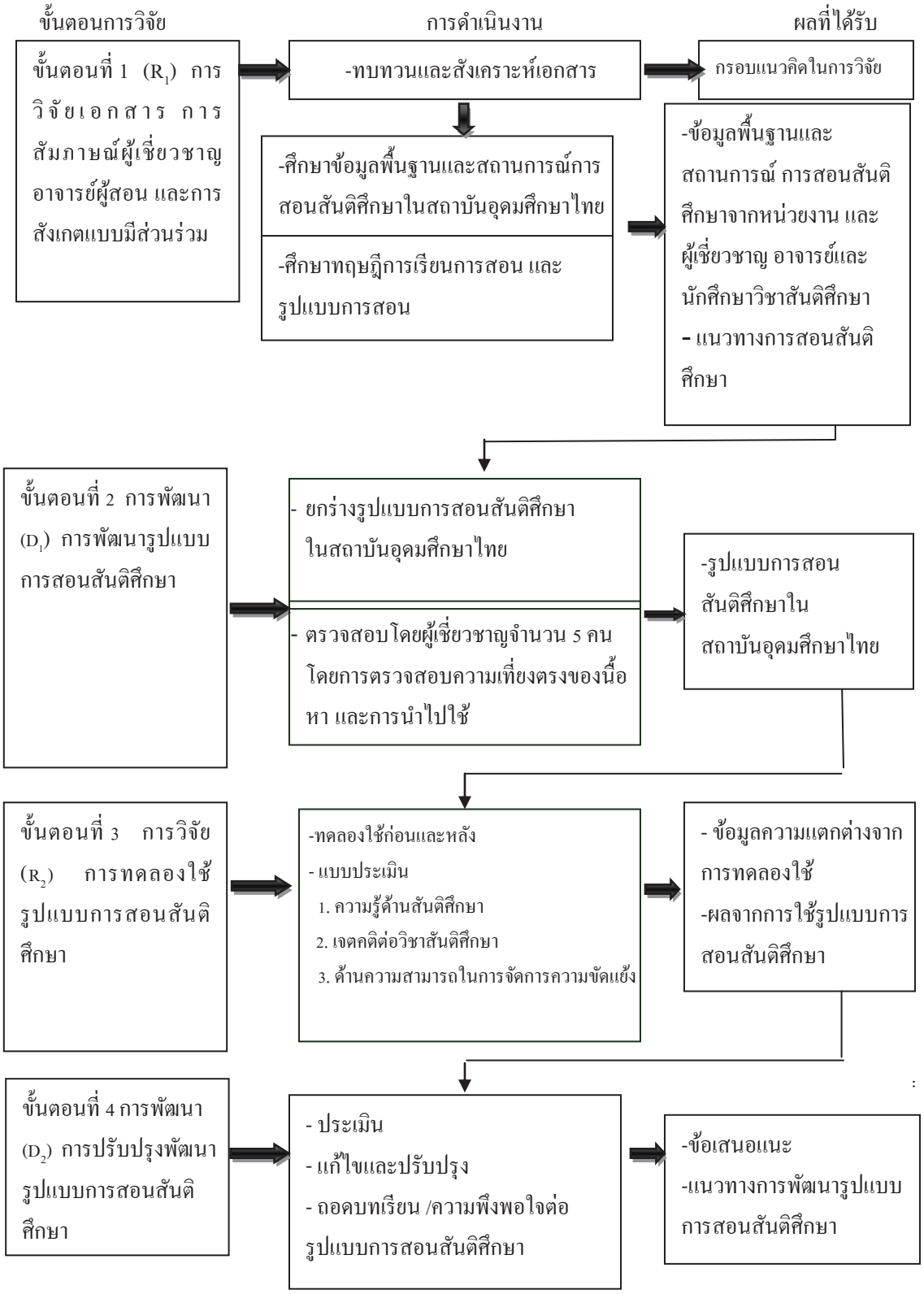

แผนภูมิที่ 6 แสดงขั้นตอนการดำเนินงาน งานวิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การดำเนินงานทั้ง 4 ขั้นตอน มีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป อาจารย์ผู้สอน นักศึกษารายวิชาสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เพื่อให้ได้เรียนรู้ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษาและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษาจากในประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูล ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และวิธีดำเนินการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์สภาพข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสันติศึกษา การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในหน่วยงานด้านสันติศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาไทย

แหล่งข้อมูลเอกสาร

1. เอกสารบทบาทและภารกิจของหน่วยงานด้านสันติศึกษา จำนวน 9 แห่ง
2. เอกสารงานวิจัย หรือบทความของหน่วยงานด้านสันติศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีการเรียนการสอน และทฤษฎีสันติศึกษา สันติวิธี

แหล่งข้อมูลบุคคล

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นผู้บริหารหน่วยงานด้านสันติศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จำนวน 8 คน
2. แหล่งข้อมูลที่เป็นผู้บริหารหน่วยงานศึกษาทั่วไป โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษา จำนวน 7 คน
3. แหล่งข้อมูลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จำนวน 5 คน
4. แหล่งข้อมูลที่เป็นอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษา จำนวน 5 คน
5. แหล่งข้อมูลที่เป็นอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษา จำนวน 4 คน
6. แหล่งข้อมูลที่เป็นนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษา จำนวน 16 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ความรู้สันติศึกษา และการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

โดยมีขั้นตอนและวิธีการศึกษา ดังนี้

1.1 ข้อมูลที่สืบค้น ศึกษาจากเอกสารที่นำเสนอแนวคิด แนวทาง และกระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษา (Peace Studies) ได้แก่ บทความวิชาการ ตำรา บทสัมภาษณ์ งานวิจัยทั้งที่เป็นหนังสือ และจากสื่ออิเลคโทรนิค CD-ROM และเว็บไซด์ เอกสาร เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษาที่องค์กร หรือสถาบันต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาแบบสันติศึกษา รวมถึงคำให้สัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2 แหล่งข้อมูลสำคัญ ศึกษาเอกสารงานวิจัยหรือบทความของสถาบันการศึกษาหรือองค์กรที่จัดการเรียนรู้แบบสันติศึกษาในประเทศ โดยแบ่งออกเป็น

- เอกสารงานวิจัย หรือบทความของหน่วยงาน สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่จัดการเรียนรู้แบบสันติศึกษาในประเทศ และสถาบันสันติศึกษาอื่น ๆ ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

1.3 การคัดเลือกเอกสาร พิจารณาจากเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือโดยให้ความสำคัญกับผู้เขียนที่มีประสบการณ์และมีบทบาททางวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามเนื้อหา อีกทั้งให้ความสำคัญด้านแหล่งผลิตที่เป็นหน่วยงาน ที่มีบทบาทในการจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลด้านการวิจัย และวิทยานิพนธ์ได้ตรวจสอบจากสถาบันการศึกษาที่น่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญที่ได้ชี้แนะเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม

1.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับ ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษา และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา โดยการคัดเลือกผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษาที่มีประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถทางด้านสันติศึกษา มีผลงานเป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนรายวิชาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ไม่น้อยกว่า 3 ปี ดังนี้

1.4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับ ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ในองค์กรสันติวิธี จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

1.4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 7 คน ได้แก่ ศ. ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รศ. ดร.โคทม อารียา สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, รศ. ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล ผู้เชี่ยวชาญศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,พระไพศาล วิสาโล วัดป่าสุคะโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ, ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ รศ. ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ

1.4.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 7 คน ได้แก่ ผศ.ดร. วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง คณบดีคณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ,รศ.นฤมล ธีรวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,อาจารย์อธิป ปทุมวรรณ ผู้อำนวยการกองการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยนเรศวร,ดร.สุจริรา หาผล คณบดีคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนชั่น อาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเนชั่น และดร.เลิศชาย ศิริชัย คณบดีสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

1.4.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 5 คน ได้แก่ อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง อาจารย์ประจำวิชามนุษย์กับสันติภาพ สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร อาจารย์ประจำวิชา ความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร,อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์ อาจารย์ประจำวิชา การจัดการความขัดแย้ง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,อาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี อาจารย์ประจำวิชาวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และผศ.ดร. ณัฐพล จิตรนิรัตน์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

1.4.5 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 5 คน เก็บข้อมูลได้สมบูรณ์จำนวน 4 คน ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารเพื่อใช้ในการวิจัย รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือการบันทึกของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยประมวลข้อมูลที่สืบค้นมา จัดจำแนกประเภทข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ตามประเด็นต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการคัดเลือกสถานที่เพื่อทำการศึกษา ผู้วิจัยเลือกมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน ที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนทางด้านสันติศึกษา แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยพายัพ และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

การคัดเลือกรายวิชา คณะวิชา และมหาวิทยาลัย พิจารณาจากอาจารย์ผู้สอนใน มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยพายัพ และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่มีแนวทางการสอนโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการตระหนักรู้ในคุณค่าความเป็นมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ในตัวผู้เรียน และมีประสบการณ์ในการสอนรายวิชาสันติศึกษาที่ตนเป็นผู้สอน

คุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน ผู้วิจัยได้คัดเลือกอาจารย์จำนวน 7 คนใน 5 มหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการส่งเสริมสันติศึกษาอุดมศึกษา ซึ่งล้วนมีประสบการณ์ในการสอนรายวิชาสันติศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี และมีการฝึกปฏิบัติกระบวนการเรียนรู้สันติศึกษาและสันติวิธีมาเป็นเวลาประมาณ 1 ปี จากหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่ศึกษาทางด้านสันติศึกษา

รายวิชาที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกอาจารย์ 5 ท่านที่ยินดีให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชาที่อาจารย์แต่ละท่านเป็นผู้สอน และเนื่องจากอาจารย์ทั้ง 5 คน สังกัดอยู่ในคณะและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทำให้สามารถได้ข้อมูลของการจัดการศึกษาตามแนวสันติศึกษาในบริบทที่แตกต่าง ดังตารางที่ 9 ดังนี้

ตารางที่ 9 รายวิชาที่ศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ก่อนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

รายวิชา	คณะ/หน่วยงาน	มหาวิทยาลัย	อาจารย์ผู้สอน
1.การแปลงเปลี่ยนความขัดแยงโดยสันติวิธี	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล	ดร.เอกพันธ์ ปิณฑวณิช
2. สังคม สงคราม และสันติ	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล	ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล
3. สันติภาพกับความสมานฉันท์	สำนักวิชาศึกษาทั่วไป	มหาวิทยาลัยพายัพ	ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์
4. มนุษย์กับสันติภาพ (สังเกตแบบมีส่วนรวม)	สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	อาจารย์ชลัท ประเทืองรัตนา
5.การจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน	หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์	อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย

ระยะเวลาที่ศึกษา ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนทั้ง 5 รายวิชาใน 4 มหาวิทยาลัย ระหว่างเดือนสิงหาคม 2556 – กันยายน 2556

1.4.6 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้เรียนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 16 คน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งของนักศึกษา และความต้องการของนักศึกษาต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ได้แก่ นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 8 คน ประจำภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2556 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร นำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) เพื่อหาแนวคิดสันติศึกษาในปรัชญา และพันธกิจของสถาบัน ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษา และศึกษาในประเด็นที่สนใจศึกษาตามกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่

1.5.1 ข้อมูลพื้นฐานในรายวิชาสันติศึกษา ได้แก่ คำอธิบายรายวิชา เนื้อหารายวิชา อาจารย์ผู้สอน วิทยากร และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา

1.5.2 แนวทางการสอนสันติศึกษา ได้แก่ กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา

จากนั้นจึงนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาเป็นแนวทางในการตั้งข้อสังเกตและเก็บข้อมูลการจัดการเรียนการสอนตามแนวสันติศึกษาในรายวิชาสันติศึกษาของมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน ในขั้นตอนต่อไป สรุปได้ดังแผนภูมิที่ 7 แสดงขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และตารางที่ 10 สรุปวิธีดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

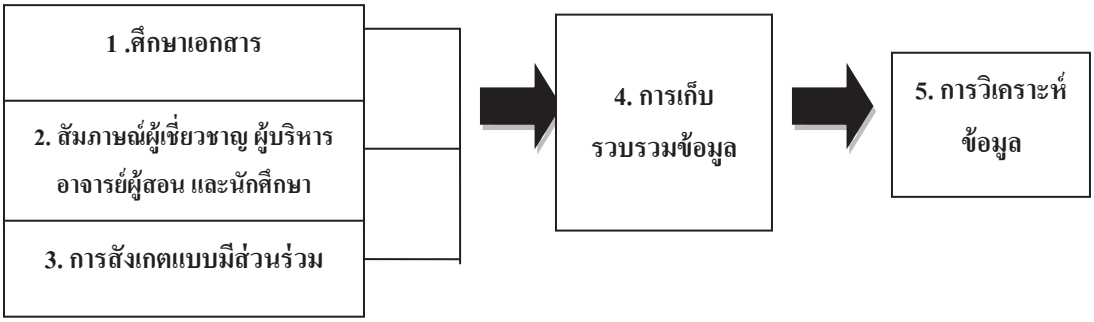

แผนภูมิที่ 7 แสดงขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 10 สรุปวิธีดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	การวิเคราะห์เอกสาร	-เอกสารบทบาทและภารกิจของหน่วยงานด้านสันติศึกษา จำนวน 9 แห่ง -เอกสารงานวิจัยหรือบทความของหน่วยงานด้านสันติศึกษา -งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทฤษฎีการสอน และทฤษฎีสันติศึกษา สันติวิธี	แบบวิเคราะห์เอกสาร	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	ข้อมูลพื้นฐานด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย
เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	1. การวิเคราะห์เอกสาร 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก	1. เอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสันติศึกษา 2. ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้บริหารศึกษาทั่วไป จำนวน 7 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน 3. อาจารย์ ผู้สอน จำนวน 9 คน และ	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	1. ข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษา 2. รูปแบบการสอนสันติศึกษา

ตารางที่ 10 สรุปวิธีดำเนินการวิจัยขั้นที่ 1 (R_1) การวิจัยศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (ต่อ)

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
		4. นักศึกษารายวิชาสันติศึกษา จำนวน 16 คน			
เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	การวิเคราะห์เอกสาร	ทฤษฎีการเรียนการสอน ทฤษฎีสันติศึกษาและสันติวิธี	แบบวิเคราะห์เอกสาร	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	กรอบแนวคิดการวิจัย

2. ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา

เพื่อวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูล ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และวิธีดำเนินการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

แหล่งข้อมูลเอกสาร

1. เอกสารงานวิจัย หรือบทความของหน่วยงานด้านสันติศึกษา
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีการเรียนการสอน และทฤษฎีสันติศึกษา สันติวิธี

แหล่งข้อมูลบุคคล

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นอาจารย์ผู้สอนและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 3 ครั้ง

ตัวแปรที่ศึกษา

ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การหาประสิทธิผลจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำเป็นต้องมีเครื่องมือที่มีคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจึงสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบวัดความรู้สันติศึกษาของนักศึกษา จำนวน 52 ข้อ

2. แบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษา เป็นแบบประเมินเจตคติจำนวน 39 ข้อ

3. แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา จากการประเมินของอาจารย์ผู้สอนและผู้วิจัย จำนวน 17 ข้อ

4. แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 15 ข้อ

5. แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

6. แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal)

7. แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

8. แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นแบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม ของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

9. แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 17 ข้อ จากการประเมินของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษา

เครื่องมือและประเมินดังกล่าว มีรายละเอียดของการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เกณฑ์การประเมิน และการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีความสำคัญต่อการวิจัยเป็นอย่างมือ เนื่องจากการมีเครื่องมือที่มีคุณภาพจะทำให้งานวิจัยดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือแต่ละฉบับดังนี้

1.1 แบบวัดความรู้สันติศึกษาของนักศึกษา จำนวน 52 ข้อ

1.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดความรู้สันติศึกษา จำนวน 60 ข้อ

1.1.2 สร้างแบบทดสอบที่สามารถวัดความรู้สันติศึกษา จำนวน 60 ข้อ ที่มีตัวเลือก A B C D ถ้าทำถูกได้ 1 คะแนน ทำผิดได้ 0 คะแนน โดยข้อคำถามในแบบทดสอบความรู้ต้องครอบคลุมประเด็นความรู้ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

1.1.3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.1.4 ผู้วิจัยนำแบบวัดความรู้สันติศึกษามาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้ข้อคำถามที่สามารถวัดความรู้สอนสันติศึกษา จำนวน 55 ข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบทดสอบความรู้สันติศึกษา

1.1.5 นำแบบวัดความรู้สันติศึกษาไปทดลองใช้กับนักศึกษารายวิชาสันติศึกษากับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน เพื่อนำผลที่ได้มาทดสอบค่าความยากง่ายเป็นรายข้อ โดยใช้การวิเคราะห์ค่า P ระหว่าง 0.20 – 0.80 ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบวัดความรู้สันติศึกษามีค่า P ระหว่าง 0.20 – 0.80 มีจำนวน 52 ข้อ แล้วจึงนำข้อที่ผ่านการทดสอบมาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดความรู้สันติศึกษา

1.1.6 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดความรู้สันติศึกษาโดยใช้สูตร KR -20 ของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson) กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้คือ แบบวัดความรู้สันติศึกษามีค่าความเชื่อมั่น .79

1.2 แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา จำนวน 39 ข้อ

1.2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา

1.2.2 สร้างแบบวัดเจตคติที่สามารถวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา จำนวน 45 ข้อ โดยข้อคำถามในแบบวัดเจตคติต้องครอบคลุมประเด็นเจตคติด้านสันติศึกษา ได้แก่ ความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง

1.2.3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.2.4 ผู้วิจัยนำแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษามาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือก

ได้ข้อคำถามที่สามารถวัดเจตคติด้านสันติศึกษา จำนวน 41 ข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษา

1.2.5 นำแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาไปทดลองใช้กับนักศึกษารายวิชาสันติศึกษากับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน เพื่อนำผลที่ได้มาทดสอบค่าอำนาจจำแนกโดยหาความสอดคล้องระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนทั้งฉบับที่ตัดข้อนั้นออก (Item total for Corrected) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษามีข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 มีจำนวน 39 ข้อ แล้วจึงนำข้อที่ผ่านการทดสอบมาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษา

1.2.6 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha – Coefficient) ของครอนบาค กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้คือ แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษามีค่าความเชื่อมั่น .83

1.3 แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง จำนวน 17 ข้อ

1.3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง

1.3.2 สร้างแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง แบบประเมินผลจำนวน 17 หัวข้อ โดยมีรายละเอียดสำหรับวัด ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน จำนวน 3 ข้อ กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษาในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process) จำนวน 10 ข้อ และผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน จำนวน 4 ข้อ

1.3.3 นำแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.3.4 ผู้วิจัยนำแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกสถานการณ์หรือหัวข้อในการวัดที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้สถานการณ์หรือหัวข้อในการวัดที่สามารถวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง จำนวน 17 หัวข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง

1.4 แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 15 ข้อ

1.4.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดความพึงพอใจ

1.4.2 สร้างแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 20 ข้อ โดยข้อคำถามในแบบวัดความพึงพอใจต้องครอบคลุมกระบวนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษา

1.4.3 นำข้อคำถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.4.5 ผู้วิจัยนำแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้ข้อคำถามที่สามารถวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 18 ข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.4.6 นำแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปทดลองใช้กับนักศึกษารายวิชาสันติศึกษากับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมหิดลและสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 150 คน เพื่อนำผลที่ได้มาทดสอบค่าอำนาจจำแนกโดยหาความสอดคล้องระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนทั้งฉบับที่ตัดข้อนั้นออก (Item total for Corrected) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติ .05 มีจำนวน 15 ข้อ แล้วจึงนำข้อที่ผ่านการทดสอบมาจัดพิมพ์เป็นแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.4.7 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha – Coefficient) ของครอนบาค กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้คือ แบบวัดเจตคติด้านสันติศึกษามีค่าความเชื่อมั่น .85

1.5 แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

1.5.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

1.5.2 สร้างแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยมีรายละเอียดข้อมูลการบันทึกที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นฐานครอบครัว

ความสนใจในอดีต และปัจจุบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

1.5.3 นำแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.5.4 ผู้วิจัยนำแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกสถานการณ์หรือหัวข้อในการวัดที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.6 แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) จำนวน 2 ข้อ

1.6.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal)

1.6.2 สร้างแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) โดยมีรายละเอียดสำหรับการบันทึก ได้แก่ การแสดงออกทางด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี เช่น การไม่ขัดแย้งกัน การไม่ทำร้ายร่างกาย การลดความขัดแย้ง

1.6.3 นำแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.6.4 ผู้วิจัยนำแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกหัวข้อในการบันทึกที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้หัวข้อในการบันทึกที่สามารถวัดประสบการณ์การเรียนรู้ จำนวน 2 หัวข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้

1.7 แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

1.7.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์

1.7.2 สร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดข้อมูลกับข้อคำถามในการสัมภาษณ์ทั้งคำถามปลายเปิด และคำถามปลายปิด การบันทึกที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นฐานครอบครัว ความสนใจในอดีต และปัจจุบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

1.7.3 นำแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.7.4 ผู้วิจัยนำแบบบันทึกการสัมภาษณ์ มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกสถานการณ์หรือหัวข้อในการวัดที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้แบบบันทึกการสัมภาษณ์นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.8 แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นแบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม ของผู้วิจัยต่อการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

1.8.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสนทนากลุ่ม

1.8.2 สร้างแบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม โดยมีรายละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อคำถามในการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อการเรียนรายวิชาสันติศึกษา และเจตคติต่อผู้สอนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

1.8.3 นำแบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรง

1.8.4 ผู้วิจัยนำแบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่มมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกสถานการณ์หรือหัวข้อในการวัดที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่มนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.9 แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษา เป็นแบบประเมินผลของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.9.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลรูปแบบการสอน

1.9.2 สร้างแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 20 ข้อ โดยข้อคำถามครอบคลุมองค์ประกอบของรูปแบบการสอนสันติศึกษา กระบวนการสอนตามรูปแบบการสอน และมีความสอดคล้องกับนิยาม

1.9.3 ผู้วิจัยนำแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .05 ขึ้นไป ผลการคัดเลือกได้ข้อคำถามที่สามารถประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 17 ข้อ มาจัดพิมพ์เป็นแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2. เกณฑ์การประเมิน และการตรวจสอบข้อมูล

เกณฑ์การประเมินและการตรวจสอบข้อมูล มีดังต่อไปนี้

2.1 แบบวัดความรู้สันติศึกษาของนักศึกษา จำนวน 52 ข้อ มีเกณฑ์ในการประเมินดังนี้ (บุญเรียง ขจรศิลป์ , 2543 : 76)

ทำคะแนนได้ร้อยละ 80 ของจำนวนข้อทั้งหมดขึ้นไป หมายถึง มีความรู้มาก

ทำคะแนนได้ร้อยละ 65 - 79 ของจำนวนข้อทั้งหมด หมายถึง มีความรู้ปานกลาง

ทำคะแนนได้ต่ำกว่าร้อยละ 64 ของจำนวนข้อทั้งหมด หมายถึง มีความรู้น้อย

2.2 แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา จำนวน 39 ข้อ มีเกณฑ์ในการประเมินดังนี้ (Best, 1981 : 182 - 183)

คะแนน 4.50 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนน 3.50 – 4.49 หมายถึง มาก

คะแนน 2.50 – 3.49 หมายถึง ปานกลาง

คะแนน 1.50 – 2.49 หมายถึง น้อย

คะแนน 1.00 – 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

2.3 แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา จากการประเมินของอาจารย์ผู้สอนโดยใช้เกณฑ์การประเมิน (Rubrics Assessment) จำนวน 17 ข้อ จำนวนคะแนนเต็ม 51 คะแนน แบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน 2) กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา (Process) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน 3) ผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2543 : 76) มีเกณฑ์ในการประเมินดังนี้

คะแนน 3 หมายถึง ดีมาก

คะแนน 2 หมายถึง ปานกลาง

คะแนน 1 หมายถึง น้อย

คะแนน 0 หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติ

ทำคะแนนได้ร้อยละ 80 ของจำนวนข้อทั้งหมดขึ้นไป หมายถึง มีความสามารรถในการจัดการความขัดแย้งมาก

ทำคะแนนได้ร้อยละ 65 - 79 ของจำนวนข้อทั้งหมด หมายถึง มีความสามารรถในการจัดการความขัดแย้งปานกลาง

ทำคะแนนได้ต่ำกว่าร้อยละ 64 ของจำนวนข้อทั้งหมด หมายถึง มีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งน้อย

2.4 แบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 15 ข้อ มีเกณฑ์ในการประเมินดังนี้ (Best, 1981 : 182 - 183)

คะแนน 4.50 – 5.00 หมายถึง พึงพอใจระดับมากที่สุด

คะแนน 3.50 – 4.49 หมายถึง พึงพอใจระดับมาก

คะแนน 2.50 – 3.49 หมายถึง พึงพอใจระดับปานกลาง

คะแนน 1.50 – 2.49 หมายถึง พึงพอใจระดับน้อย

คะแนน 1.00 – 1.49 หมายถึง พึงพอใจระดับน้อยที่สุด

2.5 แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) โดยนำกรอบแนวคิดในการวิจัย และใช้แนวทางการสังเกต 6 ประเภท (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 : 50 – 52) ในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการสอนกระบวนการเรียนรู้บนฐานสันติศึกษา และผลที่เกิดขึ้นจากสอนและกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การแสดงออก (acts) เช่น การฟัง การพูด การตั้งคำถาม วิธีการสื่อสารของผู้สอน สีหน้าท่าทางในขณะทำกิจกรรมของผู้เรียนและผู้สอน

2. กิจกรรม (activities) เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนอกหลักสูตรต่าง ๆ อาทิ การฝึกสมาธิ การจัดการความขัดแย้ง การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ การเสวนา การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย วิธีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง เป็นต้น

3. ความหมาย (meaning) คือ การที่อาจารย์และนักศึกษาอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับการกระทำ และ/หรือกิจกรรม เป็นการให้ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน ผู้สอน และการวิเคราะห์เนื้อหาในการเขียนบันทึก (Experiential Learning Journal)

4. ความสัมพันธ์ (relationship) เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน หรือผู้เรียนกับคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยากร หรือบุคคลต้นแบบเป็นต้น

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) เป็นการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักศึกษา การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสานเสวนาในชั้น

เรียน การฝึกการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ การไปเรียนนอกสถานที่ เป็นต้น

6. สภาพสังคม (setting) เช่น บรรยากาศ สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่มีการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร ได้แก่ ในห้องเรียน สวนสาธารณะต่าง ๆ สถานที่ฝึกอบรม เป็นต้น

2.6 แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) จำนวน 2 ข้อ ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Denzin, 1978 : 293 - 304) ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล โดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) การใช้ทฤษฎีประกอบหลายมุมมอง เพื่อตรวจสอบว่าการใช้แนวคิดทฤษฎีว่ามีผลต่อการตีความข้อมูลแตกต่างกันหรือไม่

2.7 แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In -depth Interview) ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Denzin, 1978 : 293 - 304) ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล โดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) การใช้ทฤษฎีประกอบหลายมุมมอง เพื่อตรวจสอบว่าการใช้แนวคิดทฤษฎีว่ามีผลต่อการตีความข้อมูลแตกต่างกันหรือไม่

2.8 แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Denzin, 1978 : 293-304) ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร แบบสอบถาม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล โดยพิจารณาจากเวลา สถานที่ และบุคคล

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) การใช้ทฤษฎีประกอบหลายมุมมอง เพื่อตรวจสอบว่าการใช้แนวคิดทฤษฎีว่ามีผลต่อการตีความข้อมูลแตกต่างกันหรือไม่

2.9 แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 17 ข้อ มีเกณฑ์ในการประเมินดังนี้ (Best, 1981 : 182 - 183)

คะแนน 4.50 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนน 3.50 – 4.49 หมายถึง มาก

คะแนน 2.50 – 3.49 หมายถึง ปานกลาง

คะแนน 1.50 – 2.49 หมายถึง น้อย

คะแนน 1.00 – 1.49 หมายถึง น้อยที่สุด

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สถิติที่ใช้หาค่าคุณภาพเครื่องมือ

3.1.1. การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence Indexes หรือ IOC) (สุวิมล ติรกานันท์, 2550 : 165)

3.1.2 การหาค่าอำนาจจำแนกโดยหาความสอดคล้องระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับที่ตัดข้อนั้นออก (Item total for Corrected) ซึ่งคำนวณได้จากสูตรสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเปียร์สัน (สมบัติ ท้ายเรือคำ, 2551 : 112)

3.1.3 การค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งคำนวณได้จากสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Friedenberg Lisa, 1995 : 156)

3.1.4 การหาค่ายากง่าย (Difficulty) ของข้อสอบแบบวัดความรู้สันติศึกษา โดยใช้วิธีทางสถิติแบบ P (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2542 : 210)

3.1.5 การค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของข้อสอบแบบวัดความรู้สันติศึกษา ด้วยวิธีของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน โดยใช้สูตร KR – 20

3.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.1 วิเคราะห์การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย สรุปข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2.2 วิเคราะห์ความรู้ด้านสันติศึกษาจากแบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษาโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ค่าร้อยละ(%) และเปรียบเทียบความรู้ด้านสันติศึกษาก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา (t-test dependent)

3.2.3 วิเคราะห์เจตคติต่อวิชาสันติศึกษาจากแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และประมวลข้อสรุปจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2.4 วิเคราะห์ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าร้อยละ (%) และประมวลข้อสรุปจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2.5 วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาจากแบบประเมินผลความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) มาวิเคราะห์และประมวลข้อสรุปจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2.6 วิเคราะห์ถอดบทเรียนการเรียนรู้หลังปฏิบัติการ (After action review : AAR) การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเสร็จสิ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

3.2.7 วิเคราะห์การประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาจากแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) มาวิเคราะห์และประมวลข้อสรุปจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

ขั้นตอนการวิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาเป็นการศึกษาจากการสนทนากลุ่มในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนในรายวิชา 2 รายวิชาที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.1 การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1.1 ร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 5 คน รวม 3 ครั้ง ช่วงก่อนเปิดภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 เพื่อหารือเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้

1. กำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหารายวิชา ต้องคำนึงถึงการที่ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการตระหนักรู้ในคุณค่าของมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ที่ปราศจากอคติ ความขัดแย้ง และความรุนแรง และยังสามารถนำแนวคิดสันติศึกษาไปเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนได้

2. กำหนดขอบเขตเนื้อหาวิชา มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงการขัดแย้ง และวิธีการการทางสันติวิธี นอกเหนือจากเนื้อหารายวิชาที่มีอยู่

3. ออกแบบกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการมีประสบการณ์ตรง การปฏิบัติจริง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้

4. ออกแบบหรือคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้บนฐานสันติศึกษา

5. ออกแบบวิธีการประเมินผล โดยผู้เรียน ผู้สอน ด้วยวิธีการที่หลากหลายทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ได้แก่ การประเมินความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย รวมถึงการใช้การบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษา (Experiential Learning Journal) เป็นส่วนหนึ่งของการประเมิน

6. การยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา สรุปได้ดังแผนภูมิที่ 8 แสดง ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา และตารางที่ 11 สรุปขั้นตอนที่ 2 (D_1) การวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 8 แสดง ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา

ตารางที่ 11 สรุปขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย					
1.1 สังเคราะห์รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	วิเคราะห์เอกสาร	เอกสารข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นที่ 1	แบบวิเคราะห์เอกสาร	การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	โครงร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย
2. เพื่อยกร่างแบบจำลองการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	-สนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)ด้วยอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 5 คน จำนวน 1 ครั้ง	บันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)	แบบบันทึกการสนทนากลุ่มการพัฒนารูปแบบการ สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	ข้อเสนอแนะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยผ่านการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิ
3. รับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบ	- ตรวจสอบรูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อทำการรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาฯ ก่อนนำไปทดลองใช้	- แนวทางการบันทึกการตรวจสอบและรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญ	-แนวทางการบันทึกการตรวจสอบและรับรองรูปแบบการ สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญ	-ผลการตรวจสอบและรับรองรูปแบบการสอนและข้อเสนอแนะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	โครงร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

3. ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูล ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และวิธีดำเนินการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

แหล่งข้อมูลเอกสาร

1. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2. แบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และแบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา

แหล่งข้อมูลบุคคล

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นนักศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาตรีนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 82 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 49 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา

การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. การเตรียมก่อนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้วิจัยได้เตรียมการทดลองโดยใช้ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 82 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 49 คน

2. ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

2.1 ขอเอกสารจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2.2 ชี้แจงรายละเอียดการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ให้กับนักศึกษา และทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนการสอน วิธีเรียน การประเมินผล และกิจกรรมที่นักศึกษาต้องปฏิบัติ

2.3 แนะนำนักศึกษาในการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา

2.4 ชี้แจงเกณฑ์การประเมินผลให้นักศึกษาเข้าใจถึงการประเมินผลความรู้ด้านสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา

2.5 ทดสอบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา ก่อนเรียนเนื้อหาในครั้งที่ 1

2.6 ทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา ตามแผนที่กำหนด โดยมีการเก็บข้อมูลแบบประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ จำนวน 10 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง เป็นจำนวน 10 สัปดาห์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เรียน จำนวน 16 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3. ทดสอบความรู้ด้านสันติศึกษา แบบประเมินเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และแบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา การเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ จำนวน 131 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เรียน จำนวน 16 คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของนักศึกษาหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในครั้งที่ 10

4. การจัดสนทนากลุ่มผู้เรียน จำนวน 12 คน รวม 2 ครั้ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

รายละเอียดขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา สรุปได้ดังตารางที่ 12 สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย แผนภูมิที่ 9 แสดงขั้นตอนที่ 3 (R2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา และตารางที่ 13 สรุปขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 12 สรุปการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	
	แบบประมินผลเชิงปริมาณ	แบบประเมินผลเชิงคุณภาพ
ก่อนการทดลอง (ครั้งที่ 1)	-แบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา -แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง -	- แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ - แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
ระหว่างการทดลอง (ครั้งที่ 2 – ครั้งที่ 9)	-แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง	- แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ - แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม - แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก
หลังการทดลอง (ครั้งที่ 10)	-แบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา -แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง - แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา - แบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา	- แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ - แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม - แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก - แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

แบบแผนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในชั้นเรียน

แบบแผนการทดลอง ใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในชั้นเรียน ผู้วิจัยใช้แบบแผนการทดลอง ดังนี้

1. วัตถุประสงค์การทดลอง : เพื่อเปรียบเทียบความรู้ด้านสันติศึกษาก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.1 ใช้แบบแผนการทดลอง The One-Group Pretest–Posttest Design (Campbell and Stanley, 1963: 7) ดังนี้

O_1	X	O_2

O_1 หมายถึง การวัดความรู้ด้านสันติศึกษาก่อนการทดลอง

X หมายถึง การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

O_2 หมายถึง การวัดความรู้ด้านสันติศึกษาหลังการทดลอง

1.2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยการหาค่า t-test แบบ dependent

2. วัตถุประสงค์การทดลอง : เพื่อศึกษาคุณลักษณะด้านสันติศึกษา ระหว่างการทดลองและหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2.2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าร้อยละ (%)

รายละเอียดการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง จำนวน 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.1 การทดสอบความรู้ด้านสันติศึกษา โดยการใช้แบบทดสอบสันติศึกษา จำนวน 52 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบทดสอบสันติศึกษา ก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Prottest) โดยการสถิติทดสอบที (t-test) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจสันติศึกษาของนักศึกษาแต่ละคน

3.2 การประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง โดยการประเมินผลตามแบบประเมินผลความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง ตามเกณฑ์การประเมิน (Rubrics

Assessment) จำนวน 17 ข้อ ช่วงคะแนน 0 - 51 คะแนน การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผลของอาจารย์ผู้สอนและผู้วิจัย เป็นจำนวน 10 ครั้ง

3.3 การสอบถามเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของผู้เรียน หลังเรียน (Posttest) โดยใช้เทคนิคการวัดเจตคติของลิเกิร์ต จำนวน 5 ช่วงคะแนน จำนวน 39 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย บทความทางด้านสันติศึกษาและสันติวิธี ที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ ประเมินผลจากแบบสอบถามเจตคติหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลของนักศึกษาแต่ละคนมาศึกษาวิเคราะห์เจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของผู้เรียน

3.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนทั้ง 2 รายวิชา จำนวน 131 คน รวมจำนวน 10 ครั้ง โดยนำกรอบแนวคิดในการวิจัย และใช้แนวทางการสังเกต 6 ประเภท (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 : 50 – 52) ในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้บนฐานสันติศึกษา และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การแสดงออก (acts) เช่น การฟัง การพูด การตั้งคำถาม วิธีการสื่อสารของผู้สอน สีหน้าท่าทางในขณะทำกิจกรรมของผู้เรียนและผู้สอน

2. กิจกรรม (activities) เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนอกหลักสูตรต่าง ๆ อาทิ การฝึกสมาธิ การจัดการความขัดแย้ง การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ การเสวนา การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย วิธีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง เป็นต้น

3. ความหมาย (meaning) คือ การที่อาจารย์และนักศึกษาอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับการกระทำ และ/หรือกิจกรรม เป็นการให้ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เรียน ผู้สอน และการวิเคราะห์เนื้อหาในการเขียนบันทึก (Experiential Learning Journal)

4. ความสัมพันธ์ (relationship) เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน หรือผู้เรียนกับคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยากร หรือบุคคลต้นแบบเป็นต้น

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation) เป็นการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนของนักศึกษา การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสานเสวนาในชั้นเรียน การฝึกการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ การไปเรียนนอกสถานที่ เป็นต้น

6. สภาพสังคม (setting) เช่น บรรยากาศ สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่มีการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร ได้แก่ ในห้องเรียน สวนสาธารณะต่าง ๆ สถานที่ฝึกอบรม เป็นต้น

3.5 การเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษา ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้สอนในการกำหนดให้นักศึกษาเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านความรู้สึก ความคิด เจตติ และพฤติกรรมของนักศึกษาที่มีต่อเหตุการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ตนเองประสบหรือกำลังประสบอยู่ รวมถึงการพัฒนาตนเองในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการเรียนรู้บนฐานสันติศึกษาและสันติวิธี การเขียนบันทึกเป็นเครื่องมือในการสะท้อนตนเอง (Self –Reflection) จากกระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ให้ผู้เรียนได้ทบทวน ไตร่ตรอง สะท้อนตนเองออกมาเป็นตัวอักษร เป็นจำนวน 10 ครั้ง

3.6 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เรียน (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น พื้นฐานครอบครัว ความสนใจในอดีต และปัจจุบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) และผลการประมินนักศึกษาจากอาจารย์และเพื่อน โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เรียนจำนวน 16 คน รวม 2 ครั้ง ที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันโดยดูจากตารางเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงจาก Pretest กับ Prottest ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้และการสัมภาษณ์ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในระดับน้อย 4 คน ระดับปานกลาง 4 คน ระดับมาก 4 คน และระดับมากที่สุด 4 คน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับ โดยการคัดเลือกนักศึกษา 16 คน จากชั้นเรียนของกรณีตัวอย่างที่ศึกษาทั้ง 2 มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ในเชิงลึกมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.7 การสนทนากลุ่มผู้เรียน (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มผู้เรียนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละกรณีตัวอย่าง จำนวน 12 คน รวม 2 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อการเรียนรายวิชาสันติศึกษา และเจตคติต่อผู้สอน ซึ่งผู้วิจัยได้นัดหมายเพื่อสนทนากลุ่มผู้เรียนหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละวิชา โดยการวางแผนการสนทนา เวลา สถานที่ ผู้ร่วมสนทนา จัดเตรียมแนวคำถาม นัดหมาย เชิญสมาชิก จัดสนทนากลุ่ม บันทึกเสียง และทำการบันทึก

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการวิจัยเป็นแบบบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

3.8.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ จากการเก็บข้อมูลจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จากแบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง เป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. การวิเคราะห์ความรู้ด้านสันติศึกษาของผู้เรียนจากการทดสอบแบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา โดยใช้แบบวัดความรู้สันติศึกษา จำนวน 52 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบทดสอบสันติศึกษา ก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Prottest) จำนวน 10 ครั้ง โดยใช้สถิติทดสอบที (t-test) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลที่ใช้กระบวนการสันติศึกษา ความรู้ความเข้าใจสันติศึกษา

2. การวิเคราะห์เจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของผู้เรียนจากการแบบวัดเจคติ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการแบบวัดเจตคติของลิเกิร์ต จำนวน 5 ช่วงคะแนน จำนวนทั้งหมด 39 ข้อ หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนจำนวน 10 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติของผู้เรียนเกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง

3. การวิเคราะห์ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของผู้เรียน จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการประเมินผลตามแบบประเมินผลความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง จำนวน 17 ข้อ เป็นจำนวน 10 ครั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผลของอาจารย์ผู้สอนและผู้วิจัย

3.8.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นต่าง ๆ ในกรอบแนวคิดของการวิจัย อันได้แก่ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยเกื้อหนุนของสันติศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน และผลของการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นำมาเป็นประเด็นในการวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis)

แผนภูมิที่ 9 แสดงขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

ตารางที่ 13 สรุปขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	1. ผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดการใช้รูปแบบการสอน 2. ทดสอบวัดความรู้สันติศึกษาก่อนการทดลอง 3.ดำเนินการทดลองโดยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง การเขียนแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้และการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนจำนวน 10 ครั้งๆ 3 ชั่วโมง /10 สัปดาห์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เรียน	นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 82 คน และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 49 คน	1. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย 2. แบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา 3.แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา 4. แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง 5. แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้	1. หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) 2. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าร้อยละ (%) 3. บรรยายเชิงพรรณนา	ได้ทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียนของมหาวิทยาลัยรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน

ตารางที่ 13 สรุปขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา (ต่อ)

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
เพื่อทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาใน สถาบันอุดมศึกษาไทย	4. ทดสอบความรู้ด้านสันติศึกษา แบบประเมินเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบประเมิน ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และแบบบันทึก ประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในครั้งที่ 10	นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 82 คน และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 49 คน	แบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา แบบประเมินเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้	1. หาค่า t-test แบบ dependent 2. หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าร้อยละ (%) 3. บรรยายเชิงพรรณนา	ข้อมูลผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาใน สถาบันอุดมศึกษาในชั้นเรียน
	5.การจัดสนทนากลุ่มผู้เรียน จำนวน 2 ครั้ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน	บันทึกการสนทนากลุ่ม	บรรยายเชิงพรรณนา	ข้อมูลผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาใน สถาบันอุดมศึกษาในชั้นเรียน

4. ขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา

เพื่อพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ แหล่งข้อมูล ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย และวิธีดำเนินการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดบทเรียนการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2. เพื่อประเมินผลความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

แหล่งข้อมูลเอกสาร

1. ผลการประเมินความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง

2. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของนักศึกษารายวิชาสันติศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

3. แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

แหล่งข้อมูลบุคคล

1. อาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ รวมจำนวน 4 คน

2. อาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 5 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากการเก็บข้อมูลจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จากแบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เรียนโดยการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เรียน จากแบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ เพื่อทำการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่พัฒนาขึ้นมา หลังจากการเข้าร่วมการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียนของนักศึกษาแต่ละคน

การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการประชุมสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา การประเมินผล การขอข้อเสนอแนะ และการสรุปการวิจัย มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1 การถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินการประชุมสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อนำเสนอรูปแบบการสอนแบบสันติศึกษา (Peace Studies) ในระดับอุดมศึกษาที่ได้จากการศึกษาวิจัยให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาได้ร่วมการประเมินพิจารณาและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและความเหมาะสมในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยกำหนดจัดการประชุมจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 วันที่ 8 พฤษภาคม 2557 การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป รวมจำนวน 4 คน ณ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ครั้งที่ 2 วันที่ 15 พฤษภาคม 2557 การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี รวมจำนวน 4 คน ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

4.2 การประมินผลและรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษา การประเมินรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และการรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษา

4.3 การสรุปผลการวิจัย และการจัดทำรายงานการวิจัย การนำเสนอผลการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสันติศึกษา การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่ทำงานด้านสันติศึกษา และสันติวิธีในประเทศ ผลการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา และผลจาการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนซึ่งนับเป็นผลจาการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาในสองรายวิชา

ขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา สรุปได้ดัง แผนภูมิที่ 10 แสดงขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา และตารางที่ 14 สรุปขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา

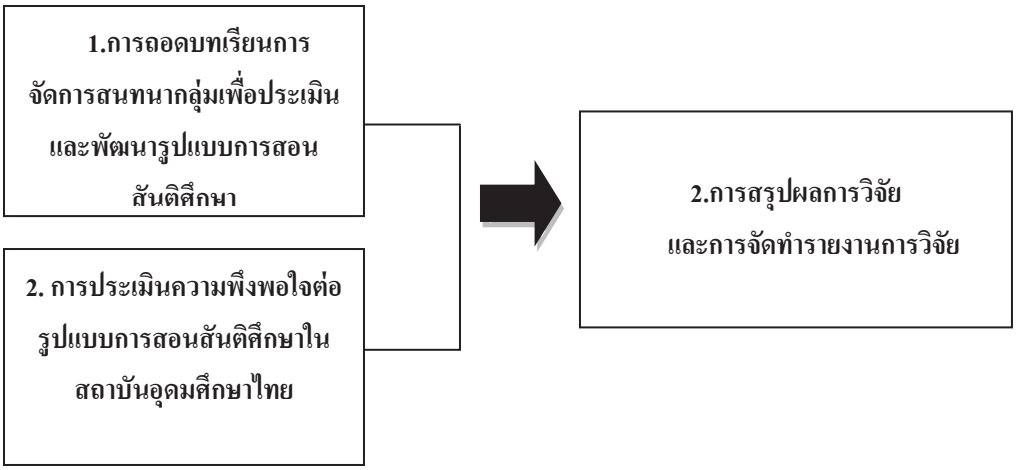

แผนภูมิที่ 10 แสดงขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา

ตารางที่ 14 สรุปขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา

วัตถุประสงค์	วิธีดำเนินการ	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการดำเนินการ
1. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย					
1.1 เพื่อถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา	การจัดสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา	การประชุมสนทนากลุ่ม	แบบบันทึกการถอดบทเรียนการสนทนากลุ่ม	. บรรยายเชิงพรรณนา	บทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อประเมินและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา
2.เพื่อประเมินความพึงพอใจที่มีรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	การประเมินรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	แบบประเมินรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	แบบประเมินรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	1. หาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) 2. บรรยายเชิงพรรณนา	การสรุปผลการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาและการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีผลการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนที่ 1 (R_1) กับ ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษา อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาตามขั้นตอนที่ 2 (D_1) โดยการสนทนากลุ่มเพื่อยกร่างพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาตามขั้นตอนที่ 3 (R_2) โดยการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาตามขั้นตอนที่ 4 (D_2) โดยการถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. ตอนที่ 1 ผลการการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตามขั้นตอนที่ 1 (R_1) กับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติศึกษา อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา

1.1 การสอนรายวิชาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการศึกษาการสอนรายวิชาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พบข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ในตารางที่ 15 ข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังนี้

ตารางที่ 15 ข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี

สถาบันอุดมศึกษาไทย	จำนวน (แห่ง)	จำนวนสถาบันที่เปิดสอนรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี (แห่ง)	ร้อยละ (%)
1. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (มหาวิทยาลัยของรัฐ)	16	5 (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์)	2.89
2. สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ (มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ)	15	3 (มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1.73
3. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (มหาวิทยาลัยราชภัฏ)	40	1 (มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร)	0.57
4. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (มหาวิทยาลัยราชมงคล)	9	-	
5. มหาวิทยาลัยเอกชน	40	4 (มหาวิทยาลัยสยาม,มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, มหาวิทยาลัยฟาฎอนี และมหาวิทยาลัยพายัพ	2.31
6.สถาบันเอกชน	9	1 (สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์)	0.57
7. วิทยาลัยเอกชน	23	-	
8. วิทยาลัยชุมชน	21	-	
รวมจำนวน	173	14	8.09

ข้อมูล ณ วันที่ 10 เมษายน 2557

จากข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรีระดับปริญญาตรี มีจำนวน 16 รายวิชา จำนวน 14 แห่ง จากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดจำนวน 173 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.09 แสดงให้เห็นว่า การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่เปิดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรีมีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเปิดสอนในรายวิชาเอกหรือวิชาแกนของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรพัฒนาสังคม และหลักสูตรพัฒนาชุมชน เป็นต้น

การสอนรายวิชาที่เปิดสอนทางด้านสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษาไทย มักจะจัดอยู่ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี ในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษาใน 15 รายวิชา ใน 13 มหาวิทยาลัย ดังต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และรายวิชาสังคม สงคราม และสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล

2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา และรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้แก่ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ

4. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา

5. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา

6. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง

7. มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

8. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ได้แก่ รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ

9. มหาวิทยาลัยพายัพ ได้แก่ รายวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์

10. มหาวิทยาลัยสยาม ได้แก่ รายวิชาสันติภาพศึกษา

11. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน

12. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา

13. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา

โดยมีรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา ระดับปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ดังต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดล เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาเลือกเสรี จำนวน 2 รายวิชาได้แก่ รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และรายวิชาสังคม สงคราม และสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดการเรียนการสอนโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี

รหัสและชื่อวิชา พสสศ101 การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี

PBPS 101 (Conflict transformation by peaceful means)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0-6) หมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

ทฤษฎีสันติภาพ ความรุนแรง และความขัดแย้ง ความรุนแรงประเภทต่าง ๆ กรณีศึกษาความรุนแรงในชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์ ความขัดแย้งและการหาวิธีแนวทางสันติวิธีในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง เครื่องมือสันติวิธี การสานเสวนาที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารอย่างสันติ และการใช้สันติวิธีในชีวิตประจำวัน (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

1. การบรรยายทฤษฎี
2. การอภิปรายในชั้นเรียน และการอภิปรายกลุ่ม
3. กิจกรรมการวิเคราะห์ความขัดแย้ง - ปฏิบัติการสันติวิธี
4. กิจกรรมการสื่อสารอย่างสันติและสานเสวนา

สื่อการสอน

เอกสารการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ กิจกรรมการวาดภาพ และบทบาทสมมติ

การประเมินผล

1. คะแนนเก็บในชั้นเรียน 50 %
2. รายงานกลุ่ม/การนำเสนอ 30 %

3. สอบปลายภาค 20 %

หมายเหตุ 85 % ขึ้นไป เท่ากับ A นักศึกษาต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 80 %

จุดเด่น

1. การสอนเป็น Team Teaching โดยอาจารย์ผู้มีประสบการณ์โดยตรง

2. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักจบการศึกษาด้านสันติภาพระดับปริญญาเอก

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน และการตรวจงานของนักศึกษาต้องใช้เวลามาก

รายวิชาสังคม สงคราม และสันติ

รหัสและชื่อวิชา พสสศ 102 สังคม สงคราม และสันติ

PBPS 102 (Society ,War, and Peace)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0-6) หมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

ความสำคัญของปรัชญา ปรัชญาว่าด้วยมนุษย์และสังคม ปรัชญาว่าด้วยสงครามและสันติภาพ กระบวนทัศน์ตะวันตก ตะวันออกและอื่นๆ สิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันในสังคม ประวัติศาสตร์สงครามและสันติภาพระหว่างประเทศและภายในประเทศ ความรุนแรงและสันติวิธีระหว่างประเทศและภายในประเทศ ความขัดแย้งและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรในประเทศไทยและอุษาคเนย์ (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยายทฤษฎี การอภิปราย และกิจกรรมในชั้นเรียน

สื่อการสอน

เอกสารการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา เกม และบทบาทสมมติ

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานกลุ่ม/การนำเสนอ และสอบปลายภาค

จุดเด่น

การสอนเป็น Team Teaching โดยอาจารย์ผู้มีประสบการณ์โดยตรง

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย

2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาจำนวน 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา หมวดวิชาเลือกเสรี จัดการเรียนการสอนโดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รหัสและชื่อวิชา 2722354 สันติศึกษา (Peace Education)

จำนวนหน่วยกิต 2 (2-0-4) หมวดวิชาเอก และหมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

มโนทัศน์สันติภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างสันติภาพกับเศรษฐกิจพอเพียง สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อมและความหลากหลาย บทบาทของศาสนาและครอบครัวต่อการเสริมสร้างสันติภาพ กิจกรรมสันติภาพ ความหมาย ความสำคัญและมโนทัศน์สันติศึกษา โรงเรียนกับสันติศึกษา มโนทัศน์ของการสอนเพื่อสันติภาพ หลักการและแนวปฏิบัติในการสอนเพื่อสันติภาพ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556)

รายวิชาสันติศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และการนำเสนอผลงาน

สื่อการสอน

เอกสารการสอน สื่อ Power Point บทความ และกรณีศึกษา

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนเป็นครูที่มีประสบการณ์สอนสันติศึกษามากกว่า 20 ปี

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษา มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนค่อนข้างน้อย และมีแนวโน้มจะมีนักศึกษาเรียนจำนวนน้อยลง

รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รหัสและชื่อวิชา 0201230 มนุษย์กับสันติภาพ

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0-6) กลุ่มวิชาสหศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ความหมายของสันติภาพ ที่มาของความขัดแย้ง ไม่สันติจากธรรมชาติและมนุษย์ วิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งจากมุมมองต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ โดยมุ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

(ศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กิจกรรมโครงการ และการนำเสนอผลงาน

สื่อการสอน

หนังสือ สื่อ Power Point บทความ กรณีศึกษา และการทำโครงการ

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนเป็นครูที่มีประสบการณ์สอนสันติศึกษามากกว่า 20 ปี

ข้อจำกัด

อาจารย์ผู้สอนเกษียณอายุราชการ ทำให้มีแนวโน้มขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนในอนาคต

3. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยสำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รหัสและชื่อวิชา มศว 354 มนุษย์กับสันติภาพ (Man and Peace)

จำนวนหน่วยกิต 3 (2-2-5) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาทฤษฎีความหมาย หลักการ สาเหตุของความขัดแย้ง และเครื่องมือในการขจัดความขัดแย้งทั้งระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคม และระดับชาติ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และการพัฒนาตนเองเพื่อมุ่งสู่การเป็นนักสันติวิธี โดยสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ (สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และบทบาทสมมติ

สื่อการสอน

เอกสารการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ เกม และบทบาทสมมติ

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

การให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาให้แก่นักศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปอย่างทั่วถึง

ข้อจำกัด

ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน และขาดอาจารย์ที่มีประสบการณ์การสอนสูง บางภาคการศึกษามีการเรียนเชิญอาจารย์พิเศษภายนอกมาสอน

4. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

รหัสและชื่อวิชา 1001134 สันติศึกษา (Peace Studies)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) สาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศิลปศาสตร์

คำอธิบายรายวิชา

วิเคราะห์ความขัดแย้งและหนทางสู่สันติภาพในระดับนานาชาติ และระดับท้องถิ่น เป็นการเรียนที่เน้นการวิเคราะห์ข้อขัดแย้งและหนทางไปสู่ความยุติธรรมในสังคม สิทธิมนุษยชน และการพัฒนา นักศึกษาต้องร่วมแสดงความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและนำเราสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรสหวิทยาการอันมีวิชาการด้านการเมือง สังคม ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และจิตวิทยาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย (สาขาวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และกรณีศึกษา

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

การให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาให้แก่นักศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปอย่างทั่วถึง

ข้อจำกัด

ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนชาวไทย (หลักสูตรนานาชาติ)

5. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา หมวดวิชาเอก และหมวดวิชาเลือกเสรี จัดการเรียนการสอนโดยวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รหัสและชื่อวิชา 1301 305 สันติศึกษา (Peace Study)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาเอก และหมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

ลักษณะประเภทและมูลเหตุความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงทางการเมือง การวิเคราะห์สันติภาพ แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งรวมถึงสันติวิธี ศาสนา วัฒนธรรมท้องถิ่น การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การพัฒนาเชิงสถาบัน (หมวดวิชาเลือกเสรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา บทบาทสมมติ และการศึกษาชุมชน

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ และการศึกษาชุมชน

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน และมีการฝึกกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่โดดเด่น เช่น การฝึกสันติวิธีกรณีการชุมนุมทางการเมือง การศึกษาความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษาไม่สามารถรองรับนักศึกษาภายนอกวิทยาลัยการเมืองการปกครองที่สนใจลงทะเบียนเรียนได้ เนื่องจากมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก

6. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง หมวดวิชาเลือกเสรี จัดการเรียนการสอนโดยสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รหัสและชื่อวิชา 466 – 103 การจัดการความขัดแย้ง (Confict Management)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

ทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง การวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งจากกรณีศึกษา แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เทคนิคและวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการประยุกต์ใช้แนวคิดและวิธีการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (คู่มือการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการศึกษาชุมชน

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และการศึกษาชุมชน

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน และมีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” สูง

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการเปิดรายวิชาหมวดวิชาเลือกเสรีจำนวนมาก

7. มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง หมวดวิชาเลือกเสรี จัดการเรียนการสอนโดยหมวดวิชาเลือกเสรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีคำอธิบายรายวิชามีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รหัสและชื่อวิชา 414 748 การจัดการความขัดแย้ง (Confict Management)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

วิวัฒนาการองค์ความรู้ การจัดการความขัดแย้ง จินตทัศน์เชิงแนวคิด ทฤษฎีและหลักพื้นฐานความขัดแย้ง เทคนิคและทักษะสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้งสาธารณะ การจัดการความขัดแย้งในองค์การ ศาสนปัญญาและภูมิปัญญาไทยเพื่อการจัดการความขัดแย้ง และกรณีศึกษาการจัดการความขัดแย้ง (หมวดวิชาเลือกเสรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการศึกษาชุมชน

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และการศึกษาชุมชน

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการเปิดรายวิชาหมวดวิชาเลือกเสรีจำนวนมาก

8. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชารายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

รหัสและชื่อวิชา 2501002 ความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ (Social Equity and Peace)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษากระบวนทัศน์ ทฤษฎีหลักทางสังคมและการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ โครงสร้างและชนชั้นทางสังคม ความเท่าเทียมทางโอกาสและความสำเร็จ ความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งทางสังคม กระบวนการทำให้คนเป็นคนชายขอบ ความยากจนและสวัสดิการสังคม การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมและการเพิ่มพลังให้ประชาชน เอ็นจีโอ กลุ่มประชาสังคม และขบวนการทางสังคม เพื่อการสร้างสรรค์ความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ

(กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

1. การสื่อสารแบบสองทาง /การบรรยาย
2. การอภิปรายเดี่ยว /การอภิปรายกลุ่ม
3. การค้นคว้าอิสระ เดี่ยว/ กลุ่ม

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ บทบาทสมมติ

การประเมินผล

1. คะแนนเก็บระหว่างภาค 40 % โดยประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน การตั้งคำถาม การนำเสนอผลงาน และการประเมินจากคุณภาพของงานรายบุคคลและรายกลุ่ม
2. คะแนนสอบกลางภาค 30 %
3. สอบปลายภาค 30 %

จุดเด่น

การสอนเป็น Team Teching อาจารย์ผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์สูง และมีคุณลักษณะบุคลิกภาพ “สันติภายใน” สูง

ข้อจำกัด

จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนมีจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมในชั้นเรียน และอาจารย์ต้องใช้เวลาในการตรวจงานมาก

9. มหาวิทยาลัยพายัพ

มหาวิทยาลัยพายัพ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ มหาวิทยาลัยพายัพ

รหัสและชื่อวิชา GE 104 สันติภาพและความสมานฉันท์ (Peace and Reconciliation)

จำนวนหน่วยกิต 2 (2-0 -4) กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ปัญหาและความขัดแย้งในสังคม แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี บทบาทของความยุติธรรมในการสร้างความสมานฉันท์ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับปัญหาความขัดแย้งและสันติภาพ หลักการมองศาสนาต่าง ๆ ที่จะเป็นพลังเพื่อสันติภาพและการสร้างเจตคติที่ดีในการอยู่ร่วมกันในสังคม

(กลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา การนำเสนอผลงานในชั้นเรียน

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ เพลง และการเสนอผลงานกลุ่ม

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 20 ปี

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษา มีนักศึกษาหลายหลักสูตร ทั้งหลักสูตรภาษาไทย และหลักสูตรนานาชาติ เรียนร่วมกัน ทำให้นักศึกษาเกิดปัญหาทางการสื่อสารและขาดความใส่ใจต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียน

10. มหาวิทยาลัยสยาม

มหาวิทยาลัยสยาม เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติภาพศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยสยาม มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม

ระดับชั้น ปริญญาตรี หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต

รหัสและชื่อวิชา 111 – 106 สันติภาพศึกษา (Peace – Studies)

จำนวนหน่วยกิต 2 (2-0-4) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ความแตกต่างระหว่างแนวความคิดพื้นฐานทางปรัชญา กระบวนการสื่อสารของมนุษย์และระดับภาษาที่ใช้ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ทฤษฎีและแนวคิดของการเมืองและเศรษฐกิจในระบบต่าง ๆ สาเหตุแห่งความขัดแย้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา อันนำไปสู่ความขัดแย้งทางอาวุธและสงคราม ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน

วิเคราะห์ถึงวิธีในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและปราศจากความรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กร สังคม รวมทั้งในระดับชาติและในระดับโลก วิธีการในการลดกำลังอาวุธ การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและสิทธิมนุษยชน บทบาทของสหประชาชาติและองค์การต่าง ๆ ในการผดุงรักษาสันติภาพของโลก

(หมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยสยาม, 2555)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และกรณีศึกษา

สื่อการสอน

สื่อ Power Point และกรณีศึกษา

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษา

ข้อจำกัด

การขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน ทำให้ต้องเชิญอาจารย์พิเศษมาสอนแทน ทำให้มีแนวโน้มอาจจะปิดรายวิชาเนื่องจากไม่มีอาจารย์ผู้สอน

11. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยหมวดวิชาศึกษาพื้นฐาน กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

รหัสและชื่อวิชา GE 2009 / SOC1004 การจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน
(Conflict Management in Daily Life)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาศึกษาพื้นฐาน กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์

คำอธิบายรายวิชา (GE 2009)

มโนทัศน์เกี่ยวกับปัญหาและความขัดแย้ง ที่มาของปัญหาและความขัดแย้ง การเผชิญปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยหลักสันติวิธี จริยธรรมและศีลธรรม การแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตและสังคม

คำอธิบายรายวิชา (SOC1004)

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความขัดแย้ง การตอบสนองต่อปัญหาและความขัดแย้งในในชีวิตอย่างสร้างสรรค์โดยใช้หลักสันติวิธีอันคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมและสิทธิส่วนบุคคล การเจรจาต่อรอง การแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการความขัดแย้งเพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

(หมวดวิชาศึกษาพื้นฐาน กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปราย การทำงานกลุ่ม การวิเคราะห์กรณีศึกษา กิจกรรมในชั้นเรียน และการนำเสนอรายงาน

สื่อการสอน

เอกสารประกอบการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ การ์ตูน และบทบาทสมมติ

การประเมินผล

1. การเข้าชั้นเรียนและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน 10 %
2. ผลงานเดี่ยว 20 %
3. การทำงานกลุ่มและผลงานกลุ่ม 20 %
4. การสอบกลางภาค 20 %
5. การสอบปลายภาค 30 %

จุดเด่น

อาจารย์ผู้สอนจบการศึกษาด้านสันติศึกษาระดับปริญญาโท และมีมนุษยสัมพันธ์และบุคลิกภาพ "สันติภายใน" สูง

ข้อจำกัด

ในบางภาคการศึกษามีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษากลุ่มพนักงาน เนื่องจากนักศึกษามีการเรียนทั้งวัน ทำให้เกิดความเหนื่อยล้าในการเข้าเรียนและการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

12. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป จัดการเรียนการสอนโดยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

รหัสและชื่อวิชา 100 - 242 สันติศึกษา (Peace Studies)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความหมาย แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับสันติภาพและสันติศึกษา ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัว สังคม ชุมชน ชาติ และระหว่างประเทศ โดยอาศัยองค์

ความรู้ด้านรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดพฤติกรรมการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี (หลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 2557)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการนำเสนอรายงานกลุ่ม

สื่อการสอน

สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษาอย่างทั่วถึง

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก ทำให้ประสบปัญหาการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน และการตรวจงานของนักศึกษาต้องใช้เวลามาก

13. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี หาดใหญ่ เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา หมวดวิชาเอก และหมวดวิชาเลือกเสรี จัดการเรียนการสอนโดยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยฟาฏอนี มีคำอธิบายรายวิชา มีคำอธิบายรายวิชา วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน สื่อการสอน การประเมินผล จุดเด่น และข้อจำกัด ดังนี้

รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

รหัสและชื่อวิชา GE 219-203 สันติศึกษา (Peace Studies)

จำนวนหน่วยกิต 3 (3-0 -6) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความหมายและแนวคิดหลักเกี่ยวกับสันติภาพและสันติศึกษา ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับครอบครัว ชุมชน ชาติ และระหว่างประเทศ การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี (คู่มือการศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, 2556)

วิธีการสอน/กิจกรรมการสอน

การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน บทบาทสมมติ และกรณีศึกษา

สื่อการสอน

สื่อ Power Point บทบาทสมมติ และกรณีศึกษา

การประเมินผล

คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

จุดเด่น

มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษา

ข้อจำกัด

บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก ทำให้ประสบปัญหาการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน และการตรวจงานของนักศึกษาต้องใช้เวลามาก

จากข้อมูลการสอนรายวิชาที่เปิดสอนทางด้านสันติศึกษาในระดับปริญญาตรีสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 15 รายวิชา ใน 13 มหาวิทยาลัย สามารถสรุปดังตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนี้

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

มหาวิทยาลัย /รายวิชา	**วิธีการสอน/ กิจกรรม การสอน**	**สื่อการสอน/ การประเมินผล**	**จุดเด่น**	**ข้อจำกัด**
1.มหาวิทยาลัยมหิดล				
รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี	การบรรยายทฤษฎี การอภิปรายในชั้นเรียน และการอภิปรายกลุ่ม กิจกรรมการวิเคราะห์ความขัดแย้ง - ปฏิบัติการสันติวิธี กิจกรรมการสื่อสารอย่างสันติและสานเสวนา	สื่อการสอน ได้แก่ เอกสารการสอน สื่อ Power Point , กรณีศึกษา, คลิปวีดีโอ, ภาพยนตร์, การ์ตูน, บทบาทสมมติ การประเมิน ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานกลุ่ม/การนำเสนอ สอบปลายภาค	การสอนเป็น Team Teaching โดยอาจารย์ผู้มีประสบการณ์โดยตรง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักจบการศึกษาด้านสันติภาพระดับปริญญาเอก	บางภาคการศึกษามีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน และการตรวจงานของนักศึกษาต้องใช้เวลามาก
รายวิชาสังคม สงคราม และสันติ	การบรรยายทฤษฎี การอภิปราย และกิจกรรมในชั้นเรียน	สื่อการสอน ได้แก่ เอกสารการสอน สื่อ Power Point , กรณีศึกษา, เกม การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานกลุ่ม/การนำเสนอ สอบปลายภาค	การสอนเป็น Team Teaching โดยอาจารย์ผู้มีประสบการณ์โดยตรง	บางภาคการศึกษามีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

มหาวิทยาลัย / รายวิชา	วิธีการสอน/ กิจกรรม การสอน	สื่อการสอน/ การประเมินผล	จุดเด่น	ข้อจำกัด
2. จุฬาลงกรณ์ลงกรณ์มหาวิทยาลัย				
รายวิชาสันติศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และการนำเสนอผลงาน	สื่อการสอน ได้แก่ เอกสารการสอน สื่อ Power Point บทความและกรณีศึกษา การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนเป็นครูที่มีประสบการณ์สอนสันติศึกษามากกว่า 20 ปี	บางภาคการศึกษามีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนค่อนข้างน้อย และมีแนวโน้มจะมีนักศึกษาเรียนจำนวนน้อยลง
รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และบทบาทสมมติ	สื่อการสอน ได้แก่ หนังสือ สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ เกม และบทบาทสมมติ การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	การให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาให้แก่นักศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปอย่างทั่วถึง	ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน ที่มีประสบการณ์การสอนสูง บางภาคการศึกษามีการเรียนเชิญอาจารย์พิเศษภายนอกมาสอน
3. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้แก่ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และบทบาทสมมติ	สื่อการสอน ได้แก่ เอกสารการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ และเกม แลการประเมินผล ได้แก่คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	การให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาให้แก่นักศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปอย่างทั่วถึง	ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน บางภาคการศึกษามีการเรียนเชิญอาจารย์พิเศษภายนอกมาสอน

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

มหาวิทยาลัย / รายวิชา	วิธีการสอน/ กิจกรรม การสอน	สื่อการสอน/ การประเมินผล	จุดเด่น	ข้อจำกัด
4. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และ กรณีศึกษา	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์ การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	การให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาให้แก่นักศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปอย่างทั่วถึง	ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนชาวไทย (หลักสูตรนานาชาติ)
5.มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา บทบาทสมมติ และ การศึกษาชุมชน	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ และการศึกษาชุมชน การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน และมีการฝึกกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่โดดเด่น เช่น การฝึกสันติวิธี กรณีการชุมนุมทางการเมือง	บางภาค การศึกษาไม่สามารถรองรับนักศึกษานอกคณะที่สนใจลงทะเบียนเรียนได้ เนื่องจากมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก
6.มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการศึกษาชุมชน	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และการศึกษาชุมชน การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน และมีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” สูง	บางภาค การศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการเปิดรายวิชาหมวดวิชาเลือกเสรีจำนวนมาก

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

มหาวิทยาลัย / รายวิชา	วิธีการสอน/ กิจกรรมการสอน	สื่อการสอน/ การประเมินผล	จุดเด่น	ข้อจำกัด
7.มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการศึกษาชุมชน	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา บทความ คลิปวีดีโอ และการศึกษาชุมชน การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงาน สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอน	บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนน้อย เนื่องจากมหาวิทยาลัยมีการเปิดรายวิชาหมวดวิชาเลือกเสรีจำนวนมาก
8.มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ได้แก่ รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ	การสื่อสารแบบสองทาง /การบรรยาย การอภิปรายเดี่ยว / การอภิปรายกลุ่ม การค้นคว้าอิสระเดี่ยว/ กลุ่ม	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ บทบาทสมมติ การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บระหว่างภาค คะแนนสอบกลางภาค และสอบปลายภาค	การสอนเป็น Team Teching อาจารย์ผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์สูง และมีคุณลักษณะบุคลิกภาพ “สันติภายใน” สูง	จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนมีจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาในการสอนและต้องใช้เวลาในการตรวจงานมาก
9.มหาวิทยาลัยพายัพ ได้แก่ รายวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา การนำเสนอผลงานในชั้นเรียน	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ และการเสนอผลงานกลุ่ม การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 20 ปี	บางภาคการศึกษา มีนักศึกษาทั้งหลักสูตรภาษาไทย และหลักสูตรนานาชาติเรียนร่วมกัน ทำให้นักศึกษาเกิดปัญหาทางการสื่อสารและขาดความใส่ใจต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียน

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

มหาวิทยาลัย / รายวิชา	วิธีการสอน/ กิจกรรมการสอน	สื่อการสอน/ การประเมินผล	จุดเด่น	ข้อจำกัด
10.มหาวิทยาลัยสยาม ได้แก่ รายวิชาสันติภาพศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และกรณีศึกษา	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point และกรณีศึกษา การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษา	การขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน ทำให้ต้องเชิญอาจารย์พิเศษมาสอนแทน ทำให้มีแนวโน้มอาจจะปิดรายวิชาเนื่องจากไม่มีอาจารย์ผู้สอน
11.สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ได้แก่ รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน	การบรรยาย การอภิปราย การทำงานกลุ่ม การวิเคราะห์กรณีศึกษา กิจกรรมในชั้นเรียน และการนำเสนอรายงาน	สื่อการสอน ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน สื่อ Power Point กรณีศึกษา, คลิปวีดีโอ, ภาพยนตร์, การ์ตูน, บทบาทสมมติ การประเมินผล ได้แก่ การเข้าชั้นเรียนและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ผลงานเดี่ยว การทำงานกลุ่มและผลงานกลุ่ม การสอบกลางภาคและปลายภาค	อาจารย์ผู้สอนจบการศึกษาด้านสันติศึกษาระดับปริญญาโท และมีมนุษยสัมพันธ์และบุคลิกภาพ “สันติภายใน” สูง	ในบางภาคการศึกษามีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษากลุ่มพนักงาน เนื่องจากนักศึกษามีการเรียนทั้งวัน ทำให้เกิดความเหนื่อยล้าในการเข้าเรียนและการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน
12. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน กรณีศึกษา และการนำเสนอรายงานกลุ่ม	สื่อการสอน ได้แก่ สื่อ Power Point กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์ การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและสอบกลางภาค และสอบปลายภาค	มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษาอย่างทั่วถึง	บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษามาก ทำให้ประสบปัญหาการจัดกิจกรรมและการตรวจงานของนักศึกษาต้องใช้เวลามาก

ตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

มหาวิทยาลัย / รายวิชา	วิธีการสอน/ กิจกรรมการสอน	สื่อการสอน/ การประเมินผล	จุดเด่น	ข้อจำกัด
13.มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษา	การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน บทบาทสมมติ และกรณีศึกษา	สื่อการสอน ได้แก่ Power Point บทบาทสมมติ และกรณีศึกษา การประเมินผล ได้แก่ คะแนนเก็บในชั้นเรียน รายงานและการนำเสนอ สอบกลางภาค และสอบปลายภาค	มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญต่อการเปิดรายวิชาสันติภาพศึกษาแก่นักศึกษา	บางภาคการศึกษามีจำนวนนักศึกษาลงทะเบียนเรียนจำนวนมาก ทำให้ประสบปัญหาการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน และการตรวจงานมาก

สรุปจากตารางที่ 16 สรุปการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยพบว่า รายวิชาสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี ทั้ง 15 รายวิชา จาก 13 มหาวิทยาลัย พบว่า รายวิชา ทั้ง 15 รายวิชา มีจุดร่วมเดียวกันคือการศึกษาทางด้านสันติภาพ สันติศึกษา และสันติวิธี ความขัดแย้ง ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง/การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และการเสริมสร้างสันติภาพในตัวบุคคล สังคม ประเทศ และโลก มหาวิทยาลัยที่จัดรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 9 รายวิชา ได้แก่ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ มหาวิทยาลัยพายัพ รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายวิชาสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ และรายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี และมหาวิทยาลัยที่จัดรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาเลือกเสรี จำนวน 7 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล รายวิชาสังคม สงคราม และสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล รายวิชาสันติศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และรายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล พบว่า รายวิชาสันติศึกษาของทุก ๆ มหาวิทยาลัย มีวิธีการสอนและกิจกรรมการสอนคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น กรณีศึกษา บทบาทสมมติ สื่อการสอนที่ใช้มีความหลากหลาย เช่น Power Point กรณีศึกษา เกม บทบาทสมมติ บทความ คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์ เป็นต้น ด้านการประเมินผล ประกอบด้วย คะแนนเก็บในชั้นเรียน การสอบกลางภาค และการสอบปลายภาค ด้านจุดเด่นและข้อจำกัด มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะด้านข้อจำกัด พบว่า มีหลายมหาวิทยาลัยประสบปัญหาด้านการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน การลงทะเบียนเรียนของนักศึกษามีจำนวนน้อย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักสูตรและรายวิชา ทำให้มีแนวโน้มจะปิดรายวิชาสันติศึกษาในอนาคต เช่น มหาวิทยาลัยสยาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

1.2 แนวคิดการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 12 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คน โดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556 - 2557) และการบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (2556 - 2557) ดังต่อไปนี้

1.2.1 แนวคิดการสอนสันติศึกษาของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คนโดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556 - 2557) และการบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (2556 - 2557) ดังต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมกิจกรรมการสานเสวนาสันติวิธี จัดโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 10 ตุลาคม 2556 โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา เป็นผู้นำการสานเสวนาสันติวิธีทำให้เห็นกระบวนการการสานเสวนาสันติวิธี ในการทำงานเพื่อการสื่อสารกระบวนการสันติวิธี ในการลดความขัดแย้ง ความรุนแรง แก่สถาบันการศึกษาและสังคมไทยอย่างแพร่หลาย

และจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556 กับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา ผู้อำนวยการสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา เกิดจากการรวมศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี กับศูนย์สิทธิมนุษยชนและการพัฒนา สถาบันฯให้ความสำคัญต่อการวิจัยและพัฒนางานด้านสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ในด้านการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีมีการเปิดรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ตั้งแต่สมัยอาจารย์โคทม เป็น ผอ.ศูนย์สันติวิธีในหมวดวิชาเลือกเสรีแก่นักศึกษาในคณะที่สนใจ ต่อมาได้เปิดรายวิชา สังคม สงคราม และสันติ แก่นักศึกษาในคณะต่าง ๆ ที่สนใจศึกษาความรู้ด้านสันติศึกษาเพิ่มเติม" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 10 มิถุนายน 2556)

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความไว้วางใจ เน้นการสอนข้างใน "สันติภายใน" แก่นักศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 การเติมองค์ความรู้ เน้นให้นักศึกษาเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ขั้นตอนที่ 3 การฝึกการสานเสวนา โดยการฝึกการฟังอย่างลึกซึ้งแก่นักศึกษา "การฟังเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสันติวิธี"

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนกลับ ให้นักศึกษาได้ฝึกการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิต คือ "สันติภายนอก"

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนให้นักศึกษาเกิด"สันติภายใน" จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวนักศึกษาสามารถที่จะสร้าง "สันติภายนอก" แก่สังคมให้เกิดสันติสุขได้

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2557 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนสันติศึกษาควรเน้นกระบวนการสอนแบบมีส่วนร่วม สอนให้นักศึกษารู้แนวคิดสันติศึกษา และใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมากกว่าที่จะใช้ความรุนแรง" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 13 กุมภาพันธ์ 2557)

หลักการสอนสันติศึกษา

อย่าสอนทฤษฎีมากเกินไป ควรมีทฤษฎีประมาณ 1 ใน 4 ส่วน ของเนื้อหาวิชา ควรเน้นกระบวนการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติ มีกิจกรรมการหารือแลกเปลี่ยนร่วมกัน โดยใช้กระบวนการสอน เช่น บทบาทสมมติ กรณีศึกษา ภาพยนตร์ และสื่อต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

1. คัดกรองกรณีศึกษาความขัดแย้งในระดับ บุคคล ชุมชน สังคม ประเทศ และระดับโลก มาเป็นสื่อการสอนในชั้นเรียน

2. ให้นักศึกษาร่วมสะท้อนให้เห็นปัญหาความขัดแย้ง

3. อาจารย์และนักศึกษาร่วมหารือแลกเปลี่ยนประเด็นความขัดแย้งกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. สกอ. ควรสลายโครงสร้างศึกษาทั่วไป เปิดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาที่สำคัญ ๆ เช่น วิชาการเมืองการปกครองไทย วิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา ให้แก่นักศึกษาทุก ๆ คณะ

2. กลุ่มอาจารย์สันติศึกษาควรจัดประชุมเพื่อพัฒนาด้านการเรียนการสอนสันติศึกษา มีการทำ Work shop การเรียนการสอนสันติศึกษา มีการเลือกสื่อการสอนต่าง ๆ เช่น หนัง คลิปวีดีโอที่น่าสนใจนำไปใช้สอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

3. ศาสตราจารย์ ดร. สุริชัย หวันแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2556 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ ศาสตราจารย์ ดร. สุริชัย หวันแก้ว ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ ผมไม่เคยทำงานด้านสันติภาพมาก่อน ผมเป็นนักสังคมวิทยา เวลาจะมองปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ต้องมองปัญหาเกิดจากการพัฒนาประเทศ การพัฒนาโลกาภิวัตน์แบบทุนนิยม ปัญหาจากระบบการพัฒนากลับส่งเสริมให้ความขัดแย้ง ความรุนแรงเกิดขึ้นได้ทุกระดับ ทุกชนชั้น การที่จะสอนสันติศึกษาจึงต้องสอนให้เข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งก่อน แล้วจึงสอนให้เข้าใจถึงเนื้อแท้ของสันติภาพต่อไป” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 15 สิงหาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

สอนให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ให้เข้าใจ “เนื้อแท้ของสันติภาพ” และตระหนักในปัญหาความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง ชุมชุน สังคม และประเทศ

วิธีการสอนสันติศึกษา

ใช้วิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของอาจารย์ผู้สอนแต่ละคน เช่น การใช้กรณีศึกษา Case Study การสอนกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยสอนในวิชาเอก วิชาศึกษาทั่วไป วิชาเลือก หรือหัวข้อย่อยในรายวิชาต่าง ๆ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

สถาบันอุดมศึกษาที่มีหน่วยงานด้านสันติภาพ และเปิดการเรียนการสอน

สันติศึกษาควรเป็นหน่วยงานหลักที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านสันติภาพให้แก่สังคมไทย ซึ่งสังคมไทยยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องเหล่านี้มาก

4. ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมเรียนและสังเกตการณ์สอนในรายวิชาการบริหารความขัดแย้ง ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ณ ห้องเรียน 403 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ จำนวน 5 ครั้ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 27 – 28 พฤศจิกายน 2556 ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษา เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2556 พบว่า ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นเป็นผู้นำทางด้านสันติศึกษาและสันติวิธีของประเทศไทย ที่มีผลงานวิจัย งานวิชาการทางด้านสันติศึกษา (Peace Education) ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 30 ปี ได้เปิดสอนวิชา “ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงทางการเมือง” ซึ่งเป็นการสอนวิชาสันติวิธีในมหาวิทยาลัยรัฐครั้งแรกในประเทศไทย เป็นเจ้าของรางวัล “ศรีบูรพาแด่สันติภาพ” ประจำปี 2555 ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ เป็นหน่วยงานกลางในการให้ข้อมูลข่าวสาร งานวิชาการ งานวิจัย และการอบรมสัมมนาด้านสันติภาพ แก่หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย การผลิตบัณฑิตทางด้านรัฐศาสตร์ ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ตลอดจนเป็นหน่วยงานในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมสันติภาพ เพื่อสร้างสันติสุขในหมู่มวลมนุษยชาติ (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 9 กรกฎาคม 2556)

และได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ ผมไม่ใช่อาจารย์ผู้สอน หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน เวลาที่สอนผมจะใช้วิธีการแบบที่อาจารย์เห็น ใช้การบรรยายเป็นหลัก เน้นกระบวนการคิด การอภิปรายซักถามในชั้นเรียนเป็นหลัก มีการมอบหมายงานให้นักศึกษาไปอ่านเอกสารแล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 9 กรกฎาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการบรรยาย ที่เน้นการอภิปรายซักถาม ฝึกให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด บนพื้นฐานทฤษฎีสันติภาพ / สันติวิธี

วิธีการสอนสันติศึกษา

การมอบหมายงานให้นักศึกษาอ่านเอกสารแล้วนำมาอภิปรายซักถามในห้องเรียน การฝึกกระบวนการคิดเชื่อมโยงบนพื้นฐานทฤษฎีสันติภาพ / สันติวิธี ด้วยการบรรยายและการเชิญวิทยากรมาบรรยายในหัวข้อที่เชี่ยวชาญแก่นักศึกษาเพิ่มเติม

การสอนสันติศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ไม่มีรายวิชาสันติศึกษาโดยตรง แต่มีการสอนเป็นเนื้อหาย่อยในรายวิชา “สหวิทยาการสังคมศาสตร์” ซึ่งเป็นรายวิชาเชิงสหวิทยาการ ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ระดับปริญญาตรี โดยมีอาจารย์ผู้สอนจากคณะรัฐศาสตร์ คณะสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา นิติศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี ควรมีลักษณะแบบ “สหวิทยาการ” มีหัวข้อสันติศึกษา- สันติวิธี ในเนื้อหาย่อย และมีอาจารย์ผู้สอนที่หลากหลาย จากคณะต่าง ๆ

5. อาจารย์ฐิติ ลาภอนันต์ หัวหน้าศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

จากการจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2556 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ อาจารย์ฐิติ ลาภอนันต์ หัวหน้าศูนย์สันติวิธี และธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา และได้ดำเนินการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งขึ้นภายในมหาวิทยาลัย ทั้งอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ในส่วนการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ทางศูนย์ฯ

รับผิดชอบการสอนสันติวิธีในหัวข้อย่อยของรายวิชา การเป็นพลเมืองโลก" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 3 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

ควรเน้นให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติ

วิธีการสอนสันติศึกษา

การใช้กิจกรรมเกม กิจกรรม Walk Rally สันติภาพ การลงปฏิบัติในชุมชน ฯลฯ แล้วสรุปเชื่อมโยงเนื้อหาวิชา

การสอนสันติศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ไม่มีรายวิชาสันติศึกษาโดยตรง แต่มีการสอนเป็นเนื้อหาย่อยในรายวิชา "การเป็นพลเมืองโลก"

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญต่อการเปิดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ให้นักศึกษาทุกคณะ ได้เรียนรู้ จึงจะช่วยให้เกิดสันติภาพในหมู่นักศึกษาที่จะเติบโตเป็นผู้นำทางสังคมในอนาคต

6. รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา เอมอิ่มธรรม ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2556 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ รองศาสตราจารย์ ดร. สุกัญญา เอมอิ่มธรรม ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี สามารถเปิดสอนรายวิชาสันติศึกษาโดยตรง หรือจะสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความจำเป็นของแต่ละสถาบัน ในส่วนตัวแล้ว วิชาสันติศึกษาควรเปิดสอนให้นักศึกษาได้เรียนรู้กันทุก ๆ คน" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 6 สิงหาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนทฤษฎีสันติศึกษา ควบคู่การสอนภาคปฏิบัติในระดับปริญญาตรี แก่นักศึกษาทุกคนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันโดยสันติ ความขัดแย้งของมนุษย์เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่สามารถขจัดให้หมดสิ้นได้ แต่สามารถที่จะจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี แบบ Win - Win ได้

วิธีการสอนสันติศึกษา

การใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย เช่น กรณีศึกษา บทบาทสมมติ สถานการณ์ การทำโครงการในชุมชน การทำกิจกรรมค่าย โดยการออกแบบเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประสบการณ์จริง แล้วนำกลับมาเสนอผลงานในชั้นเรียน อาจารย์ให้ข้อมูลย้อนกลับ บรรยายหลักการ ทฤษฎีเสริม และให้นักศึกษาได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

การสอนสันติศึกษา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ไม่มีรายวิชาสันติศึกษาโดยตรง แต่มีการสอนเป็นเนื้อหาย่อยในรายวิชาต่าง ๆ ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และนโยบายการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาที่ไม่เกิดความต่อเนื่อง ทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาขาดประสิทธิภาพในระยะยาว

7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี ผู้อำนวยการสถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ

จากการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของสถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2556 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี ผู้อำนวยการสถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนรายวิชาสันติภาพศึกษาควรจะมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยวิธีการสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ในลักษณะวิธีการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนสันติภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการศึกษาด้านสันติภาพนั้นต้องมีการศึกษาใน

หลาย ๆ แง่มุม ทั้งในมุมกว้าง และลึกซึ้งจากศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

ควรเน้นการประยุกต์ใช้กิจกรรมการสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันจริง

วิธีการสอนสันติศึกษา

การใช้สื่อการเรียนการสอน ทั้งที่เป็นสื่อกิจกรรม สื่อนวัตกรรมต่าง ๆ การทำกิจกรรมโครงการในชุมชนต่าง ๆ โดยให้นักศึกษาลงไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับบุคคลที่มีความแตกต่างจากนักศึกษา หรือมีปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ นำมาเสนอในชั้นเรียน และการจัดสัปดาห์สันติภาพ เพื่อแสดงและเผยแพร่ผลงานโครงการของนักศึกษา

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

1. การใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมบทบาทสมมติ ศิลปะ บทกวี เป็นสื่อนำเข้าสู่เนื้อหา

2. ตั้งคำถามให้นักศึกษา แสดงความคิดเห็นต่อสื่อที่นำเสนอ

3. อาจารย์เชื่อมโยงกิจรรมสื่อเข้าสู่บทเรียนเนื้อหาสันติภาพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. การศึกษาวิจัยทางด้านสันติศึกษาให้กว้างขวางแพร่หลาย ในลักษณะบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ

2. การสร้างทีมงานอาจารย์ผู้สอนด้านสันติศึกษา เป็น Team Teaching

3. มีการทำ Workshop การสอนสันติศึกษาแก่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

8. พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2556 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติ

ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การศึกษาด้านสันติศึกษานับมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยที่กำลังประสบปัญหาความขัดแย้งกันอย่างกว้างขวาง การสอนสันติศึกษาจึงมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต่าง ๆ ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 11 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการนำ "กระบวนการสร้างความปรองดอง" , "การไกล่เกลี่ยเจรจา" และ "การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี" มาใช้ในชั้นเรียน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนความรู้ความเข้าใจด้านสันติวิธีที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ เช่น การสอนทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี การสานเสวนา การพูดคุยเจไกล่เกลี่ยเจรจา กระบวนการสร้างความปรองดอง เป็นต้น

1.2.2 แนวคิดการสอนสันติศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 12 คน โดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556 - 2557) และการบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (2556 - 2557) ดังต่อไปนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร. โคทม อารียา สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร "การก้าวข้ามและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง" จำนวน 3 วัน ระหว่างวันที่ 12 – 14 กันยายน 2556 ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา การเข้าร่วมประชุมเชิงวิชาการในหัวข้อ " เวทีสันติประชาธิปไตย /การปฏิรูปการเมือง" ในวันที่ 16 กันยายน 2556 ณ สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย และร่วมประชุม หัวข้อ "การพัฒนาระบบการเลือกตั้งและการระงับข้อพิพาทการเลือกตั้ง" ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2556 ณ โรงแรมสุโกศล กรุงเทพมหานคร และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556 พบว่า

รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อารียา เป็นนักสันติวิธีที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย ได้ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษามายาวนานร่วม 40 ปี ผลงานที่สร้างความประหลาดใจให้แก่วงการสันติศึกษาไทยที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง คือ "การเปิดเขตอภัยทาน ณ วัดปทุมวนาราม" ในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง เมื่อปี 2553 สมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตของผู้ชุมนุมในเขตอภัยทานจนมีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า การเปิดพื้นที่สันติวิธีในกรณีประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทยสามารถใช้ได้ผลจริงหรือไม่

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ รองศาสตราจารย์ ดร.โคทม อารียา ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" สถาบันฯ ให้ความสำคัญต่อการสอนสันติศึกษาตั้งแต่เป็นศูนย์สันติวิธี ในระดับปริญญาตรีได้เปิดสอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ต่อมาเปิดรายวิชาสังคม สงคราม และสันติ เพิ่มขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้สันติศึกษาและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สมารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง " (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

1. การสร้างความประทับใจแก่ผู้เรียน
2. การถอดบทเรียน
3. การสร้างแนวคิดรวบยอด
4. การนำไปปฏิบัติ

วิธีการสอนสันติศึกษา

การเรียนการสอนที่ดีควรเป็นกลุ่มเล็ก ไม่ใช้การบรรยาย ควรมีการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน การฝึกอบรม และการสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

สถาบันการศึกษาทุกแห่ง ควรมีนโยบายในการจัดการเรียนการสอนสันติ

ศึกษาในสถานศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี โท และเอก เพราะความรู้เรื่องสันติศึกษาจะช่วยทำให้สังคมได้เรียนรู้การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีที่จะไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาต่อกัน

2. รองศาสตราจารย์ ดร. ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล ศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมสังเกตการประชุมเชิงวิชาการ หัวข้อ “โครงการสัมมนาผู้สอนวิชาการศึกษาทั่วไป” เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2556 ณ โรงแรมโนโวเทล สยามสแควร์ กรุงเทพมหานคร และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2556 พบว่า รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล เป็นผู้บุกเบิกการสอนวิชาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยคนแรก ๆ ของประเทศไทยท่านหนึ่ง โดยท่านได้เป็นบรรณาธิการหนังสือประกอบการสอนรายวิชา “มนุษย์กับสันติภาพ” ซึ่งเป็นหนังสือเรียนเล่มแรก ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับรองศาสตราจารย์ ดร.ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้ความสำคัญในการสอนวิชามนุษย์กับสันติภาพแก่นิสิตในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสอนเรื่องสันติภาพจะทำให้นิสิตได้มีความรู้ ความเข้าใจต่อสันติภาพที่มีบทบาทสำคัญต่อมนุษยชาติ ” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 14 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

1.ให้ความรู้มนุษย์กับสันติภาพ

2. สร้างจิตสำนึก /ทัศนคติที่ดี

3. การเลือกนำเอาไปใช้

4. การลงมือกระทำสันติภาพ

วิธีการสอนสันติศึกษา

การลดการสอนแบบบรรยายลง ใช้กิจกรรมการสอนต่าง ๆ เช่น การศึกษากรณีศึกษา การใช้สื่อต่าง ๆ การให้ผู้เรียนคิดโครงการศึกษาสันติภาพโดยลงมือปฏิบัติภาคสนาม แล้วนำมาเสนอผลงานในชั้นเรียน เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติภาพแก่นิสิตในการสร้างจิตสำนึก ทัศนคติที่ดีของความเป็นมนุษย์และการให้ความรู้ด้านสันติภาพ จะช่วยให้นิสิตนำความรู้เกี่ยวกับสันติภาพไปลงมือปฏิบัติสันติภาพในชีวิตประจำวันตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

3. พระไพศาล วิสาโล วัดป่าสุคะโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมสันติวิธีกับพระไพศาล วิสาโล ณ วัดป่าสุคะโต อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ระหว่างวันที่ 1 - 5 สิงหาคม 2556 การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงปาฐกถาธรรมในวาระ 40 ปี 14 ตุลา หัวข้อ “เผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลง 40 ปี หลัง 14 ตุลา” วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์ กรุงเทพ) และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2556 พบว่า พระไพศาล วิสาโล เป็นพระนักสันติวิธีที่มีประสบการณ์โดยตรงกับเหตุการณ์ความรุนแรงในสังคมไทย ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ท่านได้รับรางวัลเกียรติยศระดับชาติมากมาย เช่น รางวัลบุคคลดีเด่นด้านสันติภาพในวาระครบรอบร้อยปีชาตกาล ดร. ปรีดี พนมยงค์ เมื่อปี พ.ศ. 2543 และรางวัลศรีบูรพา เมื่อ พ.ศ. 2553

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ พระไพศาล วิสาโล ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย เกิดจากความเห็นที่แตกต่างกันอย่างสุดขั้วนั้นเป็นเรื่องธรรมดาของสังคมปัจจุบัน แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ผู้คนที่มีความเห็นแตกต่างกันสุดขั้วนั้นมักเกาะเกี่ยวอยู่กับการแบ่งฝ่ายทางการเมือง กลุ่มการเมืองสองขั้วนั้นได้ตั้งตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และพยายามต่อสู้เอาชนะคะคานกัน จนเกิดความไม่สงบ เกิดการนองเลือดครั้งแล้ว ครั้งเล่า จึงจำเป็นที่คนไทยทุกคน ควรได้เรียนรู้ปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวอย่างเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริง และช่วยกันลดความขัดแย้งแก่สังคมไทยร่วมกัน ในด้านการสอนสันติ

ศึกษา สันติวิธีในสถานศึกษาก็เป็นหนึ่งในสิ่งที่ควรส่งเสริมสนับสนุน" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 3 สิงหาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนให้ผู้เรียนเห็นที่มาของความขัดแย้งที่เป็นเหตุแห่งปัญหาและสร้างความทุกข์ให้กับเราและผู้อื่น การเคารพในความแตกต่างไม่ยึดติดถือมั่นอย่างเหนียวแน่น การเคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และการลดความโกรธ เกลียด และกลัวที่เป็นต้นเหตุแห่งความขัดแย้งลง

รูปแบบการสอนสันติศึกษา

การใช้หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา เช่น หลักศีลธรรม หลักพรหมวิหาร 4 หลักขันติธรรม หลักสาราณียธรรม หลักสังคหวัตถุ 4 การเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ ฯลฯ และการสอนกระบวนการประชาธิปไตยด้วยวิธีการสันติ ไม่ใช้อำนาจขู่เข็ญหรือใช้กำลัง ใช้ความรุนแรง ทุกคนทุกฝ่ายมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อนำไปสู่การถกเถียงอย่างเปิดเผยและเคารพซึ่งกันและกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. การสอนให้เข้าใจถึงรากเหง้าของปัญหา ได้แก่ อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเศรษฐกิจ การแบ่งข้างแยกขั้วทางการเมือง ความโกรธ เกลียด และกลัว

2. การสอนให้ยอมรับความแตกต่าง การลดความขัดแย้ง กระบวนการประชาธิปไตยและคุณธรรม

4. รองศาสตราจารย์ ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมการเสวนาทางวิชาการ หัวข้อ "วิฤกตศรัทธา : ปัญหาและทางออก" เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2556 ณ ห้องสันติภาพ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษา เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 พบว่า รองศาสตราจารย์ ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) ท่านดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ผู้อำนวยการสถาบันภาษา และผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาโท สาขาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่าน

เริ่มสนใจงานด้านสันติศึกษามาตั้งแต่สมัยเด็ก จากที่ท่านมองการเห็นความขัดแย้งจากความยากจนของครอบครัวและชุมชนของท่านในวัยเด็ก เมื่อได้มาศึกษาและปฏิบัติธรรมรับใช้พระพุทธศาสนา จึงได้เห็นว่า "พุทธสันติวิธี" เป็นธรรมะที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในตัวบุคคลและสังคมได้ ท่านจึงทำงานการศึกษาสันติศึกษาและการปฏิบัติศาสนกิจในลักษณะบูรณาการเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันได้เป็นอย่างดี เป็นการเปิดพื้นที่สันติภาพด้วยธรรมะแก่สังคมอุดมศึกษาไทยและสังคมไทยเป็นอย่างมาก

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ รองศาสตราจารย์ ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสอนสันติศึกษ มีความสำคัญในการร่วมเสริมสร้างและพัฒนาสันติภาพ โดยเฉพาะสันติภาพภายในตัวบุคคล ที่ซ่อนตัวอยู่ภายในใจของแต่ละคน เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ว่า ไม่มีความสุขอื่นใดที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าความสงบสุข การสอนสันติศึกษาต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของนักศึกษา เป็นสันติวิถีชีวิต มีสันติภาพภายในตัวเอง ใช้การสอนที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการฟัง กิจกรรม Walk Rally สันติภาพ การไกล่เกลี่ย การเจรจา การใช้กระบวนการยุติธรรม การเข้าค่ายสันติศึกษ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2 กรกฎาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

ต้องเปลี่ยน "วิถีชีวิต" และ "วิถีปฏิบัติ" ของนักศึกษา เป็น "สันติวิถีชีวิต" มีสันติภาพภายในตัวเอง

วิธีการสอนสันติศึกษา

ใช้การสอนที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการฟัง กิจกรรม Walk Rally สันติภาพ การไกล่เกลี่ย การเจรจา การใช้กระบวนการยุติธรรม การเข้าค่ายสันติศึกษา เป็นต้น

ขั้นตอนการสอน CAP Model

ขั้น 1 C – Cognitive การสร้างความเข้าใจ

ขั้น 2 A – Attitude การสร้างทัศนคติ เพื่อปรับสัมมาทิฏฐิ

ขั้น 3 P – Performance การปฏิบัติโดยการสัมผัสการเรียนรู้ผ่าน Activity

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาให้เป็น สันติวิถีชีวิต คือ การมีสันติภาพภายในตัวเอง เป็นการเปิดพื้นที่สันติภาพภายใน ทำให้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ให้เกิดสันติภาพภายนอก ง่ายขึ้น

5. ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอิสระ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษา เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2556 พบว่า ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอาวุโส (Senior Fellow) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด และเป็นศาสตราจารย์วิจัยประจำมหาวิทยาลัยรีเจนท์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานและดำรงสถานภาพหลากหลาย โดยเป็นทั้งอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นักคิด นักเขียน นักบริหารธุรกิจ นักสร้างสรรค์สังคม ที่ปรึกษา และนักการเมือง ทั้งนี้จะเลือกทำเฉพาะที่เป็นประโยชน์ต่อคน สังคม ประเทศชาติ และมนุษยชาติ เป็นสำคัญ ในส่วนผลงานที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษาท่านมีผลงานเขียนสำคัญ จำนวน 3 เล่ม ได้แก่ หนังสือเรื่อง ชาวอารยะ:ชาวศิวิไลซ์ที่ใฝ่หา, เรื่องสยามอารยะ แมนนิเพสโต: แถลงการณ์สยามอารยะ และเรื่องอารยสนทนา สนทนาสองเราสู่สนทนาสาธารณะ โดยหนังสือทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวมีหลักคิดภายใต้ “หลักคิดสร้างชาติให้อารยะ” ที่สะท้อนปัญหาความอ่อนแอทางความคิดของคนไทยในชาติที่กำลังประสบปัญหา “การรักชาติ” แต่ไม่ได้แสดงถึง “ความเป็นคนของรัฐ” คือ การเป็นอารยชนที่จะช่วยกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของคนในชาติด้วยวิธีการแห่งสันติวิธี การอารยสนทนาเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง มากกว่าการใช้ความรุนแรงด้วยการเอาชนะกัน แบบตัวเอง ชนะ คนอื่น แพ้

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับ ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“สันติวิธีมีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมาก เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีหลักคิดที่ถูกต้อง และเรียนรู้วิธีการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม ไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงเพื่อเอาชนะกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายร่วมกันมากกว่า ดังนั้นการที่คนในสังคมจะเรียนรู้คุณค่าการอยู่ร่วมกัน

อย่างสันติ และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ ผ่านหลักสูตรสันติศึกษา จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงช่วยให้เราเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติร่วมกับคนในชาติที่มีความแตกต่างหลากหลาย ยังสามารถช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติร่วมกับคนอื่น ๆ ในโลก ร่วมกับสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกฝ่ายชนะร่วมกัน" (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 9 พฤศจิกายน 2556)

หลักการและวัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา

เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย และเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและนำวิธีการแก้ปัญหาแบบสันติไปใช้จริงได้

วิธีการสอน และขั้นตอนการสอน

สอนภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ

1 ภาคทฤษฎี เช่น ทฤษฎีสันติภาพ ทฤษฎีความขัดแย้งและความรุนแรง ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย หลักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

2. ภาคปฏิบัติ เช่น การประยุกต์หลักจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม การจัดกลุ่มฝึกการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

รูปแบบการสอนสันติศึกษา

รูปแบบการสอนสันติศึกษา ด้วยกระบวนการอารยสนทนา เป็นการสนทนาพูดคุยกันในทุกระดับ ตั้งแต่ระหว่างคน 2 คน จนถึงสนทนาสาธารณะ มีเป้าหมายเพื่อหาข้อตกลงหรือจุดยืนที่ยอมรับร่วมกัน นั่นคือประชาสนทนา โดยมีหลักปรัชญาอารยะเป็นตัวกำกับ ได้แก่ หลักปรัชญาปัจเจกอารยะ คือ การยึดหลักความดีแท้ ความงามแท้ ความจริงแท้ ในการสนทนาต้องให้เกียรติรับฟังกัน ไม่ก้าวร้าว ไม่หยาบคาย และสื่อสารด้วยความจริงใจ ไม่แสแสร้ง ไม่โกหกหลอกลวง และหลักปรัชญาสังคมอารยะ คือ การยึดหลักเสรีภาพที่พึงประสงค์ เสมอภาคที่พึงประสงค์ และภราดรภาพที่พึงประสงค์ ในการสนทนาพูดคุยกันในสังคมควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เอาตัวเองหรือเป้าประสงค์ตนเองเป็นศูนย์กลาง อย่าเห็นแก่ตัว มุ่งเพื่อบรรลุเป้าหมายการสนทนาร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ กระบวนการสนทนา ประกอบด้วย 12 ขั้นตอน ดังนี้

1. อารยสดับ (Araya Listening) การฟังแบบอารยะ ได้แก่ การฟังเชิงลึกด้วยใจเป็นธรรม ไร้อคติ ไม่ลำเอียง ฟังด้วยใจจดจ่อ ฟังด้วยความกระตือรือร้น ฟังด้วยใจถึงใจ มีความรู้สึกร่วมกับผู้พูด และฟังด้วยใจตอบสนอง

2. อารยปุจฉา (Araya Query) การถามอย่างอารยะ เป็นการตั้งคำถามสิ่งที่ฟัง เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจที่กระจ่าง การค้นพบความจริง และการฉุกคิดในมุมมองที่แตกต่าง และเพื่อให้เห็นภาพผลที่จะตามมา

3. อารยปริทัศน์ (Araya Perspective) มุมมองต่อประเด็นสนทนา ทำให้มีมุมมองที่เปิดกว้าง ไม่เห็นแก่ตัว ยึดหลักการแต่ไม่ยึดติดความคิดของตนเอง มุ่งประโยชน์ทุกฝ่าย มองแบบชนะทุกฝ่าย ไม่ใช่ฉันชนะ - เธอแพ้

4. อารยถกแถลง (Araya Discussion) การนำมุมมองที่แตกต่างมาร่วมกันถกแถลง เพื่อให้ประเด็นสนทนาเกิดความชัดเจน ลึกซึ้ง และครบถ้วน

5. อารยพิจารณา (Araya Configuration) การร่วมพิจารณาสิ่งที่ถกแถลงอย่างรอบคอบ ครบถ้วน เป็นการพิจารณาเพื่อมุ่งผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

6. อารยวาที (Araya Debate) การที่แต่ละฝ่ายนำเสนอเหตุผลข้อดีข้อเสีย เพื่อสนับสนุนจุดยืนของตน และนำเสนอเหตุผลโต้แย้งจุดยืนของอีกฝ่าย โดยไม่ยืนกระต่ายขาเดียวอย่างไร้เหตุผล แต่รับฟังกันและกันด้วยใจกว้าง ก่อนการตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่ง

7. อารยปรึกษา (Araya Consultion) กรณีที่ต้องตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่ง จะใช้การปรึกษาหารืออย่างรอบคอบ หรืออารยปรึกษา หมายถึง การปรึกษาหารือ เพื่อตัดสินใจเลือก เป็นการพิจารณาอย่างมีหลักเกณฑ์ หลักการ และหลักฐานที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เห็นพ้องกันต้องกัน

8. อารยเสวนา (Araya Dialogue) ในกรณีข้อสรุปที่ได้ จะนำไปสู่การดำเนินการภาคปฏิบัติต่อไป จะนำข้อสรุปเหล่านี้มาสานเสวนากัน เรียกว่า อารยเสวนา หรือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำให้เกิดการรับรู้และความเข้าใจในทิศทางที่ตรงกัน

9.อารยญัตติ (Araya Proposition) หลังการอารยสนทนากันมา 8 ขั้นตอน จนมีข้อเสนอชัดเจนแล้วจึงเริ่มมีการเสนอญัตติบางอย่างขึ้นมา เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินการในอนาคตที่ชัดเจน ซึ่งควรเป็นอารยญัตติ หรือการมีข้อเสนอเพื่อกำหนดทิศทางที่ชัดเจน

10. อารยมติ (Araya Consensus) การลงคะแนนชี้ขาด เพื่อการยอมรับหรือปฏิเสธข้อเสนอใดข้อเสนอหนึ่ง ผู้ลงมติเชื่อมั่นว่า ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีแท้ สิ่งที่งามแท้ สิ่งที่จริงแท้ และเห็นชอบผลการลงประชามติร่วมกันเป็นฉันทามติ

11. อารยวิสัชนา (Araya Response) การตอบสนองต่อมติที่เกิดขึ้น ด้วยการร่วมรับรู้ว่าจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้น หลังจากที่ลงมติไปแล้ว ยินดีร่วมมือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพร้อมร่วมรับผลที่เกิดขึ้น

12.อารยพันธกิจ (Araya Mission) ขั้นตอนสุดท้ายที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติภารกิจตามอารยมติที่ตกลงกันไว้ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มีภารกิจเฉพาะเจาะจงบางอย่างที่ต้องทำตามข้อตกลงร่วมกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ตกลงร่วมกันไว้

อารยสนทนา ทั้ง 12 ขั้นตอน เป็นการสนทนาที่ช่วยกันสร้างความปรองดอง ความร่วมมือ ความสัมพันธ์ที่ดี ที่สำคัญ การสนทนาในประเด็นสาธารณะใดก็ตามที่อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ ย่อมสามารถช่วยจรรโลงสังคมและเกื้อหนุนให้ประเทศชาติบ้านเมืองก้าวไปสู่ความเป็นอารยะได้อย่างแท้จริง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2556 : 1 – 6)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายในการสอนสันติศึกษาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงอุดมศึกษา โดยประยุกต์ให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน การสอนสันติศึกษามีความสำคัญ เพราะช่วยให้ผู้เรียนได้เปิดโลกทัศน์ มีมุมมองความคิดที่เปิดกว้าง ในการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย การเคารพให้เกียรติให้ความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีเอกภาพ

6. ท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมการการบรรยายเชิงวิชาการ หัวข้อ “การสร้างสันติภาพ ท่ามกลางความขัดแย้ง” ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 6 กันยายน 2556 และการตั้งคำถามเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษา พบว่า ท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ หรืออดีตพระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสุนันทวนาราม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ท่านเป็นอดีตพระภิกษุชาวญี่ปุ่นที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นศิษย์รุ่นแรกของพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภัทโท) วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี ในขณะที่ท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ได้ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาตามแนวทางของหลวงปู่ชา สุภัทโท จนมีชื่อเสียงโด่งดังทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจำนวนมากมาย โดยเฉพาะบุคลิกภาพของความเป็นพระที่มีเมตตาสูง ใจเย็น สงบ สุขุม อ่อนโยน มี “สันติภาพภายใน” ที่โดดเด่นทำให้ท่านมีชื่อเสียงด้านการทำงานสันติภาพในทางพระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่ง ก่อนที่ท่านจะสละสมณเพศออกมามีครอบครัว แต่ท่านก็ยังทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นและทั่วโลกต่อไป

จากการตั้งคำถามเกี่ยวกับแนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยกับท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสร้างสันติภาพ ด้วยการสอนสันติภาพ จากที่เคยคุยกับท่าน ดาไลลามะ ท่านกล่าวไว้ว่า การสอนสันติภาพจริง ๆ ควรเริ่มต้นสอนตั้งแต่เด็ก ๆ ด้วยการศึกษา การอบรมเด็ก ๆ เช่น การให้เด็ก ๆ ได้อ่านหนังสือดี ๆ การอ่านจะทำให้เกิดสันติภาพภายในตัวผู้เรียน จิตใจดี มีเมตตา รักษาสุขภาพใจดี เมื่อนั้นสันติจะเกิดขึ้น" (บันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม, 6 กันยายน 2556)

วิธีการสอนสันติศึกษา

ควรฝึกให้เยาวชนอ่านหนังสือให้มาก ๆ โดยการคัดเลือกหนังสือที่ดี มีประโยชน์ ให้เยาวชนได้อ่านได้ศึกษา แล้วนำมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันกับคนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ หัวข้อธรรมะต่าง ๆ และประสบการณ์ดี ๆ ต่อกัน สิ่งนี้จะทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในใจเยาวชนโดยง่าย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติภาพด้วยความรัก ความเมตตาให้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ จะช่วยให้เกิดสันติภาพได้อย่างยั่งยืน

7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556 พบว่า ท่านเป็นประธานเครือข่ายศึกษาทั่วไปที่ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวมเพื่อสันติสุขในตัวบุคคลและสังคม ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนสันติศึกษาต้องย้อนกลับไปดู Backgrouds ของนักศึกษาแต่ละคน การสอนโดยการพูด การบรรยาย จึงไม่เหมาะสม ต้องสอนให้รู้ถึงแก่นวิธีคิดของคำว่าสันติศึกษา โดยใช้กรณีศึกษา Case study ในชั้นเรียนด้วยการแบ่งกลุ่ม เริ่มกระบวนการคิดวิเคราะห์ และอภิปรายแลกเปลี่ยนกรณีศึกษาปัญหาความขัดแย้งกันจนพบจุดร่วมที่เหมาะสม เกิดเป็นฉันทานุมัติของกลุ่ม" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการฝึกกระบวนการคิดแก่นักศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่าง ของนักศึกษาแต่ละคน

วิธีการสอนสันติศึกษา

ไม่ควรสอนโดยการบรรยาย แต่ใช้กิจกรรมการสอน วิธีการสอนในแบบต่าง ๆ เพื่อฝึกกระบวนการคิดแก่ผู้เรียน เช่น กรณีศึกษา การศึกษาภาคสนาม การอภิปรายซักถาม เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาควรเริ่มต้นสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีด้านสันติตั้งแต่วัยเด็ก มาถึงระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

8 . ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง คณบดีคณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.ประภาศ ปานเจี้ยง คณบดีคณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2557 พบว่าท่านเป็นผู้ริเริ่มปรับปรุงหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป โดยกำหนดให้มีการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคน ได้เรียนรู้การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"วิชาสันติศึกษาเกิดจากกรณีที่ประเทศไทยมีปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยจึงเสนอให้มีการเรียนการสอนสันติศึกษาให้แก่นักศึกษาที่จะเข้าไปทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาต้องเป็นผู้นำ Peace Studies ให้แก่สังคม

บัณฑิตที่จบปริญญาตรีควรได้นำสันติศึกษาไปใช้ นับวันต้องเรียนเรื่องนี้ เพื่อจะละลายความขัดแย้งในคน คณะจึงนำมาปรับปรุงหลักสูตร GE ให้มีวิชาสันติศึกษาขึ้น" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 13 กุมภาพันธ์ 2557)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษาจากระดับบุคคล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ระหว่างบุคคล กลุ่ม สังคม และประเทศ จะทำให้ช่วยลดความขัดแย้ง ความรุนแรงส่งผลต่อความสันติสุขโดยรวม

วิธีการสอนสันติศึกษา

1. ให้หลักวิชาการความรู้สันติศึกษา
2. นำเสนอ Case Study ระดับบุคคล สังคม และประเทศ มาพูดคุยกันในชั้นเรียน
3. ให้นักศึกษานำเสนอ Problem Based Learning ของนักศึกษาในชั้นเรียน
4. มีการจัดทัศนศึกษาดูงาน ศึกษาชุมชนนอกสถานที่ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้การจัดการปัญหาความขัดแย้ง จากนักสันติวิธี/นักละลายความขัดแย้งในชุมชน
5. เชิญผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา นักสันติวิธี มาบรรยายเชิงวิชาการแก่นักศึกษา
6. การประเมินผล โดยผู้บริหาร/คณบดีเข้ามาตรวจสอบตั้งแต่ การเขียนแผนการสอน วิธีการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การออกข้อสอบ และเกณฑ์การประเมินผลต่าง ๆ

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนให้นักศึกษามีความพร้อมที่จะเรียนรู้
2. ขั้นการสอนให้เร้าใจ น่าติดตาม มีความสนุกในการเรียน โดยการใช้ Case ข่าวสารต่าง ๆ มีการป้อนคำถาม และเริ่มต้นการบรรยายเชื่อมโยง
3. ขั้นประเมินผล เพื่อการปรับปรุงการสอนจากการประเมินของผู้เรียน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดสอนวิชาสันติศึกษาแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปแก่นักศึกษาทุกคน

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากนักสันติวิธี หรือบุคคลที่มีบทบาทในการละลายความขัดแย้งในชุมชน

9. รองศาสตราจารย์ นฤมล ธีรวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ รองศาสตราจารย์ นฤมล ธีรวัฒน์ หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2556 พบว่า ท่านได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการ มีการสอนสอดแทรกสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ของคณะมนุษย์ มช. ไม่มีรายวิชาโดยตรงแต่จะมีการสอนเรื่องความขัดแย้ง การสอนเรื่องความเป็นมนุษย์ การเป็นพลเมืองที่ดีในรายวิชา GE อาจารย์ผู้สอน GE ต้องมีประสบการณ์สามารถย่อยภาษาวิชาการให้ง่ายต่อการเข้าใจ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 5 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการสอดแทรกความรู้สันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ให้มีหัวข้อการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา

รูปแบบสอนสันติศึกษา

1. การจัดลำดับการนำเสนอผลงานของนักศึกษา โดยการกำหนดสัดส่วนการนำเสนอและเทคนิคในการนำเสนอโดยเฉพาะแก่นักศึกษา

2. การใช้สื่อที่เหมาะสมกับนักศึกษา เช่น ภาพยนตร์ คลิปวีดีโอ ให้นักศึกษามีส่วนร่วมอภิปรายซักถาม

3. ให้นักศึกษานำเสนอผลงานที่ได้รับมอบหมาย นำเสนอในชั้นเรียน มีการวิพากษ์วิจารณ์ และสรุปปิดท้ายร่วมกัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

อาจารย์ผู้สอนต้องมีความรู้ และประสบการณ์ในการสอนสอดแทรกการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติ ผ่านการจัดการเรียนการสอน โดยให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอผลงานในชั้นเรียน

10 . อาจารย์อธิป ปทุมวรรณ ผู้อำนวยการกองการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์อธิป ปทุมวรรณ ผู้อำนวยการกองการศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยนเรศวร เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2556 พบว่า ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสอนสันติศึกษาไม่มีรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ของมหาวิทยาลัยนเรศวรโดยตรง แต่จะมีการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่างๆ ที่มุ่งเน้นปรัชญาการศึกษาทั่วไป การรู้จักตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุข ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา Problem Based Learning เป็นสำคัญ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 4 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการฝึกกระบวนการการแก้ปัญหา ให้นักศึกษารู้เท่าทันสถานการณ์ มีสติ เข้าใจตัวเอง เข้าใจบริบทต่าง ๆ และสามารถอยู่ในสังคมได้

วิธีการสอนสันติศึกษา

1. สอนด้วยกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Based Learning)
2. ไม่เน้นเนื้อหา แต่เน้นกระบวนการการอภิปรายกลุ่มในชั้นเรียน
3. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ในชั้นเรียน
4. เน้นการสอนให้รู้เท่าทัน และเน้นปรัชญาการศึกษาทั่วไป การรู้จักตัวเอง ผู้อื่น สังคม และสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

อาจารย์ผู้สอนด้านสันติศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในการถ่ายทอด

ประสบการณ์การจัดการความขัดแย้ง โดยใช้กระบวนการสอนด้วยกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Based Learning) ไม่เน้นเนื้อหา แต่เน้นกระบวนการการอภิปรายกลุ่มในชั้นเรียน

11. ดร.สุจริรา หาผล คณบดีคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และอาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเนชั่น

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.สุจริรา หาผล คณบดีคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และอาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง หัวหน้าสาขาวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเนชั่น เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2556 พบว่าทั้งสองท่านให้ความสำคัญในการสอนสอดแทรกสันติศึกษาในรายวิชาศึกษาทั่วไป และรายวิชาต่าง ๆ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนสันติศึกษา ไม่มีการเปิดสอนโดยตรง แต่จะมีการพูดสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ โดยการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เป็นการสร้างพื้นที่สันติภาพในชั้นเรียน ทำให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างอาจารย์ และนักศึกษาในชั้นเรียน" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 4 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนโดยการบูรณาการความรู้สันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้งในรายวิชาต่าง ๆ

วิธีการสอนสันติศึกษา

1. การสอนโดยใช้ Case Study เช่น ข่าวความขัดแย้งต่าง ๆ เพื่อเปิดการเจรจาพูดคุยวิเคราะห์ความขัดแย้ง และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

2. การประเมินผลในชั้นเรียนตลอดการเรียนรู้ เพื่อให้นักศึกษารับรู้สามารถโต้แย้งได้ในกรณีที่ไม่เห็นด้วย เพื่อให้มีการประเมินหรือทดสอบใหม่เป็นการป้องกันความขัดแย้งในชั้นเรียนทุกรายวิชา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ควรมีการสอนสันติศึกษาสอดแทรกในทุก ๆ รายวิชา

12. ดร.เลิศชาย ศิริชัย คณบดีสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.เลิศชาย ศิริชัย คณบดีสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2557 ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" ผมไม่แน่ใจว่า สันติวิธีจะเปิดเป็นรายวิชา แต่ละวิชาที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน ควรมีในทุกรายวิชา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์กำลังปรับปรุงหลักสูตร GE ใหม่ โดยจะผลักดันให้ทุกรายวิชา สอนเรื่องการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลายในกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่จำเป็นต้องเรียกสันติวิธี และผู้สอนไม่จำเป็นต้องเป็นนักสันติวิธี แต่จะมีการสอนสอดแทรกได้ในทุกรายวิชา" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 11 กุมภาพันธ์ 2557)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสอดแทรกสันติศึกษาบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

รูปแบบการสอน/วิธีการสอนบูรณาการสันติศึกษาในชั้นเรียน

1. การปฏิรูปเนื้อหา โดยการสอนโดยใช้ Problem Based จากตัวนักศึกษา

2. การปฏิรูปการเรียนการสอน ในลักษณะ Active Learning แบบใหม่ ให้นักศึกษาสามารถตั้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมกลุ่มโดยนักศึกษาเอง มีการจัดอาจารย์ผู้สอนแบบ Team Teaching และใช้ IT มาใช้ในการเรียนการสอน

3. การปฏิรูปการประเมินผล ประเมินผลโดยการฝึกปฏิบัติเป็นหลัก มากกว่าการวัดผลองค์ความรู้ เปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวเองได้ หากมีผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การปฏิรูปเนื้อหา การปฏิรูปการเรียนการสอน และการปฏิรูปการประเมินผลในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาสามารถบูรณาการในรายวิชาต่าง ๆ ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

1.2.3 แนวคิดการสอนสันติศึกษาของอาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คน โดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556 - 2557) และการบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (2556 -2557) ดังต่อไปนี้

1. อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง อาจารย์ประจำวิชามนุษย์กับสันติภาพ สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง อาจารย์ประจำวิชามนุษย์กับสันติภาพ สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2556 ณ สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

“ เดิมรายวิชาด้านสันติภาพเป็นศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์ แต่เมื่อมาจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จึงมีลักษณะเชิงบูรณาการศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์ในการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน การสอนวิชามนุษย์กับสันติภาพจึงมีความสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสันติภาพ สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

ควรเน้น Concept สำหรับรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ มศว ที่เปิดสอนสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 จะเน้นที่การนำไปใช้ เช่น การสอนโดย “การเล่าเหตุการณ์ ชี้ให้เห็นและการมองประเด็น”

วิธีการสอนสันติศึกษา

การใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อภาพยนตร์ เช่นภาพยนต์เรื่อง “Hotel Rwanda” การใช้สถานการณ์ต่าง ๆ การสำรวจปัญหาความขัดแย้งของนักศึกษาแต่ละคนแล้วมาแบ่งกลุ่มอภิปราย การใช้เกมกิจกรรม เป็นต้น

ขั้นตอนการสอนรายวิชามนุษย์กับสันติภาพ

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการวาง Concept ความรู้ทางด้านสันติภาพ โดยการบรรยายและกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน โดยการย่อยสถานการณ์ใหญ่มาสู่สถานการณ์เล็ก

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการฝึกกระบวนการคิด โดยการฝึกให้นักศึกษาได้ใช้การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิพากษ์ต่อบทเรียนและสถานการณ์ต่าง ๆ โดยทั้ง 3 ขั้นตอนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน สามารถย้อนกลับไปมาได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดนักศึกษา ทั้งด้านเนื้อหาและเทคนิคในการสอน

2. ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช อาจารย์ประจำวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช อาจารย์ประจำวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2556 ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสอนสันติศึกษาต้องสอนให้เห็นแก่นแท้สันติศึกษา สันติศึกษาคืออะไร เกี่ยวพันกับตัวเราเองอย่างไร มีวิธีการและเครื่องมืออะไรในการลดความรุนแรง และสอนให้นักศึกษาสามารถนำความรู้สันติศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน " (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 14 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนทฤษฎีสันติภาพ ความรุนแรง และความขัดแย้ง การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยสันติเครื่องมือสันติวิธี การสานเสวนา การสื่อสารอย่างสันติ และการใช้สันติวิธีในชีวิตประจำวัน (ตามคำบรรยายรายวิชา)

วิธีการสอนสันติศึกษา

การบรรยาย การสอนปรัชญาเป็นรากฐานองค์ความรู้ การใช้กิจกรรมต่าง ๆ การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมแล้วนำเสนอในชั้นเรียน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนให้เห็นถึงแก่นแท้สันติศึกษา สันติศึกษาคืออะไร เกี่ยวพันกับตัวเราเองอย่างไร มีวิธีการและเครื่องมืออะไรในการลดความรุนแรง

3. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย อาจารย์ประจำวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิต สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย อาจารย์ประจำวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิต คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2556 ณ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนการจัดการความขัดแย้ง จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามเนื้อหาวิชา สถานการณ์ และความแตกต่างของนักศึกษา ดูความพร้อมของนักศึกษาเป็นสำคัญ จะสอนทฤษฎีน้อยมาก แต่จะใช้ กรณีศึกษาหรือสถานการณ์ความขัดแย้ง มาให้นักศึกษาศึกษามากกว่า" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 11 มิถุนายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามเนื้อหาวิชา สถานการณ์ และความแตกต่างของนักศึกษา

ขั้นตอนการสอน

ขั้น 1 การบรรยาย ได้แก่ ทฤษฎี (Theories) เรื่องเล่า /เหตุการณ์ (Story Telling/Case Studies)

ขั้น 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมกลุ่ม (Class Activity) กิจกรรมกลุ่มย่อย (Group Activity) และกิจกรรมเดี่ยว (Individual Activity)

ขั้น 3 การสังเคราะห์ ได้แก่ ชิ้นงานเดี่ยว (Individual Conflict Reflection)

และการนำเสนองานกลุ่ม (Group Project)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนวิชาการจัดการความขัดแย้งจะมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล อาจารย์ประจำวิชาสังคม สงคราม และสันติ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการสัมภาษณ์แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล อาจารย์ประจำวิชาสังคม สงคราม และสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2556 ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนสันติศึกษาระดับปริญญาตรีในหมวดวิชาเลือกเสรี ไม่ต้องลึกแต่กว้าง มีเรื่องหลากหลายไม่ต้องสอนลึกมาก สอนให้นักศึกษาเห็นความทุกข์ของคนอื่น ๆ นอกโลกของเขาบ้างจะทำให้เห็นโลกทัศน์และเข้าใจความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างกันมากขึ้น และการสอนให้เห็นปัญหาความขัดแย้ง แต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งกัน เพราะอะไร อย่างไร แต่ละฝ่ายคิดเห็นอย่างไร และจะหาทางออกจากปัญหาความขัดแย้งกันได้อย่างไร" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 กรกฎาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

ทำอย่างไรให้นักศึกษาที่อยู่ในโลกสมัยใหม่ภายใต้ระบบทุนนิยม และกระแสโลกาภิวัฒน์ ที่มองแต่เรื่องผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก ได้มองเห็นชีวิตของคนที่ด้อยกว่าตัวนักศึกษา อันจะส่งผลให้เกิด "สันติภายในตัวเอง"

วิธีการสอนสันติศึกษา

การบรรยาย การให้นักศึกษาศึกษาเอกสารแล้วนำเสนอในชั้นเรียน การใช้กิจกรรมเกมและบทบาทสมมติ เป็นต้น

ขั้นสอนการสอน

คล้าย ๆ ขั้นตอนการสอนของนักการศึกษาท่านหนึ่ง ที่มีกระบวนการสอน

ที่เน้นการสอนแบบ Case Based Learning ให้ความรู้ ทฤษฎี ประยุกต์ Case Based ฝึกปฏิบัติการ อภิปรายแลกเปลี่ยน Discussion และสรุปบทเรียน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น สามารถสัมผัสด้วยตัวเอง มีประสบการณ์จริงด้วยตนเอง จากกิจกรรมในชั้นเรียน และการศึกษาชุมชน

5. อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร อาจารย์ประจำวิชา ความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร อาจารย์ประจำวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2556 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนสันติศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสอนนักศึกษาระดับปริญญาตรี เพราะจะทำให้นักศึกษาเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถนำความรู้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ นอกจากนั้นยังสามารถสอนสันติศึกษาสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ได้ด้วย" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 3 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคน เพราะนักศึกษาจะได้มีความรู้ และทักษะในการแก้ไขปัญหาอย่างสันติ

วิธีการสอนสันติศึกษา

1. เริ่มจากการบรรยายเพื่อปูพื้นฐานความรู้สันติภาพให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจเบื้องต้น โดยการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ ข่าว กรณีศึกษาต่าง ๆ
2. มอบหมายงานให้นักศึกษา ศึกษานอกชั้นเรียน แล้วนำมาเสนอในชั้นเรียน
3. ร่วมวิเคราะห์ประเด็นการศึกษา และสรุปเชื่อมโยงความรู้สันติภาพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ในชีวิตประจำวัน หรือสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ

6. อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์ อาจารย์ประจำวิชา การจัดการความขัดแย้ง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์ อาจารย์ประจำวิชา การจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2556 ณ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนวิชาการจัดการความขัดแย้งในคณะคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์เกิดจากความสนใจของตัวเอง ที่มีโอกาสไปเรียนหลักสูตรความขัดแย้งที่สถาบันพระปกเกล้า จึงนำเสนอคณะให้บรรจุวิชานี้สอนแก่นักศึกษาคณะ อยากให้นักศึกษาเข้าใจความขัดแย้ง ว่าไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว ให้เข้าใจมันใหม่ ในทางการบริหารความขัดแย้งเป็นแรงจูงใจที่กระตุ้นให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ในทางสังคมความขัดแย้งอาจจะเป็นเรื่องดี จึงไม่รู้สึกเบื่อ ไม่รู้สึกรำคาญในความขัดแย้งนั้น" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 5 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษาให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งว่าไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว น่าเบื่อ แต่ความขัดแย้งเป็นแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เป็นสิ่งที่น่าท้าทายในการจัดการความขัดแย้งอย่างยิ่ง

วิธีการสอนสันติศึกษา

ใช้วิธีการสอนและเทคนิคที่หลากหลายให้เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การใช้บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง กรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ การลงพื้นที่ศึกษาชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนสันติศึกษาไม่ควรใช้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ควรสอนวิธีการสาน

เสวนา การเจรจา ใช้ความคิดริเริ่ม คิดแบบสร้างสรรค์ คิดออกนอกกรอบ อย่าคิดเป็นเส้นตรงแบบเดียว

7. ดร. ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์ อาจารย์ประจำวิชา สันติภาพและความสมานฉันท์ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการสัมภาษณ์แนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์ อาจารย์ประจำวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ มหาวิทยาลัยพายัพ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2556 ณ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" วิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ ของมหาวิทยาลัยพายัพ เกิดจากกรรมการสร้างรายวิชา GE ของพายัพ ซึ่งอาจารย์เป็นส่วนหนึ่งในกรรมการชุดนั้น ได้ยกร่างคำอธิบายรายวิชา และแผนการสอนขึ้น เพื่อเป็นการตอบสนองจุดประสงค์ของรัฐบาลที่ต้องการให้นักศึกษามีความสามารถในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ในระดับบุคคล ในความคิดเห็นส่วนตนวิชาเกี่ยวกับความขัดแย้ง อาจจะเปิดสอนหรือไม่สอนก็ได้ เพราะผู้เรียนอาจจะไม่ต้องการ บางคนอาจต้องการ มีวิชานี้ไว้สนองตอบนักศึกษาที่ต้องการศึกษาในวิชา GE " (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 6 กันยายน 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษาเพื่อให้นักศึกษาเห็นความขัดแย้ง เข้าใจความขัดแย้ง พยายามไม่ให้เกิดความรุนแรง และสามารถปรับตัวได้อย่างมีสันติสุข

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

1. ขั้นสร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษาเห็นภาพรวมของปัญหาความขัดแย้ง โดยการนำเสนอข้อมูลที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ด้วยสื่อภาพยนตร์ รูปภาพ เพลง คลิปวีดีโอ เป็นต้น

2. ขั้นกระตุ้นสิ่งที่อยู่ภายในของนักศึกษาออกมา โดยการตั้งคำถาม สร้างแรงจูงใจแก่นักศึกษา ทำให้เกิด Idea ในเรื่องความขัดแย้ง

3. ขั้นสรุปและประเมินผล โดยมีการตอบคำถามท้ายบท

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนให้นักศึกษาเข้าใจถึงหลักสันติภาพที่แท้จริง เข้าใจสันติวัฒนธรรม

การสร้างสันติวัฒนธรรมและการสร้างลักษณะนิสัย ได้แก่ การฟังซึ่งกันและกัน เน้นความใจกว้าง เน้นมุมมองของความคิด การให้ และความอดทน

8. อาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี อาจารย์ประจำ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษากับ อาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี อาจารย์ประจำวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2556 ณ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

"การสอนวิชาสันติศึกษาของวิทยาลัยการเมืองการปครอง เปิดการสอนสำหรับนักศึกษาในคณะ และสำหรับนักศึกษาในคณะอื่น ๆ ที่สนใจเป็นวิชาเลือกเสรี การเรียนการสอนจะเน้นการสอนเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาความขัดแย้ง และสามารถจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 7 สิงหาคม 2556)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษาเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในปัญหาความขัดแย้ง และสามารถจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

วิธีการสอนสันติศึกษา

1. สอนทฤษฎีความรู้สันติศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติ

2. การใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร Case เหตุการณ์ความขัดแย้ง ภาพยนตร์

3. การฝึกสถานการณ์จำลองการจัดการความขัดแย้ง เช่น สถานการณ์จำลองการประท้วง การชุมนุมเพื่อเรียกร้องของประชาชนต่อภาครัฐ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนทฤษฎีความรู้สันติศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ

9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพล จิตรนิรัตน์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แนวคิดการเรียนการสอนสันติศึกษากับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2556 ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่าท่านเป็นอดีตนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนมาตั้งแต่สมัยศึกษาระดับปริญญาตรี ที่สนใจสอนสอดแทรกเรื่องสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษาในชั้นเรียนแก่นักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป/หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็น ดังนี้

" การสอนสันติศึกษาในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณจะสอนสอดแทรกในรายวิชามนุษย์ ของคณะ โดยการสอนจะเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชนและสันติวิธีให้แก่นักศึกษาให้เกิดทักษะ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริงได้ " (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 12 กุมภาพันธ์ 2557)

หลักการสอนสันติศึกษา

การสอนองค์ความรู้สันติศึกษา ให้เกิดทักษะ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง

วิธีการสอนสันติศึกษา (เน้นสิทธิมนุษยชน)

1. สอนองค์ความรู้สันติศึกษาและสิทธิมนุษยชน
2. สอนทักษะเกี่ยวกับสันติศึกษาและสิทธิมนุษยชน
3. สอนให้นักศึกษา Take Action โดยวิธีการสอนด้วยการใช้สื่อกรณีศึกษา คลิปวีดีโอ ภาพยนตร์ การเชิญวิทยากรภายนอก การลงพื้นที่ชุมชน การออกค่ายพักแรม มีการตั้งคำถามเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้นักศึกษาสามารถตั้งคำถามได้ ใคร่ครวญประเด็นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การสอนองค์ความรู้สันติศึกษา ให้เกิดทักษะสามารถนำไปปฏิบัติได้ และการสอนให้นักศึกษา Take Action สามารถตั้งคำถามได้ ใคร่ครวญประเด็น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

นอกจากนั้นจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาดังกล่าว ได้ค้นพบเอกสารวิชาการและงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีสันติศึกษาและสันติวิธี ทฤษฎีความขัดแย้ง เช่น ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มาร์กซ์ ทฤษฎีความขัดแย้งของลิวอิส เอ โคเซอร์ ทฤษฎีความขัดแย้งของราล์ฟ ดาห์เรนดอร์ฟ ทฤษฎีความขัดแย้งของเกอร์ฮาร์ด เลนสกี้ ทฤษฎีเกี่ยวกับสันติวิธี เช่น ทฤษฎีสันติวิธีของโยฮัน กัลตุง ทฤษฎีสันติวิธีของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ ทฤษฎีสันติวิธีของยีน ชาร์ป ทฤษฎีสันติวิธีของเกล็น ดี เพจ ทฤษฎีสันติวิธีของวิลเลียม ยูรี แนวคิดสันติวิธีของพอล รูทเลจ แนวคิดสันติวิธีของโรแลนด์ ไปล์เกอร์ แนวคิดสันติวิธีของสเตลแลน วินทาแกน แนวคิดสันติวิธีของมหาตมะ คานธี แนวคิดพุทธสันติวิธีของพระพุทธเจ้า แนวคิดสันติวิธีของติช นัท ฮันท์ แนวคิดสันติวิธีของพระธรรมปิฎก แนวคิดสันติวิธีของพุทธทาสภิกขุ แนวคิดสันติวิธีของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง แนวคิดเรื่องความขัดแย้งกับการทำงานองค์กรการจำแนกความขัดแย้ง ประโยชน์ของความขัดแย้ง แนวทางการลดความขัดแย้งในองค์กร การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี รูปแบบการจัดการขัดแย้งโดยสันติวิธี การจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยแบบพุทธ การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติเชิงนโยบายในประเทศไทย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสันติศึกษาในประเทศไทย รูปแบบและวิธีการสอนสันติศึกษาในสถานศึกษาไทย และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสอน ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ได้ในบทที่ 2

เมื่อทำการวิเคราะห์รูปแบบการสอนสันติศึกษา ของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ตามรูปแบบการสอนต่าง ๆ ได้ตามตารางที่ 17 ดังนี้

ตารางที่ 17 การนำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สอนสันติศึกษา

ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา	รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี	แนวทางการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี
รูปแบบการสอนของ ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล และดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช มหาวิทยาลัยมหิดล, อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์, ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ศ.ดร. สุริชัย หวันแก้ว จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	กลุ่มที่ 1 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)	หลักการสอน มุ่งเน้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง (Concept) วิธีการสอน การสอนแบบบรรยาย การอภิปราย และการนำเสนอกรณีตัวอย่างความขัดแย้ง และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี
รูปแบบการสอนของ ท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ , พระไพศาล วิสาโล วัดป่าสุคะโต ชัยภูมิ ,รศ. ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, และผศ.ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา มหาวิทยาลัยมหิดล	กลุ่มที่ 2 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain)	หลักการสอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ วิธีการสอน การสอนให้เห็นคุณค่า ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และสันติภายใน

ตารางที่ 17 การนำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สอนสันติศึกษา (ต่อ)

ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา	รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี	แนวทางการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี
รูปแบบการสอนของ ผศ.ดร.ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ , รศ. ดร.โคทม อารียา มหาวิทยาลัยมหิดล, อาจารย์ฐิติ ลาภอนันต์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ , ผศ.ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และพลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ สถาบันพระปกเกล้า	กลุ่มที่ 3 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho - Motor Domain)	หลักการสอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติการกระทำ หรือการแสดงออก วิธีการสอน การสอนแบบบรรยายควบคู่การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี
รูปแบบการสอนของ อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, อาจารย์อธิป ปทุมวรรณ มหาวิทยาลัยนเรศวร, และ ผศ.ดร. วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กลุ่มที่ 4 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (Process Skills)	หลักการสอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการทางสติปัญญา/ความคิด วิธีการสอน การสอนแบบวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การใช้เหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการความขัดแย้ง

ตารางที่ 17 การนำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สอนสันติศึกษา (ต่อ)

ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา	รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี	แนวทางการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี
รูปแบบการสอนของ ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, อาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ดร. ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์ มหาวิทยาลัยพายัพ, อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,ดร.เลิศชาย ศิริชัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ดร.สุจริรา หาผล และอาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง มหาวิทยาลัยเนชั่น, รศ.นฤมล ธีรวัฒน์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , รศ.ดร.ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,ผศ.ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี มหาวิทยาลัยพายัพ และรศ.ดร.สุกัญญา เอมอิ่มธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กลุ่มที่ 5 รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)	หลักการสอน มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ วิธีการสอน การสอนแบบผสมผสานหลาย ๆ วิธีให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา เช่น การบรรยาควบคู่ การนำเสนอกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการฝึกปฏิบัติทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

การนำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ของผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สอนสันติศึกษา ตามรูปแบบการสอนที่ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา แขมมณี (2548 : 219 – 272) ได้เรียบเรียงไว้ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ได้แก่ รูปแบบการสอนของอาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์, อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, อาจารย์ ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช มหาวิทยาลัยมหิดล , ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และศ.ดร.สุริชัย หวันแก้ว จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง (Concept) และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบบรรยาย การอภิปราย และการนำเสนอกรณีตัวอย่างความขัดแย้ง และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

กลุ่มที่ 2 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ได้แก่ รูปแบบการสอนของ ท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ, พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เจ้าอาวาสวัดป่าสุคะโต ชัยภูมิ , รศ. ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผศ.ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา มหาวิทยาลัยมหิดล หลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ และวิธีการสอนเป็นการสอนให้เห็นคุณค่า ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และสันติภายใน

กลุ่มที่ 3 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho - Motor Domain) ได้แก่ รูปแบบการสอนของ ผศ.ดร. ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ศ.ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอิสระ,รศ.ดร.โคทม อารียา มหาวิทยาลัยมหิดล, อาจารย์ฐิติลาภอนันต์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, พลเอกเอกชัย ศรีวิลาศ สถาบันพระปกเกล้า และ ผศ.ดร. บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออก และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบบรรยายควบคู่การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

กลุ่มที่ 4 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (Process Skills) ได้แก่ รูปแบบการสอนของ อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ผศ.ดร.วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอาจารย์อธิป ปทุมวรรณ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการทางสติปัญญา/ความคิด และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การใช้เหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการความขัดแย้ง

กลุ่มที่ 5 รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) ได้แก่ รูปแบบการสอนของอาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์ มหาวิทยาลัยพายัพ,อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ดร.เลิศชาย ศิริชัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ดร.สุจริรา หาผล และอาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง มหาวิทยาลัยเนชั่น,

รศ.นฤมล ธีรวัฒน์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, รศ. ดร. ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ผศ.ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี มหาวิทยาลัยพายัพ, รศ. ดร.สุกัญญา เอมอิ่มธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีหลักการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบผสมผสานหลาย ๆ วิธีให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา เช่น การบรรยาควบคู่ การนำเสนอกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการฝึกปฏิบัติทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

รูปแบบการสอนต่าง ๆ ของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จะมีหลักการสอน วัตถุประสงค์ วิธีการสอนและขั้นตอนการสอนที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับจุดเน้นตามรูปแบบการสอนของแต่ละท่าน แม้จะมีการแบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนต่าง ๆ ออกเป็น 5 กลุ่มดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ยึดถือรูปแบบการสอนนั้น ๆ แบบตายตัว โดยส่วนใหญ่ทุกคนเน้นการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ที่ทันสมัยเหมาะสมกับผู้เรียนระดับปริญญาตรี พร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้เหมาะสมตลอดเวลาซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่เน้นการบูรณาการ (Integration) ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของวิชาสันติศึกษา ที่มีลักษณะสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) โดยเน้นการศึกษาวิจัยจะศึกษาภาพรวมของความรู้สันติศึกษา ทฤษฎีและแนวคิดสันติศึกษาและสันติวิธี ทั้งด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศาสนศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนและรูปแบบการสอนให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรีระดับปริญญาตรีมีประสิทธิภาพต่อไป

1.3 ปัจจัยที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา พบปัจจัยที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า คุณสมบัติ "สันติภายใน" ของนักศึกษาจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความ

รุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี หากนักศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะดังกล่าวจะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่ายขึ้น ดังที่ ผู้ทรงคุณวุฒิสันติศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

"การสอนสันติศึกษานั้น ต้องเปลี่ยน วิถีชีวิต และ วิถีปฏิบัติ ของนักศึกษา เป็นสันติวิถีชีวิต คือ การสอนให้รู้ว่า สันติศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน"
(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,สัมภาษณ์ 2 กรกฎาคม 2556)

"ต้องเริ่มต้นที่การสร้างความไว้วางใจก่อน เน้นการสอนข้างในให้เกิด สันติภายในแก่นักศึกษาก่อน แล้วจึงเติมองค์ความรู้ เน้นให้นักศึกษาเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน" (ปาริชาด สุวรรณบุบผา,สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2556)

"การสอนสันติภาพในชั้นเรียน ต้องให้อ่านเยอะ ๆ อาจารย์มีหนังสือดี ๆ ให้นักเรียนอ่าน โดยหนังสือที่ให้อ่านนั้น ต้องเลือกให้ดี มีเนื้อหาสอนเรื่องความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีหลักธรรมะ ทำให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายในตัวเองอย่างมาก"
(ท่านอาจารย์มิตซูโอะ ชิบาฮาริ, การตอบคำถาม 6 กันยายน 2556)

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า ตัวอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้แบบองค์รวม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรค์ หากอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีการออกแบบการเรียนการสอน กิจกรรม รูปแบบการสอน วิธีการและกระบวนการสอนได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย ดังที่ ผู้ทรงคุณวุฒิสันติศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

"ตัวอาจารย์ผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในประสบผลสำเร็จ นอกจากอาจารย์จะต้องเป็นผู้รู้จริงด้านสันติภาพแล้ว จะต้องมีการจัดการเรียนการสอนที่ดี เช่น การสอนควรเป็นกลุ่มเล็ก ไม่ใช้การบรรยาย ควรมีการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน

การฝึกอบรม และการสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ ประกอบ เพื่อสร้างความท้าทายและประทับใจแก่ผู้เรียน" (โคทม อารียา,สัมภาษณ์ 10 มิถุนายน 2556)

" อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา มักมีความถนัดแตกต่างกัน จะทำอย่างไร ให้อาจารย์ผู้สอนมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีสื่อการสอนต่าง ๆ ควรเน้น การประยุกต์ใช้กิจกรรมการสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันจริง สามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมและทันสมัยกับกลุ่มผู้เรียน" (สุชาติ เศรษฐมาลินี,สัมภาษณ์ 5 กันยายน2556)

"การสอนสันติศึกษาควรสอนโดยยึดหลักการสอนการให้ความรู้ การสร้างจิตสำนึกทัศนคติที่ดี การเลือกนำเอาไปใช้ และการลงมือกระทำ โดยมีวิธีการสอนด้วยการลดการสอนแบบบรรยายลง มีการใช้กิจกรรมการสอนต่าง ๆ เช่น ให้ผู้เรียนคิดโครงการศึกษาสันติภาพ โดยลงมือปฏิบัติภาคสนา แล้วนำมาเสนอผลงานในชั้นเรียน การศึกษากรณีศึกษา การใช้สื่อต่าง ๆ " (ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, สัมภาษณ์ 14 มิถุนายน 2556)

3. ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า บรรยากาศสภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา หากสถาบันอุดมศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน และสภาพภายในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา และโครงสร้างทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการเปิดรายวิชาสันติศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรี แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนอย่างแพร่หลายย่อมส่งผลต่อการเปิดพื้นที่สันติวิธีแก่นักศึกษาที่จะออกไปเป็นบัณฑิตที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคตในสายวิชาชีพต่าง ๆ ดังที่ ผู้ทรงคุณวุฒิสันติศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" การสอนสันติศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี ยิ่งนักศึกษาในสายวิชาชีพชั้นสูง เช่น นักศึกษาแพทย์ วิศวะ นักศึกษากลุ่มนี้ล้วนเติบโตไปเป็นผู้นำทางสังคมที่มีบทบาทในการช่วยลดความขัดแย้งได้ แต่ปัจจุบัน สกอ. ไม่ได้เอื้ออำนวยเรื่องโครงสร้างหลักสูตรมากนะ" (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ,สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2557)

"กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายในการสอนสันติศึกษาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงอุดมศึกษา โดยประยุกต์ให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน การสอนสันติศึกษามีความสำคัญ เพราะช่วยให้ผู้เรียนได้เปิดโลกทัศน์ มีมุมมองความคิดที่เปิดกว้าง ในการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย การเคารพให้เกียรติให้ความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีเอกภาพ" (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, สัมภาษณ์ 9 พฤศจิกายน 2556)

" สภามหาวิทยาลัยหาดใหญ่ กำหนดนโยบายต้องมีการเรียนการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี เพื่อให้นักศึกษาเป็นผู้นำ Peace Studies ให้แก่สังคม โดยที่ไม่จำเป็นต้องทำงานสันติศึกษา แต่คนที่จบปริญญาตรีสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งนับวันต้องเรียนรู้เรื่องนี้ เพื่อจะละลายความขัดแย้งในคน และสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องปรับปรุงหลักสูตร GE ให้มีวิชาสันติศึกษา" (ประภาส ปานเจี้ยง ,สัมภาษณ์ 13 กุมภาพันธ์ 2557)

1.2.4 ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 8 คน รวมจำนวน 16 คน ประจำภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556) และการบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก (2556) ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันของนักศึกษา พบว่า นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประสบปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันสอดคล้องกัน ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งจากการแสดงความคิดเห็นแตกต่างจากบุคคลอื่น ปัญหาความขัดแย้งจากคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง ปัญหาความขัดแย้งจากการคบเพื่อนในสถาบันการศึกษา ปัญหาความขัดแย้งจากการทำงานกลุ่มกับเพื่อนในสถาบันการศึกษา โดยมีปัญหาที่แตกต่างกันเพียงด้านเดียว คือ นักศึกษาสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์จะมีปัญหาเรื่องการจัดสรรเวลาเรียนกับเวลาทำงานในกลุ่มนักศึกษาที่ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วย ดังที่ นักศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" เวลาที่มักจะมีปัญหาความขัดแย้งส่วนเกิดจากที่ต้องแสดงอออกในเรื่องต่าง ๆ ต่อหน้าบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในบ้าน มีปัญหาคิดเห็นแตกต่างจากผู้ปกครอง บางทีอยากจะคัดค้านความคิดเห็นบ้าง แต่ก็กลัวท่านจะไม่พอใจ เพราะเคยทำแล้วมันกลับกลายเป็นปัญหาใหญ่ไป พอมาถึงที่มหาวิทยาลัยก็มีปัญหากับเพื่อนร่วมรุ่นเวลาต้องทำงานกลุ่มร่วมกัน กลุ่มไม่ค่อยจะลงรอยกัน ไม่ค่อยฟังกัน ทำให้เกิดปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นทำงานกลุ่ม ผลงานก็ออกมาไม่ดี เพื่อนบางคนในกลุ่มก็เลิกคบกันไปเลยก็มี " (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2556)

"ไม่ค่อยชอบเวลาต้องแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากคนอื่น เพราะพอพูดออกไปไม่ค่อยมีคนฟัง ทำให้รู้สึกเสีย Self มาก แต่บางครั้งผมต้องการจะแสดงจุดยืนให้กลุ่มเพื่อนฟัง เพราะคิดว่าถ้าไม่ทำแบบนี้ มันอาจจไม่ดีอย่างแน่นอน แต่พอแสดงออกไป กลับยิ่งเลวร้ายลง ถึงขั้นทะเลาะกัน เพื่อนหลายคนอยากจะแยกกลุ่มไป ทำให้มองหน้ากันไม่ติด แทบจะไม่ได้พูดคุยกันเลย ผมอยากจะมีวิธีการพูด ว่าทำอย่างไรจะให้คนอื่นฟังเรา และไม่ต้องทะเลาะกับคนอื่นอีก" (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2556)

2. ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา พบว่า นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาสันติศึกษา ได้แก่ การฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้ ความเข้าใจในสันติวิธีที่ถูกต้อง และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้าทายและหลากหลายมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว ดังที่นักศึกษาได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" อยากให้อาจารย์ช่วยสอนความรู้พร้อมฝึกปฏิบัติไปด้วย ไม่อยากเห็นการสอนแบบบรรยายเพียงอย่างเดียว ถ้ามีการศึกษานอกสถานที่ด้วยจะดีมาก ๆ อยากไปดูวิธีการจัดการความขัดแย้งในสถานที่จริง ๆ ว่าเขามีวิธีการอย่างไร อย่างเช่นพาไปดูม็อบที่ประท้วงรัฐบาลด้วยก็คงดี ฟังแต่ข่าวบางทีก็อยากจะรู้เรื่องจริง ๆ บ้าง ที่สำคัญอยากให้มีการฝึกวิธีการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ เผื่อต้องได้นำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน " (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2556)

" เคยดูรายการที่มีการนำคนที่ขัดแย้งกันมาออกทีวีเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แล้วเห็นนักวิชาการ นักสันติวิธีคอยแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาให้ทั้งสองฝ่าย ถ้ามีการเรียนการสอนวิธีการพูด การเจรจาปรองดองกัน การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง น่าจะเป็นประโยชน์มากกว่าที่จะสอนทฤษฎี" (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2556)

2. ตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาตาม ขั้นตอนที่ 2 (D_1) โดยการสนทนากลุ่มเพื่อยกร่างพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากผลการศึกษา ตอนที่ 1 ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี ข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา มาเสนอในการจัดสนทนากลุ่มเพื่อยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 3 ครั้ง ดังนี้

1. สนทนากลุ่มย่อย กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2556 ณ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

2. สนทนากลุ่มย่อย กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 14 มิถุนายน 2556 ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

3. สนทนากลุ่มร่วมกับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ในวันที่ 8 กรกฎาคม 2556 ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

โดย และผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข ตามประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ดังตารางที่ 18 ผลการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนเพื่อยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตารางที่ 18 ผลการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนเพื่อยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ประเด็นการสนทนากลุ่ม	ผลการสนทนากลุ่ม
1. การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการสอนสันติศึกษา	
1.1 การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบมีความเหมาะสมครอบคลุมความต้องการจำเป็นตามแนวคิดสันติศึกษา	องค์ประกอบครอบคลุมความต้องการจำเป็น มีทั้งหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน สื่อการสอน การประเมินผล บริบทที่เกี่ยวข้อง ระบบการสนับสนุนและการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนไปใช้
1.2 องค์ประกอบของรูปแบบแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์สอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน	หลักการต้องให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ ทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี เกิดจากการปฏิบัติด้วยตนเอง และต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้วย
2. องค์ประกอบของรูปแบบการสอนสันติศึกษา	
2.1 องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์	
2.1.1 หลักการของรูปแบบมีความเหมาะสมสอดคล้องกับแนวคิด และทฤษฎีพื้นฐาน สามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน แสดงให้เห็นจุดเน้นในการเรียนการสอน	จุดเน้นของรูปแบบ คือการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล และระดับกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจนได้ความรู้ และทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้
2.1.2 วัตถุประสงค์มีความเหมาะสมชัดเจนสามารถแสดงถึงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน	วัตถุประสงค์แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

ตารางที่ 18 ผลการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนเพื่อยกร่างรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

ประเด็นการสนทนากลุ่ม	ผลการสนทนากลุ่ม
2.1.3 หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน	ทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีความจากนักศึกษาได้ปฏิบัติทั้งในระดับตนเองและระดับกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน
2.2 องค์ประกอบเชิงกระบวนการ	
2.2.1 กระบวนการเรียนการสอนมีขั้นตอนครบถ้วน เหมาะสมและสอดคล้องต่อเนื่องกัน	ในแต่ละขั้นของขั้นตอนการสอนต้องเขียนขั้นให้ชัดเจน เข้าใจ และนำไปใช้ในการสอนได้
2.2.2 ขั้นตอนการสอนมีความเหมาะสมสามารถทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์	แต่ละขั้นตอนการสอนควรแยกบทบาทอาจารย์ผู้สอน และบทบาทนักศึกษา/ผู้เรียนให้ชัดเจน
2.2.3 ขั้นตอนการสอนมีความสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์	ควรปรับชื่อแต่ละขั้นตอนให้สอดคล้องกับแนวคิดสันติศึกษา การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี เขียนชื่อแต่ละขั้นตอนให้ยาวขึ้นเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2.3 องค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้	
2.3.1 ปัจจัยที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์	มีปัจจัยที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ คุณสมบัติ “สันติภายใน” ของนักศึกษา/ผู้เรียน ปัจจัยภายนอก คือ อาจารย์ผู้สอน กิจกรรม รูปแบบวิธีการหรือกระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุน คือ บรรยากาศสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางการศึกษา

จากตารางที่ 18 ผลการสนทนากลุ่มของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี โดยสรุป พบว่า 1) การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการสอน อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเห็นว่า องค์ประกอบครอบคลุมความต้องการจำเป็น มีทั้งหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาการสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน สื่อการสอน การประเมินผล บริบทที่เกี่ยวข้อง ระบบการสนับสนุนและการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา รวมทั้งปัจจัยที่ที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย 2) องค์ประกอบของรูปแบบการสอน ด้านองค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเห็นว่า จุดเน้นของรูปแบบคือการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล และระดับกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจนเกิด ได้ความรู้ที่ชัดแจ้งวัตถุประสงค์ สามารถแสดงทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ได้ปฏิบัติทั้งในระดับตนเองและระดับกลุ่มและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน ด้านองค์ประกอบเชิงกระบวนการ ในแต่ละขั้นของกระบวนการสอนต้องเขียนขั้นให้ชัดเจน แต่ละขั้นตอนการสอนควรแยกบทบาทอาจารย์ผู้สอน บทบาทของนักศึกษา/ผู้เรียนให้ชัดเจน และควรปรับชื่อแต่ละขั้นตอนให้สอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี เขียนชื่อแต่ละขั้นตอนให้ยาวขึ้นเพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และด้านองค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ มีปัจจัยที่ที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ คุณสมบัติ "สันติภายใน" ของนักศึกษา/ผู้เรียน ปัจจัยภายนอก คือ อาจารย์ผู้สอน กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุน คือ บรรยากาศสภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษา

จากการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและนำไปพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ตามที่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะ จนได้รูปแบบการสอสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยมีรายละเอียดดังการสนทนากลุ่มที่ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้สนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของแต่ละสถาบันในประเด็นต่าง ๆ 3 ประเด็น โดยการบันทึกการสนทนากลุ่ม (2556) ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา

ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการสอนโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการศึกษาและวิจัยเพื่อเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนาทางด้านสันติวิธีที่มุ่งส่งเสริมการใช้สันติวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย ต่อมาทางสถาบันฯมีนโยบายเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตระดับมหาบัณฑิต

และแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงนำเสนอรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ในหมวดวิชาเลือกเสรี ให้แก่คณะต่าง ๆ ที่สนใจ โดยมีการสอนเกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพ ความรุนแรง และความขัดแย้ง ความรุนแรงประเภทต่าง ๆ กรณีศึกษาความรุนแรงในชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์ ความขัดแย้งและการหาวิธีแนวทางสันติวิธีในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง เครื่องมือสันติวิธี การสานเสวนาที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารอย่างสันติ และการใช้สันติวิธีในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ของสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ โดยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ ที่มีหลักสูตรเปิดรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันนักศึกษาระดับปริญญาตรี ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความขัดแย้ง การตอบสนองต่อปัญหาและความขัดแย้งในในชีวิตอย่างสร้างสรรค์โดยใช้หลักสันติวิธีอันคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมและสิทธิส่วนบุคคล การเจรจาต่อรอง การแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการความขัดแย้งเพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ปัจจัยที่ส่งผลการการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความคิดเห็นร่วมกันว่า การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสภาพต่าง ๆ ของสังคมไทยกำลังประสบปัญหาความขัดแย้งในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม สังคม และประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ และคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ในระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญต่อทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ และมีคุณสมบัติในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในสถานการณ์ส่วนบุคคล และกลุ่ม สามารถการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและสามารถนำไปปฏิบัติได้ นั้น มีความสอดคล้องกับการสอนสันติศึกษาอย่างมาก เพราะวิชาสันติศึกษานั้น มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทักษะทางปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สังคม และประเทศ และมีสามารถในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีการบรรจุรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี เพื่อให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนรู้ ย่อมจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถช่วยลดความขัดแย้ง มีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีแก่สังคมอย่างสร้างสรรค์ในอนาคตได้

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนคือ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาและนักศึกษา ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาควรเป็นผู้ที่สนใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา ทฤษฎีและองค์ความรู้ทางด้านสันติภาพ สันติวิธี และการจัดการความขัดแย้ง มีการออกแบบการสอน วิธีการสอน และรูปแบบการสอนต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและทันสมัยกับกลุ่มผู้เรียน ควรสอนโดยการบรรยายให้น้อยลงแต่มีการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้มากขึ้น เช่น การนำโดยการนำ Case Study ต่าง ๆ มาให้นักศึกษาศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นในชั้นเรียน การสอนให้รู้จักการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้ง และการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี การใช้กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในชั้นเรียน เช่น การใช้เกม การใช้บทบาทสมมติ การแสดงละคร การวาดรูป และการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ คลิปวีดีโอ เป็นต้น

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเห็นร่วมกันว่า การพิจารณารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยนั้น ควรมีลักษณะบูรณาการ (Integration) มีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้สูง เพราะแต่ละสถาบันมีคำอธิบายรายวิชาและเนื้อหาที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการและวัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามุ่งเน้นการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ด้านสันติศึกษา ได้แก่ สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง สันติวิธี และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีที่มุ่งเน้นการสอน “สันติภายใน” (Internal Peace) แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เรียกรูปแบบการสอนนี้ว่า **“PEACE Model”** ดังแผนภูมิที่ 11 รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

หลักการ : วิชาสันติศึกษาเป็นศาสตร์วิชาที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) จึงต้องออกแบบรูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา หลักสูตรรายวิชา อาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาเป็นสำคัญ ตลอดจนมีความเหมาะสมกับบริบทความขัดแย้งทางสังคมไทยตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมในสถานการณ์ปัจจุบัน รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น เรียกว่า “PEACE Model” มีหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การเรียนรู้กระบวนการ (P-Process Learning) การสร้างเสริมพลังอำนาจ (E-Empowerment) การตระหนักรู้ (A-Awareness) การสร้างความรู้ (C-Construct) และการเรียนรู้อย่างมีมิตรไมตรี (E-Empathy Learning) โดยรูปแบบการสอนนี้มุ่งเน้นการสอนสันติภายใน (Internal Peace) แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจสันติศึกษา และฝึกปฏิบัติทักษะในการจัดการความขัดแย้งและการลดความรุนแรงโดยสันติวิธีที่มุ่งเน้นการสอนสันติภายใน (Internal Peace) สู่การมีสันติภายนอก (External Peace)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ การสอนคุณสมบัติ “สันติภายใน” แก่ผู้เรียน
2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการการสอนหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน
3. ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ได้แก่ บรรยากาศสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางการศึกษา

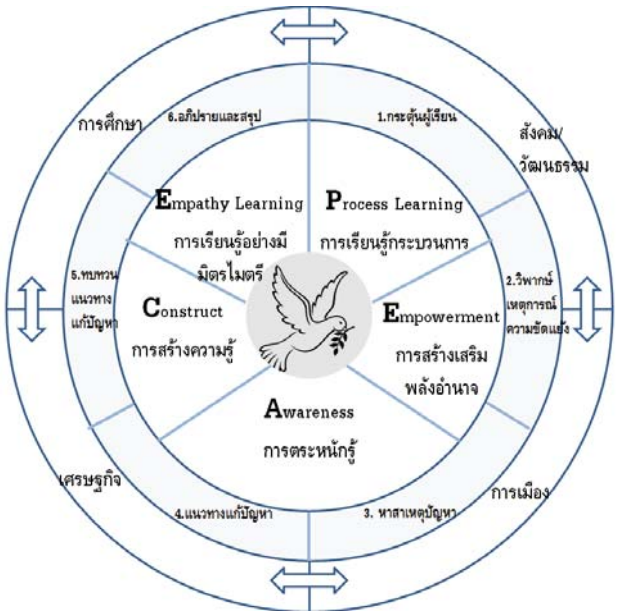

องค์ประกอบของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1.หลักการสอนสันติศึกษา
2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา
4. วิธีการสอนสันติศึกษา
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา
6. สื่อการสอนสันติศึกษา
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา
8.บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา
9.บทบาทอาจารย์ ผู้เรียน และวิทยากรพิเศษด้านสันติศึกษา
10.ระบบการสนับสนุนและการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา
11. เงื่อนไขในการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้

การประเมินผลการสอนสันติศึกษา	การถอดบทเรียนการเรียนการสอนสันติศึกษา
1. ด้านความรู้ 2. ด้านเจตคติ 3. ด้านความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง 4. ด้านความพึงพอใจ	

แผนภูมิที่ 11 รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

โดยมีรายละเอียดรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังต่อไปนี้

การใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หรือ "PEACE Model" มีองค์ประกอบสำคัญ จำนวน 11 องค์ประกอบ มีวิธีการใช้โดยการศึกษา 1) หลักการสอนสันติศึกษา 2)วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา 3) เนื้อหาการสอนสันติศึกษา 4) วิธีการสอนสันติศึกษา 5) ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา 6) สื่อการสอนสันติศึกษา 7) การประเมินผลการสอนสันติศึกษา 8) บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา 9) บทบาทผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรสันติศึกษา 10) ระบบการสนับสนุนและการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และ 11) เงื่อนไขในการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. หลักการสอนสันติศึกษา

วิชาสันติศึกษาเป็นศาสตร์วิชาที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) มีองค์ความรู้ ทฤษฎี แนวคิดและวิธีการศึกษาในหลาย ๆ ศาสตร์ เช่น ศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สุนทรียศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม บริหารศาสตร์ บริหารธุรกิจ ศึกษาศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ การสอนสันติศึกษาจึงมีความครอบคลุมศาสตร์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การศึกษาสันติศึกษาจะต้องออกแบบให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา หลักสูตรรายวิชา อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาเป็นสำคัญ ตลอดจนมีความเหมาะสมกับบริบทความขัดแย้งทางสังคมไทยตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา ที่ทำงาน และการเมืองการปกครองในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีมีหลักการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

P - Process Learning การเรียนรู้กระบวนการ

E - Empowerment การสร้างเสริมพลังอำนาจ

A - Awareness การตระหนักรู้

C - Construct การสร้างความรู้

E - Empathy Learning การเรียนรู้อย่างมีมิตรไมตรี

โดยรูปแบบการสอนนี้มุ่งเน้นการสอนสันติภายใน (Internal Peace) แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

P - Process Learning การเรียนรู้กระบวนการ คือ การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นทักษะที่จำเป็นต่อการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนทำเป็นขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและกระบวนการ กระบวนการที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น กระบวนการกลุ่ม กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการคิด

กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการแสวงหาความรู้ ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้ที่เลือกนำมาใช้ในการสอนสันติศึกษาจึงต้องออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาการสอนในแต่ละสัปดาห์ และบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

E - Empowerment การสร้างเสริมพลังอำนาจ คือ การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง (Active Participation) โดยการใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถระบุปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง โดยใช้วิจารณญาณ การมองปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมที่ควรจะเป็น และการพัฒนาวิธีการแก้ไขปัญหาอุปสรรค เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ มีความเชื่อในความสามารถของตนเองสูง มีพลังอำนาจทางบวกและมีสันติภายใน (Internal Peace) สู่การมีสันติภายนอก (External Peace) ในการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ อย่างเหมาะสมต่อตนเอง บุคคล ชุมชน และสังคม การสร้างเสริมพลังอำนาจจึงเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

A - Awareness การตระหนักรู้ คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ภายในจิตใจของตัวเอง เป็นสภาวะของจิตใจในการรับรู้ เกิดการฉุกคิดได้ หรือการเกิดขึ้นในอารมณ์ ความรู้สึกว่ามีสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์หนึ่ง หรือสถานการณ์หนึ่งที่ทำให้เกิดสภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึกเกิดขึ้นภายในตัวเอง สามารถรับรู้และสัมผัสอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ทั้งในสภาวะปกติและสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ สามารถที่จะมีปฏิสัมพันธ์ (Inter Action) กับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและซาบซึ้งในอารมณ์ ความรู้สึกของบุคคลอื่น ทำให้ผู้เรียนเกิดความอดทนต่อความแตกต่างของผู้อื่นและสังคม ที่แตกต่างจากตัวเอง สามารถรับรู้จุดเด่น จุดด้อยของตัวเอง ผู้อื่นและสังคม จนพัฒนาสู่การมีสันติภายใน (Internal Peace) การตระหนักรู้จึงเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม

C - Construct การสร้างความรู้ คือ การจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ไม่ใช่การสร้างความรู้จากบุคคลอื่น แต่เป็นการเรียนรู้แบบการลงมือกระทำ (Learning by Doing) จากตัวผู้เรียนเองที่พยายามแสวงหาความรู้ทางด้านสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสันติวิธีได้ด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นจึงต้องตอบสนองต่อผู้เรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนสามารถเป็นผู้จัดกระทำกับข้อมูลหรือประสบการณ์ต่าง ๆ และสามารถสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้นด้วยตนเอง เช่น การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ กรณีศึกษาความขัดแย้ง ความรุนแรง ในระดับบุคคล

กลุ่ม และสังคม การเรียนรู้ตามสภาพจริง การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การจัดสนทนากลุ่ม การเสวนาสันติวิธี การอภิปรายและแสดงความคิดเห็น ฯลฯ การสร้างความรู้จึงเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา และสังคม

E - Empathy Learning การเรียนรู้อย่างมีมิตรไมตรี คือ การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อื่นในสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสถานการณ์เกิดการใช้วาจาสร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นจึงต้องมีการฝึกทักษะที่จำเป็นในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีที่มุ่งเน้นการทำให้เกิดสันติภายใน (Internal Peace) ต่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีมิตรไมตรี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเมื่อเกิดสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงเกิดขึ้น อันจะทำให้เกิดการมีสันติภายนอก (External Peace) ตามมา เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ การภาวนาเสวนา การสานเสวนา การฟังอย่างลึกซึ้ง การแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ กระบวนการจิตตปัญญาศึกษา ฯลฯ การเรียนรู้อย่างมีมิตรไมตรีจึงเป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

หลักการสำคัญ 5 ประการของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังกล่าว อาจารย์ผู้สอนสามารถเลือกวิธีการสอนและกิจกรรมการสอนที่มุ่งเน้นการสอนสันติภายใน (Internal Peace) ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ได้นั้น ผู้สอนสามารถเลือกจัดกิจกรรมการสอนสันติศึกษาใดก่อนและหลังได้เช่นกัน ไม่จำเป็นต้องเรียงตามองค์ประกอบขึ้นอยู่กับเนื้อหาและกิจกรรมนั้น ๆ

2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา

วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษา มีดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาสันติศึกษา ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาสันติศึกษาและสันติภาพ เพื่อการเกิดสันติสุขภายในตัวเอง และสันติสุขภายนอกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้ง ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรงและการจัดการความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการสันติวิธี
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรงโดยใช้กระบวนการสันติวิธีที่มุ่งเน้นการสอนให้เกิดสันติภายใน (Internal Peace) ต่อผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ

3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา

เนื้อหาการสอนสันติศึกษามีลักษณะเป็นสหวิทยาการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และคำอธิบายรายวิชาของแต่ละสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ บรรจุไว้ในหลักสูตร โดยเนื้อหาการสอนควรประกอบด้วย ความรู้ ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง รวมถึงการลดความรุนแรงโดยการใช้กระบวนการสันติวิธี

4. วิธีการสอนสันติศึกษา

วิธีการสอนสันติศึกษาสามารถสอนได้หลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และทักษะการสอนของอาจารย์ผู้สอนแต่ละท่านเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากการสอนสันติศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ การสอนสันติศึกษาควรมีการสอนแบบบูรณาการด้วยวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เช่น การสอนแบบการบรรยาย การสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย การสอนแบบสาธิต การทัศนศึกษา การฝึกภาคสนาม การใช้กรณีศึกษา จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การแสดงละคร ศิลปะ ดนตรี กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เกม เป็นต้น

5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้พัฒนาจากผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา มีรายละเอียดขั้นตอนการสอนสันติศึกษา ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน

อาจารย์ผู้สอนกระตุ้นความอยากรู้ อยากเห็นผู้เรียนผ่านการตั้งคำถาม การให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านข่าวสารจากสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ ภาพยนต์ ละคร กรณีศึกษา การศึกษาประเด็นปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ของนักศึกษา แล้วตั้งประเด็นสู่การสอนสันติศึกษา

ขั้นที่ 2 ขั้นการวิพากษ์เหตุการณ์

การสอนโดยการให้ผู้เรียนได้วิพากษ์ประเด็นเหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ ด้วยวิธีการสอนที่หลากหลายแบบบูรณาการ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปราย การใช้กรณีศึกษา ผ่านข่าว ทีวี สื่อออนไลน์ ภาพยนต์ ละคร เป็นต้น การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร ศิลปะ ดนตรี กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เกม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ และทักษะของอาจารย์ผู้สอน ความเหมาะสมของตัวผู้เรียน สถานที่ หรือสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนของแต่ละสถาบันการศึกษา โดยมี

เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการวิพากษ์เหตุการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงอย่างมีส่วนร่วมเป็นการเปิดพื้นที่สันติศึกษาด้วยการฝึกคิดแบบวิพากษ์วิจารณ์แก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา

ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากการวิพากษ์ประเด็นความขัดแย้ง ความรุนแรงต่าง ๆ จากบทเรียนที่อาจารย์ผู้สอนใช้ในการสอนเพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ด้วยวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น การพูดอภิปรายกลุ่มย่อย การอภิปรายกลุ่มใหญ่ การระดมสมอง การตอบคำถาม การอภิปรายซักถาม การใช้เทคนิคแผนที่สมอง การสอนแบบอริยสัจ 4 ฯลฯ

ขั้นที่ 4 ขั้นการหาแนวทางการแก้ปัญหา

อาจารย์ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา เพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาจากการมีมีสันติภายใน (Internal Peace) สู่การมีสันติภายนอก (External Peace) ด้วยวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เช่น การพูดอภิปรายกลุ่มย่อย การอภิปรายกลุ่มใหญ่ การระดมสมอง การตอบคำถาม การอภิปรายซักถาม ฯลฯ โดยการหาแนวทางการแก้ปัญหาควรมีหลากหลายแนวทาง ไม่สรุปใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่งแบบยึดติด อาจารย์ผู้สอนสามารถเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง โดยการใช้แนวทางสันติวิธีเพื่อเปิดพื้นที่การแก้ปัญหาตามแนวทางสันติวิธีแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา

อาจารย์ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากขั้นการหาแนวทางการแก้ปัญหา เพื่อทบทวนแนวทางการแก้ปัญหาว่ามีความละเอียดถูกต้อง มีประเด็นไหนที่ยังไม่ได้พิจารณา หรือขาดการพิจารณาไปในบริบทต่าง ๆ โดยมีการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง โดยการใช้แนวทางสันติวิธีเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาด้วย เมื่อร่วมพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว ให้อภิปรายรายละเอียดการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง อีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 6 ขั้นการอภิปรายและสรุป

อาจารย์ผู้สอนร่วมกับผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากบทเรียน สรุปพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้อื่น การเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน และเชื่อมโยงความรู้ ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งรวมถึงการลดความรุนแรงโดยการใช้กระบวนการสันติวิธี โดยมุ่งเน้นการมีสันติภายใน (Internal

Peace) จากตัวบุคคลสู่การมีสันติภายนอก (External Peace) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านชีวิต ส่วนตัว การเรียน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติสุข

6. สื่อการสอน

การสอนสันติศึกษาควรใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย มีความทันสมัย ท้าทายการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น กรณีศึกษา กรณีปัญหาความขัดแย้งของนักศึกษาในชีวิตประจำวัน ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสาร นิตยสาร สื่อออนไลน์ ภาพยนตร์ ละคร เพลง กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การใช้สถานการณ์จำลอง การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การแสดงศิลปะ ดนตรี เกมต่าง ๆ เป็นต้น

7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา

การประเมินผลการสอนสันติศึกษา ขึ้นอยู่กับการประเมินผลของแต่ละรายวิชาของแต่ละสถาบันการศึกษา ตามหลักเกณฑ์การประเมินผลโดยสามารถประเมินผลการสอนสันติศึกษาได้จากการประเมินผลตามสภาพความจริง (Authentic assessment) เป็นการประเมินผลที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมต่าง ๆ วิธีการปฏิบัติ ผลการปฏิบัติ และเจตคติของผู้เรียน อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาจึงต้องนำสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการประเมินมาผสมผสานแล้วเลือกวิธีประเมินให้เหมาะสม ไม่มีวิธีการประเมินผลวิธีเดียวที่สามารถประเมินผู้เรียนได้ทุกด้านวิธีการประเมินมีหลายวิธี เช่น การใช้แบบทดสอบแบบอัตนัย (Easay) ให้นักศึกษาตอบคำถามด้วยการอธิบายการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ การเขียนประสบการณ์การเรียนรู้ ฯลฯ การใช้แบบทดสอบแบบคำตอบมีตัวเลือก (Selected response) ให้เลือกคำตอบที่ดีที่สุด การประเมินการแสดงพฤติกรรม (Performance) จากการประเมินผลงานนักศึกษา การประเมินการสื่อความหมายระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน (Personal Communication) โดยการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การสนทนา การอภิปรายแสดงความคิดเห็น เป็นต้น โดยการประเมินผลจะเกิดประโยชน์เมื่อมีการประเมินผลที่มีคุณภาพสูง คือ สิ่งที่ประเมินมีความชัดเจน โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ วิธีการที่เหมาะสมมีหลักการประเมินผลที่ถูกต้องตามระเบียบวิธีการประเมินผล มีความเที่ยงตรงปราศจากอคติและการบิดเบือน การเป็นตัวแทนและอ้างอิงได้ ในการประเมินผลการใช้รูปแบบการสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สันติศึกษา

ด้านเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ด้านความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา

8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา

เนื่องจากการสอนสันติศึกษามีลักษณะเป็นสหวิทยาการ จึงต้องคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา ดังนี้

บริบททางสังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพของบุคคลในสังคม กลุ่มคน ชาติพันธุ์ ชนชั้น ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ความไม่เป็นธรรมทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม ระเบียบวินัย กฎหมาย คุณธรรมจริยธรรม ความเป็นพลเมืองของรัฐ ปัญหาอาชญากรรมและการก่อการร้าย ความเชื่อ ค่านิยมแนวทางดำเนินชีวิต วิถีชีวิต การนับถือศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคล กลุ่ม และสังคมกลายเป็นปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงทางสังคม และวัฒนธรรม

บริบททางเศรษฐกิจ ได้แก่ การทำงาน การประกอบอาชีพต่าง ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ การทำมาหากิน การอยู่ดีมีสุข ปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย ปัญหาการหางานทำ ภาวะการว่างงาน ภาวะเงินฝืด ภาวะเงินเฟ้อ ภาวะความคล่องตัวทางการเงินที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจทั้งในระดับจุลภาค และระดับมหาภาค กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ

บริบททางการเมือง ได้แก่ การบริหารราชการแผ่นดินทั้งในระดับรัฐบาลและท้องถิ่น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อุดมการณ์ทางการเมือง พรรคการเมือง นโยบายพรรคการเมือง การทุจริตคอรัปชั่น การออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายภายใต้รัฐธรรมนูญ อำนาจและการใช้อำนาจทางการเมือง การชุมนุมทางการเมือง การทำรัฐประหารที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงทางการเมืองการปกครอง

บริบททางการศึกษา ได้แก่ การจัดการศึกษาตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการทั้งในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัย ความแตกต่างทางคุณภาพทางการศึกษาระหว่างสถานศึกษาในเมืองและชนบท การขาดแคลนครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การขาดแคลนอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ปัญหาคุณภาพทางการศึกษา เช่น คุณภาพของครูอาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และนักศึกษา ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของ ครูอาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และนักศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงทางการศึกษาทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงบางอย่างอาจเกิดจากบริบทใดบริบทหนึ่ง หรืออาจเกิดจากผลกระทบจากบริบทหนึ่งสู่อีกบริบทหนึ่ง เช่น ปัญหาการเมืองการปกครองไทย จากกรณีความขัดแย้งของรัฐบาลพรรคเพื่อไทย กับกลุ่ม กปปส. ที่ส่งผลกระทบกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งทางสังคม วัฒนธรรม การศึกษา และเศรษฐกิจ เป็นวิกฤตการณ์ความขัดแย้งของประเทศไทยที่ทั่วโลกจับตามองอย่างใกล้ชิด ปัญหาครอบครัวแตกแยกของนักศึกษาอาจนำไปสู่ปัญหาการเสพยาเสพติด ปัญหาการพนัน และปัญหาการเรียน เป็นต้น

9. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษาในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

9.1 บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาสันติศึกษาในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

บทบาทของอาจารย์ผู้สอนวิชาสันติศึกษาในการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ทางด้านทฤษฎีการสอน จิตวิทยาการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอนและรูปแบบการสอนต่าง ๆ

2. มีความรู้ทฤษฎีและแนวคิดทางสันติศึกษาที่ครอบคลุมศาสตร์สันติศึกษาในลักษณะมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) มีองค์ความรู้ ทฤษฎี แนวคิดและวิธีการศึกษาในหลาย ๆ ศาสตร์ เช่น ศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สุนทรียศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม บริหารศาสตร์ บริหารธุรกิจ ศึกษาศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ

3. มีความสามารถในการสอน สามารถจัดลำดับขั้นสอนการสอนในการพัฒนาความรู้ด้านสันติศึกษา ความขัดแย้ง ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรง การใช้กระบวนการสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งและการลดความรุนแรง ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษา

4. มีการเตรียมความพร้อมก่อนการสอนสันติศึกษาในแต่ละครั้ง มีการวางแผนการสอน วิธีการสอน และเตรียมสื่อการสอนให้น่าสนใจ มีความทันสมัย เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน และเหมาะสมกับนักศึกษาผู้เรียนอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง

5. มีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” เพื่อเปิดพื้นที่สันติภาพในชั้นเรียน โดยไม่มีการใช้อำนาจในฐานะอาจารย์ผู้สอนครอบงำผู้เรียนผ่านการใช้คำพูด กฎระเบียบ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน

9.2 บทบาทของผู้เรียนวิชาสันติศึกษาต่อการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

บทบาทของผู้เรียนวิชาสันติศึกษาต่อการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

1. มีการเตรียมความพร้อมในการเรียนสันติศึกษา ได้แก่ การเตรียมอุปกรณ์การเรียนการเตรียมข้อมูล หรืองานตามที่ได้รับมอบหมายในแต่ละครั้งให้เรียบร้อยก่อนเข้าชั้นเรียน

2. มีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา การตั้งเป้าหมายในการเรียนในแต่ละครั้ง มีความกระตือรือร้นในการเรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ

3. รู้จักการทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบต่อกลุ่ม มีภาวะผู้นำ และผู้ตามตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม

4. มีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” เพื่อเปิดพื้นที่สันติภาพในชั้นเรียน การเคารพกฎระเบียบในชั้นเรียน ให้ความร่วมมือการจัดการเรียนการสอน ไม่ใช้อำนาจที่ไม่เหมาะสมในฐานะผู้เรียนต่ออาจารย์ผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน และการเคารพในการประเมินผลการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอนที่ยุติธรรมถูกต้อง โปร่งใส

5. หมั่นประเมินผลตนเองในการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง เพื่อนำความรู้สันติศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็น “สันติวิถี” ในการดำเนินชีวิตทั้งด้านส่วนตัว การศึกษาเล่าเรียน และการทำงาน

9.3 บทบาทของวิทยากรพิเศษหรือผู้ช่วยสอนวิชาสันติศึกษาในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

บทบาทของวิทยากรหรือผู้ช่วยสอนวิชาสันติศึกษาในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้ทางด้านทฤษฎีการสอน จิตวิทยาการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอนและรูปแบบการสอนต่าง ๆ

2. มีความรู้ทฤษฎีและแนวคิดทางสันติศึกษาที่ครอบคลุมศาสตร์สันติศึกษาในลักษณะมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) มีองค์ความรู้ ทฤษฎี แนวคิดและวิธีการศึกษาในหลาย ๆ ศาสตร์ เช่น ศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ จิตวิทยา สุนทรียศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม บริหารศาสตร์ บริหารธุรกิจ ศึกษาศาสตร์ และศาสตร์อื่น ๆ

3. มีความสามารถในการสอน สามารถจัดลำดับขั้นสอนการสอนในการพัฒนาความรู้ด้านสันติศึกษา ความขัดแย้ง ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรง การใช้กระบวนการสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งและการลดความรุนแรง ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษา

4. มีการเตรียมความพร้อมก่อนการสอนสันติศึกษาในแต่ละครั้ง มีการวางแผนการสอน วิธีการสอน และเตรียมสื่อการสอนให้น่าสนใจ มีความทันสมัย เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน และเหมาะสมกับนักศึกษาผู้เรียนอย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง

5. มีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” เพื่อเปิดพื้นที่สันติภาพในชั้นเรียน โดยไม่มีการใช้อำนาจในฐานะอาจารย์ผู้สอนครอบงำผู้เรียนผ่านการใช้คำพูด กฎระเบียบ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน

6. สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือข้อปฏิบัติของการเป็นวิทยากร หรือผู้ช่วยสอนของแต่ละสถาบันการศึกษากำหนด

10. ระบบการสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ระบบการสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนรายวิชาสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีรายละเอียดดังนี้

การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ระดับปริญญาตรีหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี มักจะมีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนโดยหน่วยงานด้านศึกษาทั่วไป เช่น สำนักวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในสำนักวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นต้น ระบบการสนับสนุนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่

1.หน่วยงานที่รับผิดชอบการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี บรรจุรายวิชาสันติศึกษาเป็นวิชาหลักในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี เพราะวิชาสันติศึกษามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทความขัดแย้งในสังคมไทยในปัจจุบันมากที่สุดวิชาหนึ่ง

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบการสอนสันติศึกษาสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรที่มีรายวิชาด้านสันติศึกษาบรรจุไว้ในหลักสูตร และมีรายละเอียดชัดเจนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF)

3. มีการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และชำนาญการด้านการสอนสันติศึกษาด้วยการ ส่งเข้าร่วมการอบรม สัมมนา การ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการเรียนการสอนและการสอนสันติศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ตลอดจนสนับสนุนงานวิจัยด้านสันติศึกษา งานบริการวิชาการด้านสันติศึกษาแก่สถาบัน

4. มีการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยการสนับสนุนให้ทุนพัฒนาอาจารย์ที่สนใจการสอนสันติศึกษา เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก เพื่อยกระดับคุณภาพผู้สอนให้ตรงกับรายวิชาโดยตรง

11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้

เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้ มีปัจจัยที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า คุณสมบัติ "สันติภายใน" ของนักศึกษาจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี หากนักศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะดังกล่าวจะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า ตัวอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้แบบองค์รวม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรค์ หากอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีการออกแบบการเรียนการสอน กิจกรรม รูปแบบการสอน วิธีการและกระบวนการสอนได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย

3. ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า บรรยากาศสภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ บรรยากาศสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคม ดังนี้ 1) ด้านกายภาพ เป็นสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนที่จะส่งเสริมให้นักศึกษาแกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เช่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม มีแสงสว่างเพียงพอ

กระดานไวท์บอร์ด จอโปรเจคเตอร์มีขนาดเหมาะสม โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยนักศึกษา เป็นต้น 2) ด้านจิตวิทยา เป็นสภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจที่นักศึกษรู้สึกสบายใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความรักความศรัทธาต่ออาจารย์ผู้สอน ตลอดจนมีอิสระในการแสดงออกอย่างมีกาลเทศะ และ 3) ด้านสังคม เป็นสภาพแวดล้อมที่ปลูกฝังให้นักศึกษารู้จักการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน รู้จักการรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น การมีมนุษย์สัมพันธ์ การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น จัดกลุ่มในลักษณะการนั่งเป็นวงกลม เพื่อให้นักศึกษมีปฏิสัมพันธ์มองเห็นหน้าเพื่อนทุกคน การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

หากสถาบันอุดมศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน และสภาพภายในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา และโครงสร้างทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการเปิดรายวิชาสันติศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรี แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนอย่างแพร่หลายย่อมส่งผลต่อการเปิดพื้นที่สันติวิธีแก่นักศึกษาที่จะออกไปเป็นบัณฑิตที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคตในสายวิชาชีพต่าง ๆ

4 . ผลการรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา จำนวน 5 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากคุณสมบัติและความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญด้านสันติศึกษามีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษาได้ทำการตรวจสอบและรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้นและทำแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษาทั้ง 5 คน ได้ทำการตรวจสอบรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยมีความถูกต้องเที่ยงตรง โดยสามารถวัดได้ตรงตามหลักการและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ มีความถูกต้องแม่นยำครบถ้วนตามหลักการการวัดผลและมีความสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของตัวแปรที่ศึกษา สามารถนำไปทดลองใช้ได้ในระดับดี และมีผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในภาพรวมในระดับมาก ดังตารางที่ 19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

ตารางที่ 19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

n = 5

หัวข้อการประเมิน	**ความสอดคล้อง**				**ความเป็นไปได้**				**การนำไปใช้ประโยชน์**			
	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**
1. หลักการในการสอนสันติศึกษา	4.00	0.89	มาก	5	4.16	0.81	มาก	4	4.66	0.59	มากที่สุด	**2**
2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา	4.33	0.74	มาก	**3**	4.66	0.59	มากที่สุด	**1**	4.50	0.67	มากที่สุด	**3**
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา	3.83	0.96	มาก	6	3.66	1.04	มาก	7	4.33	0.74	มาก	4
4. วิธีการสอนสันติศึกษา	4.16	0.81	มาก	4	4.00	0.89	มาก	5	4.33	0.74	มาก	4
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา (ภาพรวม)	4.16	0.81	มาก	4	4.33	0.74	มาก	**3**	4.16	0.81	มาก	5
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน	4.00	0.89	มาก	5	4.66	0.59	มากที่สุด	**1**	4.50	0.67	มากที่สุด	**3**
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์	4.83	0.51	มากที่สุด	**1**	4.16	0.81	มาก	4	4.66	0.59	มากที่สุด	**2**
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา	4.83	0.51	มากที่สุด	**1**	4.66	0.59	มากที่สุด	**1**	4.83	0.51	มากที่สุด	**1**

ตารางที่ 19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา (ต่อ)

n = 5

หัวข้อการประเมิน	**ความสอดคล้อง**				**ความเป็นไปได้**				**การนำไปใช้ประโยชน์**			
	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา	4.50	0.67	มากที่สุด	**2**	4.16	0.81	มาก	4	4.66	0.59	มากที่สุด	**2**
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา	3.66	1.04	มาก	7	4.16	0.81	มาก	4	4.33	0.74	มาก	4
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุป	4.16	0.81	มาก	4	4.16	0.81	มาก	4	4.50	0.67	มากที่สุด	**3**
6. สื่อการสอนสันติศึกษา	3.66	1.04	มาก	7	4.00	0.89	มาก	5	4.16	0.81	มาก	5
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา	3.16	1.26	ปานกลาง	9	4.16	0.81	มาก	4	4.33	0.74	มาก	4
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา	3.61	1.36	มาก	8	4.00	0.89	มาก	5	4.16	0.81	มาก	5
9. ระบบสนับสนุนการสอนและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษา	3.61	1.36	มาก	4	4.16	0.81	มาก	4	3.83	0.96	มาก	6

ตารางที่ 19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา (ต่อ)

n = 5

หัวข้อการประเมิน	**ความสอดคล้อง**				**ความเป็นไปได้**				**การนำไปใช้ประโยชน์**			
	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**	$\overline{X}$	**S.D**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอนผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา	4.16	0.81	มาก	4	3.83	0.96	มาก	6	4.50	0.67	มากที่สุด	**3**
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้	3.83	0.96	มาก	6	3.83	0.96	มาก	6	4.16	0.81	มาก	5
12. การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	4.50	0.67	มากที่สุด	**2**	4.50	0.67	มากที่สุด	2	4.83	0.51	มากที่สุด	**1**
รวม	3.62	0.89	มาก		4.18	0.80	มาก		4.41	0.70	มาก	

จากตารางที่ 19 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา พบว่า การประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น มีคะแนนเฉลี่ยด้านความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเท่ากับ 3.62 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 คะแนนเฉลี่ยด้านความเป็นไปได้ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเท่ากับ 4.18 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.80 และด้านการนำไปใช้ประโยชน์ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยเท่ากับ 4.41 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 แสดงให้เห็นว่า

ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษามีระดับความคิดเห็นต่อภาพรวมของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยสามารถนำไปใช้ในการทดลองในชั้นเรียนได้ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในแต่ละด้าน พบว่า

1. ด้านความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยมีการประเมินในระดับมากที่สุดในสามลำดับแรก คือ อันดับแรก ข้อที่ 5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์ และข้อที่ 5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.83 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 อันดับสอง ข้อที่ 5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา และข้อที่ 12. การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.50 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 และอันดับสาม ข้อที่ 2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.33 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 แสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบจำนวน 11 องค์ประกอบของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยเฉพาะขั้นตอนการสอนในขั้นวิพากษ์เหตุการณ์ และขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา และวัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา

2. ด้านความเป็นไปได้ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยมีการประเมินในระดับมากที่สุดในสามลำดับแรก คือ อันดับแรก ข้อที่ 2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา ข้อที่ 5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน ข้อที่ 5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.66 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 อันดับสอง ข้อที่ 12 การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 อันดับสาม ข้อที่ 5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา (ภาพรวม) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น จำนวน 11 องค์ประกอบ มีความเป็นไปได้กับรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะด้านวัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา ขั้นตอนการสอนในขั้นการกระตุ้นผู้เรียน การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษา และขั้นตอนการสอนในภาพรวม

3. ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยมีการประเมินในระดับมากที่สุดในสามลำดับแรก คือ อันดับแรก ข้อที่ 5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา และข้อที่ 12. การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.83 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 อันดับสอง ข้อที่ 1.หลักการในการสอนสันติศึกษา และข้อที่ 5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์ และข้อที่ 5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.66 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และอันดับสาม ข้อที่ 2.วัตถุประสงค์ใน

การสอนสันติศึกษา ข้อที่ 5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน ข้อที่ 5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุป และข้อที่ 10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.50 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น จำนวน 11 องค์ประกอบ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยเฉพาะขั้นตอนการสอนในขั้นการค้นหาสาเหตุ หลักการสอนสันติศึกษา ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์ ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน ขั้นการอภิปรายและสรุป .และบทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา

ส่วนสามลำดับสุดท้ายที่มีผลการประเมินในระดับน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในด้านความความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ย 3.16 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.26 ข้อที่ 8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในด้านความความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ย 3.61 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.36 และข้อที่ 3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษาในด้านความเป็นไปได้ของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ข้อที่ 5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหาในด้านความความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และข้อที่ 6. สื่อการสอนสันติศึกษาในด้านความสอดคล้องกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 3.66 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.40 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้นที่มีผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษาในระดับน้อยสามลำดับสุดท้าย แต่ภาพรวมยังอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การประเมินผลการสอนสันติศึกษา บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา เนื้อหาการสอนสันติศึกษา ขั้นตอนการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา และสื่อการสอนสันติศึกษา ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาภาพรวมในการรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พัฒนาขึ้น พบว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษาจำนวน 5 คน ให้การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในภาพรวมระดับมากทั้งสามด้านความสอดคล้อง ด้านความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์

3. ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา ตามขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบูรณาการข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ที่พัฒนาจากตอนที่ 2 ไปทดลองใช้ในชั้นเรียน 2 สถาบัน ได้แก่ ชั้นเรียนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 49 คน เป็นเวลาจำนวน 10 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ และชั้นเรียนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 82 คน เป็นเวลาจำนวน 10 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ รวมจำนวนนักศึกษาที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน 113 คน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการวิจัยเป็นแบบบูรณาการข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ จากการเก็บข้อมูลจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จากแบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง เป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์ความรู้สันติศึกษาของผู้เรียนจากการทดสอบแบบวัดความรู้ด้านสันติศึกษา เปรียบเทียบก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Prottest) โดยใช้แบบวัดความรู้สันติศึกษา จำนวน 52 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบทดสอบสันติศึกษา ก่อนเรียน (Pretest) และหลังเรียน (Prottest) โดยใช้สถิติทดสอบที (t-test) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลที่ใช้กระบวนการสันติศึกษา ความรู้ความเข้าใจสันติศึกษา

ตารางที่ 20 แสดงผลความรู้สันติศึกษาก่อนและหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การทดสอบ	n	ร้อยละ	$\overline{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนการทดลอง	113	37.72	19.61	1.43		
					7.64 **	0.00
หลังการทดลอง	113	65.98	34.31	1.82		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 20 พบว่า ภายหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีผลความรู้สันติศึกษาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .0 1 และเมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยจากคะแนนแบบวัดความรู้สันติศึกษา จำนวน 52 คะแนน พบว่า ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 19.61 และหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น 34.31 และจำนวนร้อยละ ก่อนการทดลองได้ร้อยละ 37.72 อยู่ในเกณฑ์มีความรู้น้อย หลังการทดลองได้ร้อยละ 65.98 อยู่ในเกณฑ์มีความรู้ปานกลาง แสดงให้เห็นว่า หลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีความรู้สันติศึกษาสูงขึ้น

1.2. การวิเคราะห์เจตคติของผู้เรียนจากการแบบวัดเจคติ ต่อวิชาสันติศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการแบบวัดเจตคติของลิเกิร์ต จำนวน 5 ช่วงคะแนน จำนวนทั้งหมด 39 ข้อ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติของผู้เรียนเกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง

ตารางที่ 21 แสดงผลเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของนักศึกษาหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

n = 113

ข้อที่ / ข้อความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	จัดลำดับ
1.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์	4.35	0.83	มาก	**2**
2.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ	3.52	1.43	มาก	20
3.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากมาก	3.30	1.40	ปานกลาง	27
4.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งยาก	3.39	1.28	ปานกลาง	26
5.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นวิชาที่ไม่สมควรเปิดสอนในระดับปริญญาตรี เพราะนักศึกษายังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ และวัยวุฒิ	3.94	1.07	มาก	12
6. สันติวิธีเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ในโลกของความเป็นจริง	4.16	0.94	มาก	4
7.สันติวิธีสอดแทรกอยู่ในหลักคำสอนของทุกศาสนา	3.72	1.26	มาก	15
8.คนไทยนิยมชอบใช้อำนาจ และความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	4.04	0.99	มาก	8
9. นักการเมืองชอบใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือทางการเมือง	3.69	1.12	มาก	16
10. การออกเกรด การสั่งการบ้านของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นการใช้อำนาจรูปแบบหนึ่ง	3.81	1.07	มาก	13
11. วัยรุ่นไทยชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	4.41	0.66	มาก	**1**
12. การเจรจาไกล่เกลี่ยทำให้เสียเวลามาก	3.73	1.09	มาก	14
13. การพิสูจน์ความจริงเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองอันดับแรก ก่อนการใช้สันติวิธี	4.15	0.81	มาก	5
14.ความขัดแย้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	3.42	1.38	ปานกลาง	25
15. ความขัดแย้งในสังคมไทยแก้ไขได้ด้วยการให้อภัย และการสานเสวนา	4.04	1.04	มาก	8
16. ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์	3.58	1.25	มาก	17
17. ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ไม่ดี ควรหลีกเลี่ยง	3.24	1.43	ปานกลาง	28
18. การปล่อยวางเรื่องความขัดแย้ง จะทำให้ความขัดแย้งลดลงเอง	3.56	1.23	มาก	19
19. อคติเป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้ง	3.43	1.76	ปานกลาง	24

ตารางที่ 21 แสดงผลเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาของนักศึกษาหลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

n = 113

ข้อที่ / ข้อความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	จัดลำดับ
20. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ทำให้เกิดความขัดแย้งได้	3.95	1.12	มาก	11
21. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เลวน้อยที่สุด	4.12	0.83	มาก	6
22. สันติวิธี ไม่ใช่การยินยอม แต่เป็นการต่อสู้ เพื่อผลประโยชน์	3.45	1.24	ปานกลาง	24
23. สันติวิธีใช้ไม่ได้กับผู้มีอำนาจและชอบใช้ความรุนแรง	3.58	1.19	มาก	17
24. สันติวิธีเป็นวิธีการของผู้พ่ายแพ้ ที่ยอมจำนนมากกว่าเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์	3.49	1.32	ปานกลาง	22
25. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้ง ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงได้	4.00	1.19	มาก	9
26. พรหมวิหาร 4 เป็นสันติวิธีเชิงพุทธ ที่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทุกกรณี	4.07	1.04	มาก	7
27. สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้ง เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัย ยอมแพ้ไม่เป็น และไม่อดทนรอคอย	4.17	0.85	มาก	**3**
28. อิทธิพลกลุ่มทางสังคม มีผลต่อความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทย	3.51	1.26	มาก	21
29. วิธีการเจรจาต่อรอง เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี	4.15	0.79	มาก	5
30. การใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	3.99	1.09	มาก	10
31. ข่าวลือ ข่าวสร้างความแตกแยก ทำให้สังคมไทยขัดแย้งรุนแรง อย่างฝังรากลึก เกินที่กระบวนการสันติวิธีจะเข้าไปลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	3.12	1.37	ปานกลาง	30
32.สันติวิธีไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงหลักการ ทฤษฎีของนักวิชาการเท่านั้น	3.44	1.28	ปานกลาง	23
33. การให้อภัย เป็นการก้าวข้ามความหวาดกลัว ที่มนุษย์ทุกคนสร้างขึ้นภายในจิตใจได้ นั่นคือ สันติภายใน	3.49	1.26	ปานกลาง	22
34. การสานเสวนา เป็นการเปิดพื้นที่การยอมรับฟังความคิดเห็น และสร้างความเข้าใจสำหรับคู่ขัดแย้งได้เป็นอย่างดี	3.57	1.23	มาก	18
35. สันติวิธีใช้ไม่ได้ผล ในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม	3.12	1.37	ปานกลาง	**30**
36. การเรียน การสอนสันติศึกษา และสันติวิธี มีไว้แค่ในชั้นเรียน แต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงได้จริง	3.04	1.39	ปานกลาง	**31**
37.การใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิต หรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบ ได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธี ด้วยการเจรจาต่อรอง หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย	3.20	1.44	ปานกลาง	**29**
38. การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มักจะทำไม่ได้ผลกับการเมือง เพราะเป็นเรื่องของอำนาจ และผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม	3.39	1.40	ปานกลาง	26
39. สันติวิธีเป็นวิถีหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย	3.48	1.23	ปานกลาง	23
รวมเฉลี่ย	3.69	1.18	มาก	

จากตารางที่ 21 พบว่า ภายหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.18 ซึ่งมีระดับเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาในระดับมาก แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีท่าทีความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งในภาพรวมในระดับมาก

เมื่อพิจารณาสามลำดับแรกที่นักศึกษามีเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาระดับมาก จำนวนมากที่สุด อันดับแรก ข้อที่ 11 วัยรุ่นไทยชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี (ข้อความทางลบ) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 อันดับสอง ข้อที่ 1.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์ (ข้อความทางลบ) มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83 และอันดับที่สาม ข้อที่ 27 สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้ง เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัย ยอมแพ้ไม่เป็น และไม่อดทนรอคอย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีเจตคติทางลบต่อวัยรุ่นไทยที่ชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์ และมีเจตคติทางบวกต่อปัญหาสังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้งเพราะคนไทยมีลักษณะนิสัยยอมแพ้ไม่เป็น และไม่อดทนรอคอย ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยตรงข้ามกับ การมี “สันติภายใน”

และสามลำดับสุดท้ายที่นักศึกษามีเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาระดับปานกลาง จำนวนน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 36 การเรียนการสอนสันติศึกษาและสันติวิธีมีไว้แค่ในชั้นเรียนแต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงได้จริง (ข้อความทางลบ) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.04 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.39 ข้อที่ 35 สันติวิธีใช้ไม่ได้ผล ในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.12 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.37 และข้อที่ 37 การใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิต หรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธี ด้วยการเจรจาต่อรอง หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย (ข้อความทางลบ) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.20 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.44 แสดงให้เห็นว่า ยังมีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่มีเจตคติทางลบต่อการเรียนการสอนสันติศึกษาและสันติวิธีมีไว้แค่ในชั้นเรียนแต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงได้จริง สันติวิธีใช้ไม่ได้ผลในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม และการใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิต หรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธี ด้วยการเจรจาต่อรอง หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่ง

อาจจะเกิดจากความรู้สันติศึกษาและสันติวิธีในสังคมไทยยังมีองค์ความรู้ไม่แพร่หลายมากนัก และสังคมไทยเป็นสังคมที่ยังชอบใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี

1.3. การวิเคราะห์ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของผู้เรียน จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการประเมินผลตามแบบประเมินผลความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง ตามเกณฑ์การประเมิน (Rubrics Assessment) จำนวน 17 ข้อ จำนวนคะแนนเต็ม 51 คะแนน การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินผลของอาจารย์ผู้สอนและผู้วิจัย

ตารางที่ 22 แสดงผลแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

n = 113

ข้อที่ / ข้อความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	จัดลำดับ
1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน				
1.1 นักศึกษามีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา	1.96	0.97	ปานกลาง	**12**
1.2 การเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน	2.25	0.91	ปานกลาง	5
1.3 การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน	2.01	0.95	ปานกลาง	**11**
รวมด้านปัจจัยนำเข้า	**2.07**	**0.94**	**ปานกลาง**	
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process)				
2.1 การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	2.36	0.77	ปานกลาง	**2**
2.2 การแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายซักถามในชั้นเรียน	2.16	0.91	ปานกลาง	7
2.3 การทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	2.35	0.77	ปานกลาง	**3**
2.4 ทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.35	0.74	ปานกลาง	**3**
2.4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง	2.21	0.82	ปานกลาง	6
2.4.2 การทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง	2.09	0.91	ปานกลาง	9
2.4.3 ความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้ง	2.03	0.81	ปานกลาง	**10**
2.4.4 การฟังอย่างลึกซึ้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.01	1.02	ปานกลาง	**11**
2.4.5 การเจรจาไกล่เกลี่ยจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.09	0.84	ปานกลาง	9
2.4.6 การสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.25	0.80	ปานกลาง	5
รวมด้านกระบวนการ	**2.19**	**0.84**	**ปานกลาง**	
3. ผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน				
3.1 คุณภาพของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.09	0.96	ปานกลาง	9
3.2 ความคิดสร้างสรรค์ของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.29	0.79	ปานกลาง	4
3.3 ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.14	0.91	ปานกลาง	8
3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้	2.39	0.71	ปานกลาง	**1**
รวมด้านผลผลิต	**2.23**	**0.84**	**ปานกลาง**	
รวมเฉลี่ย	**2.16**	**0.87**	**ปานกลาง**	

จากตารางที่ 22 พบว่า การประเมินผลความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา โดยอาจารย์ผู้สอนจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาสามลำดับแรกที่นักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งระดับปานกลาง จำนวนมากที่สุด อันดับแรก ข้อที่ 3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.71 อันดับสอง ข้อที่ 2.1 การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.36 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77 และอันดับสาม มีสองข้อ คือ 2.3 การทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77 ข้อ 2.4 ทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และการทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่มส่งผลต่อความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน

และสามลำดับสุดท้ายที่นักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งระดับปานกลาง คือ ข้อที่ 1.1 นักศึกษามีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.96 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.97 ข้อที่ 1.3 การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.01 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.95 และข้อ 2.4.4 การฟังอย่างลึกซึ่งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.01 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.02 และข้อที่ 2.4.3 ความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้ง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.03 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.81 แสดงให้เห็นว่า การวางแผนการเรียนสันติศึกษา การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน การฟังอย่างลึกซึ่งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน และความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษายังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจจะเกิดจากปัญหาจำนวนนักศึกษาในชั้นเรียนมีจำนวนมากทำให้มีการประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษาไม่ทั่วถึง และเนื่องจากปัญหาการหยุดเรียนจากสถานการณ์ทางการเมือง ทำให้บางสัปดาห์อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาต้องเน้นการบรรยายหัวข้อแนวคิดและทฤษฎีมาก ทำให้ไม่มีกรณีศึกษาการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชั้นเรียน จึงไม่สามารถประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาได้ คะแนนการประเมินจึงออกมาในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาการประเมินผลความความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษาในภาพรวมด้านปัจจัยนำเข้า มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.94 ด้านกระบวนการ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.19 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.84 และด้านผลผลิต มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.23 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87 แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในระดับปานกลางทุกด้าน

ตารางที่ 23 แสดงผลการจัดช่วงคะแนนแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

n = 113

ช่วงคะแนน	**จำนวน**	**ร้อยละ**	**แปลผล**
39 – 51	27	23.89	ดีมาก
26 – 38	58	51.32	ปานกลาง
13 – 25	28	24.77	น้อย
0 - 12	-	-	-
คะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$	30.89	-	-
ร้อยละ	60.56	-	-

จากตารางที่ 23 พบว่า การประเมินผลความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา โดยอาจารย์ผู้สอนและผู้วิจัย จากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีนักศึกษาส่วนใหญ่มีช่วงคะแนน 26 – 38 จำนวนร้อยละ 51.32 และมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 30.89 ร้อยละ 60.56 ไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 (คะแนนเฉลี่ย 40.80) แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในระดับปานกลาง ซึ่งอาจจะเกิดจากปัญหาจำนวนนักศึกษาในชั้นเรียนมีจำนวนมากทำให้มีการประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษาไม่ทั่วถึง และเนื่องจากปัญหาการหยุดเรียนจากสถานการณ์ทางการเมืองทำให้บางสัปดาห์อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาต้องเน้นการบรรยายหัวข้อแนวคิดและทฤษฎีมาก ทำให้ไม่มีกรณีศึกษาการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชั้นเรียน จึงไม่สามารถประเมินความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาได้ คะแนนการประเมินจึงออกมาในระดับปานกลาง

จากตารางที่ 22 และตารางที่ 23 แสดงให้เห็นว่านักศึกษามีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งในระดับปานกลาง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Contest Analysis) จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม การบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน ผู้วิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นต่าง ๆ ในกรอบแนวคิดของการวิจัย อันได้แก่ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยเกื้อหนุนของสันติศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียน และผลของการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

ผู้วิจัยทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนทั้ง 2 รายวิชา โดยนำกรอบแนวคิดในการวิจัย และใช้แนวทางการสังเกต 6 ประเภท (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 : 50 – 52) ในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้บนฐานสันติศึกษา และผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสิ่งต่าง ๆ โดยการบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (2556) ดังต่อไปนี้

1. การแสดงออก (acts)

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน มีการแสดงออกด้วยการฟัง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาสันติศึกษา มีการพูดคุย การตั้งคำถามและซักถามอาจารย์ผู้สอนในเรื่องที่สนใจ มีวิธีการสื่อสารของอาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษาที่ดี อาจารย์ผู้สอนจะให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักศึกษาในทุก ๆ ประเด็น และทุกคนแสดงออกทาง สีหน้า ท่าทางในขณะทำกิจกรรมของผู้เรียนและผู้สอน แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจและใส่ใจกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาเป็นอย่างดี

2. กิจกรรม (activities)

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนอกหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้

รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ อาจารย์ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่าน การบรรยายและสื่อต่าง ๆ ได้แก่ สื่อ PowerPoint รูปภาพ คลิปวีดีโอ การเดินสำรวจความขัดแย้ง การใช้กรณีศึกษา การอ่านบทความ การจัดการสนทนากลุ่มต่อกรณีศึกษาและบทความ และการนำเสนอรายงานกลุ่ม โดยมีเนื้อหา การรู้จักการจัดการและความขัดแย้ง ประเภทคของความขัดแย้ง วัตถุดิบของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง วงจรชีวิตของความขัดแย้ง รูปแบบความขัดแย้ง ระดับความขัดแย้ง บุคคลในความขัดแย้ง หนทางการใช้ความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง กระบวนการจัดการความขัดแย้ง

ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการความขัดแย้ง มนุษย์กับความรุนแรง สันติภาพกับสิทธิมนุษยชน สันติภาพภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง สันติภาพเชิงบวกและสันติภาพเชิงลบ วิธีการรับมือความขัดแย้งในชีวิตจริง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติ ทฤษฎีเพื่อการตัดสินใจในการกระทำทางสังคม

รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล อาจารย์ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านการบรรยาย และสื่อต่าง ๆ โดยมีเนื้อหา การวิเคราะห์ตามหลักญาณวิทยา การรับรู้ที่นำไปสู่ความรู้ ความจริง ความเชื่อและการอธิบายความเชื่อ การกำหนดอัตลักษณ์ของคู่ขัดแย้ง การใช้กรณีศึกษา กิจกรรมการวาดรูปสันติภาพ การนำเสนอผลงานกิจกรรมการวาดรูปหน้าชั้นเรียน การใช้บทความ การฝึกการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี การวิเคราะห์ความขัดแย้ง การวิเคราะห์ความรุนแรง การวิเคราะห์สาเหตุ การวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์พลวัต การวาดแผนผังผู้ที่มีส่วนร่วม วาดกราฟแสดงพลวัตและสถานการณ์ การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์ การนำเสนอทางออกหรือวิธีการที่จะคลี่คลายความขัดแย้งนั้น ๆ การฝึกเสวนา การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย วิธีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง และการเข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียนโดยการเข้าร่วมการประชุมเชิงวิชาการ

การเรียนการสอนทั้ง 2 รายวิชา ของ 2 สถาบัน มีเนื้อหาวิชาคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันที่ลำดับการสอนตามแผนการสอนในแต่ละสัปดาห์ ด้านอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ มีอาจารย์ผู้สอนจำนวน 1 คน ส่วนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล มีอาจารย์ผู้สอนหลักจำนวน 1 คน และอาจารย์ผู้ช่วยสอน จำนวน 3 คน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนของอาจารย์ผู้สอนทั้ง 2 สถาบันจะเน้นการบรรยายผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น การใช้กรณีศึกษา บทความ ข่าว การอภิปรายกลุ่มย่อย การวิเคราะห์ความขัดแย้ง การเสนอแนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง และการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี

3. ความหมาย (meaning)

อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน มีการสื่อสารหรืออธิบายให้การที่ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับการกระทำ การแสดงออก และกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการให้ความหมายในลักษณะที่เกี่ยวกับสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี อยู่ตลอดการจัดการเรียนการสอนทั้ง 10 ครั้ง/สัปดาห์

4. ความสัมพันธ์ (relationship)

อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

และผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน และผู้เรียนกับคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น วิทยากร หรือบุคคลต้นแบบ เป็นต้น ในระดับดีมาก โดยอาจารย์ผู้สอนทั้ง 2 ชั้นเรียนมีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์และให้เกียรตินักศึกษา ซึ่งเป็นบุคลิกภาพ "สันติภายใน" ทำให้นักศึกษารู้สึกไว้วางใจ และมีความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างตั้งใจมาก

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (participation)

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน มีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างตั้งใจ มีความสนใจและความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การใช้กรณีศึกษา การอ่านบทความ การจัดการสนทนากลุ่มต่อกรณีศึกษาและบทความ การวาดรูปสันติภาพ การนำเสนอรายงานกลุ่ม การสานเสวนาในชั้นเรียน การฝึกการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ การไปศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

6. สภาพสังคม (setting)

บรรยากาศ สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่มีการจัดการเรียนการสอน หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร ทั้ง 2 ชั้นเรียน จัดสภาพห้องเรียนค่อนข้างคับแคบเมื่อเทียบกับจำนวนผู้อื่นทำให้มีการเคลื่อนไหวค่อนข้างลำบาก และนักศึกษาที่อยู่ข้างนอกห้องเรียนอาจมองสื่อการสอนได้ไม่สะดวก แต่อาจารย์ผู้สอนทั้ง 2 ชั้นเรียน พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการให้ความสนใจแก่นักศึกษามากขึ้นอย่างทั่วถึง และมีการแบ่งกลุ่มย่อยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สภาพห้องเรียนเกิดความเอื้ออำนวยในการเรียนการสอน นอกจากนั้น สภาพสวนสาธารณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย สถานที่และห้องประชุมมีความเอื้ออำนวยให้ความสะดวกสบายในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาอย่างมาก

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เรียน (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้เรียนจำนวน 16 คน ที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน โดยดูจากการเปรียบเทียบจากคะแนน Pretest วัดความรู้สันติศึกษา ที่มีคะแนนกับ Prottest ในระดับน้อย 4 คน ระดับปานกลาง 4 คน ระดับมาก 4 คน และระดับมากที่สุด 4 คน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับ โดยการคัดเลือกนักศึกษา 16 คน จากชั้นเรียนของกรณีตัวอย่างที่ศึกษาทั้ง 2 มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ในเชิงลึกมาประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า นักศึกษาในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน รวมทั้งหมด 16 คน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ใน 5 ประเด็นดังนี้

1. ความสำคัญของการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียนส่วนใหญ่ เห็นว่า การสอนสันติศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เพราะปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวอย่างมาก การเรียนการสอนสันติศึกษาจะทำให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความขัดแย้ง ความรุนแรง และวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน การศึกษา และการทำงานได้ ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิ เช่น

" ชอบการสอนเรื่องสันติภาพ และการจัดการความขัดแย้งมาก เพราะมีความสำคัญมาก สามารถนำไปใช้ได้จริง ผมพึ่งได้นำไปใช้ในการทำ Project กับเพื่อน วิชานี้ช่วยทำให้ผมทำงานกับเพื่อนได้ขึ้นมาก โดยปกติผมมักจะไม่เข้าใจเพื่อนคนอื่น ๆ เลย วิชานี้ทำให้ผมมีวิธีการพูดที่ดีขึ้น" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 27 ธันวาคม 2556)

" พึ่งรู้ว่าการจัดการความขัดแย้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัวและการทำงานได้จริง แรก ๆ ที่หนูเข้าเรียนวิชานี้ นึกว่าจะเรียนเรื่องสังคม เรื่องสงคราม เรื่องสันติภาพ อะไรอย่างนั้น อย่างเดียว แต่กลับได้เรียนเรื่องความขัดแย้งใกล้ ๆ ตัวเอง ได้รู้วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการต่าง ๆ วิชานี้จึงมีความสำคัญแก่นักศึกษามากค่ะ"
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มกราคม 2557)

แต่มีนักศึกษา จำนวน 2 คน ที่เห็นว่าวิชาสันติศึกษาไม่มีความจำเป็นมากนักสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี เพราะทุก ๆ ท่านล้วนมีความขัดแย้งอยู่แล้ว ประสบการณ์ในการทำงาน ในการดำรงชีวิตจะทำให้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้เอง

" ผมว่าวิชาแบบนี้ มันเหมือนอุดมคติมากกว่า หากผมมีความขัดแย้งกับผู้อื่นแล้วจะให้ผมแก้ปัญหาด้วยการเจรจา ผมว่าผมทำไม่ได้ มันไม่ใช่นิสัยของผมเลย วิชานี้คงช่วยสอนเรื่องหลักการและทฤษฎีมากกว่าที่จะนำไปใช้ได้จริง ๆ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 27 ธันวาคม 2556)

" ไม่น่าจะมีความจำเป็นมากนักนะครับ เพราะในสายวิชาชีพที่เรียน คิดว่าจะอยู่กับการทำงานมากกว่าการทำงานกับผู้อื่น โอกาสที่จะมีความขัดแย้งกับผู้อื่นจึงไม่น่าจะเกิดขึ้นเลย และโดยปกติตัวเองก็แทบไม่มีความขัดแย้งกับใครอยู่แล้วด้วย วิชานี้จึงไม่น่าจะสำคัญหรือมี

ความจำเป็นอะไรมากมายนะในความคิดของผมนะครับ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 24 มกราคม 2557)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี

นักศึกษาส่วนใหญ่ เห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี คือ ตัวอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษา ดังนี้

อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี มีเทคนิคการสอนที่ดี มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และมอบหมายงานให้นักศึกษาทำอย่างเหมาะสม

นักศึกษา ต้องมีความตั้งใจเรียน มีความสนใจเรื่องสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี และเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" อาจารย์ผู้สอนมีความรู้จริง และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเข้าใจ รู้จักใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย จะทำให้นักศึกษามีความตั้งใจเรียนตามอย่างแน่นอน"
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 27 ธันวาคม 2557)

" อาจารย์และนักศึกษามีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันบ่อย ๆ จะทำให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียน มีการช่วยให้นักศึกษาสามารถนำไปใช้ได้จริง จะเยี่ยมมาก มีการฉายหนัง เปิดคลิปวีดีโอที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง นักศึกษาจะชอบมากค่ะ" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มกราคม 2557)

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียนส่วนใหญ่ เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยควรมีรูปแบบการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดติดกับรูปแบบการสอนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง การสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ เช่น การใช้สื่อการสอน การฉายภาพยนตร์ คลิปวีดีโอ กรณีศึกษา การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การสอนด้วยกิจกรรมมากกว่าการบรรยาย และด้านการประเมินผลควรประเมินผลจากผลงานกลุ่ม หรือรายงานเดี่ยวมากกว่าการสอบปลายภาคเพียงส่วนเดียว ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

“ อาจารย์ผู้สอนต้องมีความรู้จริง สามารถถ่ายทอดเรื่องยาก ๆ ให้ง่ายได้ ไม่อยากให้อาจารย์บรรยายทฤษฎีมากนัก เวลาออกข้อสอบก็ไม่อยากให้เน้นทฤษฎีเกินไป อยากให้เน้นการฝึกปฏิบัติมากกว่า จึงจะทำให้การเรียนการสอนมีรูปแบบการสอนที่ดีได้”
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 27 ธันวาคม 2557)

“การสอนที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ หนูอยากให้ท่านอาจารย์เอา Case ความขัดแย้งในข่าว มาพูดคุยแลกเปลี่ยนในห้อง ที่อาจารย์ท่านทำอยู่ หนูสนใจมาก ๆ และอยากให้มีการฝึกทักษะการแก้ไขความขัดแย้งต่าง ๆ ด้วย จะได้นำไปใช้ได้จริง ๆ ค่ะ ”
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มกราคม 2557)

4. ความคิดเห็นต่อการสอนสันติศึกษาตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า การสอนรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ที่อาจารย์ผู้สอนนำมาใช้ในการสอนในชั้นเรียน มีความน่าสนใจ สนุกสนานและความท้าทายต่อผู้เรียนอย่างมากสำหรับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียน ชอบที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าการฟังการบรรยาย เช่น กิจกรรมการวาดรูป การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติ การฝึกการสานเสวนา การไกล่เกลี่ย และการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

“ ชอบกิจกรรมการสานเสวนาเป็นอย่างมาก เพราะทำให้รู้จักวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีอย่างถูกวิธี ทำให้รู้จักการรับฟังผู้อื่น จะทำให้เราเข้าใจผู้อื่น และสามารถแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างถูกวิธี” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มกราคม 2557)

“ เวลาที่เบื่อที่สุด คือที่อาจารย์บรรยายทฤษฎี หรือยกตัวอย่างนักสันติภาพ มันรู้สึกไกลตัวผมไป อยากทำกิจกรรมในชั้นเรียนมากกว่า ชอบมากที่อาจารย์นำกรณีข่าวต่าง ๆ มาให้นักศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอหน้าชั้นเรียน มันทำให้เปิดโลกทัศน์การเรียนสันติมากกว่า ”
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 10 มกราคม 2557)

5. ความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้ง

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ได้เข้าใจว่าความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเสมอไป แต่ความขัดแย้งอาจเป็นแรงผลักดันให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น หากรู้จักการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ก็จะทำให้สังคมเกิดความสงบ ร่มเย็น และสันติสุขอย่างแท้จริง ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" พึ่งรู้ว่าความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัว หรือเลวร้ายเสมอไป แต่ความขัดแย้งทำให้เกิดการพัฒนาในสิ่งที่ไม่ดี ให้ดีขึ้นได้ หากรู้จักนำความรู้สันติภาพมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 27 ธันวาคม 2557)

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มผู้เรียนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละกรณีตัวอย่าง จำนวน 12 คน รวมทั้งสิ้น 2 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเจตคติที่มีต่อการเรียนรายวิชาสันติศึกษา และเจตคติต่อผู้สอน และสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นัดหมายเพื่อสนทนากลุ่มผู้เรียนหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละวิชา โดยการวางแผนการสนทนา เวลา สถานที่ ผู้ร่วมสนทนา จัดเตรียมแนวคำถาม นัดหมาย เชิญสมาชิก จัดสนทนากลุ่ม บันทึกเสียงและทำการบันทึก พบว่า

ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เห็นว่า การสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่อาจารย์ผู้สอนนำมาใช้ในชั้นเรียนนั้น ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีแนวคิดทางด้านสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีอย่างยิ่ง เนื่องจากว่าปัจจุบันสภาพสังคมไทยมีความขัดแย้งสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม สังคม และประเทศ การใช้ชีวิตประจำวันมีความยากลำบากมากขึ้น การได้เรียนรู้วิชาสันติศึกษาและความขัดแย้งจะทำให้นักศึกษามีหลักการคิดที่ดี ที่ถูกต้อง สามารถใช้ความรู้และทักษะการจัดการความขัดแย้งที่เรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งประเด็นนี้นักศึกษาทุกคน มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การมี"สันติภายใน" คือ การเคารพในสิทธิและหน้าที่ และการให้เกียรติ เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เรามีพื้นที่สันติภาพภายในตัวเอง โอกาสที่จะไปสร้างความขัดแย้ง หรือเพิ่มความขัดแย้งกับผู้อื่นก็จะน้อยลงไปด้วย ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

“ การสอนสันติศึกษาทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องการสร้างสันติภาพ การจัดการความขัดแย้ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ชอบมาก ๆ คือ อาจารย์ผู้สอนเน้นการสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะ “สันติภายใน” คือ ให้เป็นคนสงบ ใจเย็น รู้จักคิดวิเคราะห์ก่อนจะตัดสินใจทำอะไรลงไป วิชานี้ทำให้ผมใจเย็นลงมาก ไม่วู่วามเหมือนเดิม สามารถจัดการความขัดแย้งได้ดีขึ้นกว่าเดิม” (บันทึกการสนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

ในด้านการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เห็นว่า อาจารย์ผู้สอนมีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” มีมนุษยสัมพันธ์สูงและสร้างความวางไว้ใจแก่นักศึกษา ทำให้เปิดพื้นที่สันติภาพในชั้นเรียน โดยไม่มีการใช้อำนาจในฐานะอาจารย์ผู้สอนครอบงำผู้เรียน ผ่านการใช้คำพูด กฎระเบียบ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน เหมือนที่นักศึกษาเคยมีประสบการณ์จากการเรียนวิชาอื่น ๆ มา อาจารย์ผู้สอนมีความสามารถในการสอน สามารถจัดลำดับขั้นสอนการสอนในการพัฒนาความรู้ด้านสันติศึกษา ความขัดแย้ง ความรุนแรง การใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การลดความรุนแรง การใช้กระบวนการสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งและการลดความรุนแรง ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษา และอาจารย์ผู้สอนมีการเตรียมความพร้อมก่อนการสอนสันติศึกษาในแต่ละครั้ง มีการวางแผนการสอน วิธีการสอน และเตรียมสื่อการสอนให้น่าสนใจ มีความทันสมัย เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน และเหมาะสมกับนักศึกษาผู้เรียนอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง เช่น การฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับความขัดแย้ง การเปิดคลิปวีดีโอ การเสนอข่าว หรือกรณีศึกษาความขัดแย้งต่าง ๆ ทำให้นักศึกษามีโลกทัศน์เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งที่หลากหลายมากขึ้น

ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เห็นว่า การเปิดสอนรายวิชาสันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้ง มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคน เพราะนักศึกษาจะได้เรียนรู้ธรรมชาติของความขัดแย้งว่าไม่ใช่เรื่องที่น่ากลัว แต่กลับเป็นสิ่งที่ท้าทาย หากเราสามารถจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้ง เช่น การพูดคุยเจรจา การเจรจาต่อรอง การเจรจาไกล่เกลี่ย การประชุมปรึกษาหารือ กระบวนการสร้างความปรองดอง การสานเสวนา และการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ฉะนั้นอาจารย์ผู้สอนควรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการจัดการความขัดแย้ง เพื่อสามารถฝึกทักษะการแก้ไขความขัดแย้งที่หลากหลายแก่นักศึกษา นอกจากนั้นสถาบันการศึกษาควรมี

นโยบายบูรณาการระหว่างวิชาการและกิจกรรมในด้านการจัดการความขัดแย้ง ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นักศึกษาได้เรียนรู้กิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมนักศึกษา เช่น การให้นักศึกษารณรงค์การสร้างความปรองดองให้แก่สังคมไทย การเปิดพื้นที่สันติวิธีในสถานศึกษา การศึกษาและวิจัยพื้นที่ความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาประสบผลสำเร็จ และเกิดประโยชน์ต่อนักศึกษา อาจารย์ มหาวิทยาลัย และสังคมต่อไป ดังที่ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

" มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมนักศึกษาทางด้านการจัดการความขัดแย้งแก่นักศึกษาให้มากขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพราะนักศึกษาจะเป็นกระจกเงาสะท้อนความขัดแย้งในสังคมไทยได้ดี เนื่องจากเป็นฝ่ายที่ได้รับผลกระทบโดยตรง อย่างเช่น ประเด็นการชุมนุมทางการเมืองในขณะนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนของนักศึกษาอย่างมาก หากมีการเปิดพื้นที่สันติให้แก่นักศึกษได้แสดงความคิดเห็นบ้าง ปัญหาความขัดแย้งอาจจะลดลงก็เป็นได้" (บันทึกการสนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

"อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาต้องเป็นผู้ที่รู้จริง มีประสบการณ์ในการจัดการความขัดแย้งมาก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ และฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีแก่นักศึกษาได้ หากเป็นไปได้แบบนี้ การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาจะประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน ประโยชน์ที่ได้ ไม่ใช่แค่นักศึกษาได้ แต่สังคมจะได้ด้วย อย่างน้อยนักศึกษาที่ได้เรียนวิชานี้ จะช่วยกันนำความรู้ไปจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันและการทำงานของตัวเองได้" (บันทึกการสนทนากลุ่ม, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

2.4 การบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนจากการเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นเวลา 10 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง /สัปดาห์ สามารถเก็บข้อมูลได้จำนวน 113 คน พบประเด็นการเรียนรู้ 2 ประเด็น ดังนี้

สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้สันติศึกษา

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า การสอนสันติศึกษาตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการ ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง ได้เรียนรู้และฝึกทักษะการแก้ไข

ปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ความขัดแย้ง การเสนอแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง การพูดคุยเจรจา การสานเสวนา การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ดังที่ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

"ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมมีปัญหามากมายเกิดขึ้นบนโลกหลายอย่าง เช่น สงคราม การใช้ความรุนแรง เห็นคนเป็นแค่สัตว์ ปัญหาการขาดแคลนอาหาร ทั้งที่อีกฝ่ายกินเหลือ แต่อีกมุมหนึ่งมีคนอดอาหาร ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่อาจมาก ชาติกำเนิด ความขยัน โครงสร้างทางสังคม ความรุนแรงมี 3 ขั้น ทางตรง โครงสร้าง ทางวัฒนธรรม สันติภาพมีแบบเชิงลบ – แค่ปราศจากความรุนแรงทางตรงทำให้สังคมปกติสุข กับเชิงบวก – ปราศจากความรุนแรงทำให้เกิดสันติสุข" (บุษยลักษณ์ มากสมบูรณ์,บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 6 ธันวาคม 2556)

"ได้เห็นถึงความรุนแรงในชีวิตประจำวัน ในสังคมไทยที่มองข้ามไป ความรุนแรงไม่ได้เกิดผลกระทบเพียงแค่ระยะสั้น แต่ส่งผลกระทบระยะยาวถึงญาติคนรู้จักของเหยื่อด้วย ทำให้ตระหนักถึงว่า จะทำอย่างไรสังคมไทยจะปราศจากความรุนแรง ได้เห็นความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยเกิดจาก ชาติกำเนิด ความขยัน เพราะโครงสร้างแบบไทย ๆ ที่ไม่เป็นธรรม ทำให้มองย้อนกลับไปในสังคมไทยและทำให้ฉุกคิดว่า ทำอย่างไรจึงจะกำจัดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ และจากภาพเศษอาหารกองใหญ่ ๆ กับเด็กยากจน อดยาก ทำให้คิดได้ว่า การกินทิ้งกินขว้าง เราอาจจะเห็นว่า ไม่ได้ทำให้เราเดือดร้อนอะไร แต่จะเห็นได้ว่า ยังมีคนอีกมากมายที่ต้องการอาหารที่เรากินทิ้งกินขว้างเหล่านั้น ดังนั้นเราต้องปรับปรุงนิสัยการรับประทานอาหาร คิดให้มาก คิดให้เยอะ ก่อนทำอะไร" (ทิพากร มนัสประเสริฐ, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

" การรับฟังความคิดเห็นทางความคิดของฝ่ายที่เห็นต่าง และเข้าใจสิ่งที่เขารับรู้ รู้สึกได้ เพื่อปรับทัศนคติต่อตนเอง และฝ่ายตรงข้ามให้เกิดความเข้าใจปัญหาร่วมกันได้มากยิ่งขึ้น" (ณัฐพล ชินศรีสุขกวิน, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 13 ธันวาคม 2556)

"การจัดกิจกรรมสานเสวนา ทำเพื่อให้เราเริ่มที่จะฟังความคิดของผู้อื่นก่อน และทวนความเข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นพูด แล้วค่อยแสดงความคิดเห็นของเราออกมา ไม่ใช่ตั้งใจไปเถียงเค้าอย่างเดียว เพราะถ้าพูดอย่างนั้นก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมาเลย หากเราเกิดความขัดแย้งขึ้น หนูคิดว่าการจัดสานเสวนาคงเป็นทางออกที่ดีสุด ๆ แล้วในตอนนี้ เพราะทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายที่เกิดความ

ขัดแย้งได้รับฟังกันเข้าใจก่อนได้" (ศุภศักดิ์ นาใจรีบ, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

" การเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์การใช้ความรุนแรง และผลที่เกิดขึ้นจากความรุนแรง ตัวอย่างเช่น ในสมัยสงครามเวียดนามที่มีการใช้สารเคมีเพื่อชนะสงครามแต่ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กในเวียดนามนั้นทำลายชีวิต และเหตุการณ์ใน Hiroshima ที่มีการทิ้งระเบิดนิวเคลียร์ทำให้เกิดผลกระทบเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสี ปัญหาที่ทำให้เกิดความรุนแรงเหล่านี้นั้น สามารถแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรงได้ไหม ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทุกอย่างนั้น สามารถแก้ไขด้วยสันติวิธีโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้" (วงศ์เทวา ราชา, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 10 มกราคม 2557)

" ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมอาจมาจากชาติกำเนิด ความขยัน หรือเพราะโครงสร้างแบบไทย ๆ ที่ไม่เป็นธรรม ส่วนความรุนแรงอาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ เช่น วัฒนธรรม ชนชั้นทางสังคม ความคิด ฯลฯ ซึ่งความรุนแรงที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อผู้คนหลาย ๆ คน แม้จะโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจ ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงกลับเสมอไป คนเราแม้จะเกิดมาไม่สมบูรณ์พร้อม แต่ถ้ามีความพยายาม ความอดทน ขยัน ก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ " (ภูมรา ตีระดิเรก, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 10 มกราคม 2557)

" ได้เรียนรู้ความขัดแย้งในสังคมตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ว่าความขัดแย้งเกิดมาจากสาเหตุใดบ้าง เช่น สงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยนิวเคลียร์ลง Hiroshima โดยความขัดแย้งที่เกิดมาจากอุดมการณ์ของบุคคลเพียงไม่กี่คน และเกิดจากการปกครองที่ต่างกัน ดังที่เห็นได้จากญี่ปุ่น (ระบอบกษัตริย์) เยอรมัน (คอมมิวนิสต์) ซึ่งต่างจาก อังกฤษ , อเมริกา (ประชาธิปไตย) และให้เห็นว่าสงคราม ความขัดแย้งไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีต่อใครเลย ในปัจจุบันก็เห็นความขัดแย้งทางการเมืองไทยก็มาจากอุดมการณ์ ความคิด สถานะทางสังคมที่ต่างกัน ดังที่เห็นว่า ชาวเหลืองก็จะบอกว่าชาวแดงเป็นพวกคนโง่ (ซึ่งส่วนใหญ่มาจากชนชั้นล่าง) ชาวแดงก็จะบอกว่าชาวเหลือง ไม่เคารพสิทธิ (ซึ่งมาจากชนชนกลางที่มีการศึกษา) ความเห็นส่วนใหญ่มาจากความแตกต่างทางสถานะทางสังคม จึงมองว่า ความขัดแย้งทางการเมืองไทย หลักใหญ่มาจากความแตกต่างทางสังคมและการแบ่งแยกอย่างชัดเจน" (ทินภัทร กิตติพลากร, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 17 มกราคม 2557)

การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า ทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดเทอม สามารถนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว ปัญหาทางบ้าน จากเพื่อน แฟน การเรียนและการทำงาน สามารถเข้าใจที่มาของความขัดแย้ง สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติในทางที่ถูกต้อง รู้จักการคิดวิเคราะห์แยกแยะปัญหาเป็น สามารถหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งที่ขยายเป็นความรุนแรงได้ มีการนำกระบวนการแก้ปัญหา ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา รู้จักการรับฟังผู้อื่นมากขึ้น เข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ การรู้จักการควบคุมอารมณ์ การลดความเกลียดชัง ไม่เพิ่มความเกลียดชังจนความขัดแย้งขยายวงออกไป สามารถสื่อสารอย่างสันติโดยการใช้คำพูดเชิงบวก ไม่ประชดประชันคนอื่น รู้จักการประนีประนอมมากกว่าการเอาชนะคะคานกัน รวมทั้งการรู้จักการพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ที่มี "สันติภาพภายใน" มีความเคารพรักและให้เกียรติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มีเกิดปัญหาความขัดแย้งก็รู้จักจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ด้วยการใช้กระบวนการ "สันติภายนอก" ด้วยทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี ดังที่ ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็น อาทิเช่น

"การทบทวนและนำการสื่อสารอย่างสันติ NVC (Nonviolent Communication) ไปใช้ในการเคลีย์ปัญหาระหว่างเพื่อนที่ขัดแย้งกันอยู่ ทำให้สามารถสื่อสารข้อมูลได้อย่างตรงกัน มีความเข้าใจกันมากขึ้น" (ชัยณเนศ เคียมมา, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

"การมีส่วนร่วมในการสานเสวนาในหัวข้อ วิชาสันติวิธี สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่ ทำให้ได้ทบทวนเนื้อหา และทบทวนจิตใจตัวเองว่ามีการพัฒนามากขึ้นเพียงใดการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการแยกแยะอารมณ์และเหตุผล ก่อนเสมอ จากนั้นหาข้อเท็จจริง และค่อยนำมาวิเคราะห์หาทางแก้ไขความขัดแย้งต่อไป" (กวิน วิริยะชยางกูร,บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 10 มกราคม 2557)

" วิธีการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยการสานเสวนาคุยกันในทุก ๆ ฝ่ายที่เกิดความขัดแย้งอย่างสันติวิธี โดยใช้หลักของมนุษย์ที่ไม่ชอบรับฟังกัน ให้รับฟังปัญหากันและพูดคุยกันอย่างมีเหตุผล เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็จะใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี อาจใช้วิธีการสานเสวนาแก้ไขปัญหากันอย่างมีเหตุผลและรับฟังปัญหากันในทุก ๆ ฝ่าย"
(ณัชชา ชินเวศบางสี, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 6 ธันวาคม 2556)

" การยอมรับและเข้าใจผู้อื่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้ประเทศเกิดความสงบสุข สิ่งที่สังคมเราต้องการคือไม่ได้ให้คนทั้งหมดมารักกัน แต่เป็นการที่สังคมมีคนที่มีความต่าง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข" (ทวีศักดิ์ เกล็ดสุวรรณ, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

"การกล้าพูด คุย รับฟัง สื่อสารกันมากขึ้น ที่จะทำให้เกิดกระบวนการสันติวิธี รู้จักแยกแยะระหว่างสิ่งที่เราเห็นกับอารมณ์ความรู้สึกของเราได้ รู้ถึงวิธีการที่อยู่กับสิ่งที่เราไม่ชอบได้อย่างมีความสงบสุข" (อลิสรา อ้ายกาศ, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 24 มกราคม 2557)

" หากอยู่ในบรรยากาศแห่งการคัดค้าน โดยมีอารมณ์มาเกี่ยวด้วย จะทำให้สันติวิธีล้มเหลว โดยพื้นฐานมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวมาก จึงต้องมีกฎขึ้นมาบังคับ มนุษย์ไม่ชอบการบังคับ แต่ต้องนำมาใช้บ้างเพื่อความสงบสุข การนำสันติวิธีมาใช้ในชีวิตจริงต้องมีการปลูกฝังคำสอนในทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการมีเหตุผล ควบคุมกิเลส ตัวอวิชชา ตั้งแต่เด็กจนโต จนจบปริญญาเอกไปเลย" (กมลชนก ยุกติโตน, บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้, 21 กุมภาพันธ์ 2557)

4. ตอนที่ 4 ผลการปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาตามขั้นตอนที่ 4 (D_2)

ผลการปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาโดยการถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มกับอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เพื่อการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 วันที่ 8 พฤษภาคม 2557 การถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป รวมจำนวน 4 คน ณ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ และครั้งที่ 2 วันที่ 15 พฤษภาคม 2557 การถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี รวมจำนวน 4 คน ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีรายละเอียดในการถอดบทเรียน ดังต่อไปนี้

4.1 ผลสรุปที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

4.1.1 ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในชั้นเรียนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 113 คน เป็นเวลา 10 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง กลุ่มทดลองมีความรู้ด้านสันติศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนเจตคติต่อวิชาสันติศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการประเมินการความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่พัฒนาขึ้นจากแบบวัดความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ เพื่อทำการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาหลังจากการเข้าร่วมการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียนของนักศึกษาแต่ละคน ดังตารางที่ 23 แสดงผลความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงผลความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

n = 113

ข้อที่ / ข้อความ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	จัดลำดับ
ด้านกิจกรรมการสอน				
1.ฉันชอบกิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้	3.98	1.16	มาก	10
2.ฉันคิดว่ากิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้เกิดประโยชน์	4.04	1.14	มาก	9
3.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันฟังมากขึ้น เข้าใจเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น	4.11	1.02	มาก	6
4.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันควบคุมอารมณ์ มีการอดทนรอคอยมากขึ้น	3.90	1.20	มาก	11
5.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งมากขึ้น	4.07	1.01	มาก	8
6.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันสามารถจัดการความขัดแย้งได้ดีขึ้น	4.09	0.97	มาก	7
7.ฉันไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	3.88	1.08	มาก	**12**
8.กิจกรรมการสอน มีความทันสมัย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	4.37	0.96	มาก	**1**
ด้านการนำไปประยุกต์ใช้				
9.ฉันคิดว่าพฤติกรรมของฉันดีขึ้น หลังได้เรียนกิจกรรมที่อาจารย์จัดขึ้น	4.27	1.05	มาก	5
10.ฉันสามารถนำความรู้ที่ได้จากชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	4.04	1.21	มาก	9
11.ฉันเข้าใจเนื้อหา “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	4.30	1.08	มาก	4
12.ฉันเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	4.35	1.08	มาก	**3**
13. ฉัน อยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคต	3.83	1.21	มาก	**13**
ด้านสื่อและบรรยากาศการสอน				
14.ฉันชอบสื่อต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้ในการสอนแต่ละครั้ง	3.61	1.36	มาก	**14**
15.ฉันชอบบรรยากาศการเรียนการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	4.36	0.82	มาก	**2**
รวม	4.08	1.08	มาก	

จากตารางที่ 24 พบว่า ผลการประเมินผลความพึงพอใจทั้งหมด 15 ข้อ มีเกณฑ์ในการประเมินระหว่างช่วงคะแนน 3.50 – 4.49 หมายถึง พึงพอใจระดับมาก ทั้งหมด โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.08 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีความเหมาะสมและสร้างความพึงพอใจกับนักศึกษาในระดับมาก

เมื่อพิจารณาสามลำดับแรกที่นักศึกษามีความพึงพอใจระดับมากจำนวนมากที่สุดคือ ข้อที่ 8 กิจกรรมการสอน มีความทันสมัย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.96 ข้อที่ 15 ฉันชอบบรรยากาศการเรียนการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.82 และข้อที่ 12 ฉันเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง” คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาชอบกิจกรรมการสอนที่ทันสมัย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่อาจารย์ผู้สอนนำมาใช้สอนมากที่สุด ตามด้วยการชอบบรรยากาศการสอนที่อาจารย์จัดขึ้น และนักศึกษามองเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง” อย่างมาก

และสามลำดับสุดท้ายที่นักศึกษามีความพึงพอใจระดับมากจำนวนน้อยที่สุด คือ ข้อที่ 14 ฉันชอบสื่อต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้ในการสอนแต่ละครั้ง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.36 ข้อที่ 13 ฉันอยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคต คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.83 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.21 และข้อที่ 7 ฉันไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08 แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนนักศึกษาบางส่วนที่มีความพึงพอใจต่อสื่อการสอนต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้สอนในแต่ละครั้งในระดับมากจำนวนน้อยที่สุดอันดับสุดท้าย และนักศึกษาอยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคตในระดับมากจำนวนน้อยที่สุดในอันดับรองสุดท้าย และนักศึกษาไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง ระดับมากจำนวนน้อยที่สุดในสามอันดับสุดท้าย

สรุป แสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา ทั้งด้านกิจกรรมการสอน ด้านการนำไปประยุกต์ใช้ และด้านสื่อและบรรยากาศการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4.1.2 ผลสรุปการสนทนากลุ่ม

ผลสรุปการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 4 คน พบว่า นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน จำนวน 49 คน เก็บข้อมูลสมบูรณ์จำนวน 35 คน มีคะแนนผลการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนสันติศึกษา จำนวน 4 ทักษะ ได้แก่ ความรู้สันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาอยู่ในระดับมาก อาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งใน

ชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำมาใช้ทดลองในชั้นเรียนนั้นสามารถนำมาใช้ได้จริง เนื่องจากรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้สอน สามารถมองเห็นภาพรวมในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนสันติศึกษา การจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน รูปแบบการสอนสันติศึกษาจึงเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี ได้แก่ การสร้างหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน สื่อ และการประเมินผล รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา เช่น อาจารย์ นักศึกษา และวิทยากร ตลอดจนการเรียนการสอนสันติศึกษาตามรูปแบบการสอนนั้น ต้องคำนึงถึงบริบทต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษา และการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

ด้านปัญหาการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

เนื่องจากกลุ่มทดลองเป็นนักศึกษาพนักงานที่ทำงานและศึกษาไปด้วย และการเรียนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันเป็นการเรียนในวิชาสุดท้ายของวัน ทำให้นักศึกษาเกิดความอ่อนล้าจากการศึกษามาทั้งวัน บางครั้งอาจารย์ผู้สอนต้องคอยกระตุ้นผู้เรียนให้สนใจบทเรียน ประกอบกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทำให้มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งขาดเรียนหรือมาเรียนหนังสือไม่ได้ ทำให้อาจารย์ผู้สอนมีความกังวลใจว่าจะสอนเนื้อหาไม่ได้ตามแผนการสอนแต่ละสัปดาห์ จึงต้องคอยแก้ไขปัญหาด้วยการปรับการเรียนการสอนให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละสัปดาห์ แต่เมื่อผ่านไปประมาณสักระยะหนึ่งอาจารย์ผู้สอนเริ่มเข้าใจว่ารูปแบบการสอนสันติศึกษาดังกล่าวมีลักษณะยืดหยุ่นสูงไม่ได้บังคับในการนำไปใช้ แต่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามแผนการสอนในรายวิชานั้นได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นที่ประชุมกลุ่มสนทนาได้เสนอแนะการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปพัฒนาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาก่อนการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้ในการเรียนการสอนจริง เนื่องจากรูปแบบการสอนดังกล่าวมีเนื้อหาจำนวนมาก หากอาจารย์ผู้สอนมีความรู้และประสบการณ์น้อยอาจนำไปใช้สอนได้ไม่เต็มประสิทธิภาพมากนัก

2. ควรมีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเหมาะสมกับผู้เรียน โดยอาจมีการประชุมอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อพัฒนาการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถาบัน

ผลสรุปการสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2 กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 4 คน พบว่า นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี จำนวน 82 คน สามารถเก็บข้อมูลสมบูรณ์จำนวน 78 คน มีคะแนนผลการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนสันติศึกษา จำนวน 4 ทักษะ ได้แก่ ความรู้สันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา อยู่ในระดับดี อาจารย์ผู้สอน เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาใสถาบันอุดมศึกษาไทย ที่นำมาใช้ทดลองในชั้นเรียนนั้น เกิดประโยชน์ต่ออาจารย์ผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง ในการนำรูปแบบการสอนมาประยุกต์ใช้ เพราะสามารถนำมาใช้ได้จริง รูปแบบการสอนสันติศึกษา มีขั้นตอนการสอน ทำให้อาจารย์ผู้สอนสามารถสอนตามขั้นตอนการสอน ไม่สอนโดยการสอนไปเรื่อย ๆ เพราะการมีขั้นตอนการสอนทำให้มีระบบการสอนที่ดี โดยเฉพาะขั้นตอนการวิพากษ์เหตุการณ์ และขั้นการค้นหาสาเหตุของปัญหา นับเป็นหัวใจสำคัญในการฝึกทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี จึงนับได้ว่ารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นสถาบันที่มีวิธีการปฏิบัติดีที่เป็นเลิศ (Best Practice) ด้านสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ด้านปัญหาการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

เนื่องจากรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มีอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาหลัก จำนวน 1 คน และอาจารย์ผู้ช่วยสอน จำนวน 3 คน ทำให้การนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้สอนนั้น ไม่ต่อเนื่องในช่วงแรก ๆ แต่เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยทำความเข้าใจกับอาจารย์ผู้ช่วยสอนแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน สามารถดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยผ่านไปด้วยดี

นอกจากนั้นที่ประชุมกลุ่มสนทนาได้เสนอแนะการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปพัฒนาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์ความรู้ด้านสันติศึกษาและสันติวิธีในประเทศไทย มีการเผยแพร่และกระตุ้นให้ไปสถาบันอุดมศึกษาไทยต่าง ๆ มองเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มากขึ้น

2. ควรมีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเหมาะสมกับผู้เรียน โดยอาจมีการประชุมอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อพัฒนาการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถาบัน

3. ควรเน้นการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนมากกว่าการบรรยายโดยตรง

เพราะนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หากมีการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนที่ท้าทายความสามารถของนักศึกษา จะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้สันติศึกษาอย่างแท้จริง

4. ควรมีการจัดทำรูปแบบการสอนสันติศึกษาที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งด้านทฤษฎี ปรัชญา วิธีการสอน และเนื้อหาการสอน เพื่อให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาแต่ละคนเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม ตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของอาจารย์ผู้สอนนั้น ๆ

จากการประชุมสนทนากลุ่ม ทั้ง 2 ครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการการถอดบทเรียนการจัดการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังที่ผู้ร่วมการสนทนากลุ่มได้เล่าเรื่อง สะท้อนความคิดเห็นไว้ดังนี้

"รูปแบบการสอนสันติศึกษาที่นำมาใช้ทดลองมีปัญหาในการประยุกต์ใช้ในช่วงแรก ๆ เนื่องจาก สถาบันฯ มีรายละเอียดของรายวิชา มคอ.3 อยู่แล้ว กลัวว่าหากนำรูปแบบการสอนมาใช้ทั้งหมดจะกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน แต่เมื่อมาศึกษาอย่างจริงจัง รูปแบบการสอนสันติศึกษาตามคู่มือ มีลักษณะยืดหยุ่นในการนำมาใช้สอนสูงมาก ทำให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนได้ดีมากขึ้น" (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 8 พฤษภาคม 2557)

" การประเมินผลโดยการทำแบบทดสอบความรู้สันติศึกษามีลักษณะกว้างเกินไป ซึ่งเข้าใจว่าการทดลองใช้รูปแบบครั้งนี้ เป็นการทดลองในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมด บางครั้งอาจารย์ไม่ได้สอนความรู้นั้น ๆ ทำให้ผลการประเมินความรู้ของนักศึกษาออกมาต่ำ หากมีการปรับปรุงการวัดประเมินผลให้สอดคล้องกับแต่ละสถาบันฯ จะดีมาก ๆ " (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 15 พฤษภาคม 2557)

" เนื่องจากสภาพห้องเรียนที่คับแคบ ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ทำได้ในวงจำกัด บางครั้งต้องเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามสถานการณ์ หากมีห้องเรียนที่กว้างขวางมากกว่านี้ จะทำให้มีกิจกรรมในชั้นเรียนที่หลากหลายมากกว่านี้อย่างแน่นอน" (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 15 พฤษภาคม 2557)

"อยากให้เพิ่มเทคนิคการสอนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งใหม่ ๆ ลงไปในคู่มือรูปแบบการสอนสันติศึกษา เพราะจะทำให้สามารถหยิบมาใช้ได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาในการคิด

เองทำให้ประหยัดเวลาในการสอนได้มาก โดยเฉพาะอาจารย์ใหม่ ๆ จะได้มีตัวอย่างที่ดีในการสอน ลองนำไปทดลองสอนได้เลย" (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 15 พฤษภาคม 2557)

"ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษานำไปทดลองใช้ในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ด้วย เพื่อจะได้เห็นความแตกต่างของแต่ละชั้นเรียน สามารถที่จะต่อยอดพัฒนาคู่มือรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น ต่อไป" (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 8 พฤษภาคม 2557)

" การประเมินผลการสอนสันติศึกษา น่าจะให้แต่ละสถาบันออกแบบเอง การทำแบบทดสอบวัดความรู้สันติศึกษาแบบข้อสอบปรนัยนั้น ไม่น่าจะวัดความรู้ ความสามารถของนักศึกษาได้ครบถ้วนนัก เพราะบางครั้งอาจารย์ผู้สอนไม่ได้สอนเนื้อหานั้นเลย การวัดความรู้สันติศึกษาน่าจะออกแบบวัดผลเป็นแบบอัตนัยจะดีกว่า น่าจะวัดผลได้ตรงตามที่สอนได้ดีกว่าข้อสอบปรนัย " (บันทึกการจัดสนทนากลุ่ม, 8 พฤษภาคม 2557)

จากการเล่าเรื่องของผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม ที่เป็นอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาทั้ง 2 สถาบัน พบว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำไปใช้ทดลองสอนในชั้นเรียนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ที่นำมาใช้ในการทดลองสอนมีลักษณะยืดหยุ่นในการใช้สูง ในช่วงแรก ๆ อาจประสบปัญหาความเข้าใจในการนำไปใช้ แต่เมื่อมีการศึกษาคู่มือรูปแบบการสอนสันติศึกษาแล้ว ทำให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้ดีขึ้น ด้านขั้นตอนการสอนสันติศึกษาก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี แม้เนื้อหาวิชาที่ใช้สอนบางบทจะไม่สามารถสอนให้เป็นไปตามขั้นตอนการสอนสันติศึกษาได้ แต่โดยภาพรวมสามารถสอนเป็นขั้นตอนการสอนได้ ทำให้อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้ดีมากขึ้นด้วย ด้านการประเมินผลควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับแต่ละสถาบันไป เพราะเนื้อหาและรายวิชาของแต่ละสถาบันไม่เหมือนกัน หากประเมินผลโดยใช้แบบประเมินผลกลางตามคู่มือรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย อาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินผลได้ แบบประเมินผลที่ดีน่าจะเป็นแบบประเมินแบบอัตนัย เพราะสามารถวัดและประเมินผลได้ตรงตามเนื้อหาวิชาของแต่ละสถาบันมากกว่าแบบทดสอบแบบปรนัย นอกจากนั้นผู้ร่วมสนทนากลุ่มยังเสนอให้มีการจัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสม มีความกว้างขวางไม่คับแคบจะทำให้สามารถออกแบบวิธีการสอนได้หลากหลายมากขึ้น มีการเสนอให้มีตัวอย่างวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ลงใน

คู่มือรูปแบบการสอนเพื่อให้อาจารย์ใหม่ ๆ สามารถนำไปใช้ทดลองสอนในชั้นเรียนได้สะดวกมากขึ้น และเสนอให้มีการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปทดลองใช้ในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาคู่มือรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

4.2 ผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

หลังจากการการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ครั้งที่ 1 กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป รวมจำนวน 4 คน ณ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ และครั้งที่ 2 กับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี รวมจำนวน 4 คน ณ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาทั้งสองสถาบันทำแบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังตารางที่ 25 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

n = 6

ข้อที่ / ข้อความ	$\overline{X}$	**S.D.**	**แปลผล**	**จัดลำดับ**
1. หลักการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.33	0.74	มาก	4
2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.16	0.81	มาก	5
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.33	0.74	มาก	4
4. วิธีการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.83	0.96	มาก	7
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.66	0.59	มากที่สุด	**2**
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียนมีความเหมาะสม	4.16	0.81	มาก	5
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์มีความเหมาะสม	3.66	1.04	มาก	8
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหามีความเหมาะสม	3.83	0.96	มาก	7
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหามีความเหมาะสม	4.50	0.67	มากที่สุด	**3**
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหามีความเหมาะสม	3.66	1.04	มาก	8
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุปมีความเหมาะสม	4.00	0.89	มาก	6
6. สื่อการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.83	0.51	มากที่สุด	**1**
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	2.83	1.41	ปานกลาง	**11**
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.00	0.89	มาก	6
9. ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.16	1.26	มาก	**10**
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรวิชาสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.66	1.04	มาก	8
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.61	1.36	มาก	**9**
รวม	3.71	1.08	มาก	

จากตารางที่ 25 พบว่า การประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยอาจารย์ผู้สอนจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.08 แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีระดับความคิดเห็นต่อภาพรวมของรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยหลังการทดลองใช้ในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาสามลำดับแรกที่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยระดับมาก จำนวนมากที่สุด อันดับแรก ข้อที่ 6. สื่อการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 อันดับสอง ข้อที่ 5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.66 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 และอันดับสาม ข้อ 5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหามีความเหมาะสม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 และสามลำดับสุดท้ายที่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย คือ ข้อที่ 7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.83 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.41 ข้อที่ 9. ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.16 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.26 และข้อที่ 11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.36 แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปทดลองใช้ในชั้นเรียนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการมีสื่อการสอนสันติศึกษาที่มีความหลากหลายและท้าทายซึ่งสอดคล้องกับความต้องการที่นักศึกษาอยากให้มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียนที่มีความหลากหลายและท้าทายและการให้ความสำคัญต่อขั้นตอนการสอนสันติศึกษาจะทำให้มีเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ส่วนผลการประเมินที่อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาประเมินอยู่ในสามอันดับท้ายสุด ได้แก่ การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน และเงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน ซึ่งอาจจะเกิดจากวิธีการประเมินผลสันติศึกษานั้นมีความเป็นสหวิทยาการมากจึงต้องหาวิธีการประเมินผลที่เหมาะสมให้มากขึ้น ส่วนระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษาขึ้นอยู่กับการสนับสนุนของแต่ละสถาบันการศึกษา หากสถาบันการศึกษาใดให้ความสำคัญในการสนับสนุนก็จะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาได้เป็นอย่างดี ส่วนเงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาเป็นปัจจัยที่

ส่งผลต่อการสอนสันติศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยภายในคือ การเน้นการสอนสันติภายในจะช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ 2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อาจารย์ผู้สอน กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการจัดการเรียนการสอน หากอาจารย์ผู้สอนมีกิจกรรม รูปแบบ และวิธีการสอนหรือกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ดีย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการสอนสันติศึกษา และ 3) ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ บรรยากาศและโครงสร้างทางการศึกษา หากสถาบันการศึกษาใดจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อสภาพการเรียนรู้และมีโครงสร้างทางการศึกษาที่จัดให้มีรายวิชาสันติศึกษาใหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรีให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้ศึกษาอย่างแพร่หลาย ย่อมทำให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับสันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้เป็นอย่างดี

สรุปผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย โดยอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน อาจารย์ประจำและผู้บริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 4 คน และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 4 คน อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาทั้งหมดประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา หรือ “PEACE M0del” ที่มีองค์ประกอบทั้งหมด 11 องค์ประกอบว่าสามารถนำไปใช้สอนได้อย่างเหมาะสมในภาพรวมระดับมาก

4.3 ผลการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หลังการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นโดยการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) ดังนี้

ระหว่างการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของทั้งสองชั้นเรียนของสองสถาบัน พบว่า ในระยะแรก ๆ นักศึกษายังไม่สนใจเนื้อหาวิชาและมีความกระตือรือร้นในระดับปานกลาง แต่เมื่อผ่านไปประมาณสองสัปดาห์นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสนใจ มีการพูดคุยอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มมากขึ้น

หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของทั้งสองชั้นเรียนของสองสถาบัน พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะของผู้เรียน 4 ทักษะ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง เจตคติ และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา สูงขึ้นทุกทักษะจากการประเมินผลการวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ

1. จุดแข็งในการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของทั้งสองชั้นเรียนของสองสถาบัน พบว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่เรียกว่า "PEACE Model" ที่มุ่งสอนสันติภายใน (Internal Peace) แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกรอบแนวคิดและกระบวนการนำไปใช้ชัดเจน จำนวน 11 องค์ประกอบ ได้แก่

หลักการสอนสันติศึกษา

วัตถุประสงค์ของการสอนสันติศึกษา

เนื้อหาการสอนสันติศึกษา

วิธีการสอนสันติศึกษา

ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา

สื่อการสอนสันติศึกษา

การประเมินผลการสอนสันติศึกษา

บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา

ระบบการสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

บทบาทของอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษาในการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้โดยรูปแบบการสอนสันติศึกษามีลักษณะยืดหยุ่นในการนำไปทดลองใช้สูง ทำให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีอิสระในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสอน โดยไม่กระทบต่อลำดับการสอนและแผนการสอนในรายวิชาสันติศึกษาของแต่ละสถาบัน โดยอาจารย์ทั้งสองสถาบันมีความพึงพอใจต่อการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในระดับมาก

2. จุดอ่อนในการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของทั้งสองชั้นเรียนของสองสถาบัน พบว่า เนื่องจากรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยและแผนการสอนตามรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ที่มีวิธีการสอนในแต่ละสัปดาห์ระบุไว้ชัดเจน ทำให้อาจารย์ผู้สอนมีความกังวลใจว่า จะสอนเนื้อหาไม่ได้ตามแผนการสอนแต่ละสัปดาห์ แต่เมื่อผ่านไปประมาณสองสัปดาห์อาจารย์ผู้สอนเริ่มเข้าใจว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาดังกล่าว มีลักษณะยืดหยุ่นสูง ไม่ได้บังคับในการนำไปใช้ แต่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามแผนการสอนในรายวิชานั้นได้เป็นอย่างดี และรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มีอาจารย์ผู้ช่วยสอน จำนวน 4 คน ทำให้การนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้สอนนั้น ไม่ต่อเนื่องในช่วงแรก ๆ

แต่เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยทำความเข้าใจกับอาจารย์ผู้ช่วยสอนแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน สามารถดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยผ่านไปด้วยดี

3.โอกาสในการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เห็นว่า ควรมีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาก่อนการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้ในการเรียนการสอนจริง เนื่องจากรูปแบบการสอนดังกล่าวมีเนื้อหาจำนวนมาก หากอาจารย์ผู้สอนมีความรู้และประสบการณ์น้อยอาจนำไปใช้สอนได้ไม่เต็มประสิทธิภาพมากนัก ควรมีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเหมาะสมกับผู้เรียน โดยอาจมีการประชุมอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อพัฒนาการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถาบัน ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์ความรู้ด้านสันติศึกษาและสันติวิธีในประเทศไทย มีการเผยแพร่และกระตุ้นให้ไปสถาบันอุดมศึกษาไทยต่าง ๆ มองเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มากขึ้น และควรเน้นการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนมากกว่าการบรรยายโดยตรง เพราะนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หากมีการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนที่ท้าทายความสามารถของนักศึกษา จะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้สันติศึกษาอย่างแท้จริง

4. อุปสรรคในการการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา เห็นว่า ปัญหาความไม่ต่อเนื่องในการเปิดการสอนรายวิชาสันติศึกษาและการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้และทักษะด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างยิ่ง

โดยภาพรวมอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ของ 2 รายวิชา 2 สถาบัน มีเจตคติที่ดีต่อการสอนสันติศึกษาและมีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” (Internal Peace) ของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา มีการแสดงออกถึงการมีมนุษยสัมพันธ์สูง มีเมตตาต่อผู้เรียน เคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ทำให้นักศึกษามีความไว้วางใจต่ออาจารย์ผู้สอน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ด้านความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ อาจารย์ทั้ง 2 สถาบัน มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้สันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้เป็นอย่างดี ในด้านการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน ปรากฏว่าอาจารย์ทั้ง 2 รายวิชา มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับมาก เพราะรูปแบบการสอนสันติศึกษาดังกล่าวมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) ไม่ยึดโยงกับศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเป็นสำคัญ แต่มีวัตถุประสงค์ทำให้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความ

เข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาสันติศึกษา ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาสันติศึกษาและสันติภาพ เพื่อการเกิดสันติสุขภายในตัวเอง และสันติสุขภายนอกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนมีขั้นตอนการสอนที่สามารถทำให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ได้ปฏิบัติตาม หรือนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดลำดับการสอนในแต่ละขั้นตอนได้ ซึ่งรูปแบบการสอนสันติศึกษามีลักษณะยืดหยุ่นสูง อาจารย์ผู้สอนสามารถใช้วิธีการสอนที่หลากหลายขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และทักษะการสอนของอาจารย์ผู้สอนแต่ละท่านเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากการสอนสันติศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ การสอนสันติศึกษาควรมีการสอนแบบบูรณาการด้วยวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เช่น การสอนแบบการบรรยาย การสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย การสอนแบบสาธิต การทัศนศึกษา การฝึกภาคสนาม การใช้กรณีศึกษา จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การแสดงละคร ศิลปะ ดนตรี กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เกม เป็นต้น นอกจากนั้นอาจารย์ทั้งสองสถาบันมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำมาใช้ทดลองในชั้นเรียนทั้งสอง และสนับสนุนในสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาไทยทุกแห่งร่วมผลักดันนโยบายการสอนสันติศึกษาแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี รวมทั้งการสอนสอดแทรกความรู้สันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในรายวิชาต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนให้การประชุมวิชาการและงานวิจัยระดับชาติในการรวบรวมองค์ความรู้สันติศึกษา และการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้สันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งให้แพร่หลายต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1)เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาไทยต่ดำเนินการอยู่ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา ขั้นตอนที่ 3 (R_2) การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา และขั้นตอนที่ 4 (D_2) การปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทาง การบันทึกวิเคราะห์แหล่งเอกสาร แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ รูปแบบการสอนสันติศึกษา และแบบประเมินผู้เรียนสันติศึกษา ได้แก่ แบบวัดความรู้สันติศึกษาของนักศึกษา แบบวัดเจตคติที่มีต่อวิชาสันติศึกษา แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา และแบบวัดความพึงพอใจของนักศึกษาต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย กลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา จำนวน 20 คน 2) อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จำนวน 9 คน และ3) กลุ่มทดลอง ได้แก่นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 113 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม บันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ โดยใช้สถิติบรรยายเชิงพรรณนา และการประเมินผลผู้เรียน โดยใช้สถิติบรรยายเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และค่าสถิติทดสอบที

มีการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. การสรุปผลการวิจัย

1.1 ข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการวิจัยเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 12 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คน และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา จำนวน 16 คน เป็นการศึกษาเอกสาร การสัมภาณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษารายวิชาสันติศึกษา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาหน่วยงานด้านสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาไทย ตามขั้นตอนที่ 1 (R_1) การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษารายวิชาสันติศึกษา และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับสันติศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา และปัจจัยที่มีผลต่อการสอนจัดสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า หน่วยงานสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันศาสนา วัฒนธรรมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาลนักศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ศูนย์ศึกษาสิทธิมนุษยชนและสันติวิธี วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และหน่วยงานสันติศึกษา สังกัดรัฐสภา จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งเป็นเครือข่ายความร่วมมือด้านสันติศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทย หน่วยงานส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม ประเทศ และต่างประเทศ เป็นสำคัญ และบางแห่งมีการผลิตบัณฑิตระดับมหาบัณฑิตทางด้านสันติศึกษา สิทธิมนุษยชน หรือการจัดการความขัดแย้ง แต่ยังไม่ปรากฏมีการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีแต่อย่างไร โดยที่บางแห่งได้เปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี ได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา เปิดสอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และรายวิชาสังคม สงคราม และสันติ สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เปิดสอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้ง สำหรับสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า แม้จะเป็นหน่วยงานสังกัดรัฐสภาแต่มีบทบาทในด้านการศึกษาและวิจัยทางด้านสันติศึกษาและสันติวิธีที่ทำงานประสานความร่วมมือกับหน่วยงานสันติศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้นยังมีการส่งบุคลากรของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล

สถาบันพระปกเกล้า ไปเป็นที่ปรึกษาและอาจารย์พิเศษในรายวิชาสันติศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก อีกด้วย

จากการศึกษาข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรีระดับปริญญาตรี มีจำนวน 14 แห่ง จากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดจำนวน 173 แห่ง จำนวน 16 รายวิชา คิดเป็นร้อยละ 8.09 แสดงให้เห็นว่าการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการจำเป็นอย่างยิ่งที่เปิดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรีซึ่งมีจำนวนน้อยมากในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเปิดสอนในรายวิชาเอกหรือวิชาแกน ในงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษาใน 15 รายวิชา ใน 13 มหาวิทยาลัย ได้แก่ รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธีและรายวิชาสังคม สงครามและสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล รายวิชามนุษย์กับสันติภาพและรายวิชาสันติศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายวิชาวิชาสันติภาพและความสมานฉันท์ มหาวิทยาลัยพายัพ รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ รายวิชาความเป็นธรรมทางสังคมและสันติภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร รายวิชาสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ รายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์รายวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี และรายวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า จะมีเนื้อหารายวิชาแตกต่างกันไปตามคำอธิบายวิชาในแต่ละวิชา แต่คำอธิบายรายวิชาทั้ง 15 รายวิชามีจุดร่วมเดียวกันคือการศึกษาทางด้านสันติภาพ สันติศึกษา และสันติวิธี ความขัดแย้ง ความรุนแรง การจัดการความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง/การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี และการเสริมสร้างสันติภาพในตัวบุคคล สังคม ประเทศ และโลก ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการสอน สื่อการสอน และการประเมินผล พบว่า รายวิชาสันติศึกษาของทุก ๆ มหาวิทยาลัย มีวิธีการสอนและกิจกรรมการสอนคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายในชั้นเรียน และการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น กรณีศึกษา บทบาทสมมติ สื่อการสอนที่ใช้มีความหลากหลาย เช่น Power Point กรณีศึกษา เกม บทบาทสมมติ บทความ คลิปวีดีโอ และภาพยนตร์ เป็นต้น ด้านการประเมินผล ประกอบด้วย คะแนนเก็บในชั้นเรียน การสอบกลางภาคและการสอบปลายภาค ด้านจุดเด่นและข้อจำกัด มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะด้านข้อจำกัด พบว่า มีหลายมหาวิทยาลัยประสบปัญหาด้านการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน การลงทะเบียนเรียนของนักศึกษามีจำนวนน้อย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

รายวิชา ทำให้มีแนวโน้มจะปิดรายวิชาในอนาคต เช่น มหาวิทยาลัยสยาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

ด้านปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์นักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 8 คน รวมจำนวน 16 คน ประจำภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2556 ทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พบว่า 1) ปัญหาความขัดแย้งในชีวิตประจำวันของนักศึกษา ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งจากการแสดงความคิดเห็นแตกต่างจากบุคคลอื่น ปัญหาความขัดแย้งจากคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง ปัญหาความขัดแย้งจากการคบเพื่อนในสถาบันการศึกษา ปัญหาความขัดแย้งจากการทำงานกลุ่มกับเพื่อนในสถาบันการศึกษา โดยมีปัญหาที่แตกต่างกันเพียงด้านเดียว คือ นักศึกษาสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์จะมีปัญหาเรื่องการจัดสรรเวลาเรียนกับเวลาทำงานในกลุ่มนักศึกษาที่ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วย และ2) ความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของนักศึกษา ได้แก่ การฝึกทักษะการจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ความรู้ ความเข้าใจในสันติวิธีที่ถูกต้อง และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้าทายและหลากหลายมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว

1.2 แนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 12 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คน เกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ตามขั้นตอนที่ 1 (R_1) การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา พบว่า ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบการสอน ได้แก่

กลุ่มที่ 1 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง (Concept) และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบบรรยาย การอภิปราย และการนำเสนอกรณีตัวอย่างความขัดแย้ง และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

กลุ่มที่ 2 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ และวิธีการสอนเป็นการสอนให้เห็นคุณค่า ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และสันติภายใน

กลุ่มที่ 3 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho - Motor Domain) โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออก และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบบรรยายควบคู่การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

กลุ่มที่ 4 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (Process Skills) โดยมีหลักการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการทางสติปัญญา/ความคิด และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การใช้เหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการความขัดแย้ง

กลุ่มที่ 5 รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) โดยมีหลักการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ และวิธีการสอนเป็นการสอนแบบผสมผสานหลาย ๆ วิธีให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา เช่น การบรรยาควบคู่ การนำเสนอกรณีตัวอย่าง การอภิปราย การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการฝึกปฏิบัติทักษะการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

นอกจากนั้น จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน 12 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คน พบปัจจัยที่มีผลการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 3 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า คุณสมบัติ "สันติภายใน" ของนักศึกษาจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี หากนักศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะดังกล่าวจะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า ตัวอาจารย์

ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้แบบองค์รวม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรค์ หากอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีการออกแบบการเรียนการสอน กิจกรรม รูปแบบการสอน วิธีการและกระบวนการสอนได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย

3. ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา พบว่า บรรยากาศสภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา หากสถาบันอุดมศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียนและสภาพภายในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา และโครงสร้างทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการเปิดรายวิชาสันติศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรี แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนอย่างแพร่หลายย่อมส่งผลต่อการเปิดพื้นที่สันติวิธีแก่นักศึกษาที่จะออกไปเป็นบัณฑิตที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคตในสายวิชาชีพต่าง ๆ

1.3 การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการนำผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และแนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย มาพิจารณาเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา ตามขั้นตอนที่ 2 (D_1) การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาโดยการจัดการสนทนากลุ่มผู้สอนสันติศึกษาใน 2 รายวิชา ได้แก่ อาจารย์ประจำรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์ประจำรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ เพื่อยกร่างและออกแบบรูปแบบการสอน กระบวนการเรียนรู้สันติศึกษา เพื่อนำไปใช้สอนในชั้นเรียนรายวิชาสันติศึกษาที่เลือกเป็นกรณีตัวอย่าง พบผลการศึกษาวิจัย จำนวน 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการสอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี ในหมวดวิชาเลือกเสรี โดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการศึกษาและวิจัยเพื่อเป็นศูนย์วิจัยและพัฒนาทางด้านสันติวิธีที่มุ่งส่งเสริมการใช้สันติ

วิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย ต่อมาทางสถาบันฯ มีนโยบายเกี่ยวกับการผลิตบัณฑิตระดับมหาบัณฑิต และแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในระดับปริญญาตรี จึงนำเสนอรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง โดยสันติวิธี ในหมวดวิชาเลือกเสรี ให้แก่คณะต่าง ๆ ที่สนใจ โดยมีการสอนเกี่ยวกับทฤษฎีสันติภาพ ความรุนแรง และความขัดแย้ง ความรุนแรงประเภทต่าง ๆ กรณีศึกษาความรุนแรงในชีวิตประจำวัน การวิเคราะห์ ความขัดแย้งและการหาวิธีแนวทางสันติวิธีในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง เครื่องมือสันติวิธี การสานเสวนาที่เน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารอย่างสันติ และการใช้สันติวิธีในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ของสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ โดยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ ที่มีหลักสูตรเปิดรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันนักศึกษาระดับปริญญาตรี ให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับความขัดแย้ง การตอบสนองต่อปัญหาและความขัดแย้งในในชีวิตอย่างสร้างสรรค์โดยใช้หลักสันติวิธีอันคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมและสิทธิส่วนบุคคล การเจรจาต่อรอง การแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมในการบริหารจัดการความขัดแย้งเพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ปัจจัยที่ส่งผลการการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสภาพต่าง ๆ ของสังคมไทยกำลังประสบปัญหาความขัดแย้งในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม สังคม และประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ และคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ในระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญต่อทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ และมีคุณสมบัติในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในสถานการณ์ส่วนบุคคล และกลุ่ม สามารถการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและสามารถนำไปปฏิบัติได้ นั้น มีความสอดคล้องกับการสอนสันติศึกษาอย่างมาก เพราะวิชาสันติศึกษานั้น มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทักษะทางปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สังคม และประเทศ และมีสามารถในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีการบรรจุรายวิชาสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หรือหมวดวิชาเลือกเสรี เพื่อให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนรู้ ย่อมจะส่งผลให้

ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติศึกษาไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถช่วยลดความขัดแย้ง มีการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีแก่สังคมอย่างสร้างสรรค์ในอนาคตได้

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนคือ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา และนักศึกษา ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาควรเป็นผู้ที่สนใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา ทฤษฎีและองค์ความรู้ทางด้านสันติภาพ สันติวิธี และการจัดการความขัดแย้ง มีการออกแบบการสอน วิธีการสอน และรูปแบบการสอนต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและทันสมัยกับกลุ่มผู้เรียน ควรสอนโดยการบรรยายให้น้อยลงแต่มีการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้มากขึ้น เช่น การนำโดยการนำ Case Study ต่าง ๆ มาให้นักศึกษาศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับผู้อื่นในชั้นเรียน การสอนให้รู้จักการวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้ง และการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี การใช้กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในชั้นเรียน เช่น การใช้เกม การใช้บทบาทสมมติ การแสดงละคร การวาดรูป และการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ คลิปวีดีโอ เป็นต้น

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ตามขั้นตอนที่ 2 (D_1) ได้ยกร่างพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยขึ้นเรียกว่า **“ PEACE Model”** ที่มีลักษณะรูปแบบการสอนแบบบูรณาการ (Integration) ที่มุ่งเน้นการสอน “สันติภายใน” (Internal Peace) ไปสู่การมี “สันติภาพภายนอก” (External Peace) ที่มีความยืดหยุ่นในการนำไปใช้สูง เพราะแต่ละสถาบันมีคำอธิบายรายวิชาและเนื้อหาที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการและวัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามุ่งเน้นการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ด้านสันติภาพและการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี โดยรูปแบบการสอนสันติศึกษาเป็นการจัดกระบวนการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี มี 11 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการสอน 4) วิธีการสอน 5) ขั้นตอนการสอน 6) สื่อการสอน 7) การประเมินผล 8) บริบทที่เกี่ยวข้อง 9) ระบบการสนับสนุนและการพัฒนา 10) บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษ และ 11) เงื่อนไขการนำไปใช้ โดยมีขั้นตอนการสอน จำนวน 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นกระตุ้นผู้เรียน ขั้นการวิพากษ์เหตุการณ์ ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา ขั้นการหาแนวทางการแก้ปัญหา ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา และขั้นการอภิปรายและสรุป บริบทที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง และเศรษฐกิจ เงื่อนไขการนำไปใช้ ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ คุณสมบัติ “สันติภายใน” ของนักศึกษา ปัจจัยภายนอก คือ อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุน คือ บรรยากาศสภาพแวดล้อม และ

โครงสร้างทางการศึกษา โดยการสอนในแต่ละครั้งมีลักษณะยืดหยุ่นในแต่ละขั้นตอนขึ้นอยู่กับเนื้อหาการสอนและกิจกรรมการสอนสันติศึกษาเป็นสำคัญ

3.1 การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา

การทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษา ตามขั้นตอนที่ 3 (R_2) โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในชั้นเรียนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 82 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่ายโดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จำนวน 49 คน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบูรณาการข้อมูลเชิงเชิงปริมาณและข้อมูลคุณภาพ สามารถเก็บข้อมูลได้จำนวน 113 คน พบว่า ภายหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีคุณลักษณะของผู้เรียน จำนวน 4 ทักษะ ได้แก่ ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา ดังนี้

3.2 ผลการประเมินผู้เรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ความรู้ด้านสันติศึกษา นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจสันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี หลังการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นักศึกษามีความรู้สันติศึกษาสูงขึ้น

เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา นักศึกษามีท่าทีความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้งในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง นักศึกษามีความสามารถในการแสดงความคิดเห็น การแสดงความรู้สึก อารมณ์ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดความขัดแย้ง และสามารถจัดการควบคุมความคิดเห็น การแสดงออกทางความรู้สึก - อารมณ์ และการกระทำต่าง ๆ ไม่ให้เกิดความขัดแย้งได้ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา นักศึกษามีความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน ทั้งตัวอาจารย์ผู้สอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3.3 ผลการศึกษาจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดสนทนากลุ่ม

พบประเด็นการเรียนรู้สันติศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้

1. สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้สันติศึกษา

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า การสอนสันติศึกษาตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้หลักการ ทฤษฎีและแนวคิดทางด้านสันติศึกษา สันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง ได้เรียนรู้และฝึกทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์ความขัดแย้ง การเสนอแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง การพูดคุยเจรจา การสานเสวนา การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี

2. การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้

นักศึกษาทั้ง 2 ชั้นเรียน ส่วนใหญ่ เห็นว่า ทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดเทอม สามารถนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว ปัญหาทางบ้าน จากเพื่อน แฟน การเรียนและการทำงาน สามารถเข้าใจที่มาของความขัดแย้ง สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติในทางที่ถูกต้อง รู้จักการคิดวิเคราะห์แยกแยะปัญหาเป็น

4. ผลการปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการศึกษาทดลองการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในชั้นเรียน 2 รายวิชาในมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาข้อมูลจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในขั้นตอนที่ 3 (R_2) มาพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษา ตามขั้นตอนที่ 4 (D_2) โดยการถอดบทเรียนการประชุมสนทนากลุ่มกับอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 2 ครั้ง พบว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาของ 2 รายวิชา 2 สถาบัน มีเจตคติที่ดีต่อการสอนสันติศึกษาและมีบุคลิกภาพ “สันติภายใน” มีการแสดงออกถึงการมีมนุษยสัมพันธ์สูง มีเมตตาต่อผู้เรียน เคารพในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ทำให้นักศึกษามีความไว้วางใจต่ออาจารย์ผู้สอน ส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ด้านความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ อาจารย์ทั้ง 2 สถาบัน มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในองค์ความรู้สันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้เป็นอย่างดี ในด้านการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียน ปรากฏว่าอาจารย์ทั้ง 2 รายวิชา มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา เพราะรูปแบบการสอนสันติศึกษาดังกล่าว มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) ไม่ยึดโยงกับศาสตร์ใด

ศาสตร์หนึ่งเป็นสำคัญ แต่มีวัตถุประสงค์ทำให้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาสันติศึกษา ความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาสันติศึกษาและสันติภาพ เพื่อการเกิดสันติสุขภายในตัวเอง และสันติสุขภายนอกในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตลอดจนมีขั้นตอนการสอนที่สามารถทำให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ได้ปฏิบัติตาม หรือนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดลำดับการสอนในแต่ละขั้นตอนได้ ซึ่งรูปแบบการสอนสันติศึกษามีลักษณะยืดหยุ่นสูง อาจารย์ผู้สอนสามารถใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และทักษะการสอนของอาจารย์ผู้สอนแต่ละท่านเป็นสำคัญ แต่เนื่องจากการสอนสันติศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ การสอนสันติศึกษาควรมีการสอนแบบบูรณาการด้วยวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เช่น การสอนแบบการบรรยาย การสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย การสอนแบบสาธิต การทัศนศึกษา การฝึกภาคสนาม การใช้กรณีศึกษา จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การแสดงละคร ศิลปะ ดนตรี กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เกม เป็นต้น

ด้านปัญหาการใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบปัญหาเนื่องจากรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และแผนการสอนตามรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน ที่มีวิธีการสอนในแต่ละสัปดาห์ระบุไว้ชัดเจน ทำให้อาจารย์ผู้สอนมีความกังวลใจว่า จะสอนเนื้อหาไม่ได้ตามแผนการสอนแต่ละสัปดาห์ แต่เมื่อผ่านไปประมาณสองสัปดาห์อาจารย์ผู้สอนเริ่มเข้าใจว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาดังกล่าว มีลักษณะยืดหยุ่นสูง ไม่ได้บังคับในการนำไปใช้ แต่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลาย สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามแผนการสอนในรายวิชานั้นได้เป็นอย่างดี และรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มีอาจารย์ผู้ช่วยสอน จำนวน 4 คน ทำให้การนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้สอนนั้น ไม่ต่อเนื่องในช่วงแรก ๆ แต่เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยทำความเข้าใจกับอาจารย์ผู้ช่วยสอนแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน สามารถดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยผ่านไปด้วยดี

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยนั้น อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเห็นว่า ควรมีการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาก่อนการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปใช้ในการเรียนการสอนจริง เนื่องจากรูปแบบการสอนดังกล่าวมีเนื้อหาจำนวนมาก หากอาจารย์ผู้สอนมีความรู้และประสบการณ์น้อยอาจนำไปใช้สอนได้ไม่เต็มประสิทธิภาพมากนัก ควรมีการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเหมาะสมกับผู้เรียน โดยอาจมีการประชุมอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเพื่อพัฒนาการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ร่วมกัน สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถาบัน ควรมีการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์ความรู้ด้านสันติ

ศึกษาและสันติวิธีในประเทศไทย มีการเผยแพร่และกระตุ้นให้ไปสถาบันอุดมศึกษาไทยต่าง ๆ มองเห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มากขึ้น และควรเน้นการใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนมากกว่าการบรรยายโดยตรง เพราะนักศึกษาอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หากมีการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนที่ท้าทายความสามารถของนักศึกษา จะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้สันติศึกษาอย่างแท้จริง

5. ผลการประเมินรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

หลังจากการถอดบทเรียนการจัดสนทนากลุ่มกับอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์ผู้สอนรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ได้ทำการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หรือ **"PEACE Model"** ที่มีลักษณะรูปแบบการสอนแบบบูรณาการ (Integration) ที่มุ่งเน้นการสอน "สันติภายใน" (Internal Peace) ไปสู่การมี "สันติภาพภายนอก" (External Peace) พบว่า รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่พัฒนาขึ้น มีจำนวน 11 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาการสอน 4) วิธีการสอน 5) ขั้นตอนการสอน 6) สื่อการสอน 7) การประเมินผล 8) บริบทที่เกี่ยวข้อง 9) ระบบการสนับสนุนและการพัฒนา 10) บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษ และ 11) เงื่อนไขการนำไปใช้ มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้สอนในภาพรวมระดับมาก โดยอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาทั้งสองสถาบันมีความคิดเห็นว่า ควรมีการศึกษาและวิจัยปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาให้เหมาะสมกับคำอธิบายรายวิชาและบริบทที่เกี่ยวข้องของแต่ละสถาบันการศึกษา เพื่อต่อยอดการวิจัยและพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เพราะปัญหาความขัดแย้งของนักศึกษา และปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยมีความซับซ้อน ยุ่งยากมากขึ้น หากสถาบันอุดมศึกษามีการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาที่เหมาะสมปัญหาความขัดแย้งของนักศึกษา และสังคมเป็นสำคัญจะทำให้การสอนสันติศึกษาเป็นทางเลือกที่สำคัญในการช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ให้เกิดสันติภาพได้แนวทางหนึ่ง

2. อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีประเด็นสำคัญนำมาใช้ในการอภิปราย จำนวน 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์เกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากข้อมูลการวิจัยนี้ พบว่า การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี จากข้อมูลการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรี จำนวน 16 รายวิชา จากมหาวิทยาลัยจำนวน 14 แห่ง จากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดจำนวน 173 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8.09 แสดงให้เห็นว่า การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่เปิดการเรียนการสอนเป็นรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี มีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเปิดสอนในรายวิชาเอก หรือวิชาแกนของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ หลักสูตรพัฒนาสังคม และหลักสูตรพัฒนาชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทย ที่หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานเอกชนมีข้อมูลปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทย ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน สังคม และประเทศ ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยมีจำนวนมากมายและกลายเป็นปัญหาระดับชาติ ที่เป็นตัวถ่วงในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน หลากหลายมิติ เช่น มิติทางความมั่นคง การเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ฯลฯ หรือเป็นความผิดพลาดทางโครงสร้างทางตรง ได้แก่ ความรุนแรงเชิงโคร้างสร้าง (Structural Violence) และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) แอบแฝงอยู่ตามแนวคิดของ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2555)

การเรียนรู้สันติศึกษาในมิติทางการศึกษานั้น จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการรู้คุณค่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ ผ่านหลักสูตรสันติศึกษา จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงช่วยให้เราเรียนรู้ร่วมกับคนในชาติที่มีความแตกต่างหลากหลาย ยังสามารถช่วยให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติร่วมกับคนอื่น ๆ ในโลก ร่วมกับสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในธรรมชาติ เพราะสันติวิธีช่วยให้เรามองเห็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกฝ่ายชนะร่วมกัน การสอนสันติศึกษาจึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้ผู้เรียนได้เปิดโลกทัศน์ มีมุมมองความคิดที่เปิดกว้าง ในการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย การเคารพให้เกียรติ ให้ความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีเอกภาพ โดยกระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายในการสอนสันติศึกษาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา ถึงอุดมศึกษา โดยประยุกต์ให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ตามที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2557 : 2) ได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญในการสอนสันติศึกษา ไว้ว่า

"สันติวิธีมีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างมาก เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยมีหลักคิดที่ถูกต้อง และเรียนรู้วิธีการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสม ไม่จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงเพื่อเอาชนะกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายร่วมกันมากกว่ ดังนั้นการที่คนในสังคมจะเรียนรู้คุณค่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ ผ่านหลักสูตรสันติศึกษา จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงช่วยให้เราเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติร่วมกับคนในชาติที่มีความแตกต่างหลากหลาย ยังสามารถช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติร่วมกับคนอื่น ๆ ในโลก ร่วมกับสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกฝ่ายชนะร่วมกัน" (แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 9 พฤศจิกายน 2556)

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ สิริวรรณ ศรีพหล (2554 : 13-3) ได้กล่าวถึงความสำคัญการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาว่า การสอนสันติศึกษาเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการต่อต้านความขัดแย้งในสังคม โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือทำความเข้าใจในเรื่องความขัดแย้ง ความรุนแรง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม และวิธีการแก้ปัญหาความรุนแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งสันติภาพ การศึกษาเรื่องสันติภาพ มีความมุ่งหมายที่ต่างกันได้ 2 ประการ คือ การศึกษาเรื่องสันติภาพเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงลักษณะความจริงของสันติภาพ หรือเป็นการศึกษาเรื่องสันติภาพเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดสันติศึกษามาจากสงครามความรุนแรง และความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยในระยะแรก ๆ องค์กรยูเนสโกได้พยายามใช้แนวทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ ในระยะต่อมาสงครามและความขัดแย้งกลับมีเพิ่มมากขึ้นจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นเรื่องของสันติศึกษา ฉะนั้น หากสถาบันอุดมศึกษาไทย มีการเปิดการเรียนการสอนสันติศึกษาอย่างแพร่หลาย มีการศึกษาวิจัยและพัฒนากระบวนการการเรียนการสอนตามแนวสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่สถาบันต่าง ๆ สามารถนำไปปรับใช้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการศึกษาที่ในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี มุ่งเน้นการพัฒนาความคิด จิตใจ อารมณ์ภายในตนอย่างแท้จริงก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง รู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ ความขัดแย้ง และความรุนแรง และมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัยให้มีความรู้และทักษะในการสอนตามแนวสันติศึกษา และก่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวสันติศึกษาในหมู่นักการศึกษา และการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทย ช่วยผลักดันการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาให้มีการแพร่หลายมากขึ้นในวงการศึกษาไทย อันจะส่งผลให้ผู้เรียนวิชาสันติศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจและตระหนักใน

การนำสันติศึกษา และสันติวิธีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การอยู่ร่วมกันในสังคม ส่งผลให้สังคมไทยเกิดสันติสุข

2.2 แนวทางการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา จำนวน 8 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา จำนวน12 คน และสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนรายวิชาสันติศึกษา จำนวน 9 คนเกี่ยวกับรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ผู้บริหารหน่วยงานสันติศึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาได้นำเสนอรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบการสอน (ทิศนา แขมมณี, 2548 : 222 - 272) ได้แก่ กลุ่มที่ 1 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง (Concept) กลุ่มที่ 2 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงประสงค์ กลุ่มที่ 3 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psycho - Motor Domain) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านการปฏิบัติ การกระทำหรือการแสดงออก กลุ่มที่ 4 รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการทางสติปัญญา/ความคิด และกลุ่มที่ 5 รูปแบบการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ

รูปแบบการสอนต่าง ๆ ของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา จะมีหลักการสอน วัตถุประสงค์ วิธีการสอนและขั้นตอนการสอนที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับจุดเน้นตามรูปแบบการสอนของแต่ละท่าน แม้จะมีการแบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนต่าง ๆ ออกเป็น 5 กลุ่มดังกล่าว แต่ก็ไม่ได้แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ยึดถือรูปแบบการสอนนั้น ๆ แบบตายตัว โดยส่วนใหญ่ทุกคนเน้นการใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ที่ทันสมัยเหมาะสมกับผู้เรียนระดับปริญญาตรี พร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนให้เหมาะสมตลอดเวลาซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่เน้นการบูรณาการ (Integration) ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของวิชาสันติศึกษา ที่มีลักษณะสหวิทยาการ (Multidisciplinary Subjects) โดยเน้นการศึกษาวิจัยจะศึกษาภาพรวมของความรู้สันติศึกษา ทฤษฎีและแนวคิดสันติศึกษาและสันติวิธี ทั้งด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศาสนศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนและรูปแบบ

การสอนให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ระดับปริญญาตรีมีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ไชยันต์ รัชชกูล (2533 : 36 – 38) อ้างถึงใน สิริวรรณ ศรีพหล (2554 : 13-23) ว่า สันติศึกษามีลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary Studies) เป็นการประมวลใช้ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ มาช่วยกันทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์หนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่านักวิชาการสันติศึกษาใช้ความรู้ แนวคิด จากวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยาสังคม ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิชาใด ทฤษฎีใด จะเหมาะสมสำหรับประเด็นที่ศึกษา

นอกจากนั้น ยังพบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย จำนวน 3 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา ได้แก่ คุณสมบัติ “สันติภายใน” ของนักศึกษาจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ การศึกษาในการเสริมสร้างบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสันติภาพ การเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เห็นคุณค่าทางจิตใจมากกว่าคุณค่าของวัตถุ มีจิตใจที่สงบสุข ใฝ่สันติสุข สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และการลดความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี หากนักศึกษาได้รับความรู้ ความเข้าใจ และฝึกทักษะดังกล่าวจะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาประสบความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2547 : 61) กล่าวว่า การมีสันติภาพภายใน (Internal Peace) เป็นสภาวะที่สภาพจิตใจที่หลุดพ้นจากพันธนาการของกิเลส หรือการครอบงำของสิ่งต่าง ๆ อันเป็นสภาพจิตที่ไร้ความขัดแย้ง ความรุนแรงทุกชนิด และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2556 : 1) ได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสันติภาพภายใน ไว้ว่า

“ การสอนสันติศึกษามีความสำคัญในการร่วมเสริมสร้างและพัฒนาสันติภาพ โดยเฉพาะสันติภาพภายในตัวบุคคล ที่ซ่อนตัวอยู่ภายในใจของแต่ละคน เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ว่า ไม่มีความสุขอื่นใดที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าความสงบสุข การสอนสันติศึกษาต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของนักศึกษา เป็นสันติวิถีชีวิต มีสันติภาพภายในตัวเอง ใช้การสอนที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมการฟัง กิจกรรม Walk Rally สันติภาพ การไกล่เกลี่ย การเจรจา การใช้กระบวนการยุติธรรม การเข้าค่ายสันติศึกษ” (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 2 กรกฎาคม 2556)

ซึ่งสอดคล้องกับ ประชุมสุข อาชวอำรุง (2529 : 216) อ้างถึงใน สิริวรรณ ศรีพหล (2554 : 13-9) ได้อธิบายระดับสันติภาพไว้ 9 ชั้น โดยชั้นที่ต่ำที่สุดและมีความสำคัญเป็นมูลฐานของระดับที่สูงขึ้น คือ สันติภาพภายในบุคคล (Intrapersonal Peace) คือ สภาพที่ไม่มีความขัดแย้งในตัวบุคคล คือ ผู้มีจิตใจสงบสุข (Peace of Mind)

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา ได้แก่ ตัวอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา กิจกรรม รูปแบบ วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจในการเรียน การเรียนรู้แบบองค์รวม การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหา การเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล การเคารพคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย การสานเสวนา และการวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรค์ หากอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษามีการออกแบบการเรียนการสอน กิจกรรม รูปแบบการสอน วิธีการและกระบวนการสอนได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนย่อมส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2556 : 274) ได้กล่าวไว้ว่า นักคิด นักการศึกษา และครูอาจารย์ต้องพยายามจัดการเรียนการสอน โดยมีการประยุกต์ทฤษฎีและองค์ความรู้แบบองค์รวม ให้มีความเหมาะสมกับบริบทไทย ปัญหาและความต้องการ กระบวนการเรียนการสอนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และได้รับการทดลองใช้เพื่อพิสูจน์ทดสอบประสิทธิภาพแล้ว ถือว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนหรือแบบแผนของการจัดการเรียนการสอนที่ผู้อื่นสามารถนำไปใช้แล้วจะเกิดผลตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบนั้นได้ นับได้ว่าเป็นการช่วยให้แนวทางแก่ผู้ปฏิบัติ ไม่ต้องเสียเวลาลองผิดลองถูก หากได้รูปแบบที่ดีตรงกับวัตถุประสงค์ในการสอนก็จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างมากมาย และสอดคล้องกับแนวคิดการสอนสันติศึกษาขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) และกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ หรือยูนิเซฟ (UNICEF) ซึ่งเป็นองค์กรผู้นำเรื่องสันติภาพได้อธิบายถึงการใช้สันติศึกษาในโรงเรียนและสถานศึกษาที่ อมรวิชย์ นาครทรรพ และจิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2553 : 10 - 11) นำมาอธิบายว่า การฝึกอบรมและพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาร่วมกันโดยมีจุดหมายเดียวกัน คือ การสร้างสรรค์สันติภาพในโลก ในการสอนสันติศึกษานั้นอาจารย์ผู้สอนต้องใช้วิธีการสอนที่เน้นเรื่องการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ การแก้ปัญหา และการเคารพในความแตกต่าง มีการกำหนดให้ห้องเรียนเป็น “เขตสันติภาพ” ที่นักเรียนจะปลอดภัยจากความขัดแย้ง ความรุนแรงจากการครอบงำอำนาจของอาจารย์ผู้สอน แสดงให้เห็นถึงการใช้

หลักการของความเท่าเทียมและการไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีการจัดการความขัดแย้งในวิถีแห่งการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

3. ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

ปัจจัยเกื้อหนุนที่มีผลต่อการจัดการศึกษาแบบสันติศึกษา ได้แก่ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบสันติศึกษา หากสถาบันอุดมศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกชั้นเรียน และสภาพภายในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาคำตอบด้วยตนเอง จะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา และโครงสร้างทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้มีการเปิดรายวิชาสันติศึกษาในหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีได้เรียนอย่างแพร่หลายย่อมส่งผลต่อการเปิดพื้นที่สันติวิธีแก่นักศึกษาที่จะออกไปเป็นบัณฑิตที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคตในสายวิชาชีพต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2553 : 105 – 108) กล่าวว่า กลยุทธ์การสอนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษานั้น ครูและผู้บริหารต้องจัดแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลายมากขึ้น การวางแผนและออกแบบสถาบันให้มี สถานที่ บริการ หลักสูตร เวลา สิ่งแวดล้อม และงบประมาณเหล่านี้จะต้องสอดคล้องสนองตอบต่อผู้เรียนเป็นสำคัญและผู้เรียนจะเป็นผู้แสวงหาคำตอบด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ (2557 : 1) กล่าวว่า ปัญหาโครงสร้างหลักสูตรในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ตามกรอบของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ทำให้สถาบันอุดมศึกษาขาดความคล่องตัวในการเปิดการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างยิ่ง นักศึกษาระดับปริญญาตรีควรได้เรียนรู้สันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งก่อนออกไปทำงานจริงตามสายวิชาชีพของตนเอง จึงจะสามารถทำให้นำความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้จริง ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปิดการสอนรายวิชาสันติศึกษา ไว้ว่า

“ สกอ. ควรสลายโครงสร้างศึกษาทั่วไป เปิดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาที่สำคัญ ๆ เช่น วิชาการเมืองการปกครองไทย วิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา ให้แก่นักศึกษาทุก ๆ คณะ การสอนสันติศึกษาควรเน้นกระบวนการสอนแบบมีส่วนร่วม สอนให้นักศึกษารู้แนวคิดสันติศึกษา และใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมากกว่าที่จะใช้ความรุนแรง ”
(บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก , 13 กุมภาพันธ์ 2557)

ซึ่งก่อนหน้านั้นสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (2556) ได้จัดประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง " สถาบันการศึกษากับการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ" เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2556 โดยมีนักวิชาการด้านสันติศึกษาและด้านรัฐศาสตร์และสื่อมวลชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางว่า ประเทศไทยขาดองค์ความรู้ในด้านการจัดการปัญหาความขัดแย้ง จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ขึ้นมา โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่จะต้องมีการเรียนการสอนในด้านนี้ และต้องสร้างความเข้าใจต่อสาธารณในเรื่องสันติภาพและการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จะนำเสนอข้อสรุปเกี่ยวกับการสอนสันติศึกษาในทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงปริญญาเอก และการสร้างจิตสำนึกในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธีต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการต่อไป

2.3 การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน พบว่า หลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักการสอน วัตุประสงค์การสอน วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน และการประเมินผลการสอนนักศึกษามีผลการประเมินเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา และด้านความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา ส่วนด้านความสามารถในการจัดการความขัดแย้งอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประสบปัญหาด้านเวลาในการสอนจากปัญหาการชุมนุมทางการเมือง มีการหยุดเรียนบ่อยครั้ง ทำให้อาจารย์ผู้สอนไม่ได้สอนกรณีศึกษาความขัดแย้งเพื่อวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งแก่นักศึกษา ผลการประเมินจึงอยู่ในระดับปานกลาง

จากการวิจัยเชิงปริมาณโดยการใช้แบบสอบถามต่าง ๆ และผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ การสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม พบว่า ในภาพรวมนักศึกษามี 1) ความรู้ด้านสันติศึกษา ได้แก่ ความเข้าใจเนื้อหา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ สันติวิธี ความขัดแย้ง ความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง 2) เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ได้แก่ ท่าทีความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ที่มีต่อความขัดแย้ง และความรุนแรง และการจัดการความขัดแย้ง 3) ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น การแสดงความรู้สึก อารมณ์ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดความขัดแย้ง และสามารถจัดการควบคุมความคิดเห็น การแสดงออกทางความรู้สึก - อารมณ์ และการกระทำต่าง ๆ ไม่ให้เกิดความขัดแย้งได้ และ 4) ความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติ

ศึกษา ได้แก่ ความรู้สึกชื่นชอบ ประทับใจของผู้เรียนต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในชั้นเรียน ทั้งตัวอาจารย์ผู้สอน วิธีการสอน เทคนิคการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงขึ้นหลังจากการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย แสดงให้เห็นว่า การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาสามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะสันติศึกษาสูงขึ้น ทั้งด้านความรู้สันติศึกษา เจตคติที่มีต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แขมมณี (2555 : 224) กล่าวว่า รูปแบบการสอนที่จะเกิดประโยชน์ต่อครูอาจารย์ส่วนใหญ่และมีโอกาสนำไปใช้ได้นั้น มีแก่นสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ ทฤษฎีหรือหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ กระบวนการของรูปแบบ และผลที่จะได้จากรูปแบบ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนสามารถออกแบบรูปแบบการสอนไปพัฒนาทั้งทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย รวมทั้งกระบวนการพัฒนาสติปัญญา อยู่ที่จุดเน้นของรูปแบบการสอนนั้น ๆ

จากความสำคัญของการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย และการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังกล่าวข้างต้นพบข้อสรุปว่า การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทย ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน สังคม และระดับประเทศ จนอาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยกำลังมีปัญหาวิกฤตกรณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงสูงมาก ส่งผลต่อบริบทต่าง ๆ ทุกระบบ ไม่ว่าจะเป็น สังคม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และความมั่นคงของชาติ ปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรงที่เกิดขึ้นในขณะนี้ ท้าทาย “สติปัญญา” ของนักวิชาการ นักสันติศึกษา ครูบาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาอย่างยิ่ง ในฐานะตัวแทนของสถาบันการศึกษาสูงสุดของประเทศไทย ที่ต้องผลิตบัณฑิตออกมารับใช้สังคม และทำศึกษาและวิจัยเพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทย จนเกิดคำถามท้าทายสถาบันอุดมศึกษาไทยมากมาย เช่น สถาบันอุดมศึกษาไทยจะช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้อย่างไร? ทำอย่างไรสถาบันอุดมศึกษาไทยจะไม่กลายเป็นคู่ขัดแย้ง หรือ มีนักวิชาการ ครูบาอาจารย์มหาวิทยาลัยออกไปแสดงความคิดเห็นเชิงวิชาการ ชี้นำ ชักชวน โน้มน้าว และให้การสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกันอยู่ คือ กลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หรือกลุ่มกปปส. และรัฐบาล โดยที่ไม่ได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี มากกว่าการมุ่งหวังเอาชนะคะคานกับกลุ่มที่คิดเห็นต่าง ด้วยการยึดหลักวิชาการเป็นชุดความจริงแบบปล่อยวางไม่เป็น นับวัน

สถาบันอุดมศึกษากลายเป็น “แหล่งมืดบอดทางปัญญา” มากกว่าจะเป็นความหวังของแหล่งสติปัญญาให้สังคมอีกต่อไป (มติชน, 2557) การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะสถาบันแห่งปัญญาให้การผลิตบัณฑิตให้มี อุดมคติ ดังที่ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2545 : 17) กล่าวว่า อุดมศึกษาหรือการศึกษาขั้นสูงสุด คือ การศึกษาเพื่อความเป็นไทจากอวิชชา หรือความมืดบอดที่ครอบงำมนุษย์ เพื่อปลอดพ้นไปจากอวิชชาก็ย่อมเข้าถึงปัญญา คือการเข้าถึงจุดสุดท้ายของชีวิตที่ความเข้าใจอย่างแจ่มชัด ปรัชญาหรือปัญญาย่อมควบคู่กันไปกับกรุณาคือความคิดและจิตใจเดินไปในทางที่จะเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลและรับใช้ผู้อื่น สัตว์อื่นอย่างหาที่สุดมิได้ จนสามารถหลุดพ้นจากความขัดแย้ง ความรุนแรงทั้งปวงได้ และท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก (2542 : 42) อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2553 : 5) ได้ชี้แนะในส่วนการสร้างบัณฑิตว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องสอนเพื่อพัฒนาคนให้มีลักษณะบูรณาการ คือ รวมคุณลักษณะทั้งสามในตัวบุคคล ได้แก่ คุณลักษณะด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา มีการผสมผสาน ประสานสัมพันธ์สอดคล้องส่งผลเกื้อกูลต่อกันไปด้วยดีทั้งระบบ ก่อให้เกิดสันติภาพต่อสังคมโดยรวม นอกจากนั้นการสอนสันติศึกษายังมีความสอดคล้องกับการเรียนรู้และมาตรฐานผลการเรียนรู้ และคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิ ในระดับปริญญาตรีตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552 : 6 – 20) ได้ให้ความสำคัญต่อทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ และมีคุณสมบัติในการแก้ปัญหา ความขัดแย้งในสถานการณ์ส่วนบุคคล และกลุ่ม สามารถการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาและสามารถนำไปปฏิบัติได้ นั้น มีความสอดคล้องกับการสอนสันติศึกษาอย่างมาก เพราะวิชาสันติศึกษานั้น มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทักษะทางปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งความขัดแย้งในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สังคม และประเทศ และมีสามารถในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีเป็นทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสภาพความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ความรู้ ความเข้าใจ และวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี อันจะส่งผลให้สังคมมีพื้นที่สันติภาพเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และในอนาคตบัณฑิตที่มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ไปประกอบอาชีพในสายงานต่าง ๆ หรือกลายเป็นผู้นำทางสังคมในระดับต่าง ๆ เมื่อประสบกับปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ก่อนที่จะลุกลามกลายเป็นความรุนแรงต่อไปได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย นั้นประกอบด้วย ปัจจัยภายใน คือ ตัวผู้เรียน ปัจจัยภายนอก คือ อาจารย์ผู้สอน กิจกรรม รูปแบบ

วิธีการหรือกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุน คือ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม และโครงสร้างทางการศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยทั้งสามอย่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งหมด กล่าวคือ การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยต้องประกอบด้วย สถาบันอุดมศึกษามีการเปิดการเรียนการสอนสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปหรือหมวดวิชาเลือกเสรีแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี โดยมีอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบรูปแบบการสอน วิธีการสอน และการจัดกระบวนการสอนแก่ผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี จึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ประภาศ ปานเจี้ยง (2557 : 1) กล่าวถึงความสำคัญในการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ว่า การสอนสันติศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยอยู่ในขั้นเกิดวิกฤตกาณ์ มีความเสี่ยงที่จะเกิดสงครามกลางเมือง หรือสงครามประชาชนขึ้นได้ เมื่อมองไปในอนาคตปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยก็จะดำรงอยู่ เพราะมันเป็นปัญหาเรื่องโครงสร้างทางอำนาจในสังคมไทย แต่การสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นปัจจัยหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้งในสังคมไทยได้ เนื่องจากนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาไป จะเป็นพลเมืองที่สำคัญในการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีต่อไปในอนาคต ดังที่ได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญในการสอนสันติศึกษา ไว้ว่า

"วิชาสันติศึกษาเกิดจากกรณีที่ประเทศไทยมีปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยจึงเสนอให้มีการเรียนการสอนสันติศึกษาให้แก่นักศึกษาที่จะเข้าไปทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาต้องเป็นผู้นำ Peace Studies ให้แก่สังคม บัณฑิตที่จบปริญญาตรีควรได้นำสันติศึกษาไปใช้ นับวันต้องเรียนเรื่องนี้ เพื่อจะละลายความขัดแย้งในคน คณะจึงนำมาปรับปรุงหลักสูตร GE ให้มีวิชาสันติศึกษาขึ้น" (บันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก, 13 กุมภาพันธ์ 2557)

ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นแก่นิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอง เช่น การยกพวกตีกัน การทำร้ายร่างกายจากกรณีชู้สาว ยาเสพติด และการพนัน การพยายามฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตาย การพยายามฆ่าและฆ่าผู้อื่น เริ่มมีสถิติที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ดังที่ วิมลรัตน์ วันเพ็ญ (2557 : 2) กล่าวว่า ปัญหาความรุนแรงในวัยรุ่นไทยมีสถิติสูงมากขึ้น แม้ยังไม่มีหน่วยงานใดรวบรวมข้อมูลความรุนแรงในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษามากนัก ในกรณีลูกชายคนเล็กที่กำลังศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเอกชน วางแผนร่วมกับเพื่อนชายจ้างวานมือปืนฆ่ายกครัว พ่อ แม่ และพี่ชายคนโต เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2557 ที่ผ่านมา ด้วยสาเหตุจากความโกรธแค้น

พ่อแม่ที่กดดันตนเองให้เป็นทหาร และรักพี่ชายที่เป็นตำรวจมากกว่า รวมทั้งตนเองอยากจะได้ที่ดินมรดกของพ่อแม่ทำให้ตัดสินวางแผนฆ่ายกครัว และก่อนหน้านั้นเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2557 เกิดเหตุการณ์ลูกชายคนโตนักศึกษามหาวิทยาลัยชื่อดังแห่งหนึ่ง วางแผนฆ่ายกครัวพ่อ แม่ และน้องชายของตัวเอง โดยจัดฉากฆ่าว่าเป็นฝีมือของน้องชาย เนื่องจากเครียดที่พ่อแม่รักน้องชายมากกว่า และโกรธแค้นพ่อแม่ที่ไม่ยอมซื้อรถให้หลังจากสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ แสดงให้เห็นถึงปัญหาความรุนแรงของวัยรุ่นที่กระทำต่อครอบครัวของตนเอง ซึ่งไม่ค่อยจะเกิดขึ้นในสังคมไทยมากนัก จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ องค์กรเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและพฤติกรรมของวัยรุ่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและสถาบันสื่อสารมวลชนต่าง ๆ จะต้องร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงของวัยรุ่นให้ลดน้อยลง ทำอย่างไรให้วัยรุ่น นักเรียน นักศึกษาไทย ไม่เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว หรือพฤติกรรมเลียนแบบ มีภูมิคุ้มกันในการควบคุมตัวเองที่จะไม่กระทำความรุนแรงต่อบุคคลอื่นที่ตนเองมีความขัดแย้งด้วย และรู้จักการจัดการความขัดแย้งไม่ให้กลายเป็นความรุนแรงต่อไป ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยให้แก่นิสิตนักศึกษาจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้วิธีการหนึ่ง

การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยการถอดบทเรียนการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาในรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ นั้น พบว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาต้องมีความรู้ทฤษฎีและหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน และการประเมินผล บนเงื่อนไขบริบทที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา การเมือง และเศรษฐกิจ มีระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษา และการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ในการวางแผนและออกแบบการสอนต้องใช้วิธีการแบบบูรณาการ (Integration) ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ วิธีการ และรูปแบบ สันติศึกษาจึงเป็นเป็นวิชาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Studies) โดยใช้ศาสตร์ต่าง ๆ มาเป็นองค์ความรู้แบบองค์รวม ไม่สอนโดยเน้นศาสตร์ใด ศาสตร์หนึ่ง และควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบ การสอนสันติศึกษาอย่างหลากหลาย ได้แก่ ทฤษฎี ปรัชญา เนื้อหาการสอน และวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาเลือกใช้รูปแบบการสอนตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ นอกจากนั้น การมีบุคลิกภาพ “สันติภาพภายใน” ของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาที่ไม่มีการใช้อำนาจครอบงำนักศึกษาจะช่วยเปิดพื้นที่การเรียนรู้ “สันติภาพภายใน” แก่นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการศึกษาสันติศึกษาอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับ สุชาติ เศรษฐมาลินี (2556) กล่าวไว้ว่า การสอนรายวิชาสันติภาพศึกษา ควรจะมี

การศึกษาค้นคว้าวิจัยวิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ ในลักษณะวิธีการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนสันติภาพมากยิ่งขึ้น เพราะการศึกษาด้านสันติภาพนั้นต้องมีการศึกษาในหลาย ๆ แง่มุม ทั้งในมุมกว้าง และลึกซึ้งจากศาสตร์ต่าง ๆ ร่วมกัน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ ลอเรล แอล ฟินเลย์ (Laura L. Finley, 2004) กล่าวถึง การสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษา ปรากฏมี 2 รูปแบบ คือ 1) การสอนแบบครอบงำใช้อำนาจโดยครูต่อศิษย์ (Dominator Model) ซึ่งปรากฏใช้มานาน ในปัจจุบันยังปรากฏให้เห็นทั่วไป เนื่องจากการไม่มีเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและวิธีการแบบครอบงำ และ 2) การสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน (Partnership Model) ช่วยคัด ช่วยทำ ช่วยกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในรายวิชา รวมถึงการมีส่วนร่วมในการให้คะแนน การประเมินผล และการให้เกรดด้วย การสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนจึงเป็นการสอนรูปแบบใหม่ เป็นสิ่งที่ท้าทายครูอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยมีความมั่นใจอย่างยิ่งว่า หากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสถาบันอุดมศึกษาไทยทุกแห่งได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี หรือการสอนสอดแทรกสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ จำนวนอย่างน้อยประมาณ 6 – 9 ชั่วโมง แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุก ๆ คนอย่างแพร่หลาย ได้ศึกษาเรียนรู้ความรู้ด้านสันติศึกษาและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี นักศึกษาในฐานะพลเมืองที่ดีของรัฐและพลเมืองที่ดีของโลกจะได้ช่วยกันเปิดพื้นที่สันติวิธี ในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สถานศึกษา สถานที่ทำงาน สังคม ประเทศ และโลก สามารถที่จะช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ด้วยแนวทางสันติวิธีทำให้สังคมเกิดสันติสุขขึ้นได้อีกช่องทางหนึ่ง

3. ข้อเสนอแนะ

หลังจากผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสันติศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินการอยู่และการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษา วิธีการสอนสันติศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันอุดมศึกษาไทย ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะที่คิดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยให้ประสบผลดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จากผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีสันติศึกษาและสันติวิธี มีจำนวนมาก ซึ่งแต่ละแนวคิดและทฤษฎีจะมีองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน เนื่องจากสันติศึกษาเป็นสหวิทยาการ

(Interdisciplinary Studies) ฉะนั้น การนำแนวคิดและทฤษฎีสันติศึกษาและสันติวิธีไปประยุกต์ใช้ในการสอนสันติศึกษาจึงต้องใช้วิธีการแบบบูรณาการ (Integration) ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละรายวิชา และหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ

3.1.2 จากผลการวิจัย พบว่า อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาบางท่านมีปัญหาการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้สอนในช่วงแรก ๆ ฉะนั้น ก่อนจะนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไปทดลองใช้ในชั้นเรียน อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาควรศึกษาคู่มือการใช้รูปแบบการสอน โดยการศึกษา หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีการสอน ขั้นตอนการสอน และการประเมินผล อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้สามารถนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปทดลองสอนในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล

3.1.3 จากผลการวิจัย พบว่า บางครั้งนักศึกษาไม่ค่อยสนใจฟังการบรรยายทางแนวคิดและทฤษฎีมากนัก ฉะนั้น อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาควรออกแบบวิธีการสอนสันติศึกษาให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรม ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้สันติศึกษาร่วมกับอาจารย์ผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียนมากขึ้น

3.1.4 จากผลการวิจัย พบว่า สภาพห้องเรียนที่คับแคบไม่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ทำให้เกิดสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ฉะนั้น ในการสอนสันติศึกษาตามรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยควรกำหนดให้มีการใช้ห้องเรียนที่มีขนาดที่เหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน และมีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนอย่างเหมาะสม

3.1.5 จากผลการวิจัย พบว่า การประเมินผลคุณลักษณะของผู้เรียนด้านสันติศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ความรู้ด้านสันติศึกษา เจตคติต่อวิชาสันติศึกษา ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง และความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา ในการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้สอนในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ อาจารย์ผู้สอนควรพิจารณาการประเมินผลคุณลักษณะของผู้เรียนด้านสันติศึกษาให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อรายวิชา และหลักสูตรของแต่ละสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ

3.1.6 จากผลการวิจัย พบว่า บางสถาบันอุดมศึกษามีปัญหาด้านการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา ทำให้การเปิดรายวิชาสันติศึกษายังไม่แพร่หลาย และไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง สถาบันอุดมศึกษาไทยจึงควรมีการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษาให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การส่งบุคลากรไปศึกษาต่อด้านสันติศึกษาให้สูงขึ้น การเข้าร่วมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับสันติศึกษาและสันติวิธี การ

เข้าร่วมฝึกทักษะการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีกับหน่วยงานสันติศึกษาต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.1.7 จากผลการวิจัย พบว่า กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษามีนโยบายด้านการสอนสันติศึกษาที่ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางแพร่หลาย การสอนสันติศึกษายังมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสถาบันอุดมศึกษาของไทย ฉะนั้น กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ควรมีนโยบายการสอนสันติศึกษาและกิจกรรมสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาเป็นนโยบายที่สำคัญเร่งด่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมไทยในปัจจุบัน โดยอาจจะเปิดสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป / หมวดวิชาเลือกเสรี การสอนสอดแทรกสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งหากจะให้นักศึกษามีความรู้สันติศึกษาและทักษะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ควรมีจำนวนอย่างน้อยประมาณ 6 – 9 ชั่วโมง และการจัดกิจกรรมทางวิชาการและกิจกรรมนักศึกษาด้านสันติศึกษาและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธีในสถาบันอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางแพร่หลาย

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการวิจัยโดยการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปทดลองใช้ในรายวิชาสันติศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างกว้างขวาง แพร่หลายมากขึ้น

3.2.2 ควรมีการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับลักษณะของรายวิชานั้น ๆ โดยตรง

3.2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยรวบรวมองค์ความรู้สันติศึกษา ทฤษฎีสันติภาพ ทฤษฎีสันติวิธี แนวคิดสันติวิธี และแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

3.2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยรวบรวมวิธีการสอน และสื่อการสอนรายวิชาสันติศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้านสันติศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และหมวดวิชาเลือกเสรี ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

3.2.5 ควรมีการศึกษาวิจัยบริบทต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ได้แก่ บริบททางสังคมและวัฒนธรรม บริบททางการศึกษา บริบททางการเมืองการปกครอง และบริบททางเศรษฐกิจ เพื่อให้ได้ข้อมูล และข้อเท็จจริงต่อการสอนสันติศึกษาได้อย่างถูกต้อง มีแหล่งข้อมูล และข้อเท็จจริงในบริบทต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบัน อันจะส่งผล

ให้การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีความท้าทาย และสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมตามบริบทต่าง ๆ อย่างแท้จริง

3.2.6 ควรมีการวิจัยรูปแบบการสอนสันติศึกษา แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เพื่อพัฒนาการสอนสันติศึกษาแบบมีส่วนร่วมของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา นักศึกษา วิทยากร และผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษา

3.2.7 ควรมีการวิจัย Benchmarking ศึกษาวิธีการปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศ (Best Practice) ของสถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาที่ดี/เป็นเลิศ เพื่อความยั่งยืนในการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาปรับปรุงการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยแบบก้าวกระโดด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกภรณ์ ชูเชิด และสกรรจ์ พรหมศิริ.(ม.ป.ป.). **การถอดบทเรียน วิธีวิทยาเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้สำหรับนักปฏิบัติภาคประชาสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

กมลมาศ อุเทนสุต. (2548). "การพัฒนาระบบบริการแผนกผู้ป่วยนอกเพื่อความพึงพอใจของผู้รับบริการในโรงพยาบาลค่ายกฤษณ์ สีวะรา จังหวัดสกลนคร**".** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

กระทรวงศึกษาธิการ**.** (2542)**. ขันติธรรมประตูสู่สันติภาพ คู่มือการเรียนการสอนเพื่อสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2542)**. แนวทางจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2).** กรุงทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2537). **การคิดเป็นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา .

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). **รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553 .** กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กองบัญชาการตำรวจนครบาล. (2555). **สถิติการทำร้ายร่างกายในสถานศึกษา พ.ศ. 2555**. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. (2556). "บทสัมภาษณ์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ รางวัลศรีบูรพาแด่สันติภาพ".สัมภาษณ์โดย ปริญญา ชาวสุมน. วันที่ 25 มีนาคม 2555. เข้าถึงเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556 เข้าถึงได้จาก http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/life-style/read- write/20120325/443556/%9E.html.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2556). เอกสารการตอบคำถามการสัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 9 พฤศจิกายน.

เกล็น ดี เพจ.(2552). **รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า.** แปลโดย ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อความปรองดองแห่งชาติ (คอป.). (2555). **รายงานฉบับสมบูรณ์ คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อความปรองดองแห่งชาติ พ.ศ. 2555 .** คอป.

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2555). **เอกสารคำอธิบายรายวิชาสันติศึกษา.** คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมศึกษาไทย. (2554). **รายงานประจำปี 2553 คณะอนุกรรมการดำเนินกิจกรรมการสร้างรายวิชาและการจัดการเรียนการสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมศึกษาไทย.** สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

โคทม อารียา. (2546). เอกสาร 30 ปี 14 ตุลา **จดหมายข่าวประชาชน ฉบับ 1 ตุลาคม 2546.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิ 14 ตุลาคม 2546.

เจมส์ โค และคณะ. (2545). **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท.** แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. นนทบุรี : สำนักพระปกเกล้า.

จรรจา สุวรรณทัต. (2530). **การจัดการศึกษาไทย .** กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. (2556). “ทบทวนวรรณกรรมปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (nonviolent action) ในโลกตะวันตก : กระแสหลักการ ปฏิบัติการ และทฤษฎี.” ใน**งานวิจัยเรื่อง สันติวิธีและความรุนแรงในสังคมไทย : ความรู้ ความลับ และความทรงจำ**. กรุงเทพฯ : กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

จิตราภรณ์ สมยานนทนากุล. (2547). **รายงานวิจัยเรื่องการใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง : ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ระหว่าง พ.ศ.2541 - 2546 ”** ภาควิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จิรศักดิ์ ชำนาญเวช. (2550). “แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี : กรณีศึกษาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในชุมชนชนบท.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จิราพร วีระพงส์. (2548). "ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการการให้บริการของกรุงเทพมหานคร เขตราษฎร์บูรณะ." ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). ประชุมใหญ่สันติศึกษาระดับอุดมศึกษา "สันติศึกษากับความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยต่อสังคม." **วารสารจุฬาสัมพันธ์** 17, 2 พฤษภาคม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2555). **เอกสารประมวลรายวิชามนุษยกับสันติภาพ.** ศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2555). "อ่าน" สันติวิธีในสังคมไทย : แผนที่นำเที่ยวสำหรับผู้มาใหม่." เสนอในเวทีวิชาการของงานมหกรรมสันติวิธี ครั้งที่ 2 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) วันที่ 2 -3 พฤศจิกายน 2550 เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://chaisuk.files.wordpress.com/2008/09/peace-studies.pd.

_____. (2556). บทบรรณาธิการ : สันติศึกษาคืออะไร? บทบรรณาธิการสำหรับหนังสือรวมบทความจำนวน 15 ชิ้น วันที่ 4 เมษายน 2551 เสนอในเวทีวิชาการของงานมหกรรมสันติวิธีครั้งที่ 2 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) วันที่ 2 - 3 พฤศจิกายน 2550. เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://chaisuk.files.wordpress.com/2008/09/peace-studies.pdf

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2529). "ความรุนแรงกับมายาแห่งเอกลักษณ์" ใน**สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง.** วลัย อารุณี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2533). **ท้าทายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง,** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. (2539). **สันติฤษฎี /วิถีวัฒนธรรม,** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. (2541). "**ทฤษฎี**สันติภาพ: พิจารณาจากบทเรียนของทฤษฎีสงคราม."ใน **สันติทฤษฎี /วิถีวัฒนธรรม,** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

_____. (2543). " **คำสั่ง** 66/43 ? : รัฐ, ปัญหาวัฒนธรรมของรัฐ กับการจัดการในศตวรรษใหม่" ใน**รัฐศาสตร์สาร.** (21 : 3).

_____. (2546). **อาวุธมีชีวิต.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.

_____. (2555). "อัตลักษณ์และความรุนแรงในภูมิภาคอาเซียน." **ในงานประชุมวิชาการทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 10** ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร วันที่ 30 มีนาคม 2555.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2550). **การจัดการความขัดแย้งในองค์กร.** กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ท ครีเอชั่น.

ไชยันต์ รัชชกูล. (2533). “ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา.” ใน**เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษาหน่วยที่ 1 -7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไชยันต์ รัชชกูล. (2537). “ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา.” ใน**เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา**หน่วย**ที่ 1 -7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ดลมนรรจน์ บากา และแวอูเซ็ง มะแดเฮาะ. (2536). **อิสลามศึกษาเบื้องต้น.** ปัตตานี : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

แดเนียล กานา. (2549). **กลยุทธ์หยุดความขัดแย้ง.** แปลโดย จรรยา พุคยาภรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แมคกรอ –ฮิล, 2549.

ติช นัท ฮันห์. (2553). **ศิลปะแห่งอำนาจ The Art oF Power** . แปลโดย จิตร์ ตัณฑเสถียรและสังฆะหมู่บ้านพลัมแห่งประเทศไทย . กรุงเทพฯ : ฟรีมายด์.

ทบวงมหาวิทยาลัย. (2530). **ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ เอกสารประกอบคำบรรยายโครงการปาฐกถาสัญจร กิจกรรมร่วมฉลองปีสากลแห่งสันติภาพขององค์การสหประชาชาติ 1986.** กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.

ทวีศักดิ์ สุวคนธ์. (2549). **คัมภีร์ผู้นำ วิถีสู่...สันติ The Paths to Peace**. กรุงเทพฯ : ยูเรก้า จำกัด.

ทัศนีย์ จันอินทร์. (2550). “วิวัฒนาการของมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทัศนีย์ ทองไชย. (2557). “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการจัดการความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เทียนฉาย กีระนันท์. (2530). **อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคม ในสันติศึกษากับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง.** วลี อรุณี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิศนา แขมมณี. (2548). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

_____. (2555). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทิศนา แขมมณี. (2556). **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธัญญรัตน์ ทิวถนอม. (2550). "การลงโทษประหารชีวิต : อำนาจ ความรุนแรง และรัฐไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธีรยุทธ บุญมี. (2547). **Road Map ประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สายธาร.

นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข. (2549). **รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ปี พ.ศ. 2549.** นนทบุรี : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2553). **รายงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในสถานศึกษา ปี พ.ศ. 2553.** นนทบุรี : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2553). **รายงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการบริหารชั้นเรียนระหว่างปี 2522 – 2545.** กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

นรินทร์ สังข์รักษา และคณะ. (2556). **ประเมินผลและถอดบทเรียนโครงการพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการสร้างระบบพี่เลี้ยง.** เพชรบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). **"**การศึกษาไทยในอนาคต." ใน**หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ**, วันที่ 4 เมษายน.

บัญชา จันมาค้อ. (2548). "การพัฒนารูปแบบการสอนสอดแทรกความรู้ด้านจริยธรรมในวิชากระบวนการการทำงาน (พอ 011) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์. (2550). "การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบ็นเน็ท มาร์ตินลูเธอร์ คิง จูเนียร์. (2548). **แนวคิดทฤษฎีสันติภาพ.** แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

เบอร์นาร์ด เมเยอร์. (2553). **พลวัตการจัดการความขัดแย้ง.** แปลโดย บรรพต ต้นธีรวงศ์. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม. (2557). การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ระหว่างปี 2556 – 2557.

แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม. (2557). การสังเกตแบบมีส่วนร่วมการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ระหว่างปี 2556 – 2557.

แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก. (2557). การสัมภาษณ์เชิงลึกการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ระหว่างปี 2556 – 2557.

แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้. (2557). ประสบการณ์การเรียนรู้การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ระหว่างปี 2556 – 2557.

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ. (2557). สัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 12 กุมภาพันธ์.

ประชุมสุข อาชวอำรุง. (2529). “ทฤษฎีสันติศึกษาและความเคลื่อนไหว.” ใน**วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ ทบวงมหาวิทยาลัย.** 2, 3/2529**.**

ประชุมสุข อาชวอำรุง. (2530). “การเตรียมชีวิตเพื่อสันติสุข : ทฤษฎีและปฏิบัติ.” **เอกสารประกอบการบรรยายโครงการปาฐกถาสัญจรกิจกรรมร่วมฉลองปีสากลแห่งสันติภาพขององค์การสหประชาชาติ 1986.** ทบวงมหาวิทยาลัย.

ประชุม โพธิกุล. (2551). **รายงานการวิจัยเรื่องการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตภูมิภาคตะวันตก.สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดตาก**.

ประชาไทออนไลน์. (2556). วิจัย กอส.ระบุชัด รัฐไม่เข้าใจใช้สันติวิธีดับไฟใต้ เข้าถึงเมื่อ 2 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://prachatai.com/node/8046/talk

_____. (2555). แนวคิดการก่อตั้งเครือข่ายอุดมศึกษาเพื่อสันติศึกษาและบทบาทในการเสริมสร้างสันติภาพ 7 กุมภาพันธ์ 2554 เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2555. เข้าถึงได้จาก http://prachatai.com/node/33007

ประภาวัลย์ แพร่วานิชย์. (2543). “การพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้แผนผังทางปัญญาเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาพยาบาล.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประภาศ ปานเจี้ยง. (2557). สัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 13 กุมภาพันธ์.

ประยูร ธัมมจิตโต. (2532). **พุทธวิธีสร้างสันติภาพ.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ.

ประเวศ วะสี. (2545). **สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

ปาริชาด สุวรรณบุบผา. (2548). **สานเสวนา (Dialogue).** กรุงเทพฯ : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

พระไพศาล วิลาโล. (2530). "สันติภาพโดยสันติ." ใน**สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ.** กาญจนา แก้วเทพ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2550). **เอกสารประกอบการบรรยายในการประชุมปฏิบัติการเรื่อง "รัฐธรรมนูญกับการระงับความขัดแย้งในสังคมไทย."** สภาความมั่งคงแห่งชาติและสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2550.

_____. (2550). **สร้างสันติภาพด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง** พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหานครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. (2548). "สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกปัจจุบัน." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร). (2547). "พุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์ กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2554). **พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องดื่มจัดการความขัดแย้ง.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่.

_____. (2557). บันทึกการให้คำปรึกษาการพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 24 มิถุนายน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต). (2538). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2542). **การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อสร้างผลผลิต.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2551). **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์ .** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมวิสุทธิกวี. (2552). **กฎแห่งกาม** . กรุงเทพ ฯ : ทิพยจักร .

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2532). **พุทธวิธีสร้างสันติภาพ.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2530). "ความขัดแย้งในจิตมนุษย์" **ในสันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง,** วลัย อรุณี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ . (2534). **การศึกษาและสันติภาพ .ชุดรวมบทความ เล่มที่ 6 มนุษย์กับสันติภาพ.** ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ . (2553). **กลยุทธ์การสอนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์. (2533). **สร้างสันติด้วยมือเรา : คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง**. กรุงเทพฯ : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2551). **การจัดการความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติศึกษา.** กรุงเทพฯ : สามลดา.

พุทธทาส ภิกขุ . (2531). **สันติภาพของโลก.** สุราษฎร์ธานี : ธรรมทานมูลนิธิ.

_____. (2549). **สันติภาพ โครงการหนังสือ 100 ปี พุทธทาส.** กรุงเทพฯ : มิตรสัมพันธ์.

มารค ตามไท. (2547). ปัจจัยและเงื่อนไขแห่งควาเมสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย. เอกสารการบรรยาย ณ ห้องประชาธิปก สถาบันพระปกเกล้า 11 มีนาคม 2547**.** นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

_____. (2551). **เอกสารการประชุมทางวิชาการ เรื่อง แนวคิดสันติศึกษาในอนาคต.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มติชน. (2557). "ปัญญาชนกับ ยกเข่ง มองผ่านแถลงการณ์." ใน**หนังสือพิมพ์มติชน**. 36, 13026 ฉบับรายวัน วันเสาร์ที่ 9 พฤศจิกายน.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2556). **คำอธิบายรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและหมวดวิชาเลือกเสรี.** สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มหาวิทยาลัยทักษิณ. (2555). **หลักสูตรคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.** มหาวิทยาลัยทักษิณ.

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี. (2556). **คู่มือการศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี พ.ศ. 2556.** มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2556). **เอกสารรายวิชาหมวดวิชาเลือกเสรี พ.ศ. 2556**. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. (2556). **คำอธิบายรายวิชาสาขาวิชาศึกษาทั่วไป.** สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. (2556). **เอกสารรายวิชาศึกษาทั่วไป.** คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2556). **คำอธิบายรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป.** สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช . (2532). **สันติศึกษา.** เอกสารชุดการสอนสาขาวิชาศิลปศาสตร์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

มหาวิทยาลัยสยาม. (2555). **เอกสารประมวลรายวิชาสันติภาพศึกษา.** สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยสยาม.

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. (2557). **หลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป พ.ศ. 2557**. คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

โยฮัน กัลตุง. (2538). **พุทธสันติวิธี ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง.** แปลโดย สมชัย เย็นสบาย สุวรรณา สถาอานันท์ และสายพิณ ศุพุทธมงคล. กรุงเทพฯ : ปาจารยสาร.

ยีน ชาร์ป. (2529). **อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง.** แปลโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และคมสันต์ หุตะแพทย์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุคส์พับลิเคชันส์.

รอฮีม ปรามาส. (2547). **สงครามอนาคตและนวัตกรรมทางการทหาร.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ริชาร์ค เอล เกจ. (2540). **สู่สันติบทสนทนาระหว่าง โยฮัน กาลตุง และไดซากุ อิเคดะ.** แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์.กรุงเทพ ฯ : เคล็ดไทย.

ล้วน สายยศ. (2542). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 5. ภาควิชาการวัดผลและวิจัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

ลิวอิส เอ.โคเซอร์. (2547). **นักปราชญ์ระดับโลก /ลิวอิส เอ.โคเซอร์.** แปลโดย กาญจพรรษ (อังกาบ) กอศรีพร. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์ มูลนิธิวิถีทรรศน์.

เลนสกี้ และ เกอร์ ฮาร์ค เอมมานูเอล. (2526). **มนุษย์กับสังคม : ความรู้เบื้องต้นตามแนวสังคมวิทยามหภาค.** แปลโดย ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วลัย พานิช . (2542). **รายงานการวิจัยกรณีศึกษา : การเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา.** คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2553). **รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด.** ครั้งที่ 5. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2542)**. กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง.** ขอนแก่น : สถาบันสันติศึกษา.

_____ **.** (2545). **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท.** นนทบุรี : ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

_____ **.** (2547). **คู่มือเกี่ยวกับความขัดแย้ง : หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.** นนทบุรี : ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

_____ **.** (2555). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เหมาะสม (ADRP).** แปลและเรียบเรียงจาก ฉบับภาษาอังกฤษ โดยกระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประเทศฟิลิปปินส์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

วิชัย ตันศิริ. (2529). "แนวทางไปสู่สันติภาพและสันติศึกษา" ใน**สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____ . (2530). "แนวทางไปสู่สันติภาพและสันติศึกษา" ใน**สันติศึกษากับการแก้ปัญหาขัดแย้ง.** กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิมลรัตน์ วันเพ็ญ. (2557) บทสัมภาษณ์กรณีการฆ่ายกครัวของวัยรุ่นไทย ใน**หนังสือพิมพ์เดลินิวส์รายวัน** 23,551. วันอาทิตย์ที่ 6 เมษายน.

วิลเลียม ยูรี. (2547). **กลยุทธ์การสมานไมตรี เพื่อบรรลุสันติร่วมกัน ที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่ทำงานและทุกแห่งทั่วโลก.** แปลโดย เบญจรัตน์ แซ่ฉั่ว. กรุงเทพฯ : สวนเงินมีมา.

ศุภวัลย์ พลายน้อย. (2549). **บทเรียนของการถอดบทเรียนในการจัดการความรู้ภาคประชาสังคม.** กรุงเทพ : พี เอ ลิฟวิ่ง.

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. (2555) เสวนาทางวิชาการ ห้องเรียนคนธรรมดา ครั้งที่ 1 วิชา "ความรุนแรง 101" วันที่ 9 กันยายน 2555 ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เข้าถึงเมื่อ 9 ธันวาคม 2555. เข้าถึงได้จาก http://www.oknation.net/blog/print.php?id=314172

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. (2556). คำอธิบายรายวิชาการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งโดยสันติวิธี. เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.peace.mahidol.ac.th/th/index.php?option=com_content&task=view&id=878& =184

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. (2556). คำอธิบายรายวิชาสังคม สงคราม สันติ. เข้าถึงที่เมื่อ 6 มีนาคม 2556 เข้าถึงได้จาก http://www.peace.mahidol.ac.th/th/index.php?option=com_content&task=view&id=878& =184

ศูนย์ศึกษาทั่วไป. (2556). **คำอธิบายรายวิชาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป.** ศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์สันติวิธี. (2550). **หลักสูตรการอบรมของศูนย์สันติวิธี กระทรวงสาธารณสุข.** นนทบุรี : ศูนย์สันติวิธี กระทรวงสาธารณสุข.

ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล. (2533). **รายงานผลการวิจัยเรื่อง การสอนด้วยวิธีทางปรากฏการณ์วิทยา :** กรณีศึกษารายวิชาสันติศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ. (2549). "สันติภาพกับการศึกษา." **ในวารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ** 6, 1 (มกราคม – ธันวาคม 2549) : 133 – 137.

สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2551). **ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.** มหาสารคาม : ประสานการพิมพ์.

สมพงษ์ จิตระดับ. (2555). **การสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนไทย.** เอกสารประกอบคำบรรยายการสร้างภูมิคุ้มกันสำหรับเด็กและเยาวชน.มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2540). **"สิ่งเร้าและแรงจูงใจ"** เอกสารประกอบการสอนชุดจิตวิทยาทั่วไป หน่วยที่ 1-7 นนทบุรี : สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์.(2556). **เอกสารคำอธิบายรายวิชาการจัดการความขัดแย้งชีวิตประจำวัน** หมวดวิชาศึกษาทั่วไป สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์.

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). **รายงานวิจัย "การสร้างความปรองดองแห่งชาติ".** เสนอต่อคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติสภาผู้แทนราษฎร สถาบันพระปกเกล้า มีนาคม 2555.

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา. (2556). ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของสถาบันฯที่มีความสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยมหิดลใน**จุลสารสานสันติ มหาวิทยาลัยมหิดล.**3, 4 (ม.ค. – ธ.ค. 56.) : 2 -3.

สถาบันสันติศึกษา. (2556). เอกสารสรุปการสัมมนาวิชาการเรื่อง " สถาบันการศึกษากับการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ" วันที่ 15 กรกฎาคม 2556 ณ ห้องประชุมอธิการบดี สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2556.

สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2556). สัมภาษณ์การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย. สถาบันศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ. 5 กันยายน.

สุชิน การสมวรรณ์. (2548). "การพัฒนาหลักสูตรการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพของกองทัพไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุนีย์ สุขเจริญ. (2533). "ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยตามทัศนะของนักวิชาการ." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาพื้นฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2531). **การจัดกระบวนการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2551). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ว่องวานิช. (2546). **การประเมินการเรียนรู้แนวใหม่.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวิมล ติรกานันท์. (2550). **การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). **การรุกและการปะทะกันทางวัฒนธรรมในสันติศึกษากับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง.** วลี อรุณี บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2533). **สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย.** กรุงเทพ : กระทรวงศึกษาธิการ.

สุรเชษฐ พลวณิช. (2551). **ความขัดแย้งกับการจัดการความขัดแย้ง.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรชาติ บำรุงสุข. "สงครามข้ามรัฐ – สงครามในรัฐ จากสถานการณ์โลกถึงภาคใต้" ใน**มติชนรายสัปดาห์.** 1249 : 33.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ . (2522). "พระพุทธศาสนากับอหิงสาธรรม" **ในปฏิบัติการแห่งความรัก ยุคสมัยแห่งความรุนแรง.**วีระ สมบูรณ์ และไพศาล วงศ์วรวิสุทธิ์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

_____. (2545). "ทางเลือกอุดมศึกษาเพื่อความเป็นไทในพระพุทธศาสนา." คำบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน จังหวัดเชียงใหม่, 20 กรกฎาคม 2545.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.). (2554). **บทเรียนจากการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมืองในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2553 : รายงานโครงการยุทธศาสตร์สันติวิธีสำหรับสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551). **กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2** (พ.ศ.2551 – 2565). กรุงเทพ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2552). **กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552** . กรุงเทพ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2547). **รายงานติดตามผลความรุนแรงในเด็กและเยาวชน** สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2550). รายงาน**ติดตามผลเด็กและเยาวชน ปี 2547**. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2550). **รายงานสถานการณ์ความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ปี 2550** . สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2546). **นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่187/2546.** สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2548). **หนังสือของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0504/18022**. สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักสภาความมั่นคงแห่งชาติ. (2556). การเจรจาสันติภาพชายแดนภาคใต้. เข้าถึงเมื่อ 9 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.nsc.go.th/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2556). พันธกิจของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า. เข้าถึงเมื่อ 6 มีนาคม 2556. เข้าถึงได้จาก http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=34

เสมสิกขาลัย. (2550). **โครงการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะสันติวิธี.** กรุงเทพฯ : เสมสิกขาลัย.

_____. (2550). **โครงการฝึกอบรมนักประสานสันติ.** กรุงเทพฯ : เสมสิกขาลัย.

เสฐียร พันธรังษี. (2542). **ศาสนาเปรียบเทียบ.** พิมพ์ครั้งที่ 8 . กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

เสริมศักดิ์ บุตรทอง. (2547). “การจัดการเรียนรู้ของครูสังคมศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพสำหรับผู้เรียนช่วงชั้นที่ 4 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 และเขต 2. ” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิทธิพงศ์ สิทธิขจร. (2535)**. การบริหารความขัดแย้ง.** กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2554). "การจัดการเรียนรู้สันติศึกษา" ใน**ประมวลสาระชุดวิชาศึกษาศาสตร์ หน่วยที่ 11 – 15 โลกาภิวัตน์ศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อมรา รอดดารา. (2554). "การจัดการเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม (1)" ใน**ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สังคมศึกษา หน่วยที่ 6** บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2549). "ตะลึงเด็กไทยกว่า 10% อยู่ในวัฏจักร ตบ-ตี-เตะ-ตื๊บ." ใน **หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับรายวัน** วันที่ 28 มิถุนายน.

อมรวิชช์ นาครทรรพ และจิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2549). **สันติวัฒนธรรม สันติในตน : แนวคิดและแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้เรื่องสันติภาพ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2553). **สันติวัฒนธรรม สันติในตน : แนวคิดและแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้เรื่องสันติภาพ. เอกสารลำดับที่ 9 สถาบันรามจิตติ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อริยา โหราษฎร์. (ม.ป.ป). **ศิลปะ ความรัก และสันติวิธี.** สุรินทร์ : ศูนย์ศึกษาศิลปะธรรมชาติเด็กรักป่า.

อรศรี งามวิทยพงศ์. (2549). **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชน ถึงยุคพัฒนาความทันสมัย.** กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

อารีย์ ปรีดีกุล. (2544). "การศึกษารูปแบบการสอนภาษาอังกฤษที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์สำหรับนักศึกษาในสถาบันราชภัฏ : กรณีศึกษาสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม." วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.

เอกชัย จุละจาริตต์. (2552). **หยุดทำร้ายประเทศไทย และแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางคุณธรรมด้วยการคิดดี ทำดี .** กรุงเทพฯ : สามลดา.

เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช. (2555). "ทฤษฎีสันติภาพ." **เอกสารประกอบการสอนวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี.** ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

Andrew, Mark. (1985). **Peace research in the 1980s .canberra : the strategic and defence studies centre, the research school of pacific studies ,** The Australian National University. p.70.

Arends, J.W. (1997). Cooperative learning Making "Groupwork". In **New Directions for Teaching and Learning.** San Francisco ; Jossey – Bass Publishers.

Anthony, Storr. (1968). **Human agenda**. New York:Athenemum.

Best, J.W. (1981). **Research in education**. New Jersey : Prentice Hall.

Bloom, B.S. (1956). **Taxonomy of educational objectives**. Handbook II : Affective domain. New York : Mckay.

Coleman , Petert. (2000). **Power and conflict in the handbook conflict resolution : theory and practice.** Morton Dentsch and Peter T.Coleman (Editors) San Francisco : Jossey Bass Publishers.

Daniela Nascimento. (2006). "Mending the wrongs : the importance of human rights in post conflict peace - building." Ph.D. thesis University of Coimbra. Portugal.

Dahrendorf, Ralf . (1959). **Class and class conflict in Industrial society** . California Standford University Press.

Denzin, N. (1978). **Sociological methods**. New York : McGraw - Hill.

Dudouet , Veronique. (2004). "Peacemaking and nonviolent resistance : a study of the complementarity between conflict resolution processes and nonviolent intervation with special reference to the case of Israel / Palestine." Ph.D. thesis. Bradford University.

Finley, L.L. (2004). **Are future teachers prepared to teach about and for peace?** Paper presented at the Shepherd Symposium for Social Justice, Laramie, WY.

Friedenberg, Lisa. (1995). **Psychological testing design, analysis, and use**. The University of North Carolina at Asheville : Allyn and Bacon.

Galtung, Johan **.** (1969). Violece Peace and Peace Research. In **Journal of Peace Research .**Vol. 3 III, p.170 - 171.

_____ . (1969). Violece Peace and Peace Research. In **Journal of Peace Research .**Vol. 6 VI

_____ . (1975). **Peace : research ,education action : essays in peace research**.Copenhagen Christian Ejlers.

_____ . (1996). **Peace by peaceful means: peace and conflict, development and civilization.** Oslo, International Peace Research Institute.

Gibbons,Helga I. (2004). "Educating for peace impact assessment : a role for personal construct theory ? : a critical study of personal construct theory's contribution to the assessment of peaceable value transfer generated by participation in eduating for peace initiative." Ph.D. thesis. Bradford University.

Gal – Ed, Hagitte. (2001). "The making of art the knowledge of peace a grounded theory study of video ARTiculation as a learning tool in a dialogic program of peace education." Doctoral Dissertation New York University.

Gandhi, M.K. (1960). **My non – violence**.Ahmedabad : Navajivan.

Gordon, R.M. (2002). Faking PTSD from a Motor Vehicle Accident on the MMPI-2. **American Journal of Forensic Psychology.** Volume 20, Issue 2.

Harrow, A. (1972). **A taxonomy of the psychomotor domain : A guide for behavioral objectives**. New York : Longman.

Herbert Marcuse.(1968). **Reason and revolution**. New York : Humanities Press.

Huntington ,Samuel.Foreign Affairs Summer ,1993. Accessed March 6, 2013. Available from http://www.zmag.org/terrorframe.htm 221144 release date CPMPWBContents P.MemberP

Huyse, Luc. (1985). Transitional Justice. In **Democracy and deep – rooted conflict** : Options for Negotiators.eds. Peter Harris and Ben Reilly. Sweden,Lujblijana.

Joyce and Weil , M & Showers , B. (1996). **Models of Teaching** .Boston : Ally and Bacon.

Joyce, Bruce Weil, Marsha and Showers, Beverly. (1992). **Model of Teaching.** 4th ed. Massachusetts : Allyn and Bacon.

_____ . (1996). **Model of Teaching.** 5th ed. Massachusetts : Allyn and Bacon.

Joyce Bruce, Weil Marsha and Calhoun Emily. (2009). **Models of Teaching.** 8th ed. United States of America.

Kant, I. (2003). **Perpetual peace, reprinted version.** [Original collection 1724 - 1804], Indianapolis, Heckett Publishing.

Kenneth W. (1974). Thomas and Ralph H.Kilmann ,**Thomas – Kilmann Conflict Model Instrument .** New York :Xicom.

Khloudneva, Janna. (2002). Promotion of a culture of peace through nonformal education. Master'sThesis University of Southern California.

Kottick, Jennifer Anne. (2003). Inquiry in to the issue of democracy and peace education in kindergarten Program. Master'sThesis University of Torouto.

Lorenz , Konrad. (1969). **On aggression.** New York : Bantam.

MacDonald, Lawrence Gerard. (2003). "Traditional approaches to citizenship education, globalization towards a peace education framework." Doctoral dissertation Dalhousie University.

Martinez Guzman,V. (2001). **Filosofia para hacer las paces**. Bacelona : Icaria editorial.

Martinez Guzman,V. (2001). **Podemos hacer las paces: reflexiones eticas tras El 11-S Y El 11-M.** Bilbao,Editorial Desclée de Brouwer.

_____. (2005). **"Filosofía e investigación para la paz",** Tiempo de Paz No.78 Otoño 77-90.

Mary Rohrberger, Samuel H, Woods, Jr.Bernard F. Dukore. (1968). **An Introduction to Literature.** New York.

Moslow. A. (1943). **A theory of human motivation Psychological Review 50.** N.Y. McGraw – Hill, p 3.

Mills, C.Wright , (1968). **The power elite**. New York : Oxford University Press.

_____ . (1956). **The power elite**. New York : Oxford University Press.

Mongtague ,Ashley . (1968). **Man and aggression.** New York : Oxford University Press.

Moor, Christopher. (1996). **The mediation process : practical strategic for resolving conflict.** Z nd ed. San Francisco.CA : Jossey – Bass Publishers, p 60 - 61.

Nelson and Quick. (2001). **Understandind organizational behavior.** Thomson Higher Education Manson. USA.

Norman k. Denzin. (1978). **Strategies of qualitative**.University of lllinois.USA.p 293-304.

Pindavanija, E.(2007). "Philosophical reconstruction of peace concepts." DoctorateDissertation on Thai Social Transformation under the Influence of Capitalism, Castellonde la Plana.Universitat Jaume I.

Pasqual, W. A. (2003). Maneesha sampath. speaking to the heart education for peace in Sri Lanka. Master 's Thesis University of Notredarm.

Paul Routledge. (1993). **Terrain of resistance : nonviolent social movements and the contestation of place in India** . Westport.Conn : Praeger.

Reymod W.Mack , John Pease. (1973). **Sociology and social life**. New York : D Van Nostrand Company, p 68.

Ralf dahrendorf. (1959). **Class and class conflict in industrial society**. California:Standford University Press.

Robert M. Krauss, Ezequiel Morsella. "Communication and Conflict", in **The Handbook Conflict Resolution : Theory and Practice**. p.131- 143.

Roderic Corney. (1973). **The Human agenda** .New York : Bantam.

Roland Bleiker, (2000). **Popular dissent ,human agency and global politics.** Cambridge University Press.

Selin ,M.Turkes and Antonio Marco Bernardino da Silva Rosa.(2006). **The role of identity in the dynamics of new form of violent conflict.** Thesis.University of Deusto Bilbao.

Stephen P. Robbins. (1998). **Organization behavior**. 8 th ed .New York,NY : Prentice Hall.

Sola I Martin ,Andreu. (2004). The united nations mission for the referendum in Wester n Sahara : a case study Of MINURSO , including a re-evaluation of the relationship between peacekeeping and conflict resolution. Ph.D. thesis. Bradford University.

Stellan Vinthagen. (2006). **"Power as subordination and resistance as disobedience : nonviolent movements and the management of power."**Asia Journal of Social Science 34 (1), p1 - 26.

Storr,Anthony. (1968). **Human aggression** . New York : Athenemum.

Throesten Sellin. (1938). **Cuture conflict and crime.** NewYork : Social Science Research Council, p.41.

Thomas, K.W.,and Kilmann, R.H. (1974). **Thomas – Kilmann Conflict Model Instrument** . New York : Xicom.

Torrance, E.P. (1962). **Guiding creative talent**. Englewood Cliffs, NJ. : Prentice - Hall.

Vroom, W.H. (1964). **Working and Motivation.** New York : John Wiley and Sons, Inc, p.99.

Wolman, Thomus E. (1973). **Education and Organizational Leadership in Elementary School**. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, p. 384.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ตารางที่ 26 แสดงรายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบและประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	**สังกัด**
1. ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผศ.ดร.ทัศพร เกตุถนอม	สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
3. ดร.กานต์ บุญศิริ	วิทยาลัยสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
4. ดร.คชกช การพินิจ	ผู้อำนวยการหลักสูตรการศึกษาและฝึกอบรม บริษัทเอเชีย เอ็ดดูเคชั่น ดีเวลล็อปเมนท์ จำกัด
5. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย	คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	**สังกัด**
1. พระไพศาล วิสาโล	วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ
2 ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์	สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ
3. ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง	คณะศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
4. ผศ.ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
5. รศ. ดร.ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล	ศูนย์ศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก

ตารางที่ 27 แสดงรายนามผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก	สังกัด
1. อาจารย์กรรณิกา อุสสาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
2. ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล	มหาวิทยาลัยมหิดล
3. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
4. ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. ศ.ดร.สุริชัย หวันแก้ว	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
6. รศ.ดร.สุกัญญา เอมอิ่มธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. รศ. ดร. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส	มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. พระไพศาล วิสาโล	วัดป่าสุคะโต ชัยภูมิ
9. ผศ.ดร. ปาริชาด สุวรรณบุบผา	มหาวิทยาลัยมหิดล
10. ผศ. ดร. ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
11. ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	นักวิชาการอิสระ
12. รศ. ดร.โคทม อารียา	มหาวิทยาลัยมหิดล
13. พลเอก เอกชัย ศรีวิลาศ	สถาบันพระปกเกล้า
14. อาจารย์ฐิติ ลาภอนันต์	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
15. ผศ.ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
16.ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช	มหาวิทยาลัยมหิดล
17. อาจารย์สุเมษย์ หนกหลัง	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
18. อาจารย์อธิป ปทุมวรรณ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
19. ผศ.ดร.วีระพันธ์ รังสีวิจิตรประภา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20.อาจารย์ธวัชชัย ป้องศรี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
21. ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์	มหาวิทยาลัยพายัพ
22.อาจารย์พิกุล อิทธิหิรัญวงศ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
23. ดร.เลิศชาย ศิริชัย	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
24. ดร.สุจริรา หาผล และอาจารย์ปฏิญญา ธรรมเมือง	มหาวิทยาลัยเนชั่น
25. รศ.นฤมล ธีรวัฒน์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
26. ดร. ประภาศ ปานเจี้ยง	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
27. รศ. ดร.ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
28. ผศ.ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี	มหาวิทยาลัยพายัพ

ตารางที่ 28 แสดงรายนามนักศึกษารายวิชาสันติศึกษาผู้ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา นักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 8 คน และนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 8 คน ประจำภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556

ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก	คณะ	สถาบัน
1.นางสาวธนพร รัตนสมบูรณ์	วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
2.นางสาวชลาลัย ดลจำรัส	วิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
3.นายจาตุรงค์ แจ่มแป้น	วิทยาการจัดการ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
4.นางสาวฐาปนี ชินอักษร	วิทยาการจัดการ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
5.นางสาววลิสรณัฐฎ์ กัลปิยะภัณฑ์	วิทยาการจัดการ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
6.นายชวัลวิทย์ สุวรรณนิติกุล	วิทยาการจัดการ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
7.นายธนพัฒน์ รัตนชาญชัย	บริหารธุรกิจ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
8. นางสาวรุจิรา ค้ามี	บริหารธุรกิจ	สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
9 -16 ไม่ประสงค์ให้ระบุนาม	วิศวกรรมศาสตร์และพยาบาลศาสตร์	มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 29 แสดงรายนามผู้ให้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมการสังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน รายวิชาสันติศึกษาและการสัมภาษณ์เชิงลึกก่อนการทดลองใช้ในชั้นเรียน

รายนาม	รายวิชา	สังกัด
1. ดร.เอกพันธ์ ปิณฑวณิช	รายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแยงโดยสันติวิธี	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล	รายวิชาสังคม สงครามและสันติ	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
3. ดร.ประสิทธิ์ ฤกษ์พิศุทธิ์	รายวิชาสันติภาพกับความสมานฉันท์	สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยพายัพ
4. อาจารย์ชลัท ประเทืองรัตนา (สังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน)	รายวิชามนุษย์กับสันติภาพ	สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย	รายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน	หมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ภาคผนวก ง

รายนามกลุ่มตัวอย่างอาจารย์และนักศึกษารายวิชาสันติศึกษา

ตารางที่ 30 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างอาจารย์รายวิชาสันติศึกษา

กลุ่มตัวอย่าง	รายนาม
1. รายนามกลุ่มตัวอย่างอาจารย์สันติศึกษา	
1.1 อาจารย์ประจำรายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 4 คน	1. ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช 2. ดร.ประทับจิต นีละไพจิตร 3. อาจารย์งามศุกร์ รัตนเสถียร 4. อาจารย์วชิรวิทย์ สร้อยสูงเนิน
1.2. อาจารย์ประจำรายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 1 คน	1. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย
2. รายนามกลุ่มตัวอย่างการสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนาปรับปรุงรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	
2.1 อาจารย์ประจำสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 4 คน	1. ดร.เอกพันธุ์ ปิณฑวณิช 2. ดร.ประทับจิต นีละไพจิตร 3. อาจารย์งามศุกร์ รัตนเสถียร 4. อาจารย์วชิรวิทย์ สร้อยสูงเนิน
2.2 อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ จำนวน 4 คน	1. ผศ. สาคร สมเสริฐ 2. อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย 3. อาจารย์นพมาศ ปลัดกอง 4. อาจารย์อังคณา ศิริอำพันธุ์กุล

ตารางที่ 31 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 82 คน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	คณะ
1	ทินภัทร กิตติพลากร	วิศวกรรมศาสตร์
2	ธนรัชต์ เลิศมงคลโชค	วิศวกรรมศาสตร์
3	นภสินธุ์ ศักดิ์วงศ์	วิศวกรรมศาสตร์
4	บรรณวิฑิต จันทร์ศรี	วิศวกรรมศาสตร์
5	พลฤกษณ์ นาคอ่วม	วิศวกรรมศาสตร์
6	ภัทรดนัย กีรติวุฒิกุล	วิศวกรรมศาสตร์
7	ภาณุวัฒน์ คุ้มพะเนียด	วิศวกรรมศาสตร์
8	ภุมรา ตีระดิเรก	วิศวกรรมศาสตร์
9	วงศ์เทวา ราชา	วิศวกรรมศาสตร์
10	วิรัตน์ สุขศรี	วิศวกรรมศาสตร์
11	ศตวรรษ แก้วขลิก	วิศวกรรมศาสตร์
12	อภิวัฒน์ สกุลพระประเสริฐ	วิศวกรรมศาสตร์
13	อภิศักดิ์ ศรราช	วิศวกรรมศาสตร์
14	อลิสรา อ้ายกาศ	วิศวกรรมศาสตร์
15	โชคชัย ถนัดค้า	วิศวกรรมศาสตร์
16	ต้นข้าว สารคาม	วิศวกรรมศาสตร์
17	ธนบดี เรืองพงศธร	วิศวกรรมศาสตร์
18	พีรพัฒน์ กิจสมชีพ	วิศวกรรมศาสตร์
19	รุ้งตะวัน สังวาลเพ็ชร์	วิศวกรรมศาสตร์
20	วสุ ปรีชาเลิศพิริยะ	วิศวกรรมศาสตร์
21	ศารทูล หัตถกี	วิศวกรรมศาสตร์
22	ธีรภัทร สุขปาณี	วิศวกรรมศาสตร์
23	สกลวัฒน์ วัฒนปรีดี	วิศวกรรมศาสตร์
24	กมลชนก ยุกติรัตน	วิศวกรรมศาสตร์
25	ธารารัตน์ อมาตยกุล	วิศวกรรมศาสตร์
26	กิรัณวัฒน์ สิงหรา ณ อยุธยา	วิศวกรรมศาสตร์
27	ทิพากร มนัสประเสริฐ	วิศวกรรมศาสตร์
28	ธนพัฒน์ พวะกุล	วิศวกรรมศาสตร์
29	ธนิดา วุฒิสินธุ์	วิศวกรรมศาสตร์

ตารางที่ 31 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 82 คน (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	คณะ
30	นวพร นาสมยนต์	วิศวกรรมศาสตร์
31	บุษยลักษณ์ มากสมบูรณ์	วิศวกรรมศาสตร์
32	ประกิจ โชติพรม	วิศวกรรมศาสตร์
33	ภาณุพนธ์ สวนสมัย	วิศวกรรมศาสตร์
34	ภาสกร วงศ์สำราญ	วิศวกรรมศาสตร์
35	วิราณี สวนเจริญ	วิศวกรรมศาสตร์
36	ศุภศักดิ์ นาใจรีบ	วิศวกรรมศาสตร์
37	สรายุทธ อ้างบุญพงษ์	วิศวกรรมศาสตร์
38	นิอาฟิร แวนามะกัน	วิศวกรรมศาสตร์
39	ณัฐชยา มานะสกุลกิจ	พยาบาลศาสตร์
40	พิชญาภา ล้ำเลิศ	พยาบาลศาสตร์
41	อาจรีย์ มหาพรวศิน	พยาบาลศาสตร์
42	สุมลรัตน์ จาตบุญมา	พยาบาลศาสตร์
43	กวิน วิริยะธรางกูร	วิศวกรรมศาสตร์
44	กิตติทัต จอกแก้ว	วิศวกรรมศาสตร์
45	คุณาธิป ปีทอง	วิศวกรรมศาสตร์
46	จิตจรุง จันทนินทร	วิศวกรรมศาสตร์
47	ณภูมิ ผลากรกุล	วิศวกรรมศาสตร์
48	ณัฐพล ชินศรีสุข	วิศวกรรมศาสตร์
49	ดนย์ สงวนศัพท์	วิศวกรรมศาสตร์
50	ดุสิต อาทิตยา	วิศวกรรมศาสตร์
51	ตรีเทพ สูตะบุตร	วิศวกรรมศาสตร์
52	ทวีศักดิ์ เกลี๋ตสุวรรณ	วิศวกรรมศาสตร์
53	ทศพล จันทร์ภู่	วิศวกรรมศาสตร์
54	ภณธร ธรรมสิทธิ์โสภณ	วิศวกรรมศาสตร์
55	ภูดิศ สวัสดิภัทรากร	วิศวกรรมศาสตร์
56	รัฐนันทร์ ทิพยผลาผลกุล	วิศวกรรมศาสตร์
57	สิทธิโชค สุกใส	วิศวกรรมศาสตร์
58	ฐิติพัศถ์ ทรัพย์สอาด	วิศวกรรมศาสตร์

ตารางที่ 31 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 82 คน (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	คณะ
59	อรรถวุฒิ สุขสรรควณิช	วิศวกรรมศาสตร์
60	อัครชัย พันธ์จันทร์	วิศวกรรมศาสตร์
61	เจมิกา มีทรัพย์ประเสริฐ	วิศวกรรมศาสตร์
62	ธีรนัย วิมิตรตะนันทกุล	วิศวกรรมศาสตร์
63	สมบูรณ์ วรธรรมทองดี	วิศวกรรมศาสตร์
64	สิริวิมล เกษระ	วิศวกรรมศาสตร์
65	วิชเยศ อ่วมอารีย์	วิศวกรรมศาสตร์
66	กิตติพิชญ์ ณ นคร	วิศวกรรมศาสตร์
67	คเณศ ปฏิสัมภิทาวงศ์	วิศวกรรมศาสตร์
68	คุณากร ดำรงสนิท	วิศวกรรมศาสตร์
69	ชัยนเรศ เคียนเขา	วิศวกรรมศาสตร์
70	ณฒพงศ์ ทิพย์คำ	วิศวกรรมศาสตร์
71	ณัชชา ชินเวศยวงศ์	วิศวกรรมศาสตร์
72	ณัฏชนน ไพรรุณ	วิศวกรรมศาสตร์
73	ณัฐกร ช่วยเพชร	วิศวกรรมศาสตร์
74	ณัฐพงศ์ ศิวประภากร	วิศวกรรมศาสตร์
75	ณัฐพงศ์ โชติกรณ์	วิศวกรรมศาสตร์
76	ณัฐพงษ์ หวังชอบ	วิศวกรรมศาสตร์
77	ณัฐภัทร ศรีด้วง	วิศวกรรมศาสตร์
78	ณัฐภัทร สุปรียธิดิกุล	วิศวกรรมศาสตร์
79	ณัฐวุฒิ พนมการ	วิศวกรรมศาสตร์
80	ณัฐวุฒิ สุขสวคนธ์	วิศวกรรมศาสตร์
81	ดนัยวุฒิ จันทร์เกตุ	วิศวกรรมศาสตร์
82	เดชสิทธิ์ ภูสมศรี	วิศวกรรมศาสตร์

หมายเหตุ ลำดับที่ 1 – 82 กลุ่มตัวอย่างการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และทำแบบสอบถามงานวิจัย กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึกและกลุ่มตัวอย่างในการจัดสนทนากลุ่มไม่ประสงค์ให้ระบุนาม

ตารางที่ 32 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 49 คน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	คณะ
1	นายกิตติศักดิ์ สาตร์สุข	บริหารธุรกิจ
2	นางสาวรจรินทร์ ตรีเทพ	บริหารธุรกิจ
3	นายปราโมทย์ ศิริอำนวยลาภ	บริหารธุรกิจ
4	นางสาวดวงจันทร์ เกตกุมศรี	บริหารธุรกิจ
5	นางสาวปิติวรรณ เปรมกิจ	บริหารธุรกิจ
6	นางสาวกกิตตา ธิวัง	บริหารธุรกิจ
7	นางสาวสุชาดา คงนุ่น	บริหารธุรกิจ
8	นายฉัตรชัย คำประชม	บริหารธุรกิจ
9	นายธัญญเมธ ชูเมือง	บริหารธุรกิจ
10	นางสาวศันทนีย์ ดาพันธะ	บริหารธุรกิจ
11	นางจุฑาทิพย์ นาคสุข	บริหารธุรกิจ
12	นายปิยะณัฐ นิธิศวรไท	บริหารธุรกิจ
13	นางสาวลำไพ บุญมา	บริหารธุรกิจ
14	นายสุริยา นีระพงษ์	บริหารธุรกิจ
15	นางสาวอุไรวรรณ โยธี	บริหารธุรกิจ
16	นางสาวพิไลลักษณ์ พุฒทอง	บริหารธุรกิจ
17	นางสาวปิยะมาส มีชัย	บริหารธุรกิจ
18	นางสาวฐิติมา มูลมาตร์	บริหารธุรกิจ
19	นายสมพร ศรีแก้ว	บริหารธุรกิจ
20	นางสาวอัญชลี สยามา	บริหารธุรกิจ
21	นางสาวกมลชนก สวาสดิ์เพ็ชร์	บริหารธุรกิจ
22	นายโยธิน สีดาบุญ	บริหารธุรกิจ
23	นางสาวสุภาวิณี สีทอง	บริหารธุรกิจ
24	นางสาวอรวรรณ สีลาพัฒน์	บริหารธุรกิจ
25	นายนรเทพ อุปะทะ	บริหารธุรกิจ
26	นางสาวแพรวนภา วงษ์ทอง	บริหารธุรกิจ
27	นางสาวรุ่งนภา รักแก้ว	บริหารธุรกิจ

ตารางที่ 32 แสดงรายนามกลุ่มตัวอย่างนักศึกษารายวิชาการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 จำนวน 49 คน (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	คณะ
28	นางสาวแอน ศิลา	บริหารธุรกิจ
29	นายคมสัน สระเสียงดี	บริหารธุรกิจ
30	นายจักรพงษ์ หงษ์โรจน์วิวัฒน์	บริหารธุรกิจ
31	นางสาวธัญญรัตน์ อัปกาญจน์	บริหารธุรกิจ
32	นายธีระชัย เจนเสถียร	บริหารธุรกิจ
33	นางสาวนภัสสร สีแสด	บริหารธุรกิจ
34	นางสาวนุชจรี มาเม้า	บริหารธุรกิจ
35	นางสาวปิ่นมณี ศรีทับทิม	บริหารธุรกิจ
36	นางสาวพัชรียา อุทัยฉาย	บริหารธุรกิจ
37	นายยงยศ สุขสะอาด	บริหารธุรกิจ
38	นางสาวระวีวรรณ จันทร์กลม	บริหารธุรกิจ
39	นางสาวลาวัณณ์ ศรีสุข	บริหารธุรกิจ
40	นางสาววิจิตรตา แป้นอินทร์	บริหารธุรกิจ
41	นางสาววีรยา ยูฮันเงาะ	บริหารธุรกิจ
42	นายพบพิริษฐ พงศ์โชติสาคร	บริหารธุรกิจ
43	นางสาวสุนิสา บุญมาก	บริหารธุรกิจ
44	นายปริญญา พลสอน	บริหารธุรกิจ
45	นายเถลิง ว่าที่ทัพรั้ง	บริหารธุรกิจ
46	นางสาวธัญชัญนัน แสงวิรัชตยกุล	บริหารธุรกิจ
47	นางสาวสำอาง สมานมาก	บริหารธุรกิจ
48	นายสิริพรรษ พรงาม	บริหารธุรกิจ
49	นางสุมาลี คำดี	บริหารธุรกิจ

หมายเหตุ ลำดับที่ 1 – 49 กลุ่มตัวอย่างการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และทำแบบสอบถามงานวิจัย ลำดับที่ 42 - 49 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ภาคผนวก จ
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

ครั้งที่ .....

วันที่.....เดือน .....พ.ศ.....สถานที่.....

ระหว่างเวลา .....

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ .....

หน่วยงาน.....มหาวิทยาลัย.....

1. หน่วยงานสันติศึกษาของท่าน มีเป้าหมายและวิธีการทำงานอย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

2. ท่านคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

3. ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?

   .....

   .....

   .....

4. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

4.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…..
……
……
……

4.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……
……

4.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…….
……
……
……

4.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
……
……
……

4.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

4.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

แบบบันทึกการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

ครั้งที่ .....

วันที่.....เดือน .....พ.ศ.....สถานที่.....

ระหว่างเวลา .....

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ .....

หน่วยงาน.....มหาวิทยาลัย.....

1. ท่านคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

2. ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?

   .....

   .....

   .....

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

   3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี.....

   .....

   .....

   .....

3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……
……

3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…….
……
……
……

3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
……
……
……

3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เรียนสันติศึกษา

ครั้งที่ .....

วันที่.....เดือน .....พ.ศ.....สถานที่.....

ระหว่างเวลา .....

ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ นาย/นางสาว.....ชั้นปีที่….....

สาขาวิชา..... คณะ.....มหาวิทยาลัย.....

1. นักศึกษาคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

2. นักศึกษาคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?

   .....

   .....

   .....

   .....

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…..
……
……
……

3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……
……

3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…….
……
……
……

3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
……
……
……

3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.6 การจัดประสบการณ์นอกสถานที่ในการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.7 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

4. นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรต่อกิจกรรมการสอนสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน……
……
……
……

5. นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งอย่างไร ? ……...
……
……
……

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

ครั้งที่ .....

วันที่.....เดือน .....พ.ศ.....สถานที่.....

ระหว่างเวลา .....

ชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม นาย/นางสาว.....ชั้นปีที่….....

สาขาวิชา..... คณะ.....มหาวิทยาลัย.....

1. การสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญอย่างไร ?

   ……

   ……

   ……

2. มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?

   ……

   ……

   ……

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

   ……

   ……

   ……

   ……

   3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…..

   ……

   ……

   ……

3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……
……

3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…….
……
……
……

3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
……
……
……

3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มผู้เรียนสันติศึกษา

ครั้งที่ .....

วันที่.....เดือน .....พ.ศ.....สถานที่.....

ระหว่างเวลา .....

ชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม .....

1. การสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

2. มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?

   .....

   .....

   .....

   .....

3. รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?

   .....

   .....

   .....

   .....

   .....

3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…..
……
……
……

3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……
……

3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี…….
……
……
……

3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
……
……
……

3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.6 การจัดประสบการณ์นอกสถานที่ในการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

3.7 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี……..
……
……

4. นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรต่อกิจกรรมการสอนสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน……
……
……
……

5. นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งอย่างไร ? ……...
……
……
……

แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

<u>คำสั่ง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

หัวข้อการประเมิน	**มีการปฏิบัติ**	**ไม่มีการปฏิบัติ**	**ข้อเสนอเพิ่มเติม**
1. การแสดงออก 1.1 การฟัง			
1.2 การพูด			
1.3 การตั้งคำถาม			
1.4 วิธีการสื่อสาร			
2. กิจกรรมในชั้นเรียน			
2.1 กิจกรรมการเรียนการสอน			
2.2 การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์			
2.3 การสานเสวนา			
2.4 การเจรจาต่อรอง			
2.5 การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง			
2.6 วิธีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง			
3. ความหมาย 3.1 การสื่อสารหรือให้ความหมายในการเรียนการสอน			
4. ความสัมพันธ์ 4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักศึกษา			
4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา			
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม			
6. สภาพสังคม 6.1 สภาพห้องเรียน			
6.2 กิจกรรมนอกหลักสูตร			

แบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้สันติศึกษา

จงเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ (Experiential Learning Journal) หลังจากเรียนรายวิชาสันติศึกษาจบในชั่วโมงเรียน

1. สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ในวันนี้……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

2. การนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้.....

……

……

……

……

……

……

……

……

……

แบบวัดความรู้สันติศึกษา

คำสั่ง จงทำเครื่องหมาย **X** ทับลงในข้อที่ถูกต้องที่สุด

1. ข้อใดคือการศึกษาสันติศึกษาที่ถูกต้อง**มากที่สุด**
   A การศึกษาการเจรจาต่อรอง
   B การศึกษาสันติภาพของมนุษยชาติ
   C การศึกษาการไกล่เกลี่ยประนีประนอม และสันติวิธี
   D การศึกษาความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ สันติวิธี และการจัดการความขัดแย้ง

2. การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีมีกระบวนการเริ่มต้นอย่างไร
   A การเจรจาต่อรอง B การเข้าใจปัญหาร่วมกัน
   C การไกล่เกลี่ยประนีประนอม D การให้อภัย และการไม่ใช้ความรุนแรง

3. ข้อใดคือความหมายของ “สันติภาพ” ตามนิยามของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) บิดาแห่งการวิจัยสันติภาพสมัยใหม่
   A การปราศจากสงคราม
   B การปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง
   C การปราศจากซึ่งสภาวะความรุนแรงทุกชนิดทั้งความรุนแรงทางตรงเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรม
   D การปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง และสงคราม ด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยการประนีประนอมและการเปลี่ยนแปลงความรุนแรง

4. ข้อใดคือความหมายของ “สันติวิธี” ที่ถูกต้อง**มากที่สุด**
   A วิธีการที่จะก่อให้เกิดความสงบ
   B วิธีการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง
   C วิธีการจัดการความขัดแย้งที่ทำให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุด
   D การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม

5. ข้อใด**ไม่ใช่**การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี
   A การเจรจาต่อรอง B การเข้าใจปัญหาร่วมกัน
   C การไกล่เกลี่ยประนีประนอมและการฟ้องศาล D การให้อภัยและการไม่ใช้ความรุนแรง

6. ข้อใดกล่าวถูกต้องเกี่ยวกับ “การปฏิบัติการไร้ความรุนแรง” (Nonviolent Action) **<u>มากที่สุด</u>**

A การปฏิบัติไร้ความรุนแรงเป็นสิ่งเดียวกันกับ “สันติวิธี”

B การปฏิบัติไร้ความรุนแรงคือการปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง

C บางครั้งตัวปฏิบัติการไร้ความรุนแรงก็ไม่ได้มีลักษณะสันติเสมอไปก็ได้

D การปฏิบัติไร้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือทางการเมืองมากกว่าการแสวงหาสันติภาพ

7. เพราะเหตุใด “สันติวิธี” จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนประชาธิปไตย

A เป็นวิธีการที่จะก่อให้เกิดความสงบ

B เป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

C เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ทำให้เกิดความสูญเสียน้อยที่สุด

D เป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม

8. ประโยชน์ของความขัดแย้ง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร

A การเจรจาต่อรอง B การเข้าใจปัญหาร่วมกัน

C การไกล่เกลี่ยประนีประนอม D การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

9. ข้อใดกล่าว**<u>ไม่ถูกต้อง</u>**เกี่ยวกับ “ความขัดแย้ง” (Conflict)

A ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์

B ความขัดแย้งเป็นสิ่งผิดปกติที่ไม่ดีงามของมนุษย์

C การต่อสู้กัน การแข่งขันกันระหว่างความคิดเห็น หรือผลประโยชน์

D ความไม่ลงรอย ความตรงกันข้าม หรือการต่อสู้ระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป

10. ข้อใดเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา

A กิเลส และ อวิชชา B ความโกรธ ความหลง

C ความไร้เมตตา D สันดานของมนุษย์

11. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากค่านิยม

A รูปแบบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละกลุ่มในสังคม

B รูปแบบวัฒนธรรมทั้งที่แตกต่างกันและไม่แตกต่างกันของประชากรแต่ละกลุ่มในสังคม

C วัฒนธรรมหลักที่ต่างกันกว่าสองชนิดและความขัดแย้งที่เกิดจากมีกระแสวัฒนธรรมหลัก

D การดำเนินชีวิตที่เหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม

12. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากอำนาจ

A การมีอำนาจทำให้มีเกียรติยศ ชื่อเสียง

B การมีอำนาจทำให้เกิดการยอมรับจากสังคม

C ผู้ที่มีอำนาจมักจะใช้อำนาจที่เหนือกว่ากับผู้มีอำนาจน้อยกว่า

D การใช้อำนาจที่ชอบธรรมทางกฎหมายเพื่อลดความขัดแย้งในสังคม

13. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากความต้องการ

A ตัวแปรความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคม

B ตัวแปรความต้องการทางปัจจัย 4 และเศรษฐกิจ

C ความต้องการความอำนาจครอบงำผู้ที่อ่อนแอกว่า

D ความต้องการการแข่งขัน และการแสวงหาอำนาจ

14. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากโครงสร้างสังคม

A การต้องการรักษาอำนาจของฝ่ายปกครอง

B การกดขี่ ขูดรีดทางชนชั้นโดยเฉพาะในสังคมทุนนิยม

C การต่อสู้ แข่งขันทางเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม และสังคมนิยม

D การช่วงชิงอำนาจทางชนชั้นสูง โดยใช้ชนชั้นล่างเป็นอิทธิพลกลุ่ม

15. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ

A การรับรู้ข้อมูลที่ผิดพลาด ความเข้าใจที่คาดเคลื่อน

B การโฆษณาชวนเชื่อโดยการผลิตซ้ำจนกลายเป็นจริง

C การโฆษณาชวนเชื่อทำให้เกิดความหวาดกลัว หวาดระแวง และความเกลียด

D การรับฟังเฉพาะผู้นำกลุ่มและอิทธิพลกลุ่มที่ก่อรูปเป็นอำนาจกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น

16. ข้อใดกล่าว**<u>ไม่ถูกต้อง</u>**เกี่ยวกับ ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มากซ์ (Karl Marx)

A ความขัดแย้งเกิดจากโครงสร้างทางสังคม

B ความขัดแย้งเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์

C ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ใช้แรงงานในการผลิต

D ความขัดแย้งจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนล่างจะมีผลทำให้เกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างส่วนบนของสังคม

17. การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรงของ ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) มีการปฏิบัติการอย่างไร

A การประท้วง B การอดอาหารประท้วง

C การนัดหยุดงาน D การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ

18. การแปรรูปความขัดแย้งโดยสันติวิธีของ วิลเลียม ยูรี (William Ury) ดำเนินการอย่างไร

A การปฏิบัติการไร้ความรุนแรงทั้งทางร่างกาย วาจา และจิตใจ

B การใช้การไกล่เกลี่ยและการเจรจาต่อรองสู่การลดความขัดแย้งลง

C การบังคับใช้กฎหมายที่สร้างความยุติธรรมแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย

D การให้อภัยผ่านการออกกฎหมายนิรโทษกรรมทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำความรุนแรง

19. แนวคิดสันติวิธีของมหาตะมะ คานธี (Manatma Gandhi) มีสาระสำคัญอย่างไร

A การรักษาสัจจะบนรากฐาน “หลักอหิงสา”

B การไม่ใช้ความรุนแรงบนรากฐาน “หลักสัตยาเคาระห์”

C “หลักอหิงสา” และ “หลักสัตยาเคราะห์” เป็น “วิถีแห่งชีวิต”

D “หลักอหิงสา” เป็นต้นแบบการต่อสู้ทางการเมืองแบบ “อารยะขัดขืน”

20. การจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีโดยใช้ “หลักขันติธรรม” มีลักษณะอย่างไร

A การอดทนอดกลั้นต่อการกระทำของฝ่ายตรงข้าม

B การอดทนอดกลั้น ไม่ตอบโต้ด้วยกาย วาจา ใจ

C การไม่ใส่ใจ และการรู้จักปล่อยวางเมื่อถูกกระทำการความขัดแย้ง

D การรู้จักปล่อยวาง และการให้อภัย เมื่อถูกกระทำการความขัดแย้ง

21. การจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีโดยใช้ “หลักพรหมวิหารธรรม” มีลักษณะอย่างไร

A “ธรรมะย่อมชนะอธรรม”

B “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกาจะพินาศ”

C “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร”

D “โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า อาฆาตพยาบาทเขา เท่ากับจุดไฟ เผ่าตัวเอง”

22 . “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” ของ เกล็น ดี เพจ (Glenn D. Palge) สอดคล้องกับหลักศีลธรรมของ พระพุทธศาสนา ข้อใด

A ศีล ข้อ 1 B ศีล ข้อ 3

C ศีล ข้อ 4 D ศีล ข้อ 5

23. ข้อใดเป็นการจัดการความขัดแย้งในองค์กรที่ทำให้ความขัดแย้งยังคงดำเนินอยู่

A การเอาชนะ (Competition) B การยอมรับ (Accommodation)

C การหลีกเลี่ยง (Avoiding) D การประนีประนอม (Compromising)

24. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์ แบบ "ชนะ- แพ้" เป็นส่วนใหญ่

A การเอาชนะ (Competition) B การยอมรับ (Accommodation)

C การหลีกเลี่ยง (Avoiding) D การประนีประนอม (Compromising)

25. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์แบบ "แพ้ - แพ้" เป็นส่วนใหญ่

A การเอาชนะ (Competition) B การยอมรับ (Accommodation)

C การหลีกเลี่ยง (Avoiding) D การประนีประนอม (Compromising)

26. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์แบบ "ชนะ - ชนะ" เป็นส่วนใหญ่

A การร่วมมือ (Collaboration) B การยอมรับ (Accommodation)

C การหลีกเลี่ยง (Avoiding) D การประนีประนอม (Compromising)

27. เพราะเหตุใดการลดความขัดแย้งโดยใช้กิจกรรม "สานเสวนา" หรือ "Dialogue" จึงเป็นแนวทางสันติวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง

A มนุษย์ไม่ชอบฟังผู้อื่น จึงใช้วิธีการฟังในการแก้ปัญหา

B มนุษย์ไม่ชอบฟังผู้อื่น จึงใช้วิธีการพูดในการแก้ปัญหา

C มนุษย์ชอบการเปิดใจยอมรับฟัง และการร่วมแสดงความคิดเห็น

D มนุษย์ทุกคนเป็นคนดี ที่ขัดแย้งกันเป็นเพราะโครงสร้างทางสังคม และเศรษฐกิจ

28. เพราะเหตุใดความขัดแย้งทางการเมืองไทย จึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยรวม

A การรวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ที่ส่วนกลาง

B การผูกขาดอำนาจของชนชนปกครองเก่ากับกลุ่มอำนาจการปกครองใหม่

C การขาดวิจารณญาณในการใช้เหตุผลและการสร้างอิทธิพลกลุ่มกดดันกัน

D ความซับซ้อนทางโครงสร้างการปกครองและความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ

29. องค์กรใดเป็นองค์กรที่ศึกษาสันติภาพระดับโลกและประกาศให้มีปีสันติภาพโลกขึ้น

A ยูเนสโก (UNESCO) B เอ อี ซี (AEC)

C ยู เอ็น (UN) D ยูนิเซฟ (UNICEF)

30. ข้อใด**<u>ไม่ใช่</u>**สาเหตุของความขัดแย้งภายในกลุ่มหรือองค์กร

A ความแตกต่างระหว่างบุคคล B เงินเดือนหรือค่าตอบแทน

C การสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ D โครงสร้างของกลุ่มหรือองค์กร

31. ข้อใดเป็นจุดแข็งของศาสนาในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

A ทุกศาสนามุ่งสอนไม่ให้ใช้ความรุนแรง

B ศาสนาเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการเมือง

C ศาสนาบางศาสนามีคำสั่งสอนเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพโลก

D ศาสนาเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ชนชั้นปกครองอ้างเพื่อสร้างสันติภาพ

32. ข้อใดเป็นจุดอ่อนของศาสนาในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

A ศาสนาเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการเมือง

B บางศาสนามุ่งสอนให้ใช้ความรุนแรงกับพวกนอกศาสนาได้

C ศาสนาบางศาสนาไม่มีคำสั่งสอนเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพโลก

D การอ้างศาสนาเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

33. เพราะเหตุใดกระบวนการสันติภาพและสันติวิธีในสังคมไทยจึงเกิดปัญหาในการดำเนินการ และกลายเป็นองค์กรแห่งความขัดแย้งเสียเอง

A การขาดผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ

B การแสดงจุดยืนทางวิชาการของหน่วยงานไปกระทบกับกลุ่มที่ขัดแย้ง

C การขาดบุคลากรทางด้านสันติภาพ และนักสันติวิธีที่ทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง

D การไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลและได้รับงบประมาณจากภายนอกน้อย

34. ข้อใดเป็นทางเลือกเชิงสันติวิธี (Peaceful Alternative Means) ที่เกิดผลเสียมากกว่าวิธีการอื่น

A การโน้มน้าว (Persuasion)

B การหลีกเลี่ยง หรือถอนตัว (Avoiding or Withdrawing)

C การบังคับ และผลักดัน (Competing ,Forcing and Compelling)

D การโอนอ่อนผ่อนตาม หรือทำให้ราบรื่น (Accommodating or Smoothing)

35. ข้อใดเป็นทางเลือกเชิงสันติวิธี (Peaceful Alternative Means) ที่เกิดผลดีมากกว่าวิธีการอื่น

A การหลีกเลี่ยง หรือถอนตัว (Avoiding or Withdrawing)

B การบังคับ และผลักดัน (Competing ,Forcing and Compelling)

C การโอนอ่อนผ่อนตาม หรือทำให้ราบรื่น (Accommodating or Smoothing)

D การร่วมมือกัน หรือการแก้ปัญหา (Collaborating ,Integrating ,or Problem Solving)

36. ข้อใดกล่าว**ถูกต้อง**เกี่ยวกับ กระบวนการ “เสวนาประชาชน” หรือ “สานเสวนา” (Citizen’s Dialogus)

A เหมาะกับกลุ่มประชาชนที่มีส่วนได้ ส่วนเสียโดยตรงและโดยอ้อม

B ไม่เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตยแบบไทยเพราะคนไทยไม่ชอบฟังผู้อื่น

C ใช้ได้ผลอย่างรวดเร็วเมื่อมีผู้นำกลุ่มที่ประชาชนยอมรับเป็นผู้ร่วมตัดสินใจ

D ใช้ไม่ได้ผลและเสียเวลามากเพราะประชาชนไม่มีเวลามาร่วมกลุ่มสานเสวนา

37. วิธีการใด**ไม่ใช่**กระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)

A การต่อสู้ด้วยการใช้สิทธิ (Rights Contest)

B การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Towards Empathy)

C การสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจ (Building Confidence and Trust)

D หยุดใช้ความรุนแรงเพื่อหยุดยั้งความหวาดกลัว (Replacing Fear by Non – Violent Coexistence)

38. หากท่านเป็นเจ้าของกิจการที่กำลังประสบปัญหาลูกน้องขัดแย้งกันในการทำงาน ท่านจะมีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างไร

A ไม่ต้องสนใจ มุ่งที่ผลการทำงานเป็นหลัก

B ให้รางวัลหรือโบนัสแก่ผู้ที่มีผลงานดีเด่น

C ให้ลูกน้องเปิดใจต่อกัน โดยเราเป็นสักขีพยาน

D ยึดหลักการพูดคุยหาทางออกร่วมกัน โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบ

39. หากท่านเรียกใช้รถแท็กซี่แล้วคนขับรถชวนคุยแต่เรื่องการเมืองที่ท่านไม่ชอบ ไม่พอใจ เราจะปฏิบัติตนอย่างไร

A พูดโต้ตอบ คัดค้านไม่เห็นด้วย

B ขอร้องไม่ให้คุยเรื่องการเมือง

C รับฟังในช่วงแรก แล้วชวนคุยเรื่องอื่นแทน

D ทำเป็นไม่สนใจ ทำเป็นยุ่ง แกล้งโทรศัพท์กับผู้อื่น

40. หากท่านต้องการพัฒนาทักษะการสื่อสารในองค์กรเพื่อป้องกันความขัดแย้งในองค์กรที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ท่านจะมีวิธีการอย่างไร

A การประชุมปรึกษาหารือ

B การจัดการความรู้

C การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ

D การเพิ่มเงินเดือนหรือค่าตอบแทน

41. หากท่านไม่เชื่อในผลสอบที่ประกาศออกมา ท่านได้ขอตรวจสอบคะแนนสอบจากอาจารย์ผู้สอนแต่กลับถูกปฏิเสธและถูกต่อว่ามา ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไร

A เขียนต่อว่าด้วยความน้อยใจผ่านโซเชียลมีเดีย

B โทรศัพท์บอกเพื่อนที่สนิทอาจารย์ให้ช่วยเหลือ

C เขียนคำร้องถึงฝ่ายวิชาการเพื่อขอตรวจสอบคะแนนสอบ

D พูดคุยกับอาจารย์ผู้สอนด้วยเหตุผลเพื่อขอตรวจสอบคะแนนอีกครั้ง

42. หากท่านมีเรื่องทะเลาะกับกลุ่มวัยรุ่นมาก่อน บังเอิญท่านเข้าไปพบกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มนั้นพอดี ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไร

A รีบหลีกหนีไปให้ไกล ๆ

B รีบโทรศัพท์แจ้งตำรวจโดยด่วน

C เดินเข้าไปไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกัน

D ทำตัวเฉย ๆ ไม่ต้องไปสนใจอะไรทั้งสิ้น

43. หากท่านมีปัญหาในที่ทำงานเกิดความไม่เข้าใจกับคณะผู้บริหารถึงขั้นถูกเรียกสอบสวน ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น

A เข้าพบเพื่อชี้แจงเหตุผลและการใช้การเจรจาต่อรองเมื่อจำเป็น

B เข้าพบพร้อมกับทนายความส่วนตัวเพื่อป้องกันการถูกกลั่นแกล้ง

C รวบรวมหลักฐานต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามจากการสอบสวนทุก ๆ ข้อ

D ไม่ต้องเข้าพบ เพราะอย่างไรก็ต้องถูกลงโทษให้ออกจากงานอยู่แล้ว

44. หากท่านเป็นสมาชิกในชุมชนที่ถูกโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่ชุมชน ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น

A รวมกลุ่มประท้วงแบบอารยะขัดขืนต่อผู้บริหารโรงงาน

B ใช้การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรงด้วยการปิดถนนหน้าโรงงาน

C แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ช่วยดำเนินการช่วยเหลือก่อนเป็นอันดับแรก

D แจ้งสำนักงานทนายความให้ดำเนินการทางกฎหมายกับผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรม

45. หากท่านเป็นผู้บริหารประเทศไทยที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านจะดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

A จัดการสานเสวนาร่วมกับทุกกลุ่มความขัดแย้งเพื่อหาทางออกร่วมกัน

B จัดกลุ่มความขัดแย้งพร้อมกับการดำเนินการทางกฎหมายด้วยความยุติธรรม

C ตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดการความขัดแย้งพร้อมงบประมาณสนับสนุน

D ไม่ต้องดำเนินการใด ๆ เพิ่มเติมที่เป็นอยู่ก็ดีอยู่แล้วปล่อยให้เวลาช่วยเยียวยาความรุนแรงลง

46. หากท่านเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองของฝ่ายรัฐบาลที่มีความขัดแย้งกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองของฝ่ายค้าน ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองในปัจจุบัน ท่านจะดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

A เข้าร่วมเป็นคณะกรรมาธิการชุดต่าง ๆ เพื่อร่วมพิจารณาแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

B ปฏิบัติหน้าที่ด้วยมีเหตุผล มีวุฒิภาวะทางการเมือง ไม่สร้างความขัดแย้งเพิ่มเติม

C แสดงจุดยืนทางการเมืองอย่างมั่นคงตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

D ร่วมลงชื่อและออกเสียงเพื่อผ่านร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรม และ พ.ร.บ. การปรองดองแห่งชาติ

47. การที่เรารู้ว่าเพื่อนร่วมงานทุจริตในการทำงาน แต่เราไม่แจ้งหัวหน้างานเพราะกลัวเพื่อนตกงานหรือกลัวมีเรื่องขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน หากเราเพิกเฉยจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นในอนาคต

A เราสามารถอยู่ในองค์กรได้อย่างมั่นคงปลอดภัยต่อไป

B เรามีความลับกับเจ้านาย แต่ไม่มีผลเสียใด ๆ ต่อองค์กร

C เราและเพื่อนร่วมงานสามารถรักษาความลับไว้ได้โดยที่องค์กรก็ไม่เดือดร้อน

D องค์กรสูญเสียผลประโยชน์จากการไม่แสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องในการทำงาน

48. สันติศึกษา (Peace Studies) มีลักษณะวิชาอย่างไร

A เป็นวิชาที่มีการศึกษาเชิงสหวิทยาการ

B เน้นการศึกษาทางสังคมศาสตร์เป็นหลัก

C เป็นวิชาที่ศึกษาความขัดแย้งของมนุษย์

D เน้นการศึกษาทางมนุษยศาสตร์และรัฐศาสตร์เป็นหลัก

49. ท่านคิดว่าปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุใด

A การค้ายาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมายบริเวณชายแดน

B การก่อการร้ายเพื่อแบ่งแยกดินแดนและการตั้งรัฐอิสระใหม่

C การก่อการร้ายเพื่อต่อต้านรัฐบาลไทยจากความไม่พึงพอใจการบริการจากหน่วยงานของรัฐ

D ความแตกต่างจากชนชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง

50. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการปรองดองเพื่อผลประโยชน์ (Interest Reconciliation) มีลักษณะสำคัญอย่างไร

A ทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ในลักษณะชนะทั้งคู่

B ทั่งสองฝ่ายยอมเสียผลประโยชน์ในลักษณะแพ้ทั้งคู่

C ต้องมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียสละผลประโยชน์ลงบ้าง

D ทั้งสองฝ่ายต้องเจรจาต่อรองเพื่อให้เสียผลประโยชน์น้อยที่สุด

51. การเจรจา (Negotiation) เพื่อสันติภาพของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ (นปช.) ในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2553 ประสบความล้มเหลว เกิดจากสาเหตุใดเป็นสำคัญ

A รัฐบาลสมัยนั้นยอมถอยแล้วแต่กลุ่มผู้ชุมนุมไม่ยอมรับ

B มีอำนาจนอกระบบเข้ามามีอิทธิพลต่อทั้งสองฝ่าย

C มีกลุ่มชายชุดดำร่วมสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น

D การเจรจามีการถ่ายทอดสดทำให้ต่างฝ่ายต่างเล่นเกมการเมืองไม่ยอมแพ้ซึ่งกันและกัน

52. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อข้อเสนอการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในการเมืองและสังคมไทย โดยการให้อภัยซึ่งกันและกัน

A ไม่น่าจะทำได้เพราะความจริงที่เกิดขึ้นยังไม่ได้รับการพิสูจน์

B ต้องทำควบคู่กับการสานเสวนาและการพิสูจน์ความจริงจึงจะได้ผล

C ต้องทำโดยคณะกรรมการอิสระที่เป็นกลางจริง ๆ จึงจะมีการการให้อภัยกันได้

D ไม่น่าจะทำได้เพราะการแตกแยกทางความคิดอยู่ในสภาวะวิกฤติเกินที่จะแก้ไขได้

แบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้งของนักศึกษา

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
	3 (ดีมาก)	2 (ปานกลาง)	1 (น้อย)	0 (ไม่มีการปฏิบัติ)
1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน				
1.1 นักศึกษามีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา	มีการวางแผนการเรียนสันติศึกษาก่อนการเข้าชั้นเรียนอย่างชัดเจนและครบถ้วน	มีการวางแผนการเรียนสันติศึกษาก่อนการเข้าชั้นเรียนอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	มีการวางแผนการเรียนสันติศึกษาก่อนการเข้าชั้นเรียนบางส่วน	ไม่มีมีการวางแผนการเรียนสันติศึกษาก่อนการเข้าชั้นเรียน
1.2 การเตรียมเอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน	มีการเตรียมเอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนครบถ้วน	มีการเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนแต่ไม่ครบถ้วน	มีการเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนบางส่วน	ไม่มีการเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน
1.3 การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน	มีการเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียนครบถ้วน	มีการเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียนแต่ไม่ครบถ้วน	มีการเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียนบางส่วน	ไม่มีการเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process)				
2.1 การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	มีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างชัดเจนและครบถ้วน	มีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	มีส่วนร่วมในชั้นเรียนไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	ไม่มีการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
2.2 การแสดงความคิดเห็นและการอภิปรายซักถามในชั้นเรียน	การแสดงความคิดเห็น อภิปรายซักถามในชั้นเรียนอย่างชัดเจนและครบถ้วน	การแสดงความคิดเห็นอภิปรายซักถามในชั้นเรียนอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	การแสดงความคิดเห็น อภิปรายซักถามในชั้นเรียนไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	ไม่มีการแสดงความคิดเห็น อภิปรายซักถามในชั้นเรียน

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
	3 (ดีมาก)	2 (ปานกลาง)	1 (น้อย)	0 (ไม่มีการปฏิบัติ)
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process)				
2.3 การทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	นักศึกษาทุกคนให้ความร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ในระหว่างการทำงานกลุ่ม	นักศึกษาบางคนไม่ให้ความร่วมมือกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ให้ร่วมมือกันและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	ไม่ให้ความร่วมมือกันและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม
2.4 ทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	นักศึกษามีทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียนอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียนอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียนไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน
2.4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง	นักศึกษามีทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์ไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์
2.4.2 การทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง	นักศึกษามีทักษะการทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้งอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้งชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้งชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีทักษะการทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
	3 (ดีมาก)	2 (ปานกลาง)	1 (น้อย)	0 (ไม่มีการปฏิบัติ)
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา (Process) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน -ต่อ-				
2.4.3 ความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้ง	นักศึกษามีความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้งอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้งอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้งไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้งไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน
2.4.4 การฟังอย่างลึกซึ่งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	นักศึกษามีทักษะการฟังอย่างลึกซึ่งอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการฟังอย่างลึกซึ่งอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการฟังอย่างลึกซึ่งไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ่งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน
2.4.5 การเจรจาไกล่เกลี่ยจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	นักศึกษามีทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยอย่างไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีมีทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยอย่างจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน
2.4.6 การสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	นักศึกษามีทักษะการสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างชัดเจนและครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างชัดเจนแต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษามีทักษะการสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งอย่างไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	นักศึกษาไม่มีทักษะการสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้ง

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน			
	3 (ดีมาก)	2 (ปานกลาง)	1 (น้อย)	0 (ไม่มีการปฏิบัติ)
3. ผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน				
3.1 คุณภาพของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	ผลงานมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้งหมด	ผลงานมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ส่วนใหญ่	ผลงานมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้บางส่วน	ผลงานไม่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
3.2 ความคิดสร้างสรรค์ของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	ผลงานมีแนวคิดแปลกใหม่ไม่เคยปรากฏที่ใดมาก่อน	ผลงานมีแนวคิดแปลกใหม่ไม่เคยปรากฏในชั้นเรียนมาก่อน	ผลงานมีความแตกต่างจากผลงานที่มีในชั้นเรียนมาก่อน	ผลงานไม่มีความแตกต่างจากผลงานที่มีในชั้นเรียน
3.3 ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานจากการทำงานกลุ่มหรืองานเดี่ยว	ปฏิบัติงานการทำงานกลุ่มหรืองานเดี่ยวเสร็จก่อนเวลาที่กำหนดไว้	ปฏิบัติงานการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยวเสร็จทันตามเวลาที่กำหนดไว้	ปฏิบัติงานการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยวเสร็จช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้เล็กน้อย	ปฏิบัติงานการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยวไม่เสร็จตามเวลาที่กำหนด
3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้	นักศึกษาทุกคนร่วมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้	นักศึกษาร่วมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้แต่ไม่ครบถ้วน	นักศึกษาร่วมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ไม่ชัดเจนและไม่ครบถ้วน	ไม่มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้

แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา

<u>คำสั่ง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
1.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์					
2.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ					
3.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากมาก					
4.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในชีวิตประจำวันได้ยาก					
5.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นวิชาที่ไม่สมควรเปิดสอนในระดับปริญญาตรี เพราะนักศึกษายังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ และวัยวุฒิ					
6. สันติวิธีเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ในโลกของความเป็นจริง					
7.สันติวิธีสอดแทรกอยู่ในหลักคำสอนของทุกศาสนา					
8.คนไทยนิยมชอบใช้อำนาจ และความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี					
9. นักการเมืองชอบใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือทางการเมือง					
10. การออกเกรด การสั่งการบ้านของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นการใช้อำนาจรูปแบบหนึ่ง					
11. วัยรุ่นไทยชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี					
12. การเจรจาไกล่เกลี่ยทำให้เสียเวลามาก					
13. การพิสูจน์ความจริงเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองอันดับแรก ก่อนการใช้สันติวิธี					
14.ความขัดแย้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม					
15. ความขัดแย้งในสังคมไทยแก้ไขได้ด้วยการให้อภัย และการสานเสวนา					
16. ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
17. ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ไม่ดี ควรหลีกเลี่ยง					
18. การปล่อยวางเรื่องความขัดแย้ง จะทำให้ความขัดแย้งลดลงเอง					
19. อคติเป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้ง					
20. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ทำให้เกิดความขัดแย้งได้					
21. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เลวน้อยที่สุด					
22. สันติวิธี ไม่ใช่การยินยอม แต่เป็นการต่อสู้ เพื่อผลประโยชน์					
23. สันติวิธีใช้ไม่ได้กับผู้มีอำนาจและชอบใช้ความรุนแรง					
24. สันติวิธีเป็นวิธีการของผู้พ่ายแพ้ ที่ยอมจำนนมากกว่าเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์					
25. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้ง ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงได้					
26. พรหมวิหาร 4 เป็นสันติวิธีเชิงพุทธ ที่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทุกกรณี					
27. สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้ง เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัย ยอมแพ้ไม่เป็น ใจร้อน และไม่อดทนรอคอย					
28. อิทธิพลกลุ่มทางสังคม มีผลต่อความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทย					
29. วิธีการเจรจาต่อรอง เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี					
30. การใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้					

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
31. ข่าวลือ ข่าวสร้างความแตกแยก ทำให้สังคมไทยขัดแย้งรุนแรง อย่างฝังรากลึก เกินที่กระบวนการสันติวิธีจะเข้าไปลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้					
32.สันติวิธีไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงหลักการ ทฤษฎีของนักวิชาการเท่านั้น					
33. การให้อภัย เป็นสันติภายในที่เกิดจากการก้าวข้ามความหวาดกลัวภายในจิตใจของมนุษย์					
34. การสานเสวนา เป็นการเปิดพื้นที่การยอมรับฟังความคิดเห็น และสร้างความเข้าใจสำหรับคู่ขัดแย้งได้					
35. สันติวิธีใช้ไม่ได้ผล ในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม					
36. การเรียน การสอนสันติศึกษา และสันติวิธี มีไว้แค่ในชั้นเรียน แต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงได้จริง					
37. การใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิตหรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธีด้วยการเจรจาต่อรองหรือการเจรจาไกล่เกลี่ย					
38.การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มักจะทำไม่ได้ผลกับการเมือง เพราะเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม					
39. สันติวิธีเป็นวิถีหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย					

แบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

<u>คำสั่ง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านกิจกรรมการสอน					
1.ฉันชอบกิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้					
2.ฉันคิดว่ากิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้เกิดประโยชน์					
3.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันฟังมากขึ้น เข้าใจเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น					
4.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันควบคุมอารมณ์ มีการอดทนรอคอยมากขึ้น					
5.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งมากขึ้น					
6.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันสามารถจัดการความขัดแย้งได้ดีขึ้น					
7.ฉันไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง					
8.กิจกรรมการสอน มีความทันสมัยและเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน					
ด้านการนำไปประยุกต์ใช้					
9.ฉันคิดว่าพฤติกรรมของฉันดีขึ้นหลังได้เรียนกิจกรรมที่อาจารย์จัดขึ้น					
10.ฉันสามารถนำความรู้ที่ได้จากชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					

รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
11.ฉันเข้าใจเนื้อหา “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”					
12.ฉันเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”					
13. ฉัน อยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคต					
ด้านสื่อและบรรยากาศการสอน					
14.ฉันชอบสื่อต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้ในการสอนแต่ละครั้ง					
15.ฉันชอบบรรยากาศการเรียนการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง					

แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

<u>คำสั่ง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. หลักการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
4. วิธีการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียนมีความเหมาะสม					
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์มีความเหมาะสม					
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหามีความเหมาะสม					
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหามีความเหมาะสม					
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหามีความเหมาะสม					
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุปมีความเหมาะสม					
6. สื่อการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
9. ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรวิชาสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน					

แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

<u>คำสั่ง</u> จงทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

5 หมายถึง มากที่สุด

4 หมายถึง มาก

3 หมายถึง ปานกลาง

2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง น้อยที่สุด

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง					ความเป็นไปได้					การนำไปใช้ประโยชน์				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
1. หลักการในการสอนสันติศึกษา															
2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา															
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา															
4. วิธีการสอนสันติศึกษา															
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา (ภาพรวม)															
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน															
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์															
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา															
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา															

แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา (ต่อ)

รายการประเมิน	ความสอดคล้อง					ความเป็นไปได้					การนำไปใช้ประโยชน์				
	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1	5	4	3	2	1
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา															
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุป															
6. สื่อการสอนสันติศึกษา															
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา															
8.บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา															
9.ระบบสนับสนุนการสอนและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษา															
10.บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา															
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้															
12. การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย															

ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

ตารางที่ 33 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1. หน่วยงานสันติศึกษาของท่าน มีเป้าหมายและวิธีการทำงานอย่างไร ?	0	1	1	1	1	0.80
2.ท่านคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?	1	1	1	-1	1	0.60
3. ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?	1	1	1	1	1	1.00
4.รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?	0	1	1	1	1	0.80
4.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
4.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
4.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	0	1	1	1	1	0.80
4.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
4.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
4.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00

ตารางที่ 34 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1.ท่านคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?	1	1	1	1	1	1.00
2.ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ?	1	1	1	-1	1	0.60
3.รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร ?	1	1	1	1	1	1.00
3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	0	1	1	1	1	0.80
3.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00

ตารางที่ 35 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสัมภาษณ์ผู้เรียนสันติศึกษา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1.นักศึกษาคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร ?	1	-1	1	1	1	0.60
2. นักศึกษาคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร	1	0	1	1	1	0.80
3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	-1	1	1	1	1	0.60
3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	0	0.80
3.6 การจัดประสบการณ์นอกสถานที่ในการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	-1	1	1	1	1	0.60
3.7 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
4.นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรต่อกิจกรรมการสอนสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน	1	1	1	1	0	0.80
5.นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งอย่างไร	1	-1	1	1	1	0.60

ตารางที่ 36 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกการสนทนากลุ่มอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1.การสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญอย่างไร	1	1	1	1	1	1.00
2. มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	-1	0.60
3.รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร	0	1	1	1	1	0.80
3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	-1	1	0.60
3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	-1	0.60
3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	0	1	1	0.80
3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	-1	1	1	0.60
3.6 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00

ตารางที่ 37 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สันติศึกษา

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1.นักศึกษาคิดว่าการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีมีความสำคัญหรือไม่ ? อย่างไร	1	1	1	-1	1	0.60
2. นักศึกษาคิดว่ามีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.รูปแบบการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรมีรูปแบบอย่างไร	1	1	1	0	1	0.80
3.1 หลักการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	-1	0.60
3.2 วัตถุประสงค์และเนื้อหาการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	1	1	1.00
3.3 วิธีการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	0	1	1	0.80
3.4 ขั้นตอนการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	-1	1	1	0.60
3.5 เทคนิคการสอน/สื่อการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	0	1	1	0.80
3.6 การจัดประสบการณ์นอกสถานที่ในการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	-1	1	1	0.60
3.7 การประเมินผลการสอนสันติศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี	1	1	1	0	1	0.80
4.นักศึกษามีความคิดเห็นอย่างไรต่อกิจกรรมการสอนสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน	1	1	1	1	1	1.00
5.นักศึกษามีความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษาและการจัดการความขัดแย้งอย่างไร	1	-1	1	1	1	0.60

ตารางที่ 38 ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1. การแสดงออก 1.1 การฟัง	1	1	1	-1	1	0.60
1.2 การพูด	1	0	1	1	1	0.80
1.3 การตั้งคำถาม	1	1	1	1	1	1.00
1.4 วิธีการสื่อสาร	1	-1	1	1	1	0.60
2. กิจกรรมในชั้นเรียน 2.1 กิจกรรมการเรียนการสอน	1	0	1	1	1	0.80
2.2 การวิพากษ์วิจารณ์เชิงสร้างสรรค์	1	1	0	1	1	0.80
2.3 การสานเสวนา	1	1	-1	1	1	0.60
2.4 การเจรจาต่อรอง	0	1	1	1	1	0.80
2.5 การไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง	1	1	-1	1	1	0.60
2.6 วิธีการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง	1	1	0	1	1	0.80
3. ความหมาย 3.1 การสื่อสารหรือให้ความหมายในการเรียนการสอน	1	1	1	1	1	1.00
4. ความสัมพันธ์ 4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักศึกษา	1	1	1	1	1	1.00
4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับนักศึกษา	1	1	1	1	-1	0.60
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม	1	1	0	1	1	0.80
6. สภาพสังคม 6.1 สภาพห้องเรียน	1	1	1	1	1	1.00
6.2 กิจกรรมนอกหลักสูตร	1	1	1	1	1	1.00

ตารางที่ 39 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1. สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ในวันนี้	1	1	1	0	1	0.80
2. การนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้	1	1	1	1	1	1.00

ตารางที่ 40 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (P) และค่าความเชื่อมั่น ของ แบบวัดความรู้สันติศึกษา

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าความยากง่าย (P)
1. ข้อใดคือการศึกษาสันติศึกษาที่ถูกต้อง**มากที่สุด**	1.00	0.46
2. การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีมีกระบวนการเริ่มต้นอย่างไร	0.80	0.48
3. ข้อใดคือความหมายของ “สันติภาพ” ตามนิยามของโยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) บิดาแห่งการวิจัยสันติภาพสมัยใหม่	1.00	0.31
4. ข้อใดคือความหมายของ “สันติวิธี” ที่ถูกต้อง**มากที่สุด**	0.60	0.32
5. ข้อใด**ไม่ใช่**การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี	0.80	0.35
6. ข้อใดกล่าวถูกต้องเกี่ยวกับ “การปฏิบัติการไร้ความรุนแรง” (Nonviolent Action) **มากที่สุด**	1.00	0.55
7. เพราะเหตุใด “สันติวิธี” จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนประชาธิปไตย	1.00	0.73
8. ประโยชน์ของความขัดแย้ง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร	0.60	0.80
9. ข้อใดกล่าว**ไม่ถูกต้อง**เกี่ยวกับ “ความขัดแย้ง” (Conflict)	1.00	0.66
10. ข้อใดเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในพระพุทธศาสนา	0.60	0.53
11. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากค่านิยม	0.80	0.32
12. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากอำนาจ	1.00	0.24
13. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากความต้องการ	0.80	0.32
14. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากโครงสร้างสังคม	0.60	0.62
15. เพราะเหตุใด ความขัดแย้งจึงเกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ	0.80	0.60
16. ข้อใดกล่าว**ไม่ถูกต้อง**เกี่ยวกับ ทฤษฎีความขัดแย้งของคาร์ล มากซ์ (Karl Marx)	0.80	0.56
17. การแทรกแซงโดยไม่ใช้ความรุนแรงของ ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) มีการปฏิบัติการอย่างไร	0.80	0.48

ตารางที่ 40 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (P) และค่าความเชื่อมั่น ของ แบบวัดความรู้สันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าความยากง่าย (P)
18. การแปรรูปความขัดแย้งโดยสันติวิธีของ วิลเลียม ยูรี (William Ury) ดำเนินการอย่างไร	1.00	0.23
19. แนวคิดสันติวิธีของมหาตะมะ คานธี (Manatma Gandhi) มีสาระสำคัญอย่างไร	0.80	0.24
20. การจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีโดยใช้ “หลักขันติธรรม” มีลักษณะอย่างไร	1.00	0.55
21. การจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีโดยใช้ “หลักพรหมวิหารธรรม” มีลักษณะอย่างไร	0.80	0.52
22 . “รัฐศาสตร์ไม่ฆ่า” ของ เกล็น ดี เพจ (Glenn D. Palge) สอดคล้องกับหลักศีลธรรมของพระพุทธศาสนา ข้อใด	0.60	0.46
23. ข้อใดเป็นการจัดการความขัดแย้งในองค์กรที่ทำให้ความขัดแย้งยังคงดำเนินอยู่	1.00	0.46
24. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์แบบ “ชนะ- แพ้” เป็นส่วนใหญ่	0.60	0.53
25. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์แบบ “แพ้ - แพ้” เป็นส่วนใหญ่	0.60	0.56
26. การจัดการความขัดแย้งในองค์กรแบบใดทำให้เกิดผลลัพธ์แบบ “ชนะ - ชนะ” เป็นส่วนใหญ่	0.80	0.66
27. เพราะเหตุใดการลดความขัดแย้งโดยใช้กิจกรรม “สานเสวนา” หรือ “Dialogue” จึงเป็นแนวทางสันติวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง	0.80	0.24
28. เพราะเหตุใดความขัดแย้งทางการเมืองไทย จึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยรวม	0.60	0.27
29. องค์กรใดเป็นองค์กรที่ศึกษาสันติภาพระดับโลกและประกาศให้มีปีสันติภาพโลกขึ้น	0.80	0.73
30. ข้อใด**ไม่ใช่**สาเหตุของความขัดแย้งภายในกลุ่มหรือองค์กร	0.60	0.60
31. ข้อใดเป็นจุดแข็งของศาสนาในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ	1.00	0.48

ตารางที่ 40 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (P) และค่าความเชื่อมั่น ของ แบบวัดความรู้สันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าความยากง่าย (P)
32. ข้อใดเป็นจุดอ่อนของศาสนาในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ	1.00	0.48
33. เพราะเหตุใดกระบวนการสันติภาพและสันติวิธีในสังคมไทยจึงเกิดปัญหาในการดำเนินการและกลายเป็นองค์กรแห่งความขัดแย้งเสียเอง	0.80	0.55
34. ข้อใดเป็นทางเลือกเชิงสันติวิธี (Peaceful Alternative Means) ที่เกิดผลเสียมากกว่าวิธีการอื่น	0.60	0.52
35. ข้อใดเป็นทางเลือกเชิงสันติวิธี (Peaceful Alternative Means) ที่เกิดผลดีมากกว่าวิธีการอื่น	0.60	0.73
36. ข้อใดกล่าว**ถูกต้อง**เกี่ยวกับ กระบวนการ “เสวนาประชาชน” หรือ “สานเสวนา” (Citizen’s Dialogus)	0.60	0.56
37. วิธีการใด**ไม่ใช่**กระบวนการสร้างความปรองดอง (Reconciliation)	1.00	0.27
38. หากท่านเป็นเจ้าของกิจการที่กำลังประสบปัญหาลูกน้องขัดแย้งกันในการทำงาน ท่านจะมีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างไร	0.60	0.30
39. หากท่านเรียกใช้รถแท็กซี่แล้วคนขับรถชวนคุยแต่เรื่องการเมืองที่ท่านไม่ชอบ ไม่พอใจ เราจะปฏิบัติตนอย่างไร	1.00	0.32
40. หากท่านต้องการพัฒนาทักษะการสื่อสารในองค์กรเพื่อป้องกันความขัดแย้งในองค์กรที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ท่านจะมีวิธีการอย่างไร	0.60	0.40
41. หากท่านไม่เชื่อในผลสอบที่ประกาศออกมา ท่านได้ขอตรวจสอบคะแนนสอบจากอาจารย์ ผู้สอนแต่กลับถูกปฏิเสธและถูกต่อว่ามา ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไร	0.80	0.44
42. หากท่านมีเรื่องทะเลาะกับกลุ่มวัยรุ่นมาก่อน บังเอิญท่านเข้าไปพบกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มนั้นพอดี ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไร	0.60	0.37
43. หากท่านมีปัญหาในที่ทำงานเกิดความไม่เข้าใจกับคณะผู้บริหารถึงขั้นถูกเรียกสอบสวน ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น	1.00	0.23

ตารางที่ 40 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าความยากง่าย (P) และค่าความเชื่อมั่น ของ แบบวัดความรู้สันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าความยากง่าย (P)
44. หากท่านเป็นสมาชิกในชุมชนที่ถูกโรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่ชุมชน ท่านจะปฏิบัติตนอย่างไรกับปัญหาที่เกิดขึ้น	1.00	0.53
45. หากท่านเป็นผู้บริหารประเทศไทยที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ท่านจะดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร	0.80	0.48
46. หากท่านเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองของฝ่ายรัฐบาลที่มีความขัดแย้งกับ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองของฝ่ายค้าน ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองในปัจจุบัน ท่านจะดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร	0.60	0.26
47. การที่เรารู้ว่าเพื่อนร่วมงานทุจริตในการทำงาน แต่เราไม่แจ้งหัวหน้างานเพราะกลัวเพื่อนตกงานหรือกลัวมีเรื่องขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน หากเราเพิกเฉยจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นในอนาคต	0.80	0.24
48. สันติศึกษา (Peace Studies) มีลักษณะวิชาอย่างไร	0.80	0.53
49. ท่านคิดว่าปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุใด		0.66
50. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการปรองดองเพื่อผลประโยชน์ (Interest Reconciliation) มีลักษณะสำคัญอย่างไร	1.00	0.46
51. การเจรจา (Negotiation) เพื่อสันติภาพของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะกับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ (นปช.) ในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2553 ประสบความล้มเหลว เกิดจากสาเหตุใดเป็นสำคัญ	0.80	0.52
52. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อข้อเสนอการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในการเมืองและสังคมไทย โดยการให้อภัยซึ่งกันและกัน	0.60	0.60

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.79

ตารางที่ 41 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
1.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์	0.80	0.54
2.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ	0.60	0.29
3.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากมาก	0.60	
4.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งยาก	1.00	0.44
5.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นวิชาที่ไม่สมควรเปิดสอนในระดับปริญญาตรี เพราะนักศึกษายังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ และวัยวุฒิ	0.60	0.45
6. สันติวิธีเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ในโลกของความเป็นจริง	0.80	0.29
7.สันติวิธีสอดแทรกอยู่ในหลักคำสอนของทุกศาสนา		0.45
8.คนไทยนิยมชอบใช้อำนาจ และความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	0.80	0.54
9. นักการเมืองชอบใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือทางการเมือง	1.00	
10. การออกเกรด การสั่งการบ้านของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นการใช้อำนาจรูปแบบหนึ่ง	1.00	0.29
11. วัยรุ่นไทยชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	0.80	0.44
12. การเจรจาไกล่เกลี่ยทำให้เสียเวลามาก	1.00	0.54
13. การพิสูจน์ความจริงเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองอันดับแรก ก่อนการใช้สันติวิธี	0.60	0.44

ตารางที่ 41 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
14. ความขัดแย้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	0.80	0.29
15. ความขัดแย้งในสังคมไทยแก้ไขได้ด้วยการให้อภัย และการสานเสวนา	0.60	0.44
16. ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์	0.60	0.52
17. ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ไม่ดี ควรหลีกเลี่ยง	1.00	0.61
18. การปล่อยวางเรื่องความขัดแย้ง จะทำให้ความขัดแย้งลดลงเอง	0.60	0.33
19. อคติเป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้ง	0.80	0.47
20. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ทำให้เกิดความขัดแย้งได้	1.00	0.61
21. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เลวน้อยที่สุด	0.80	0.54
22. สันติวิธี ไม่ใช่การยินยอม แต่เป็นการต่อสู้ เพื่อผลประโยชน์	0.60	0.44
23. สันติวิธีใช้ไม่ได้กับผู้มีอำนาจและชอบใช้ความรุนแรง	0.60	0.22
24. สันติวิธีเป็นวิธีการของผู้พ่ายแพ้ ที่ยอมจำนนมากกว่าเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยน์	0.80	0.42
25. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้ง ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงได้	0.60	0.29
26. พรหมวิหาร 4 เป็นสันติวิธีเชิงพุทธ ที่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทุกกรณี	1.00	0.33
27. สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้ง เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัย ยอมแพ้ไม่เป็น และไม่อดทนรอคอย	0.80	0.45
28. อิทธิพลกลุ่มทางสังคม มีผลต่อความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทย	1.00	0.32

ตารางที่ 41 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
29. วิธีการเจรจาต่อรอง เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี	0.80	0.27
30. การใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	1.00	0.33
31. ข่าวลือ ข่าวสร้างความแตกแยก ทำให้สังคมไทยขัดแย้งรุนแรง อย่างฝังรากลึก เกินที่กระบวนการสันติวิธีจะเข้าไปลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	0.60	0.61
32.สันติวิธีไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงหลักการ ทฤษฎีของนักวิชาการเท่านั้น	1.00	0.52
33. การให้อภัย เป็นการก้าวข้ามความหวาดกลัว ที่มนุษย์ทุกคนสร้างขึ้นภายในจิตใจได้ นั่นคือ สันติภายใน	0.60	0.54
34. การสานเสวนา เป็นการเปิดพื้นที่การยอมรับฟังความคิดเห็น และสร้างความเข้าใจสำหรับคู่ขัดแย้งได้เป็นอย่างดี	0.80	0.52
35. สันติวิธีใช้ไม่ได้ผล ในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม	0.80	0.33
36. การเรียน การสอนสันติศึกษา และสันติวิธี มีไว้แค่ในชั้นเรียน แต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงได้จริง	1.00	0.44
37.การใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิต หรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบ ได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธีด้วยการเจรจาต่อรอง หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย	0.80	0.54

ตารางที่ 41 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา (ต่อ)

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
38.การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มักจะทำไม่ได้ผลกับการเมือง เพราะเป็นเรื่องของอำนาจ และผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม	1.00	0.44
39. สันติวิธีเป็นวิถีหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย	1.00	0.52

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.83

ตารางที่ 42 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
ด้านกิจกรรมการสอน		
1.ฉันชอบกิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้	0.60	0.61
2. ฉันคิดว่ากิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้เกิดประโยชน์	1.00	0.27
3. กิจกรรมการสอนทำให้ฉันฟังมากขึ้น เข้าใจเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น	0.80	0.27
4. กิจกรรมการสอนทำให้ฉันควบคุมอารมณ์ มีการอดทนรอคอยมากขึ้น	1.00	0.52
5. กิจกรรมการสอนทำให้ฉันเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งมากขึ้น	0.80	0.33
6. กิจกรรมการสอนทำให้ฉันสามารถจัดการความขัดแย้งได้ดีขึ้น	0.80	0.33
7. ฉันไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	0.60	0.52
8. กิจกรรมการสอน มีความทันสมัย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	0.80	0.52
ด้านการนำไปประยุกต์ใช้		
9. ฉันคิดว่าพฤติกรรมของฉันดีขึ้น หลังได้เรียนกิจกรรมที่อาจารย์จัดขึ้น	0.60	0.52
10.ฉันสามารถนำความรู้ที่ได้จากชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	0.80	0.33
11. ฉันเข้าใจเนื้อหา “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	1.00	0.52
12. ฉันเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	0.60	0.54
13. ฉัน อยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคต	1.00	0.61
ด้านสื่อและบรรยากาศการสอน		
14.ฉันชอบสื่อต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้ในการสอนแต่ละครั้ง	1.00	0.61
15. ฉันชอบบรรยากาศการเรียนการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	0.60	0.27

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ เท่ากับ 0.85

ตารางที่ 43 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน						
1.1 นักศึกษามีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา	1	0	1	1	1	0.80
1.2 การเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน	1	1	1	1	1	1.00
1.3 การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน	0	1	1	1	1	0.80
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process)						
2.1 การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	1	1	1	1	1	1.00
2.2 การแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายซักถามในชั้นเรียน	1	1	1	-1	1	0.60
2.3 การทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	0	1	1	1	1	0.80
2.4 ทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	1	0	1	1	1	0.80
2.4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง	1	-1	1	1	1	0.60
2.4.2 การทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง	1	1	0	1	1	0.80
2.4.3 ความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้ง	0	1	1	1	1	0.80
2.4.4 การฟังอย่างลึกซึ้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	1	1	-1	1	1	0.60
2.4.5 การเจรจาไกล่เกลี่ยจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	1	1	1	-1	1	0.60
2.4.6 การสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	1	0	1	1	1	0.80

ตารางที่ 43 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
	1	2	3	4	5	
3. ผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน						
3.1 คุณภาพของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	1	1	1	-1	1	0.60
3.2 ความคิดสร้างสรรค์ของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	1	1	0	1	1	0.80
3.3 ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	1	1	0	1	1	0.80
3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้	1	-1	1	1	1	0.60

ตารางที่ 44 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
1. หลักการในการสอนสันติศึกษา	0.80	0.33
2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา	0.60	0.52
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา	1.00	0.27
4. วิธีการสอนสันติศึกษา	0.80	0.27
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา (ภาพรวม)	1.00	0.52
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน	0.60	0.52
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์	0.80	0.27
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา	1.00	0.27
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา	0.60	0.27
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุป	0.60	0.52
6. สื่อการสอนสันติศึกษา	1.00	0.27
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา	0.80	0.27
8.บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา	0.60	0.52
9.ระบบสนับสนุนการสอนและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษา	0.60	0.27
10.บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา	0.60	0.27
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้	1.00	0.27
12.การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	0.80	0.33

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ เท่ากับ 0.85

ตารางที่ 45 ผลการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของ แบบประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

ข้อความ	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ค่าอำนาจจำแนก (Item total for Corrected)
1. หลักการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.60	0.61
2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	1.00	0.27
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.60	0.52
4. วิธีการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.80	0.33
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.60	0.27
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียนมีความเหมาะสม	1.00	0.27
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์มีความเหมาะสม	1.00	0.27
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหามีความเหมาะสม	0.80	0.27
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหามีความเหมาะสม	1.00	0.52
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหามีความเหมาะสม	0.60	0.54
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุปมีความเหมาะสม	1.00	0.61
6. สื่อการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.60	0.27
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	1.00	0.27
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.80	0.52
9. ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.80	0.27
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรวิชาสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	0.60	0.27
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	1.00	0.27

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ เท่ากับ 0.83

ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตารางที่ 46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย

คนที่	คะแนนทดสอบ		ผลต่าง
	ก่อนทดลอง	หลังการทดลอง	
1	30	45	15
2	21	32	21
3	28	40	12
4	29	39	10
5	21	38	17
6	26	42	12
7	26	38	12
8	26	38	12
9	25	47	22
10	20	31	11
11	21	29	8
12	24	39	15
13	22	40	18
14	23	42	19
15	24	39	15
16	24	36	12
17	21	35	14
18	20	41	21
19	19	29	10
20	10	21	11
21	19	38	19
22	14	37	23
23	18	35	17

ตารางที่ 46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

คนที่	คะแนนทดสอบ		ผลต่าง
	ก่อนทดลอง	หลังการทดลอง	
24	18	29	11
25	16	30	14
26	19	29	10
27	14	22	8
28	13	30	17
29	13	31	18
30	19	29	10
31	13	38	25
32	12	37	25
33	12	41	29
34	18	42	24
35	19	27	8
36	25	28	3
37	21	32	11
38	12	31	19
39	15	29	14
40	18	30	12
41	20	32	12
42	18	33	15
43	26	37	11
44	30	35	5
45	21	29	8
46	18	31	13
47	11	28	17
48	15	30	15
49	22	29	7

ตารางที่ 46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

คนที่	คะแนนทดสอบ		ผลต่าง
	ก่อนทดลอง	หลังการทดลอง	
50	25	38	13
51	19	27	8
52	17	25	8
53	11	35	24
54	21	39	18
55	30	42	12
56	19	45	26
57	22	33	11
58	26	37	11
59	21	29	8
60	13	31	18
61	23	47	24
62	14	28	14
63	29	32	3
64	35	47	12
65	14	33	19
66	21	38	17
67	12	33	21
68	19	29	10
69	25	23	-2
70	24	34	10
71	21	41	20
72	13	29	16
73	12	28	16
74	10	30	20
75	28	38	10

ตารางที่ 46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

คนที่	คะแนนทดสอบ		ผลต่าง
	ก่อนทดลอง	หลังการทดลอง	
76	26	37	11
77	12	40	28
78	15	31	16
79	19	19	0
80	20	30	10
81	30	39	9
82	17	28	11
83	19	31	12
84	11	29	18
85	29	37	8
86	27	35	8
87	16	29	13
88	14	27	13
89	26	39	13
90	18	40	22
91	19	17	2
92	21	43	22
93	20	40	20
94	22	38	16
95	26	41	15
96	19	29	10
97	25	35	10
98	13	34	21
99	17	29	12
100	12	32	20

ตารางที่ 46 ผลคะแนนการทดลองใช้รูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย (ต่อ)

คนที่	คะแนนทดสอบ		ผลต่าง
	ก่อนทดลอง	หลังการทดลอง	
101	12	35	23
102	19	39	20
103	29	40	11
104	22	42	20
105	24	28	4
106	21	31	10
107	9	17	8
108	26	36	10
109	21	41	20
110	19	37	18
111	17	36	19
112	15	30	15
113	20	35	15
รวมค่าเฉลี่ย	19.61	34.31	

ตารางที่ 47 ผลการประเมินแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
1.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งไร้สาระล้าสมัย ไม่ทันการณ์	4.35	0.83
2.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ	3.52	1.43
3.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากมาก	3.30	1.40
4.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นสิ่งที่นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งยาก	3.39	1.28
5.วิชาสันติศึกษา/สันติวิธีเป็นวิชาที่ไม่สมควรเปิดสอนในระดับปริญญาตรี เพราะนักศึกษายังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ และวัยวุฒิ	3.94	1.07
6. สันติวิธีเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ในโลกของความเป็นจริง	4.16	0.94
7.สันติวิธีสอดแทรกอยู่ในหลักคำสอนของทุกศาสนา	3.72	1.26
8.คนไทยนิยมชอบใช้อำนาจ และความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	4.04	0.99
9. นักการเมืองชอบใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือทางการเมือง	3.69	1.12
10. การออกเกรด การสั่งการบ้านของอาจารย์กับนักศึกษาเป็นการใช้อำนาจรูปแบบหนึ่ง	3.81	1.07
11. วัยรุ่นไทยชอบใช้การโต้ตอบรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากกว่าการใช้สันติวิธี	4.41	0.66
12. การเจรจาไกล่เกลี่ยทำให้เสียเวลามาก	3.73	1.09
13. การพิสูจน์ความจริงเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองอันดับแรก ก่อนการใช้สันติวิธี	4.15	0.81
14.ความขัดแย้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	3.42	1.38

ตารางที่ 47 ผลการประเมินแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา (ต่อ)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
15. ความขัดแย้งในสังคมไทยแก้ไขได้ด้วยการให้อภัย และการสานเสวนา	4.04	1.04
16. ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์	3.58	1.25
17. ความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ไม่ดี ควรหลีกเลี่ยง	3.24	1.43
18. การปล่อยวางเรื่องความขัดแย้ง จะทำให้ความขัดแย้งลดลงเอง	3.56	1.23
19. อคติเป็นบ่อเกิดแห่งความขัดแย้ง	3.43	1.76
20. ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ทำให้เกิดความขัดแย้งได้	3.95	1.12
21. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เลวน้อยที่สุด	4.12	0.83
22. สันติวิธี ไม่ใช่การยินยอม แต่เป็นการต่อสู้ เพื่อผลประโยชน์	3.45	1.24
23. สันติวิธีใช้ไม่ได้กับผู้มีอำนาจและชอบใช้ความรุนแรง	3.58	1.19
24. สันติวิธีเป็นวิธีการของผู้พ่ายแพ้ ที่ยอมจำนนมากกว่าเป็นการต่อสู้เพื่อรักษาผลประโยชน์	3.49	1.32
25. สันติวิธีเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้ง ป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงได้	4.00	1.19
26. พรหมวิหาร 4 เป็นสันติวิธีเชิงพุทธ ที่สามารถจัดการความขัดแย้งได้ทุกกรณี	4.07	1.04
27. สังคมไทยเป็นสังคมที่เกิดวิกฤติความขัดแย้ง เพราะคนไทยมีลักษณะนิสัย ยอมแพ้ไม่เป็น และไม่อดทนรอคอย	4.17	0.85
28. อิทธิพลกลุ่มทางสังคม มีผลต่อความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทย	3.51	1.26
29. วิธีการเจรจาต่อรอง เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธี	4.15	0.79

ตารางที่ 47 ผลการประเมินแบบวัดเจตคติต่อวิชาสันติศึกษา (ต่อ)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
30. การใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	3.99	1.09
31. ข่าวลือ ข่าวสร้างความแตกแยก ทำให้สังคมไทยขัดแย้งรุนแรง อย่างฝังรากลึก เกินที่กระบวนการสันติวิธีจะเข้าไปลดความขัดแย้งรุนแรงลงได้	3.12	1.37
32.สันติวิธีไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงหลักการ ทฤษฎีของนักวิชาการเท่านั้น	3.44	1.28
33. การให้อภัย เป็นการก้าวข้ามความหวาดกลัว ที่มนุษย์ทุกคนสร้างขึ้นภายในจิตใจได้ นั่นคือ สันติภายใน	3.49	1.26
34. การสานเสวนา เป็นการเปิดพื้นที่การยอมรับฟังความคิดเห็น และสร้างความเข้าใจสำหรับคู่ขัดแย้งได้เป็นอย่างดี	3.57	1.23
35. สันติวิธีใช้ไม่ได้ผล ในกรณีมีการฝ่าฝืนกฎระเบียบหรือกฎหมายทางสังคม	3.12	1.37
36. การเรียน การสอนสันติศึกษา และสันติวิธี มีไว้แค่ในชั้นเรียน แต่ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงได้จริง	3.04	1.39
37.การใช้ความรุนแรงโดยการทำลายชีวิต หรือการฆ่าทำให้เกิดความสงบ ได้มากกว่าการใช้กระบวนการสันติวิธีด้วยการเจรจาต่อรอง หรือการเจรจาไกล่เกลี่ย	3.20	1.44
38. การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี มักจะทำไม่ได้ผลกับการเมือง เพราะเป็นเรื่องของอำนาจ และผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนร่วม	3.39	1.40
39. สันติวิธีเป็นวิถีหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย	3.48	1.23
รวมเฉลี่ย	3.69	1.18

ตารางที่ 48 ผลการประเมินแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน		
1.1 นักศึกษามีการวางแผนการเรียนสันติศึกษา	1.96	0.97
1.2 การเตรียม เอกสาร เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน	2.25	0.91
1.3 การเตรียมข้อมูลจากการมอบหมายก่อนเข้าชั้นเรียน	2.01	0.95
รวมเฉลี่ย	2.07	0.94
2. กระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของนักศึกษา ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน (Process)		
2.1 การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	2.36	0.77
2.2 การแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายซักถามในชั้นเรียน	2.16	0.91
2.3 การทำงานร่วมมือกันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างการทำงานกลุ่ม	2.35	0.77
2.4 ทักษะภาพรวมความสามารถในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.35	0.74
2.4.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง	2.21	0.82
2.4.2 การทำความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง	2.09	0.91
2.4.3 ความเป็นกลางในการจัดการความขัดแย้ง	2.03	0.81
2.4.4 การฟังอย่างลึกซึ่งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.01	1.02
2.4.5 การเจรจาไกล่เกลี่ยจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.09	0.84
2.4.6 การสรุปและการประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน	2.25	0.80
รวมเฉลี่ย	2.19	0.84

ตารางที่ 48 ผลการประเมินแบบวัดความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง (ต่อ)

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
3. ผลผลิตจากการเรียนรู้ของนักศึกษา (Output) ในการจัดการความขัดแย้งจากกรณีศึกษาในชั้นเรียน		
3.1 คุณภาพของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.09	0.96
3.2 ความคิดสร้างสรรค์ของผลงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.29	0.79
3.3 ผลสำเร็จของการปฏิบัติงานจากการทำงานกลุ่ม หรืองานเดี่ยว	2.14	0.91
3.4 บรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้	2.39	0.71
รวมเฉลี่ย	2.23	0.84

ตารางที่ 49 ผลการประเมินแบบวัดความพึงพอใจต่อรูปแบบการสอนสันติศึกษา

ข้อที่ / ข้อความ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
ด้านกิจกรรมการสอน		
1.ฉันชอบกิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้	3.98	1.16
2.ฉันคิดว่ากิจกรรมการสอนที่อาจารย์จัดให้เกิดประโยชน์	4.04	1.14
3.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันฟังมากขึ้น เข้าใจเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น	4.11	1.02
4.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันควบคุมอารมณ์ มีการอดทนรอคอยมากขึ้น	3.90	1.20
5.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้งมากขึ้น	4.07	1.01
6.กิจกรรมการสอนทำให้ฉันสามารถจัดการความขัดแย้งได้ดีขึ้น	4.09	0.97
7.ฉันไม่รู้สึกเบื่อ ในกิจกรรมการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	3.88	1.08
8.กิจกรรมการสอน มีความทันสมัย และเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	4.37	0.96
ด้านการนำไปประยุกต์ใช้		
9.ฉันคิดว่าพฤติกรรมของฉันดีขึ้น หลังได้เรียนกิจกรรมที่อาจารย์จัดขึ้น	4.27	1.05
10.ฉันสามารถนำความรู้ที่ได้จากชั้นเรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	4.04	1.21
11.ฉันเข้าใจเนื้อหา “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	4.30	1.08
12.ฉันเห็นประโยชน์ของ “สันติวิธี” และ “การจัดการความขัดแย้ง”	4.35	1.08
13. ฉัน อยากทำหน้าที่เป็น “นักสันติวิธี” หรือ “นักจัดการความขัดแย้ง” ในชีวิตประจำวัน และการทำงานในอนาคต	3.83	1.21
ด้านสื่อและบรรยากาศการสอน		
14.ฉันชอบสื่อต่าง ๆ ที่อาจารย์นำมาใช้ในการสอนแต่ละครั้ง	3.61	1.36
15.ฉันชอบบรรยากาศการเรียนการสอน ที่อาจารย์จัดขึ้นในแต่ละครั้ง	4.36	0.82
รวม	4.08	1.08

ตารางที่ 50 ผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา

ข้อที่ /ข้อความ	ความสอดคล้อง		ความเป็นไปได้		การนำไปใช้ประโยชน์	
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
1. หลักการในการสอนสันติศึกษา	4.00	0.89	4.16	0.81	4.66	0.59
2.วัตถุประสงค์ในการสอนสันติศึกษา	4.33	0.74	4.66	0.59	4.50	0.67
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษา	3.83	0.96	3.66	1.04	4.33	0.74
4. วิธีการสอนสันติศึกษา	4.16	0.81	4.00	0.89	4.33	0.74
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษา (ภาพรวม)	4.16	0.81	4.33	0.74	4.16	0.81
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียน	4.00	0.89	4.66	0.59	4.50	0.67
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์	4.83	0.51	4.16	0.81	4.66	0.59
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหา	4.83	0.51	4.66	0.59	4.83	0.51
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหา	4.50	0.67	4.16	0.81	4.66	0.59
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหา	3.66	1.04	4.16	0.81	4.33	0.74
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุป	4.16	0.81	4.16	0.81	4.50	0.67

ตารางที่ 50 ผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของผู้เชี่ยวชาญสันติศึกษา (ต่อ)

ข้อที่ /ข้อความ	ความสอดคล้อง		ความเป็นไปได้		การนำไปใช้ประโยชน์	
	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
6. สื่อการสอนสันติศึกษา	3.66	1.04	4.00	0.89	4.16	0.81
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษา	3.16	1.26	4.16	0.81	4.33	0.74
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษา	3.61	1.36	4.00	0.89	4.16	0.81
9. ระบบสนับสนุนการสอนและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษา	3.61	1.36	4.16	0.81	3.83	0.96
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียนและวิทยากรพิเศษวิชาสันติศึกษา	4.16	0.81	3.83	0.96	4.50	0.67
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้	3.83	0.96	3.83	0.96	4.16	0.81
12. การรับรองรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย	4.50	0.67	4.50	0.67	4.83	0.51
รวม	3.62	0.89	4.18	0.80	4.41	0.70

ตารางที่ 51 ผลการประเมินผลรูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทยของอาจารย์ผู้สอนสันติศึกษา

ข้อที่ / ข้อความ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
1. หลักการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.33	0.74
2. วัตถุประสงค์การสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.16	0.81
3. เนื้อหาการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.33	0.74
4. วิธีการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.83	0.96
5. ขั้นตอนการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.66	0.59
5.1 ขั้นการกระตุ้นผู้เรียนมีความเหมาะสม	4.16	0.81
5.2 ขั้นวิพากษ์เหตุการณ์มีความเหมาะสม	3.66	1.04
5.3 ขั้นการค้นหาสาเหตุปัญหามีความเหมาะสม	3.83	0.96
5.4 ขั้นการหาแนวทางแก้ปัญหามีความเหมาะสม	4.50	0.67
5.5 ขั้นการทบทวนแนวทางการแก้ปัญหามีความเหมาะสม	3.66	1.04
5.6 ขั้นการอภิปรายและสรุปมีความเหมาะสม	4.00	0.89
6. สื่อการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.83	0.51
7. การประเมินผลการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	2.83	1.41
8. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการสอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	4.00	0.89
9. ระบบสนับสนุนการสอนสันติศึกษาและการพัฒนาผู้สอนสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.16	1.26
10. บทบาทอาจารย์ผู้สอน ผู้เรียน และวิทยากรวิชาสันติศึกษามีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.66	1.04
11. เงื่อนไขการนำรูปแบบการสอนสันติศึกษาไปใช้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการสอน	3.61	1.36
รวมเฉลี่ย	3.71	1.08

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

หนังสือขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ 0520.107 (นฐ) /3683

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

1 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

ด้วย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิจัย เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีความประสงค์จะขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิจัย ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดรไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0-3421-8788

ปณิธานบัณฑิตวิทยาลัย *"มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"*

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 3676

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

8 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอทดลองเครื่องมือวิจัย

เรียน คณบดีคณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ด้วย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีความประสงค์จะขอทดลองเครื่องมือวิจัยกับนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี จำนวน 100 คน ภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2556 ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้ทดลองเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
โทร.0-3421-8788

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/3675

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

8 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอทดลองเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาต สุวรรณบุบผา

ด้วย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีความประสงค์จะขอทดลองเครื่องมือวิจัยกับนักศึกษารายวิชาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี จำนวน 100 คน ภาคเรียนที่ 1-2 ปีการศึกษา 2556 ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้ทดลองเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
โทร.0-3421-8788

ที่ ศธ 0520.107 (นฐ) / 3678

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

9 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอสัมภาษณ์

เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ด้วย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีความประสงค์จะขอสัมภาษณ์ท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดให้สัมภาษณ์แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107 (นฐ) / 3684

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

15 กรกฎาคม 2556

เรื่อง ขอสนทนากลุ่ม

เรียน อาจารย์พิมลมาศ เนตรมัย

ด้วย นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์ นักศึกษาระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การพัฒนารูปแบบการสอนสันติศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย" มีความประสงค์จะขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2556 เวลา 13.00-14.30 น. ณ สถาบันสิทธิมนุษยชน และสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา จังหวัดนครปฐม เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเข้าร่วมสนทนากลุ่มดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการและวิจัย
รักษาราชการแทน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นายสมิทธิรักษ์ จันทรักษ์

วัน เดือน ปีเกิด วันพุธที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ณ อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี

ภูมิลำเนา บ้านเลขที่ 31/4 ม.9 ซ.35 ถ.จรัญสนิทวงศ์ แขวงบางพรม เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ

ประวัติการศึกษา ชั้นประถมศึกษา 1- 6 โรงเรียนหนองแสง อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

ชั้นมัธยมศึกษา 1 – 3 โรงเรียนวาปีปทุม จ.มหาสารคาม

ชั้นมัธยมศึกษา 4 – 6 โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย จ.ร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2538 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขานันทนาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2541 สำเร็จการศึกษาหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2552 ศึกษาต่อหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน พ.ศ. 2538 – 2542 อาจารย์ประจำวิทยาลัยคริสเตียน

พ.ศ. 2545 - 2547 อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2547 – 2549 อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย

พ.ศ. 2549 – 2552 สถาบันเทคโนโลยีแห่งอโยธยา

พ.ศ.2552 – ปัจจุบัน วิทยาลัยดุสิตธานี